

วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
NRRU Community Research Journal

ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (สิงหาคม พ.ศ. 2561)

ISSN 2286-9581

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

โทรศัพท์ 0-4400-9009 ต่อ 9462 โทรสาร 0-4427-2941

E-mail : journal-rdi@nrru.ac.th

Website: www.rdi.nrru.ac.th/rdi_journal/

วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NRRU Community Research Journal

ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (สิงหาคม พ.ศ. 2561)

ที่ปรึกษา

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

หน้าที่ ให้คำปรึกษาในการจัดทำวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จำเนียร จวงตระกูล

FAR EAST UNIVERSITY, REPUBLIC OF KOREA

ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุภา เพ่งพิศ

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร.อนันต์ รัตมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรีชญพทุธิ์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ศาสตราจารย์ ดร.โกวิท พวงงาม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.ภูมิฐาน รังคกุลนิววัฒน์

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประวิต เอราวรณ

มหาวิทยาลัยนครพนม

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงดี

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญกมล ดอนขวา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา นันทะไชย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน พิมพ์บรรยงก์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชคชัย ยืนยง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร คงฤทธิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

อาจารย์ ดร.แหววลี แหวฉิมพลี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

หน้าที่ กำหนดทิศทางของวารสาร ให้ข้อคิด แนวทาง คำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการจัดทำวารสารให้มีคุณภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การดำเนินงานจัดทำวารสารสำเร็จลุล่วงด้วยดี

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัคตตรีย์ รัชเสวีศักดิ์

หน้าที่ ดำเนินงานบริหารจัดการวารสารชุมชนวิจัยให้เป็นไปตามนโยบายของสถาบันวิจัยและพัฒนา สอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

รองบรรณาธิการ

นางรุจิรา รัตธรรมย์

หน้าที่ ดำเนินงานบริหารจัดการและจัดทำวารสารชุมชนวิจัย และงานที่ได้รับมอบหมายจากบรรณาธิการ ให้เป็นไปตามนโยบายของสถาบันวิจัยและพัฒนา สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เจ้าหน้าที่การเงิน

นายกฤษฎา พลายนินไวย

หน้าที่ ดูแลการเบิกจ่าย และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำวารสารชุมชนวิจัย ให้เป็นไปตามระเบียบ กระบวนการคลัง และนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กำหนดการพิมพ์

เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับต่อปี ดังนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน ถึงเดือนธันวาคม

ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความก่อนตีพิมพ์ (Peer review) ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (สิงหาคม พ.ศ. 2561)

รองศาสตราจารย์ ดร.กรองทิพย์ นาควิเชตร	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติ กิตติเลิศไพศาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ	สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองศาสตราจารย์ ดร.จรีพร จันทร์พาณิชย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บุญจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.พจน์มาลัย สมรรคบุตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.พนอเนื่อง สุทัศน์ ณ อยุธยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน พิมลบรรยงก์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรานันท์ โพธิ์ชาธาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี นครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ตั้งประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ ดร.อาลัย จันทร์พาณิชย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ นันทพร อติเรกโชติกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ เนตรชนก บัวนาค	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
รองศาสตราจารย์ สุเมธ แก่นมณี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัมภีชา ตันตีสันติชม	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิ่งดาว จินดาเทวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐรสา หน่อทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพัฒน์ ยางกลาง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไวยวุฒิ วุฒิอรธสาร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ อัดไพบูลย์	นักวิชาการอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภางค์ นันดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเร็จ ไกยวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ สีพาย	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์มาศ สุขกลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุจิตร ชินสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทวี วัชรเกียรติศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริพร หงส์พันธุ์	นักวิชาการอิสระ
อาจารย์ ดร.นิวัตต์ ทอวงล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สำนักงานกองบรรณาธิการ สถาบันวิจัยและพัฒนา อาคารเฉลิมพระเกียรติ (อาคาร 9) ชั้น 4 (9.0407)
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา : 340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

โทรศัพท์ : 0-4400-9009 ต่อ 9462 โทรสาร : 0-4427-2941

E-mail : journal-rdi@nrru.ac.th

ลิขสิทธิ์/เจ้าของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

พิมพ์ที่ : หจก. เลิศศิลป์ สารสนเทศ เลขที่ 336 ถ.สุนารี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000

โทร.044-252883 / 086-9274041 (www.lertsil.com)

สารจากอธิการบดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีความยินดีเป็นส่วนสำคัญและเปิดโอกาสให้มีเวทีการนำเสนอและเผยแพร่ผลงานวิจัย นวัตกรรม และงานสร้างสรรค์ สำหรับคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา ทั้งจากหน่วยงานภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม สร้างคุณค่าและพัฒนาต่อยอดไปสู่การเพิ่มมูลค่า

ทางเศรษฐกิจต่อไปได้ ดังนั้น การเผยแพร่ผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการ มีความสำคัญยิ่งต่อการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาเผยแพร่สู่สังคม เกิดคุณค่าและการถ่ายทอดไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ใช้ประโยชน์นำไปใช้ได้จริง ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และด้วยความเป็นสากลของกระบวนการแสวงหาความรู้ของกระบวนการวิจัย ทำให้มหาวิทยาลัยมีการบูรณาการปัจจัยและกระบวนการทั้งหมด บทความทางวิชาการและบทความวิจัยที่ปรากฏในวารสารชุมชนวิจัยฉบับนี้ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านงานวิจัยของมหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ เครือข่ายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศและภาคีเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาที่ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 10 ขอขอบคุณ คณะกรรมการพิจารณาบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ (Peer review) ทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการพิจารณาบทความในวารสารชุมชนวิจัย ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561) เล่มนี้ ขอขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารชุมชนวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งทำหน้าที่ในการเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงวารสาร พร้อมทั้งช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่นักวิจัยในการทำผลงานด้านวิชาการที่มีคุณภาพเผยแพร่แก่ผู้อ่านวารสารชุมชนวิจัยฉบับนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร ฝอยพิกุล)

อธิการบดี

บรรณาธิการ

วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จัดพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้ และวิทยาการต่าง ๆ ในรูปแบบของ วารสารฉบับพิมพ์ และวารสารออนไลน์ สำหรับฉบับนี้เป็นปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ บทความวิจัย บทความวิชาการ ซึ่งสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ และนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 10 “ถักทองานวิจัยท้องถิ่น... ก้าวไกลสู่สากล” เป็นการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อให้นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นิสิตและนักศึกษา ได้นำเสนอผลงานวิชาการและ ผลงานวิจัยเผยแพร่สู่สาธารณะ รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาวิชาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์/จิตวิทยา สาขาการจัดการ/เศรษฐศาสตร์/การตลาด รวมไปถึงด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน โดยผ่าน กระบวนการพิจารณาคัดเลือกเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน (ครั้งที่ 1) จากนั้นเข้าสู่กระบวนการนำเสนอแบบบรรยาย แล้วจึงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน (ครั้งที่ 2) ผ่านการปรับปรุงแก้ไข การตรวจอ่านบทความย่อภาษาอังกฤษจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาอังกฤษ 1 ท่าน ก่อนตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับพิเศษ 1 ทั้งนี้เพื่อคงคุณภาพ การเป็นวารสารของศูนย์ดัชนีคุณภาพวารสารไทย กลุ่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสามารถตีพิมพ์เผยแพร่ได้ จำนวน 18 เรื่อง ประกอบด้วยบทความภาษาไทย จำนวน 16 เรื่อง และบทความ ภาษาอังกฤษ จำนวน 2 เรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหาที่มีความหลากหลาย น่าสนใจสำหรับนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือประยุกต์ใช้ได้ และยังมีความสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กองบรรณาธิการวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสาร ฉบับพิเศษนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและผู้สนใจได้เป็นอย่างดี สำหรับต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร ฉบับนี้เป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา การนำข้อความใดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งหรือทั้งหมด ของต้นฉบับไปตีพิมพ์ใหม่ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของต้นฉบับและกองบรรณาธิการวารสารชุมชนวิจัย ก่อน พร้อมทั้งนำไปอ้างอิงให้ถูกต้อง ผลการวิจัยและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ เป็นความ รับผิดชอบของผู้เขียน ซึ่งไม่รวมความผิดพลาดอันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

ท้ายสุดนี้ ต้องขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะที่ปรึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ตลอดจนผู้อ่าน ที่ให้ความสนใจงานวิจัยและนำไปใช้ประโยชน์จากวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งคณะผู้ดำเนินงานจะพัฒนาวารสารชุมชนวิจัยให้ได้รับการรับรองมาตรฐานในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. ชัดตริัย ริยะสวัสดิ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

การพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน โดยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	10
สมเกียรติ ทานอก	
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพ ด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	23
วัชรินทร์ บุญรักษา	
การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุในเขต อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี	39
รัชนีชีวาท์ ต้นตึกุลวรา	
วิจัยนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ตีตະบ៉ารังกาใหญ่	54
นัยน์ปพร ชูติภาดา	
การวิเคราะห์กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ	70
พวงพรภัสสร วิริยะ	
การสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช	83
รัตติกร ศรีชัยชนะ	
ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2	97
กานต์ เนตรกลาง	
การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา	112
สุธิดา วรรณนะปกรณ	
สภาพการณ์การสื่อสารเพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ	127
สุทธินันท์ โสตวิถิ	
ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชน บ้านมันแกว อำเภอภูตรัง จังหวัดมหาสารคาม	142
สายไหม ไชยศิริรินทร์	
การศึกษาศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีข้าวด้วยกระบวนการลำดับชั้น เชิงวิเคราะห์แบบพีชชีร์ร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	155
นวพร ฝอยพิกุล	

แนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ชลาลัย วงศ์อารีย์	169
ผลของการฝึกกลวิธีอภิปัญญาที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางคำศัพท์และความคงทนการเรียนรู้ คำศัพท์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สุพิชญา วงศ์คำสาย	185
การรับรู้คุณภาพการให้บริการของผู้ป่วยที่รับบริการจากโรงพยาบาลเอกชนในจังหวัดนครราชสีมา : การวิเคราะห์โดยโมเดล SERVQUAL นลินทิพย์ เงินสูงเนิน	199
การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญและการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดที่ 23 ศิริดา บุรชาติ	216
การสื่อสารกับการต่อรองอำนาจและการสร้างอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรม ฟุตบอลท้องถิ่น:ศึกษากรณีสโมสรนครราชสีมา มาสด้า เอฟซี และบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จิรพัฒน์ โทพล	230
ระบบคำเรียกผีในภาษาไทยคำ ฐานะมนตรี กลิ่นจันทร์แดง	243
ศักยภาพชุมชนชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านล้าหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา สกุล วงษ์กาฬสินธุ์	258

CONTENT

THE DEVELOPMENT OF PROPOSAL WRITING ABILITY OF CURRICULUM AND INSTRUCTION GRADUATE STUDENTS USING PARTICIPATORY LEARNING SOMKIAT TANOK	10
THE CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FACTORS INFLUENCING THE EFFECTIVENESS OF THAI TRADITIONAL MEDICINE HEALTH SERVICE OF THE COMMUNITY HOSPITAL IN THE UPPER NORTHEASTERN REGION WATCHARIN BOONRUKSA	23
THE DEVELOPMENT COMMUNICATION FOR SOCIAL NETWORK OF SENIOR PERSONS DANCE FOR HEALTH ACTIVITY IN MUENG DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE RAAJSHIVAR TANTIKULVARA	39
CREATIVE THAI DANCE DESIGN : DEED SABA RUNGKAYAI NAIPAPORN CHUTIPADA	54
ANALYZING THE RELATIONSHIP OF MARKETING STRATEGIES AFFECTING PURCHASE INTENTION PROCESSED TAMARIND PRODUCTS PHUANGPORNPHAT VIRIYA	70
THE CREATIVE OF A PERFORMING ARTS 'ETHNICS IN KORAT GEOPARK' RATTIKORN SRICHAICHANA	83
STRATEGIES FOR EDUCATIONAL QUALITY UPGRADING OF SCHOOL UNDER NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2 KANT NETKLANG	97
DESIGN OF LOCAL MASCOT TO PRODUCT DEVELOPMENT BASED ON CREATIVE ECONOMY CONCEPT IN MEAUNWAI SUB-DISTRICT NAKORN RATCHASIMA PROVINCE SUTHIDA WATTHANAPAKON	112
A CASE STUDY OF COMMUNICATION SITUATION TO DEFINE THE ROAD MAP FOR RESTORATION, CONSERVATION, AND ENHANCING FOOD STABILITY AND SUSTAINABILITY IN BLUE SWIMMING CRAB SUSTAINABILITY PROJECT IN KUNG KRABAEN BAY ROYAL DEVELOPMENT STUDY CENTER SUTTINUN SOTWITEE	127
SOCIAL CAPITAL IN COMMUNITY PLAN PROCESS, BAN MUN-KAEW COMMUNITY, KUD-RUNG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE SAIMAI CHAISIRIN	142
A STUDY ON SPATIAL POTENTIAL OF PADDY LOGISTICS TO RICE MILL WITH FUZZY ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (FAHP) AND GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM (GIS) NAWAPORN FOYPIKUL	155

APPROACHES FOR ORGANIZING THE LOCAL ARTS AND CULTURAL ACTIVITIES FOR ELDERLY HEALTH PROMOTION CHALALAI VONGAREE	169
THE EFFECTS OF METACOGNITIVE VOCABULARY STRATEGY TRAINING ON VOCABULARY ACHIEVEMENT AND RETENTION OF NAKHONRATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY STUDENTS SUPITCHAYA WONGKUMSAI	185
PATIENTS' PERCEPTIONS OF SERVICE QUALITY IN NAKHON RATCHASIMA PRIVATE HOSPITALS: AN INVESTIGATION USING THE SERVQUAL MODEL NALINTHIP NGOENSOONGNOEN	199
THE UPGRADING OF LEARNING PROFICIENCY TOWARDS THE REFORM OF THE STUDENT-CENTERED BY ACTION RESEARCH AND KNOWLEDGE MANAGEMENT FOLLOW-UP: A CASE STUDY OF THE BORDER PATROL POLICE SCHOOL UNDER THE BORDER PATROL POLICE REGIONAL HEAD QUARTEE 23 SIRIDA BURACHAT	216
COMMUNICATION, POWER NEGOTIATION AND IDENTITY CREATION OF DIASPORA PEOPLE IN LOCAL FOOTBALL CULTURE AREA: A CASE STUDY OF NAKHON RATCHASIMA MAZDA FC. AND BURIRAM UNITED JIRAPAT THOPHON	230
THE TERMINOLOGY OF GHOSTS IN TAI DAM TANAMON KLINJUNDAENG	243
COMMUNITY CAPITALS POTENTIAL TO RESOLVE THE ISSUES FOR DEVELOPMENT OF UNDEVELOPED VILLAGES IN SOENG SANG DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE SAKUL WONGKALASIN	258

การพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
THE DEVELOPMENT OF PROPOSAL WRITING ABILITY OF CURRICULUM AND
INSTRUCTION GRADUATE STUDENTS USING PARTICIPATORY LEARNING

สมเกียรติ ทานอก

SOMKIAT TANOK

สมบูรณ์ ตันยะ

SOMBOON TANYA

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

จังหวัดนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom action research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) ศึกษาคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ และ 3) ศึกษาความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน รหัสวิชา 102681 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองในการวิจัยครั้งนี้คือ แผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ แบบประเมินคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอ้างอิง คือการทดสอบค่าที (T-test for dependent sample)

ผลการวิจัย มีดังนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า มีคะแนนเฉลี่ย 29.27 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.17 หลังจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมคะแนนเพิ่มขึ้นเป็น 32.33 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.83 ซึ่งมีผลต่างหรือความก้าวหน้าเท่ากับ 3.07 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 7.67 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) คุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาหลักสูตรและการสอนเมื่อได้รับ

การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 63.33 สามารถจัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่มีระดับคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก และอยู่ในระดับดี จำนวน 11 คน และ 3) ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์, การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

The aimed of this classroom action research were to study 1) knowledge and understanding about proposal writing before and after using participatory learning, 2) proposal writing quality, and 3) participatory learning satisfaction. The sample were 30 graduate students, program in curriculum and instruction, who enrolled the independent study for curriculum and instruction subject in the first semester of 2011 academic year of Nakhon Ratchasima Rajabhat University. The research instrument included participatory learning plan, proposal writing ability test, proposal writing evaluation form and participatory learning satisfaction questionnaire. The data was analyzed by percentage (%), mean, standard deviation and t-test.

The finding revealed that 1) the knowledge and understanding about proposal writing before using participatory learning was 29.27 average or 73.17%, after participatory learning at 32.33 average or 80.33%, it was found that the gain score at 3.07 or 7.67% and after using participatory learning had statistically significance higher than before at .05 level, 2) the proposal writing quality after using participatory learning in overall was good level, it was found that 19 persons was at the excellent level and 11 persons was at a good one, and 3) the participatory learning satisfaction in overall and item were very satisfied.

Keywords : Proposal writing ability, Participatory learning

บทนำ

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญสูงสุดในการเตรียมนักศึกษาให้มีความรู้ และทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยปัญญาโดยใช้กระบวนการวิจัย ดังนั้นหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ทุกหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นระดับมหาบัณฑิตทั้งแผน ก และแผน ข หรือระดับดุษฎีบัณฑิตทั้งแบบ 1 และแบบ 2 จึงมีข้อกำหนดให้นักศึกษาต้องทำการวิจัยที่แสดงถึงความคิดริเริ่มโดยอาจทำในรูปวิทยานิพนธ์หรือโครงการวิจัย ขนาดเล็ก ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ความสำเร็จของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากจะวัดจาก ตัวมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตแล้ว ยังต้องวัดจากคุณภาพและความเป็นเลิศทางวิชาการของวิทยานิพนธ์หรือโครงการวิจัยที่นักศึกษาได้จัดทำตามข้อกำหนดของหลักสูตรด้วย (สุวิมล ว่องวานิช และ นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2546)

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 เป็นต้นมา ครอบคลุมการจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ในสาขา

วิชาการศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ และสาขาวิชาวิทยาการจัดการ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2557, น. 7) สำหรับสาขาวิชาการศึกษานั้น ได้เปิดสอนในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารทางการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ และสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา ในทุกสาขาวิชาได้เปิดสอนตามหลักสูตรแบบ ก (2) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่กำหนดให้เรียนรายวิชาและทำวิทยานิพนธ์ โดยนักศึกษาต้องทำวิทยานิพนธ์ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการทำวิทยานิพนธ์ในส่วนที่นักศึกษาต้องเสนอผลงานผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเสนอขออนุมัติหัวข้อและโครงร่างย่อวิทยานิพนธ์ การเสนอขอสอบโครงร่างละเอียดวิทยานิพนธ์และการเสนอขอสอบวิทยานิพนธ์

สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนได้เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2545 เป็นต้นมา ผลการดำเนินการในด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนน้อยที่สามารถจบการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ ใช้เวลาในการศึกษา 2 ปี แต่นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาในการศึกษามากกว่า 2 ปี การที่นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาในการศึกษามากกว่าแผนการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยพบว่า นักศึกษามีปัญหาอุปสรรคทั้งในขั้นการเสนอขอสอบโครงร่างละเอียดวิทยานิพนธ์ และการเสนอขอสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจากอุปสรรคด้านวิชาการของนักศึกษา กล่าวคือ ยังไม่สามารถเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ได้ และอาจารย์ที่ปรึกษาจำเป็นต้องใช้เวลาในการแก้ไขปรับปรุงโครงร่างให้มีคุณภาพตามเกณฑ์จนสามารถเสนอสอบได้ นอกจากอุปสรรคด้านวิชาการแล้ว ในส่วนอุปสรรคส่วนตัวของนักศึกษาแต่ละคนยังพบว่า นักศึกษามีภาระงานประจำมาก และนักศึกษาส่วนหนึ่งตัดสินใจทำผลงานทางวิชาการเพื่อขอกำหนดตำแหน่งก่อน (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2557, น. 7)

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่คุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จึงได้ปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระด้านหลักสูตรและการสอน ให้มีเป้าหมายหลักเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด โดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นี้มากขึ้น อันจะทำให้นักศึกษาเกิดการสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ต่อไป จากการปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้ คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการสอนต้องการทราบว่า การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นจะทำให้นักศึกษามีความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์เป็นอย่างไร โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนและหลังจากการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่นักศึกษาจัดทำขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องการทราบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษารุ่นต่อ ๆ ไป รวมทั้งสามารถขยายผลไปยังนักศึกษาสาขาวิชาอื่น ๆ อันจะส่งผลให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสามารถทำวิทยานิพนธ์และสำเร็จการศึกษาตรงตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบผลของการพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งสามารถขยายผลไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความสามารถด้านอื่น ๆ ของนักศึกษาได้ และอาจเป็นแนวทางให้สาขาวิชาอื่นๆ นำไปใช้ในการพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสามารถทำวิทยานิพนธ์และสำเร็จการศึกษาตรงตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2554 จำนวน 30 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2561)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดของเครื่องมือแต่ละชนิด มีดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง เป็นแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมีลักษณะและโครงสร้างตามที่กำหนดในรายละเอียดรายวิชาตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (มคอ.3) รายละเอียดของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ และผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1.1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยร่างรายละเอียดรายวิชา (มคอ. 3) ในหมวดต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกำหนดของหลักสูตร ยกเว้น หมวดที่ 5 แผนการสอนและการประเมินผล ผู้วิจัยและนักศึกษาได้ออกแบบกิจกรรมการสอนร่วมกัน ในสัปดาห์แรกของการเรียนการสอน

2) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอนจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.สมพงษ์ สิงหะพล รศ.สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์ และ ดร.สิรินาถ จงกลกลาง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแผนการจัดการเรียนรู้

3) ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปใช้ในการทดลองต่อไป

2.1.2 ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยให้นักศึกษาเข้ามาร่วมออกแบบการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะหมวดที่ 5 แผนการสอนและการประเมินผล ซึ่งมีการดำเนินการและผลการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยสำรวจความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ซึ่งเคยเรียนวิชาเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษามาแล้วหลายรายวิชา ได้แก่ วิทยุวิทยาการวิจัยทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนรู้และการเรียนการสอน การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม แห่งการเรียนรู้ และสถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา โดยใช้แบบสำรวจการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2) ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ จากการสำรวจในสัปดาห์แรกของการเรียนการสอนจากนักศึกษาที่เข้าเรียนในวันนั้น จำนวน 26 คน พบว่า นักศึกษาประเมินตนเองว่ายังไม่สามารถเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ได้ในหัวข้อต่าง ๆ มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การวิเคราะห์ข้อมูล (20 คน) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (12 คน) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง การดำเนินการทดลอง/การเก็บรวบรวมข้อมูล กรอบแนวคิดในการวิจัย และความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (10 คน)

3) จากผลการสำรวจที่ได้ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มนักศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม ช่วยกันพิจารณาว่าจะใช้วิธีการใดบ้างในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ ซึ่งผลการพิจารณาพบว่า มีวิธีการที่ควรใช้พัฒนา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 นักศึกษาศึกษาเอกสาร ตำรา หรือตัวอย่างวิทยานิพนธ์ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล โดยใช้พัฒนาในหัวข้อ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดในการวิจัย และการดำเนินการทดลอง รูปแบบที่ 2 นักศึกษาร่วมกันศึกษาเอกสาร ตำรา หรือตัวอย่างวิทยานิพนธ์เป็นกลุ่มย่อยแล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน โดยใช้พัฒนาในหัวข้อ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และแผนปฏิบัติการวิจัย และรูปแบบที่ 3 อาจารย์ผู้สอนหรือวิทยากรบรรยายเพิ่มเติม โดยใช้พัฒนาในหัวข้อเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา จากนั้นร่วมกันสรุปแผนการเรียนการสอน

4) ผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมกันสรุปกิจกรรมตลอดภาคเรียนในช่วงสัปดาห์ที่เหลืออยู่จำนวน 13 สัปดาห์ ได้แผนการเรียนการสอน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แผนการเรียนรู้การสอนรายวิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน

ครั้งที่	วัน-เดือน-ปี	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
1	10 ก.ค. 2554	อาจารย์ผู้สอนและวิทยากรทบทวนความรู้การเขียน โครงร่างวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ - ความเป็นและความสำคัญของปัญหา - เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล	อาจารย์ผู้สอน/วิทยากร
2	17 ก.ค. 2554	นักศึกษาแต่ละคนศึกษาด้วยตนเองในหัวข้อ - วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง - การดำเนินการทดลอง - กรอบแนวคิดในการวิจัย	นักศึกษา
3	31 ก.ค. 2554	นักศึกษาเข้าร่วมพิธีไหว้ครูระดับบัณฑิตศึกษา	นักศึกษา
4	14 ส.ค. 2554	นักศึกษาแบ่งกลุ่มศึกษาในหัวข้อ - เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง - แผนปฏิบัติการวิจัย	กลุ่มนักศึกษา
5-6	21 ส.ค. 2554 28 ส.ค. 2554	นักศึกษาแต่ละคนปฏิบัติการพัฒนาโครงร่างของ ตนเอง	นักศึกษา
7	4 ก.ย. 2554	นักศึกษาจับคู่ตรวจสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่พัฒนา ขึ้นในชั้นเรียน	นักศึกษา
8-11	11 ก.ย. 2554 18 ก.ย. 2554 25 ก.ย. 2554 2 ต.ค. 2554	ศึกษานำเสนอโครงร่างวิทยานิพนธ์ของตนเอง โดย มีอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้วิพากษ์ สัปดาห์ละประมาณ 6-8 คน	นักศึกษา อาจารย์ผู้สอน
12	9 ต.ค. 2554	ตรวจสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ/ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	นักศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ /อาจารย์ที่ปรึกษา
13	16 ต.ค. 2554	นักศึกษาแต่ละคนส่งโครงร่างวิทยานิพนธ์เพื่อสอบ โครงร่าง	นักศึกษา

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยเครื่องมือจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ 2) แบบประเมินคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะ การสร้าง และการหาคุณภาพของเครื่องมือแต่ละฉบับมีดังนี้

2.2.1 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ มีลักษณะเป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบชนิด 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ใช้วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ใน 3 ประเด็น คือ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสำรวจและกำหนดปัญหาด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนในท้องถิ่น จำนวน 5 ข้อ 2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน จำนวน 5 ข้อ และ 3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการแก้ปัญหาด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน จำนวน 30

2.2.2 แบบประเมินคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการจำนวน 35 รายการ ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ของโครงร่างวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ความสำคัญของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย สมมุติฐาน การวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล แผนปฏิบัติการวิจัย บรรณานุกรม และอื่น ๆ ผู้วิจัยนำแบบประเมินคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและวัดผลการศึกษา

2.2.3 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ สอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผลกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการเรียนการสอนในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 ชนิดนี้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและวัดผลการศึกษา จำนวน 3 ท่าน คือ ผศ.ดร.กิตติพงษ์ ลีอนาม ผศ.ธนวัฒน์ จิตธนานันท์ และ ดร.ศิริพันธ์ ดิยะวงศ์สุวรรณ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ตามประเด็นที่ต้องการวัด แล้วนำมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence : IOC) พบว่า ได้ค่า IOC เท่ากับ 1 ทุกข้อ

3. การดำเนินการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 (มิถุนายน - ตุลาคม 2554) ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในสัปดาห์แรกของการเรียนการสอน

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จำนวน 13 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 คาบ

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในสัปดาห์สุดท้ายของการเรียนการสอน รวมทั้งสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3.4 ตรวจสอบให้คะแนนแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และประเมินคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ คุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ และความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการทดสอบค่าที (T-test) แบบไม่เป็นอิสระจากกัน (T-test for dependent samples)

4.3 การแปลความหมายคะแนนเฉลี่ยคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย จากคะแนนเต็ม 35 คะแนน ดังนี้

ช่วงคะแนน	คะแนนร้อยละ	ความหมาย
31.50 – 35.00	90 – 100	ดีมาก
28.00 – 31.49	80 – 89	ดี
24.50 – 27.99	70 – 79	พอใช้
21.00 – 24.49	60 – 69	ปรับปรุง
ต่ำกว่า 21 คะแนน	ต่ำกว่าร้อยละ 60	ปรับปรุงเร่งด่วน

4.4 การแปลความหมายคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง	นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายถึง	นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก
2.51 – 3.50 หมายถึง	นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายถึง	นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับน้อย
1.00 – 1.50 หมายถึง	นักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงร่างวิทยานิพนธ์

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงร่างวิทยานิพนธ์ วัดจากแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นแบบทดสอบเลือกตอบชนิด 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ คะแนนเต็ม 40 คะแนน ทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา สาขาหลักสูตรและการสอนก่อนและหลังจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สภาพการทดลอง	คะแนนเต็ม	n	\bar{X}	S.D.	t	p
ก่อนจัดการเรียนรู้	40	30	29.27	3.92	7.59*	.00
หลังจัดการเรียนรู้	40	30	32.33	3.30		

* $p < .05$

จากตารางที่ 2 พบว่า ในภาพรวมของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า มีคะแนนเฉลี่ย 29.27 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 73.17 หลังจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมคะแนนเพิ่มขึ้นเป็น 32.33 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.83 ซึ่งมีผลต่างหรือความก้าวหน้าเท่ากับ 3.07 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 7.67 และเมื่อพิจารณาคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ในรายบุคคลของนักศึกษาสาขาหลักสูตรและการสอนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมพบว่า ก่อนจัดการเรียนรู้ นักศึกษามีคะแนนระหว่าง 23 ถึง 35 คะแนน หรือระหว่างร้อยละ 55.50 ถึง 87.50 หลังจัดการเรียนรู้ นักศึกษามีคะแนนระหว่าง 62.50 ถึง 92.50 และมีความก้าวหน้าตั้งแต่ 0 ถึง 9 คะแนน หรือระหว่างร้อยละ 0.00 ถึง 22.50 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิเคราะห์พบว่า นักศึกษามีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. คุณภาพของโครงร่างวิทยานิพนธ์

คุณภาพของโครงร่างวิทยานิพนธ์ วัดได้จากแบบประเมินระดับความถูกต้องเหมาะสมตามส่วนประกอบต่างๆ ของโครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน 35 รายการ ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ คะแนนเต็ม 35 คะแนน ประเมินจากผู้ประเมิน 2 คน นำมาหาค่าเฉลี่ยคะแนนคุณภาพของโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา แต่ละคนแล้วเทียบกับเกณฑ์ระดับคุณภาพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ย และระดับคุณภาพโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาหลักสูตรและการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ลำดับที่	ผู้ประเมินคนที่ 1	ผู้ประเมินคนที่ 2	คะแนนเฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
1	34	33	33.50	ดีมาก
2	31	31	31.00	ดี
3	30	30	30.00	ดี
4	31	32	31.50	ดีมาก
5	34	33	33.50	ดีมาก
6	30	30	30.00	ดี
7	32	31	31.50	ดีมาก
8	30	31	30.50	ดี
9	32	31	31.50	ดีมาก
10	29	29	29.00	ดี
11	31	32	31.50	ดีมาก
12	32	33	32.50	ดีมาก
13	31	32	31.50	ดีมาก
14	30	31	30.50	ดี
15	32	31	31.50	ดีมาก
16	33	32	32.50	ดีมาก
17	33	32	32.50	ดีมาก
18	29	29	29.00	ดี
19	29	30	29.50	ดี
20	29	30	29.50	ดี
21	31	32	31.50	ดีมาก
22	34	33	33.50	ดีมาก
23	32	31	31.50	ดีมาก
24	32	32	32.00	ดีมาก
25	33	34	33.50	ดีมาก
26	28	29	28.50	ดี

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับที่	ผู้ประเมินคนที่ 1	ผู้ประเมินคนที่ 2	คะแนนเฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
27	33	34	33.50	ดีมาก
28	29	30	29.50	ดี
29	32	31	31.50	ดีมาก
30	32	31	31.50	ดีมาก
\bar{x}	31.27	31.33	31.30	ดี
S.D.	1.68	1.37	1.47	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ในภาพรวมนักศึกษาที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.58$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนมากมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดยรายการที่นักศึกษามีความพึงพอใจสูงสุด 3 ลำดับแรก ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้เป็นแรงกระตุ้นให้ท่านมีความพยายามในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์มากขึ้น ($\bar{x} = 4.90$) ได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากอาจารย์ผู้สอน ($\bar{x} = 4.86$) และได้รับการชี้แจงเป้าหมายของรายวิชาอย่างชัดเจน ($\bar{x} = 4.76$) ส่วนรายการที่นักศึกษามีความพึงพอใจต่ำสุด และอยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ประกอบด้วย สามารถดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนการสอนได้ ($\bar{x} = 4.24$) ได้พยายามดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนการสอน และได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากเพื่อนนักศึกษา ($\bar{x} = 4.28$)

อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปราย ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาหลักสูตรและการสอนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ นักศึกษามีประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยที่เคยเรียนมาแล้ว ร่วมกับกระบวนการกลุ่มที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมที่นักศึกษาต้องใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นความรู้ สรุปลงเป็นภาษาที่ถ่ายทอดตามความเข้าใจของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการป้อนกลับที่ทำให้นักศึกษาได้ประเมินและตรวจสอบตนเองว่าเข้าใจและรู้เรื่องมากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามองค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในขั้นตอนการสะท้อนและอภิปรายรวมทั้งในขั้นตอนของการประยุกต์แนวคิด นักศึกษาได้พัฒนาการสร้างความรู้จากการสรุปที่เป็นความรู้ที่กระจ่างชัดสามารถนำไปใช้ได้ ดังจะเห็นได้จากผลงานการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่อยู่ในระดับดีมากของนักศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยหลายๆ เรื่อง ที่พบในลักษณะเดียวกันว่า การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ เช่น ญาณัญญา ศิริภักตร์ธาดา (2553) จิราภรณ์ ชูวงศ์ และ ปฎิญา ก้องสกุล (2555) นิภา กิมสูงเนิน (2557) อานนท์ พิงสาย และ ต่อศักดิ์ แก้วจรัสวิไล (2557)

2. ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ พบว่า

ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าส่วนมากมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดยรายการที่นักศึกษามีความพึงพอใจสูงสุด 3 ลำดับแรก ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้เป็นแรงกระตุ้นให้นักศึกษามีความพยายามในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์มากขึ้น รวมทั้งได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาได้รับการชี้แจงเป้าหมายของรายวิชาอย่างชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก นักศึกษากำลังอยู่ในขั้นตอนที่จะเสนอเพื่อสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ตามกำหนดในแผนการศึกษาของหลักสูตร ทำให้เกิดแรงกระตุ้นที่สำคัญในการอยากสำเร็จการศึกษาตามกำหนดเวลา และในการจัดการเรียนการสอนได้มีอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้สอนให้คำชี้แนะอย่างต่อเนื่อง ส่วนรายการที่นักศึกษาไม่มีความพึงพอใจต่ำกว่ารายการอื่น ๆ ได้แก่ ความสามารถในการดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ รวมทั้งความพยายามดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนการสอน และการได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากเพื่อนนักศึกษา ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวตรงกับสถานการณ์จริง อาจเนื่องมาจากความพร้อมของนักศึกษาที่เป็นนักศึกษาภาคพิเศษ ซึ่งมีภาระงานสอนประจำทุกวันในเวลาราชการ ทำให้การดำเนินการตามแผนที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร และนักศึกษาแต่ละคนต่างมุ่งที่จะพัฒนาโครงร่างวิทยานิพนธ์ของตน ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือเพื่อน ๆ ได้มากนัก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ควรมีการวางแผนหรือออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดสรรเวลาให้กับนักศึกษามีการค้นคว้าในชั่วโมงเรียน และทำงานในประเด็นที่กำลังศึกษาให้สำเร็จภายในชั่วโมงเรียนให้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในเนื้อหาอื่น ๆ โดยเน้นรายวิชาที่ต่อเนื่องจากรายวิชาที่นักศึกษามีประสบการณ์แล้ว

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ เพื่อจะได้ทราบผลของปัจจัยนั้น ๆ อันจะนำมาร่วมกันวางแผนให้นักศึกษามีความสามารถในการเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์รวมทั้งรายงานการวิจัยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ได้แก่ รศ.ดร.สมพงษ์ สิงหะพล, รศ.สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์, ผศ.ดร.สิรินาถ จงกลกลาง, ผศ.ดร.กิติพงษ์ ลีอนาม, ผศ.ธนวัฒน์ ธิติธนานันท์ และ ดร.ศิริพันธ์ ดิยะวงศ์สุวรรณ ที่ได้ประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการปรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัย จำนวน 30,000 บาท และ 3) นักศึกษาสาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ทุกคน ที่ให้ความร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้ร่วมกันออกแบบแผนการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยเรื่องนี้จะประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอนระดับบัณฑิตศึกษา สำหรับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ ชวงค์ และ ปริญญา ก้องสกุล. (2555). “ผลของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อความรู้เรื่องโรคความดันโลหิตสูงและการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงในชมรมผู้สูงอายุ เขตอำเภอเมืองจังหวัดตรัง”. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 6(2), 30-37.
- ญาณัญญา ศิรภัทร์ธาดา. (2553). *การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในการเรียนวิชาหลักการตลาดโดยการสอนแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นิภา กิมสูงเนิน. (2557). “ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมวิชาการพยาบาลอนามัยชุมชนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต”. *วารสารพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต*, 8(2), 56-69.
- บัณฑิตวิทยาลัย. (2557). *รายงานประจำปี บัณฑิตวิทยาลัย 2557*. นครราชสีมา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. *ระบบบริการการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2561, จาก http://reg.nrru.ac.th /registrar/teach_browse.asp?cmd=1&classid=495007&classacadyear=&avs664690041=682
- สุวิมล ว่องวาณิช และ นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). *แนวทางการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานนท์ พึ่งสาย และต่อศักดิ์ แก้วจรัสวิไล. (2557). “ผลของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อเจตคติในการเรียนพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5”. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 6(1), 233-254.

ผู้เขียนบทความ

ดร.สมเกียรติ ทานอก

อาจารย์ ดร. สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา

E-mail: skiattanok@gmail.com,

s_kiat_t@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตันยะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา

E-mail: somboon_tanya@hotmail.com

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขที่ 340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล
การจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

THE CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF FACTORS INFLUENCING
THE EFFECTIVENESS OF THAI TRADITIONAL MEDICINE HEALTH SERVICE OF
THE COMMUNITY HOSPITAL IN THE UPPER NORTHEASTERN REGION

วัชรินทร์ บุญรักษา

WATCHARIN BOONRUKSA

จิตติ กิตติเลิศไพศาล

JITTI KITTILERTPAISANE

ปณิธี การสมดี

PANITEE KARN SOMDEE

ชาติชัย อุดมกิจมงคล

CHARDCHAI UDOMKITMONGKOL

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

SAKON NAKHON RAJABHAT UNIVERSITY

จังหวัดสกลนคร

SAKON NAKHON

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) เพื่อยืนยันข้อมูลกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาล จำนวน 452 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.97 โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสมการโครงสร้างและทำการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำการยืนยันข้อมูลและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยกับผู้มีส่วนได้เสียในการจัดบริการสุขภาพ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) โมเดลการวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงคือการจัดการเชิงกลยุทธ์ (0.45) การสื่อสารในองค์กร (0.30) แรงจูงใจในงาน (0.17) กับตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (0.67) แรงจูงใจในงาน (0.09) โดยตัวแปร

ที่มีอิทธิพลรวมสูงสุดคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (0.67) การจัดการเชิงกลยุทธ์ (0.45) การสื่อสารในองค์กร (0.30) และแรงจูงใจในงาน (0.26) ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาโมเดลสมการโครงสร้างสามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพได้ ร้อยละ 64.70 2) โมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาค่าสถิติ $X^2=114.61$, $df=93$, $X^2/df=1.23$, $p=0.06$, $CFI=0.99$, $TLI=0.99$, $RMSEA=0.02$, $SRMR=0.02$ และ 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย หน่วยงานในระดับนโยบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผู้บริหารของโรงพยาบาลชุมชน ควรให้ความสำคัญมุ่งนำการจัดการเชิงกลยุทธ์และนำองค์ประกอบของกลยุทธ์ต้นทุนต่ำ กลยุทธ์การสร้าง ความแตกต่าง และกลยุทธ์มุ่งเน้น มาปรับปรุงประสิทธิผลองค์กร

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพการจัดบริการสุขภาพ, การแพทย์แผนไทย

ABSTRACT

The purpose of this research were 1) to construct the causal relationship model of factors influencing the effectiveness of Thai traditional medicine health services of the community hospital in the upper northeastern region, 2) to verify the consistency of the constructed model with the empirical data; 3) to confirm the data with stakeholders and propose policy recommendations towards Thai traditional medicine health services. This research uses a mixed research methodology. The samples were administrators and personnel. The sample was collected from 452 respondents. The value of reliability analysis of each factor was 0.97 analysis of structural equation and consistency of the research model, confirmed model and proposed policy recommendations with stakeholders. The results are as follows; 1) This research model contains direct influencing variables were Strategic management (0.45), communication in organization (0.30), and motivation (0.17), indirect influencing variables were transformational leadership (0.67), motivation (0.09). The total influencing variables were transformational leadership (0.67), Strategic management (0.45), communication in organization (0.30), and motivation (0.26), The structural equation model can be predicted by transformational leadership, motivation, communication in organization, and strategic management at 64.70 percent. 2) Research models were consistent with empirical data with statistical values $X^2=114.61$, $df=93$, $X^2/df=1.23$, $p=0.06$, $CFI=0.99$, $TLI=0.99$, $RMSEA=0.02$, $SRMR=0.02$ 3) For policy recommendations, management team of community hospital should focus on strategic management with low cost, differentiate and focus strategy for improvement organizational effectiveness.

Keywords : Effectiveness of health services, Thai traditional medicine

บทนำ

ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ซึ่งส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาของหลายประเทศ ในอนาคต ประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้เหมาะสมในขณะที่ยังคงรักษาผลประโยชน์ของประชาชน ผลการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาหลายประเทศได้สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการบริหารจัดการประเทศที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งยังมีความเสี่ยงในหลายมิติที่อาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ทวีความรุนแรงมากขึ้น การพัฒนาประเทศในอนาคต จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

ระบบบริการสุขภาพเป็นโครงสร้างหนึ่งของสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีการแพทย์แผนปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ก็มีข้อจำกัดและมีผลกระทบต่อรายจ่ายด้านสุขภาพของประเทศ ทั้งนี้เพราะการแพทย์แผนปัจจุบัน ใช้อุปกรณ์ เทคโนโลยีทางการแพทย์ ยาและเวชภัณฑ์ ซึ่งมีราคาสูงและนำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในการรักษาโรคเรื้อรัง โรคที่ต้องบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุ (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550) และจากการเพิ่มขึ้นและความสลับซับซ้อนของปัญหาสาธารณสุข ส่งผลให้หน่วยบริการสุขภาพ ได้แก่ โรงพยาบาล และศูนย์สุขภาพต่าง ๆ กำลังเผชิญกับความท้าทายในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการบริหารจัดการด้านบริการสุขภาพให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (กระทรวงสาธารณสุข, 2555)

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2545 องค์การอนามัยโลกได้สร้างความตระหนักต่อความสำคัญของการแพทย์ดั้งเดิม และการแพทย์ทางเลือกกว้างขวางขึ้น ซึ่งมียุทธศาสตร์ในการบูรณาการการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือก เข้าสู่ระบบสาธารณสุขแห่งชาติ พัฒนาการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกบนพื้นฐานด้านความปลอดภัย เพิ่มการเข้าถึงและความสามารถในการใช้ประโยชน์ของการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือก และส่งเสริมการใช้ประโยชน์การแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกอย่างเหมาะสมทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ตลอดจนได้ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกมีนโยบายให้ความสำคัญกับการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือก ที่เน้นการส่งเสริมใช้ทรัพยากรทางการแพทย์ภายในประเทศ (World Health Organization, 2013)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4-12 (พ.ศ. 2520-2564) ได้มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาการแพทย์ดั้งเดิมหรือการแพทย์แผนไทยขึ้น โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งได้ระบุให้มีการผสมผสานการให้บริการด้านการแพทย์แผนไทยในระบบบริการสาธารณสุขของรัฐทุกระดับเพื่อให้เป็นทางเลือกใหม่สำหรับประชาชนที่มารับบริการด้านสุขภาพและในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ระบุถึงเรื่องการแพทย์แผนไทยไว้อย่างชัดเจนทั้งในส่วนของเป้าหมายในการพัฒนาสุขภาพ โดยจะเน้นการสร้างกลไกการบริหารจัดการข้อมูลยกระดับภูมิปัญญาไทย ให้มีสถานะและใช้ประโยชน์ได้ทัดเทียมกับภูมิปัญญาสากลโดยการสร้างระบบวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทย ให้เข้มแข็งและการผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาและระบบบริการสาธารณสุขในทุกระดับ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาสุขภาพไทยไปสู่ระบบสุขภาพพอเพียงสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดให้มีทางเลือกสุขภาพที่หลากหลาย อีกทั้งพัฒนาให้การแพทย์แผนไทยเป็นแนวทางในการส่งเสริมประชาชนให้มีสุขภาพดี ซึ่งในปัจจุบัน

มีผู้ให้ความสนใจด้านการแพทย์แผนไทยเพิ่มมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพใช้แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ เป็นกรอบชี้นำทิศทางการพัฒนาสุขภาพของประเทศ ตลอดจนการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพบนพื้นฐานแพทย์แผนไทย (กระทรวงสาธารณสุข, 2555) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2559 ฉบับลงประชามติ มาตรา 55 บัญญัติไว้ว่ารัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด รัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มียุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมครอบคลุมทุกพื้นที่ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยมียุทธศาสตร์สร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในระบบบริการสุขภาพ ได้วางมาตรการและแนวทางการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยบริการทุกระดับ ในการพัฒนาระบบบริการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ, 2559)

กระทรวงสาธารณสุขจึงได้มีนโยบายที่สำคัญให้สถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ โดยเฉพาะโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ในระดับอำเภอ ได้จัดบริการสุขภาพทั้งในด้านการรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งนับว่าเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่ให้บริการสุขภาพประชาชน โดยได้บูรณาการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ และได้เร่งรัดดำเนินการเพื่อให้บริการด้านการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพให้ได้มาตรฐาน ตลอดจนเพื่อเป็นการเข้าถึงบริการด้านการแพทย์แผนไทย และเป็นทางเลือกในการใช้บริการสุขภาพสำหรับประชาชน โดยมีการสนับสนุนการใช้ยาสมุนไพรในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง ใช้การนวดในการรักษาอาการปวดเรื้อรังแทนการใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งทำให้อัตราตายและผลข้างเคียงจากการใช้ยาแผนปัจจุบันเกินความจำเป็น รวมทั้งจากนโยบายการพัฒนาการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ส่งผลทำให้อัตราจำนวนค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพ ทั้งในระดับครัวเรือน และประเทศชาติโดยรวม (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2553)

จากสภาพปัญหาของระบบบริการสุขภาพภาครัฐ ที่ถูกจำกัดด้วยทรัพยากร ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขจึงได้บูรณาการสนับสนุนการจัดบริการสุขภาพในโรงพยาบาลทุกระดับให้มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกตลอดจนมีการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลทุกแห่ง แต่พบว่ายังมีความเหลื่อมล้ำของผลการดำเนินงานการจัดบริการสุขภาพของโรงพยาบาลแต่ละแห่งเป็นอย่างมากทั้งที่ภาครัฐได้ให้การสนับสนุนมาโดยตลอด (Vadhnapiyakul, 2011) นอกจากนี้ยังพบว่ามีข้อจำกัดและปัญหาต่อการพัฒนาระบบบริการสุขภาพแพทย์แผนไทยทั้งในด้านประสิทธิภาพตลอดจนการบรรลุเป้าหมายของมาตรฐานการจัดบริการ และขาดความเชื่อมโยงการบูรณาการ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2552) จากสภาพดังกล่าว นับได้ว่าเป็นการสะท้อนถึงปัญหาที่สำคัญในการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยที่ยังไม่บรรลุประสิทธิภาพของการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย

อย่างไรก็ตาม องค์การหรือหน่วยงานที่มีประสิทธิผลในการจัดบริการหรือการปฏิบัติงานตามเป้าหมายนั้น มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น จากการศึกษาของ วิเชียร วิทยอุดม (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การซึ่งองค์การจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยที่สำคัญ ก็คือภาวะผู้นำ ถ้าองค์การใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพก็จะสามารถบริหารงาน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์การให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ Pounder (2001) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบของภาวะผู้นำที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การ พบว่า รูปแบบ ภาวะผู้นำที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การ ได้แก่ รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) ซึ่งประกอบด้วย 4 ลักษณะดังนี้ 1) ผู้นำต้องมีบารมี (Charisma) ที่มีความสามารถพิเศษในการ โนมน้าวดึงดูดใจผู้อื่น 2) ผู้นำที่มีการจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจหรือแรงผลักดัน (Inspirational motivation) 3) ผู้นำที่คำนึงถึงตัวตนของบุคลากร (Individual consideration) 4) ผู้นำที่สามารถกระตุ้นความคิดผู้ตาม (Intellectual stimulation) นอกจากนี้ เยาวภา ปฐมศิริกุล (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแบบจำลอง ปัจจัยความสำเร็จการจัดการธุรกิจบริการสุขภาพของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย พบว่าปัจจัยด้านกลยุทธ์ ปัจจัยด้านระบบบริหารการจัดการมีผลสัมฤทธิ์ต่อการดำเนินงานของโรงพยาบาล นอกจากนี้ ธรงค์ดี พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ได้ทำการศึกษา พบว่าปัจจัยด้านการจูงใจ มีผลเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงาน ของพนักงาน กล่าวคือเมื่อพนักงานได้รับแรงจูงใจในการทำงาน ปัจจัยการจูงใจที่สูงขึ้น ย่อมทำให้ผลการ ปฏิบัติงานของพนักงานสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา ศิริเจริญวงศ์, จริญญา ชื่นศิริมงคล และ ลักขณา ยอดกลกิจ (2557) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยเชิงสาเหตุของแรงจูงใจในการทำงานที่มีต่อความ พึงพอใจในบรรยากาศขององค์การของบุคลากร คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ ผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรแฝงแรงจูงใจในการทำงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกและโมเดลแรงจูงใจในการทำงาน มีความสอดคล้องกับข้อมูล เชิงประจักษ์ นอกจากนี้ Casey and Wallis (2011) ได้ทำการศึกษาพบว่าการ สื่อสารข้อมูลทางการพยาบาลที่มีข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว ข้อมูลได้ใจความ ส่งผลให้เกิดประสิทธิผล การจัดบริการพยาบาลที่ดี

ในการประเมินประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพของโรงพยาบาลนั้นจะพิจารณาจากความสามารถ ของโรงพยาบาลหรือองค์การ (Organization capability) โดยการผสมผสานระหว่างสินทรัพย์ บุคลากร กระบวนการ ความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายในการจัดบริการสุขภาพ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการสังเคราะห์ตัวแปร สังเกตได้ของการประเมินประสิทธิผล 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบรรลุเป้าหมายการจัดบริการ 2) ด้านความสามารถในการปรับตัว 3) ด้านการบูรณาการ

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษา โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล การจัดการบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เพื่อนำข้อมูลที่ได้อมาเป็นข้อมูลในการสนับสนุนการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาล ชุมชน รวมทั้งเป็นข้อเสนอแนะทางประกอบการตัดสินใจให้กับผู้บริหาร ในการจัดการบริการสุขภาพด้านการแพทย์ แผนไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

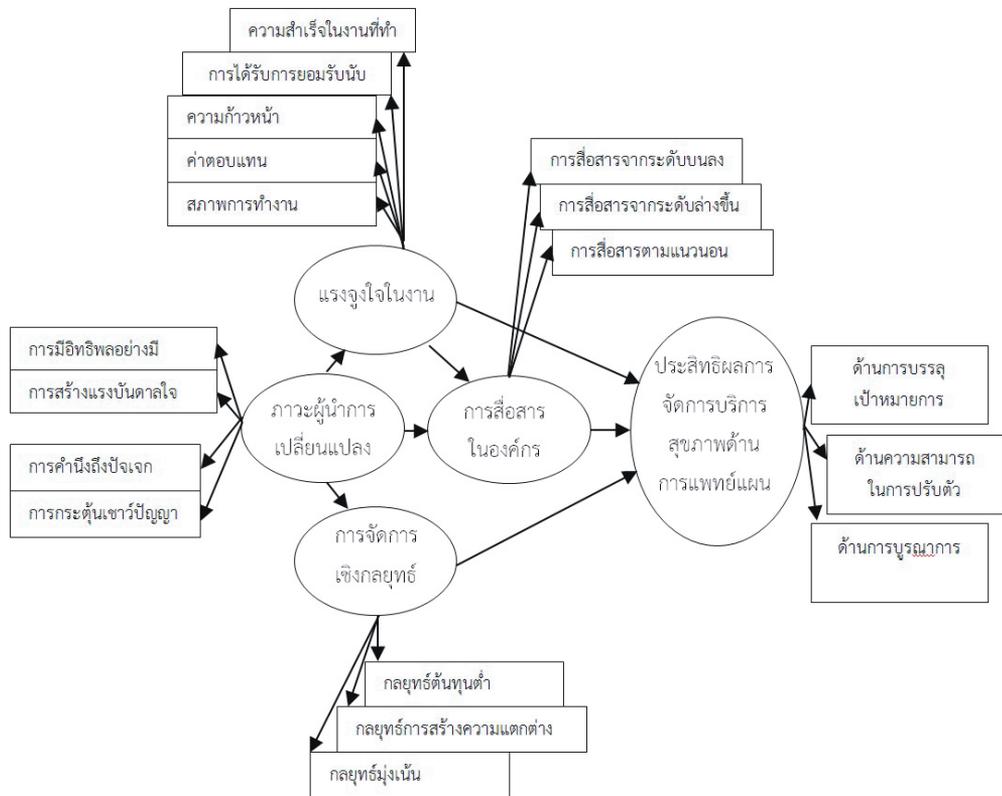
1. เพื่อสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในงาน การสื่อสารในองค์กร และการจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อยืนยันโมเดลการวิจัยกับผู้มีส่วนได้เสีย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทางวิชาการสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน
2. สามารถนำผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุนเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนให้มีประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายในการจัดบริการสุขภาพ

กรอบโมเดลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำองค์กร แรงจูงใจในงาน การสื่อสารในองค์กร การจัดการเชิงกลยุทธ์ และประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ตลอดจนการศึกษาข้อมูลในบริบทจริงโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในพื้นที่ต้นแบบดีเด่น ทำให้ทราบข้อมูลปัจจัยพื้นฐานสำคัญอันเป็นที่มาของตัวแปรในการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย เรื่องโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดการบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method research) เพื่อให้เกิดความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ได้กำหนดวิธีการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตการศึกษา

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และทำการศึกษาข้อมูลในบริบทจริงเพื่อหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการบริการสุขภาพ (ในพื้นที่ต้นแบบดีเด่นด้านการแพทย์แผนไทย) โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลองค์กรการ (Hoy & Miskel, 2001) แนวคิด ทฤษฎี ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Avolio, Brance, David, Waldman, & Walter, 1988) แนวคิด ทฤษฎี แรงจูงใจในงาน (Herzberg, 1959) แนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารในองค์กรการ (Cook & Hunsaker, 2001) แนวคิด ทฤษฎี การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Aaker, 2001) และ บริบทของระบบบริการสุขภาพและการแพทย์แผนไทย (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2552)

1.2 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จำแนกได้ดังนี้

ตัวแปรแฝง (Latent variable) 4 ด้าน ได้แก่

1.2.1 ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล 4) การกระตุ้นเขavnปัญญา

1.2.2 ด้านแรงจูงใจในงาน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความสำเร็จในงานที่ทำของบุคคล 2) การได้รับการยอมรับนับถือ 3) ความก้าวหน้า 4) ค่าตอบแทน 5) สภาพการทำงาน

1.2.3 ด้านการสื่อสารในองค์กรซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสื่อสารจากระดับบนลงล่าง 2) การสื่อสารจากระดับล่างขึ้นบน 3) การสื่อสารตามแนวนอน

1.2.4 ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) 3 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ต้นทุนต่ำ 2) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง 3) กลยุทธ์มุ่งเน้น

1.2.5 ด้านประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ (Observed-variable จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบรรลุเป้าหมายการจัดบริการ 2) ด้านความสามารถในการปรับตัว 3) ด้านการบูรณาการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ โรงพยาบาลชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งกระจายอยู่ในระดับอำเภอ ในจำนวน 12 จังหวัด รวมทั้งสิ้น จำนวน 156 แห่ง (กระทรวงสาธารณสุข, 2560)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงพยาบาลชุมชน จำนวน 113 แห่ง โดยใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) การวิจัยครั้งนี้เป็นการเคราะห์หาความสัมพันธ์ของโมเดลสมการโครงสร้าง โดยใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างของ Hair, Anderson, Tatham and Black (1998) ที่เสนอว่า เกณฑ์ขั้นต่ำในการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ใช้ผู้ตอบ 5-10 คนต่อพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า 1 ตัว สำหรับโมเดลในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า 43 พารามิเตอร์ ดังนั้นจึงต้องมีกลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำไม่ควรน้อยกว่า 430 คน สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์ที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 452 คน

3. เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) และทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยจำแนกเป็น 2 วิธี ดังนี้

3.1 การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือ จำนวนทั้งหมด 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

3.2 การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) ในนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน (Burn & Grove, 2001) จากนั้นหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาค กำหนดค่าความเที่ยงที่ยอมรับได้ตั้งแต่

0.70 ขึ้นไป พบว่าค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีค่า 0.96 ด้านแรงจูงใจในงาน มีค่า 0.93 ด้านการสื่อสารในองค์กร มีค่า 0.93 ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีค่า 0.90 และด้านประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพ มีค่า 0.94

4. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย โดยดำเนินการ ดังนี้

1.1 ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพ ในองค์กรที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร คู่มือวิชาการ งานวิจัยในประเทศ และต่างประเทศ

1.2 ลงศึกษาข้อมูลในบริบทจริง เพื่อหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการ โดยเก็บข้อมูลในโรงพยาบาลชุมชน พื้นที่ต้นแบบดีเด่นด้านการแพทย์แผนไทย

1.3 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ มาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

ระยะที่ 2 การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยดำเนินการ ดังนี้

2.1 ทำการสร้างแบบสอบถามการวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาการวิจัย

2.2 ทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ด้านความเที่ยงตรง ค่าความเชื่อมั่นจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน และทำการทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) เพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์ที่สุด

ระยะที่ 3 การตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

โดยการวิเคราะห์ข้อมูลโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน วิเคราะห์ขนาดอิทธิพล โดยการหาขนาดอิทธิพลที่ปรากฏในโมเดลการวิจัย วิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม อิทธิพลรวม และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ระยะที่ 4 การยืนยันโมเดลการวิจัย ดังนี้

โดยการสัมภาษณ์กับผู้มีส่วนได้เสียในการจัดบริการได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ด้านการแพทย์แผนไทย และตัวแทนผู้รับบริการ

ระยะที่ 5 การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถแสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าสถิติความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ค่าดัชนีตรวจสอบความสอดคล้อง	เกณฑ์	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
P-value	> 0.05	0.06	ผ่านเกณฑ์
ค่าไคสแควร์สัมพันธ์ (X^2/df)	< 2.00	1.23	ผ่านเกณฑ์
Comparative Fit Index (CFI)	> 0.95	0.99	ผ่านเกณฑ์
Tucker – Lewis Index (TLI)	> 0.95	0.99	ผ่านเกณฑ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ค่าดัชนีตรวจสอบความสอดคล้อง	เกณฑ์	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	< 0.05	0.02	ผ่านเกณฑ์
Standardized RMR (SRMR)	< 0.05	0.02	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบได้แก่ ค่า $\chi^2 = 114.61$, $df=93$ χ^2/df 1.23, $p=0.06$, CFI=0.99, TLI=0.99, RMSEA=0.02, SRMR=0.02

การยืนยันโมเดลการวิจัยกับผู้มีส่วนได้เสีย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดบริการสุขภาพ ด้านการแพทย์แผนไทย แสดงผลการวิจัยดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ของตัวแปรสังเกตได้ ของโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน (β)	S.E.	t	R ²
F1	การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (TL ₁)	0.59	0.04	13.83	0.35
	การสร้างแรงบันดาลใจ (TL ₂)	0.60	0.04	15.22	0.37
	การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (TL ₃)	0.59	0.04	13.94	0.35
	การกระตุ้นเขavnปัญญา (TL ₄)	0.67	0.03	17.39	0.46
F2	ความสำเร็จในงานที่ทำ (MO ₅)	0.71	0.02	27.49	0.51
	การได้รับการยอมรับนับถือ (MO ₆)	0.83	0.02	39.44	0.70
	ความก้าวหน้า (MO ₇)	0.67	0.02	24.14	0.46
	ค่าตอบแทน (MO ₈)	0.60	0.03	18.09	0.36
	สภาพการทำงาน (MO ₉)	0.70	0.03	23.60	0.50
F3	การสื่อสารจากระดับบนลงล่าง (CO ₁₀)	0.84	0.03	24.90	0.71
	การสื่อสารจากระดับล่างขึ้นบน (CO ₁₁)	0.83	0.02	35.03	0.69
	การสื่อสารตามแนววนอน (CO ₁₂)	0.78	0.02	31.66	0.61
F4	กลยุทธ์ต้นทุนต่ำ (SM ₁₃)	0.65	0.03	18.64	0.42
	กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง (SM ₁₄)	0.86	0.03	26.08	0.75
	กลยุทธ์มุ่งเน้น (SM ₁₅)	0.73	0.05	13.07	0.54
F5	การบรรลุเป้าหมายการจัดการบริการ (EF ₁₆)	0.96	0.01	52.06	0.82
	ความสามารถในการปรับตัว (EF ₁₇)	0.82	0.02	39.22	0.67
	การบูรณาการ (EF ₁₈)	0.68	0.03	22.84	0.46

* $p < 0.05$

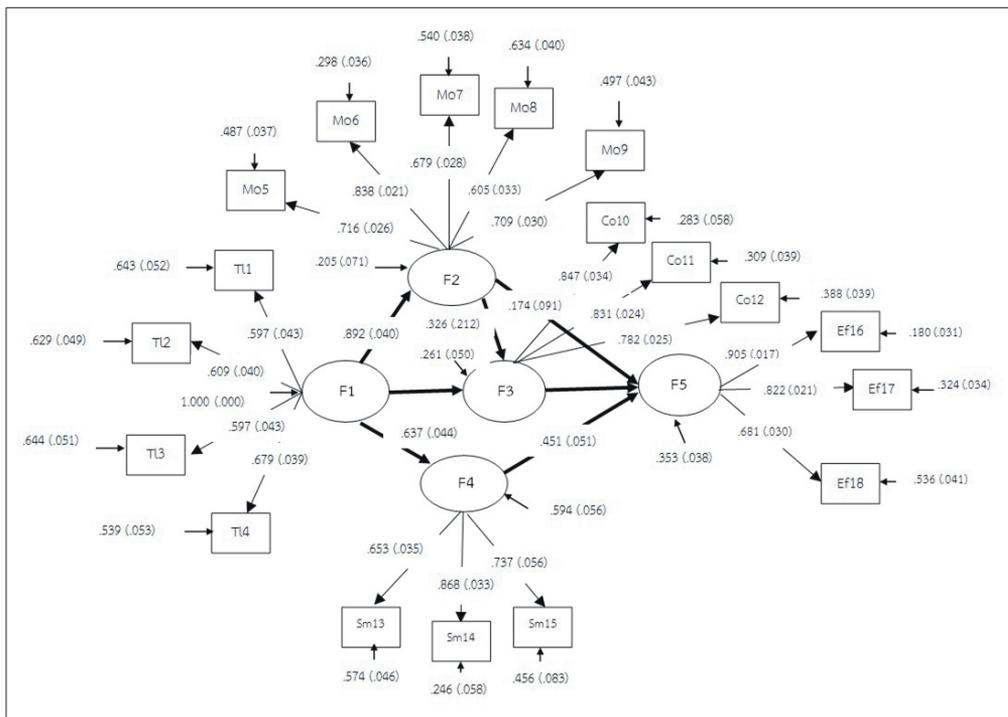
จากตารางที่ 2 เมื่อวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแปรสังเกตได้ ดังนี้

1. ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ของตัวแปรสังเกตได้ ทั้ง 4 ตัว พบว่าน้ำหนักของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุดที่สุดคือ การกระตุ้นเขาวนปัญญา ($\beta=0.67$) การสร้างแรงบันดาลใจ ($\beta=0.60$) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ($\beta=0.59$) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ($\beta=0.59$) ตามลำดับ
2. ด้านแรงจูงใจในงาน เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 5 ตัว พบว่าน้ำหนักของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุดที่สุดคือ การได้รับการยอมรับนับถือ ($\beta=0.83$) ความสำเร็จในงานที่ทำ ($\beta=0.71$) สภาพการทำงาน ($\beta=0.70$) ความก้าวหน้า ($\beta=0.67$) และค่าตอบแทน ($\beta=0.60$) ตามลำดับ
3. ด้านการสื่อสารในองค์กร เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ของตัวแปรสังเกตได้ ทั้ง 3 ตัว พบว่าน้ำหนักของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุดที่สุดคือ การสื่อสารจากระดับบนลงล่าง ($\beta=0.84$) การสื่อสารจากระดับล่างขึ้นบน ($\beta=0.83$) และการสื่อสารตามแนวนอน ($\beta=0.78$) ตามลำดับ
4. ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ของตัวแปรสังเกตได้ ทั้ง 3 ตัว พบว่าน้ำหนักของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุดที่สุดคือ กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง ($\beta=0.86$) กลยุทธ์มุ่งเน้น ($\beta=0.73$) และกลยุทธ์ต้นทุนต่ำ ($\beta=0.65$) ตามลำดับ
5. ด้านประสิทธิผลการจัดบริการ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) ของตัวแปรสังเกตได้ ทั้ง 3 ตัว พบว่าน้ำหนักของตัวแปรทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุดที่สุด คือการบรรลุเป้าหมายการจัดบริการ ($\beta=0.96$) ความสามารถในการปรับตัว ($\beta=0.82$) และการบูรณาการ ($\beta=0.68$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ต่อประสิทธิผลการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน (F5)

ตัวแปร	อิทธิพลทางตรง (DE)	อิทธิพลทางอ้อม (IE)				อิทธิพลรวม (TE)
		F2	F2F3	F3	F4	
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (F1)	-	0.15	0.08	0.16	0.28	0.67
แรงจูงใจในงาน (F2)	0.17	-	-	0.09	-	0.26
การสื่อสารในองค์กร (F3)	0.30	-	-	-	-	0.30
การจัดการเชิงกลยุทธ์ (F4)	0.45	-	-	-	-	0.45

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของโมเดล ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทย ของโรงพยาบาลชุมชน เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพล พบว่า ขนาดอิทธิพลมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลำดับขนาดอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ อิทธิพลทางตรงได้แก่ ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ (0.45) ด้านการสื่อสารในองค์กร (0.30) ด้านแรงจูงใจในงาน (0.17) ขนาดอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (0.67) ด้านแรงจูงใจในงาน (0.09) และขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (0.67) การจัดการเชิงกลยุทธ์ (0.45) การสื่อสารในองค์กร (0.30) และ แรงจูงใจในงาน (0.26) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาโมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า สามารถอธิบาย ค่าความแปรปรวนของประสิทธิผลการจัดบริการแพทย์แผนไทยได้ ร้อยละ 64.70 จากการวิเคราะห์ คำน้ำหนักองค์ประกอบ เส้นอิทธิพลของตัวแปร และการวิเคราะห์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างโมเดล สมการโครงสร้าง สามารถเขียนภาพประกอบ ได้ดังภาพที่ 2

$$X^2=114.61, df=93, X^2/df=1.23, p=0.06, CFI=0.99, TLI=0.99, RMSEA=0.02, SRMR=0.02$$

ภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลจะเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ 0.67 ที่ระดับ 0.05 อภิปรายผลได้ว่าอาจเป็นเพราะพฤติกรรมของผู้นำของโรงพยาบาลชุมชน แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถในการบริหารจัดการหรือการทำงานที่เป็นระบบทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีศักยภาพส่งผลถึงผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัตรภา โพธิ์พุ่ม (2556) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานของโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) พบว่าปัจจัยด้านภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานและประสิทธิผลของโรงพยาบาล 2) ด้านแรงจูงใจในงาน มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงสูงเป็นอันดับสาม เท่ากับ 0.17 ที่ระดับ 0.05 อภิปรายผลได้ว่าอาจเป็นเพราะโรงพยาบาลชุมชนมีการสร้างแรงจูงใจในงานและให้ความสำคัญในความสำเร็จในงานที่ทำของบุคคล การได้รับการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้า ค่าตอบแทน และสภาพการทำงาน ทำให้แรงจูงใจงาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัดบริการสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัตรภา โพธิ์พุ่ม (2556) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานของโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) พบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจในงานเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงพยาบาล 3) ด้านการสื่อสารในองค์กร มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลชุมชน โดยมีอิทธิพลทางตรงสูงเป็นอันดับสอง มีค่าเท่ากับ 0.30 อภิปรายผลได้ว่าอาจเป็นเพราะโรงพยาบาลชุมชนมีระบบการสื่อสารภายในองค์กรที่ช่วยสร้างความเข้าใจในนโยบายของการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีทั้งการสื่อสารจากระดับบนลงล่าง การสื่อสารจากระดับล่างขึ้นบนและการสื่อสารตามแนวนอน ซึ่งโรงพยาบาลส่วนใหญ่ได้ปรับใช้ตามสถานการณ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน และส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yates (2006) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิผลการสื่อสารภายในองค์กร พบว่าปัจจัย ด้านการสื่อสารภายในองค์กร มีผลต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของการดำเนินงานขององค์กร และ 4) ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลชุมชน โดยมีอิทธิพลทางตรงมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 0.45 อภิปรายผลได้ว่า อาจเป็นเพราะเนื่องจากปัจจุบันโรงพยาบาลชุมชนได้นำเอากระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้ สามารถกำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดประสิทธิผลต่อองค์การตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวภา ปฐมศิริกุล (2552) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การตลาดบริการสุขภาพของโรงพยาบาลในประเทศไทย พบว่าปัจจัยการจัดการเชิงกลยุทธ์การตลาดบริการสุขภาพของโรงพยาบาล โดยภาพรวมที่มีความสำคัญมากที่สุดได้แก่ การจัดการกลยุทธ์ด้านกระบวนการ

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่า โมเดลการวิจัยมีความตรงเชิงโครงสร้าง และมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $X^2=114.61$, $df=93$ $X^2/df=1.23$, $p=0.06$, $CFI=0.99$, $TLI=0.99$, $RMSEA=0.02$, $SRMR=0.02$ โมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ 1) การกำหนดกรอบแนวคิดของกรวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการสร้างโมเดลในการวัดตัวแปรแฝง

แต่ละตัวที่ผ่านการทบทวนด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบ จึงทำให้โมเดลการวัดมีความตรงและมีความสอดคล้อง กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง และได้อธิบายให้กลุ่มผู้ช่วยวิจัยเข้าใจ ในการเก็บแบบสอบถามตลอดจนขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ตามข้อตกลงของการใช้สถิติขั้นสูง มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโมเดลสมการโครงสร้างในการวิจัย และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลและการปรับโมเดล (Modification indices) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อวิเคราะห์ตัวแปรเชิงสาเหตุ ที่สัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทย เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ที่มีความเหมาะสม สามารถลดความคลาดเคลื่อนและข้อผิดพลาดในการสรุปผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านแรงจูงใจในงาน ด้านการสื่อสาร ในองค์กร ด้านจัดการเชิงกลยุทธ์ ต่างส่งผลมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย อย่างไรก็ตามปัจจัยที่มีขนาดอิทธิพลทางตรงมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ต้นทุนต่ำ กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง และกลยุทธ์มุ่งเน้น ดังนั้นหน่วยงานในระดับนโยบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมผู้บริหารโรงพยาบาลชุมชน ที่จะส่งเสริมและพัฒนาการจัดการบริการสุขภาพ ด้านการแพทย์แผนไทย ควรให้ความสำคัญมุ่งการพัฒนาด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ และนำกลยุทธ์มาใช้ ในแต่ละองค์ประกอบที่กล่าวมา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาล โดยศึกษาในภาคอื่น ๆ หรือระดับประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบได้

2.2 ควรศึกษาถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กร ที่อาจจะมีผลต่อประสิทธิผลการจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2550). *พระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : สุทธิธรรมปริทัศน์ดีเอสไอ.

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2553). *รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก*. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

กระทรวงสาธารณสุข. (2555). *แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

- กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *ข้อมูลพื้นฐานโรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2560*. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560, จาก <http://opendata.moph.go.th/fopd/dataHospital2560.pdf>
- กาญจนา ศิริเจริญวงศ์, จริญญา ซีนศิริมงคล และ ลักขณา ยอดกลกิจ. (2557). *ปัจจัยเชิงสาเหตุของแรงจูงใจในการทำงานที่มีต่อความพึงพอใจในบรรยากาศองค์การของบุคลากรคณะพยาบาลศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ สำนักงานการแพทย์กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ฉัตรภา โปธิ์พุ่ม. (2556). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานของโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน)*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพมหานคร.
- ธกรศักดิ์ พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน: กรณีศึกษาสถานีวิทย์โทรทัศนกองทัพบก*. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพมหานคร.
- เยาวภา ปฐมศิริกุล. (2552). *กลยุทธ์การตลาดบริการสุขภาพของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ปทุมธานี.
- เยาวภา ปฐมศิริกุล. (2554). *แบบจำลองปัจจัยความสำเร็จการจัดการธุรกิจบริการสุขภาพของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย*. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2551). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2552). *ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550*. นนทบุรี : วิกี.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานการพิมพ์สำนักงานการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- Aaker, D. A. (2001). *Strategic market management* (6th ed.). New York : John Wiley & Sons.
- Avolio, B. J., David A., W., & Walter, O. E. (1988). Transformational Leadership in a Management Game Simulation. Impacting the bottom line. *Group and Organization Management*, 13(1), 59-80.
- Burn, N., & Grove, S. K. (2001). *The practice of nursing research : Conduct, critique & utilization* (4th ed.). Philadelphia : W.B.Saunders.
- Casey, A., & Wallis, A. (2011). Effective communication : Principle of nursing practice. *Nursing Standard*, 25(32), 35-37.
- Cook, W. C., & Hunsaker, P. L. (2001). *Management and Organization Behavior* (3rd ed.). New York : McGraw-Hill.

- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (1998). *Multivariate Data Analysis* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall.
- Herzberg, F. (1959). *The Motivation of Work*. New York : John Wiley & Sons.
- Hoy, W. K., & Cecil, M. (2001). *Educational Administration : Theory, Research, and Practice* (6th ed.). Singapore : McGraw-Hill Book Co-Singapore for Manufacture and Export.
- Pounder, J. S. (2001). New Leadership and University organizational effectiveness: exploring the relationship. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(6), 281-290.
- Vadhnapijyakul, A. (2011). *The Status and Development of Traditional Medicine : The Influence of State and Medical profession under Capitalism*. Thesis submitted the degree of doctor of philosophy (medical and health social sciences), Faculty of graduate studies Mahidol university.
- World Health Organization. (2013). *Policy direction and strategy The WHO Traditional Medicine Strategy 2014-2023*. Geneva : WHO.
- Yates, K. (2006). "Internal Communication Effectiveness Enhances Bottom-Line Results." *Journal of Organization Excellence*, 11(24), 71-79.

ผู้เขียนบทความ

นายวัชรินทร์ บุญรักษา	นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาการบริหารการพัฒนา คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
เลขที่ 680 ถนนนิตโย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47150
E-mail: watcharin_001@hotmail.co.th
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติ กิตติเลิศไพศาล	อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์
คณะบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.ปณิธิ การสมดี	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชัย อุดมกิจมงคล	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของกิจกรรมลีลาศ
เพื่อสุขภาพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี
THE DEVELOPMENT COMMUNICATION FOR SOCIAL NETWORK OF SENIOR
PERSONS DANCE FOR HEALTH ACTIVITY IN MUENG DISTRICT,
CHANTHABURI PROVINCE

รัชนีชีวาต์ ตันติกุลวรา
RAAJSHIVAR TANTIKULVARA
บดินทร์ ปันบำรุงกิจ
BODIN PUNBUMRUNKIJ
สมพงษ์ เส็งมณีชัย
SOMPONG SENGMALEE
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
RAMBHAI BARNI RAJABHAT UNIVERSITY
จันทบุรี
CHANTHABURI

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ และ 2) พัฒนาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมลีลาศ โดยรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมผู้สูงอายุเป็นกลุ่มตัวอย่างสมาชิกกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพในเขตเมืองจันทบุรี จำนวน 40 คน ใช้แบบสำรวจเครือข่ายทางสังคมเก็บข้อมูล และวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมด้วยโปรแกรม UCINET 6.0 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพมีค่าคะแนนเข้าสู่ระดับศูนย์กลางสูงสุด คือ 39 ค่าคะแนนศูนย์กลางความใกล้ชิดสูงสุด คือ 100 และค่าคะแนนศูนย์กลางระหว่างสูงสุด คือ 53.74 จากนั้นดำเนินการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เครือข่ายการทำงานกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพจำแนกได้ 6 ลักษณะคือ 1) ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่ม 2) ด้านการบริหารกิจกรรมลีลาศให้บรรลุวัตถุประสงค์ 3) ด้านการขับเคลื่อนกิจกรรมลีลาศ 4) ด้านการฝึกสอนกิจกรรมลีลาศ 5) ด้านการจัดงานลีลาศสังสรรค์ และ 6) ด้านการสืบสานกิจกรรมลีลาศของคนรุ่นใหม่ จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่มแกนนำสมาชิกจำนวน 8-12 คน เพื่อหาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพผู้สูงอายุ โดยวิธีวิเคราะห์ SWOT พบว่า แนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อสุขภาพคือ การจัดโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน : น่อง-พี่สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี มีผู้เข้าร่วม 160 คน ผลการประเมินโครงการพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติลีลาศเพื่อสุขภาพในระดับดีมาก

คำสำคัญ : การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่ายสังคม, กิจกรรมลีลาศเพื่อผู้สูงอายุ

ABSTRACT

The research aimed to: (i) analyse in social networks among senior persons involved in dance for health activity, and (ii) develop a health communication campaign among senior persons via dance for health activity. A mix-method between quantitative and qualitative research methodology was employed. An analysis of social network was implemented among forty key informants who were the members of dance for health social network. The senior persons' lifestyle questionnaire was collected the data, and UCINET program version 6.0 was employed to analyse the social network. The research result found out that the social network of senior persons in dance for health activity was the degree centrality with the highest level at 39, closeness centrality with the highest level at 100, and between centrality with the highest level at 53.47. According to participatory observation, and in-depth interview found out that the task network of senior persons in dance for health divided into 6 parts: group relationship, group activity management, dance activity movement, dance training, dance for health party, and dance for health activity inheritance for new generations. After that the focus group discussion was employed the eight of core member, thus finding the approach of senior persons communication campaign by SWOT analysis approach, discovered that health communication campaign approach was the project of dance for health community: brotherhood relationship in Chanthaburi. The evaluation results showed that knowledge, attitude, and practice - KAP changed were found among 160 participants in an excellent level.

Keywords : Development communication for social network, Dance for health campaign

บทนำ

การสื่อสารเพื่อสุขภาพ (Health communication) มองว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการสร้างสังคมใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการสื่อสารเพื่อสุขภาพ ซึ่งหากมองให้ลึกซึ้งกว่า การสื่อสารคือวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมที่มีได้มุ่งเน้นเพียงใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสื่อสารเนื้อหาสาระที่คำนึงถึงเรื่องสุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลไปสู่ระดับสังคม Ethier (2006) ให้ความสนใจเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่ม และองค์กรว่าเป็นการกระทำในลักษณะของความสัมพันธ์ระดับบุคคลขึ้นไป ผ่านกระบวนการเครือข่าย โดยให้ความสำคัญในการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมในการวิจัยสุขภาพส่วนบุคคล (Personal health) โดยเฉพาะประเด็นการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทางสังคม (Participation social network) เพื่อการรักษาสุขภาพตั้งแต่ระดับบุคคลไประดับชุมชน และระดับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จากสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุในปี 2561 พบว่า ความสำเร็จในการคุมกำเนิดของประเทศไทย ทำให้อัตราการเกิดลดลงอย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2513 จนถึงปัจจุบัน ประกอบกับความก้าวหน้าเทคโนโลยีทางการแพทย์ และระบบสาธารณสุข ทำให้ประชากรไทยมีอายุยืนยาวมากขึ้น เฉลี่ย 77 ปี ทำให้โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก และคาดว่า

ในปี พ.ศ. 2579 จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุเกือบ 1 ใน 3 ของประเทศ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561) แนวโน้มดังกล่าว นำไปสู่การศึกษาวิถีชีวิตผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี ของ รัชนีชีวาต์ ต้นตึกุลวรา บดินทร์ ปั้นบำรุงกิจ และ สมพงษ์ เส้งมณี (2561) พบว่า จากการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) ผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี มีวิถีการดำเนินชีวิต 6 ปัจจัยคือ 1) แบบใช้สติปัญญา 2) แบบเฝ้าระวังสุขภาพ 3) แบบการวางแผนการใช้ชีวิต 4) แบบคล้อยตาม 5) แบบสร้างความสัมพันธ์ และ 6) แบบบันเทิง โดยความสนใจกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับทั้ง 6 ปัจจัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมคิด แทวกระโทก (2560) ที่พบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านนันทนาการ และด้านความรู้สึกรู้สึกที่มีคุณค่าในตนเอง และ กิตติวงศ์ สาสวด (2560) พบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีมาจาก ครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น สมาชิกในครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และดูแลผู้สูงอายุอย่างดีโดยเฉพาะด้านอาหาร และโภชนาการ

ภาพที่ 1 วิถีชีวิตผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี

ที่มา : รัชนีชีวาต์ ต้นตึกุลวรา, บดินทร์ ปั้นบำรุงกิจ และ สมพงษ์ เส้งมณี, 2561.

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้จึงตระหนักถึงความสำคัญในความเป็นผู้สูงอายุที่มีใช้ภาวะแต่คือผู้เชี่ยวชาญชีวิต เป็นคลังปัญญา คลังประสบการณ์ และเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม ดูแลตนเอง และผู้อื่น การสร้างระบบสุขภาพให้คนไทยมีสุขภาพดียาวนาน และมีช่วงเวลาเจ็บป่วยก่อนเสียชีวิตสั้นลง การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่ดี ปลอดภัยสอดคล้องกับสังคมสูงวัย การใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขในยามชรา คนในชุมชน และสถาบันในชุมชน ผนึกกำลังเพื่อสร้างระบบรองรับสังคมผู้สูงอายุ กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ (Dance for health) คือ กิจกรรมหนึ่งที่พยายามสร้างคุณค่าให้เกิดกับกลุ่มสังคมผู้สูงอายุทั้งเชิงคุณค่าทางสุขภาพ และเชิงคุณค่าทางจิตใจ ซึ่ง ปัทมาวดี สิงห์จารุ (2558) วิจัยพบว่า ลีลาศเป็นกิจกรรมการออกกำลังกายที่เสริมสมรรถภาพทางด้านร่างกายให้กับผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี การรณรงค์ทางการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางหนึ่งทีนอกจากจะทำให้งานวิจัยครั้งนี้ขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมจากการมีส่วนร่วมโดยกลุ่ม

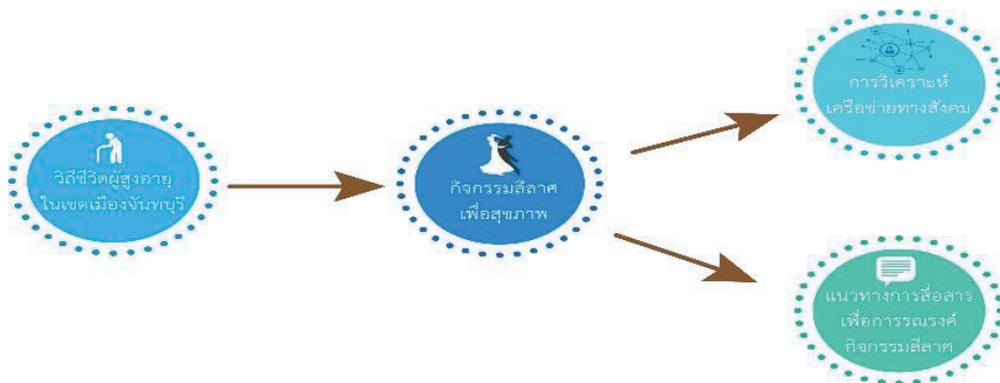
ผู้สูงอายุเอง และเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพในอนาคต เป็นกลุ่มผู้สูงอายุต้นแบบที่มีความสุขในการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี จากความเป็นมาและความสำคัญจึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรีดังจะได้ทำการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมลีลาศ

ประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยนอกจากจะเข้าใจพฤติกรรมวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรีแล้วยังเป็นการสร้างความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้แนวคิดการสื่อสารสุขภาพ เกิดกิจกรรมต้นแบบการรักสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศ การเห็นคุณค่า และพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุที่สามารถดำรงตนเป็นระบบเครือข่ายทางสังคมที่ตอบสนองการเป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างมีประสิทธิภาพ จึงสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพ

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-method research) เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยสำรวจวิถีชีวิตผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี วิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ และพัฒนาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศในกลุ่มผู้สูงอายุ มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้สูงอายุที่มีความสนใจกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพในเขตเมืองจันทบุรี จำนวน 40 คน เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม และคัดเลือกแกนนำเครือข่ายสมาชิกกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพเพื่อพัฒนาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศ

2. สร้างเครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสำรวจเครือข่ายทางสังคมด้วยกิจกรรมลีลาศ 2) แบบสัมภาษณ์กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ 3) แบบวิเคราะห์ SWOT กลยุทธ์การรณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศ และ 4) แบบประเมินโครงการกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

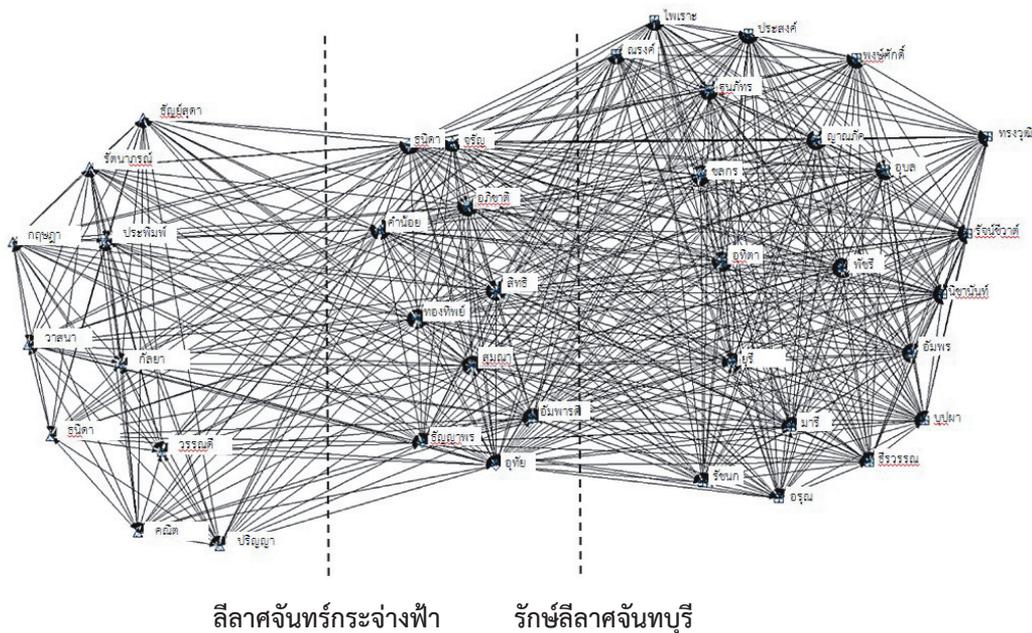
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) เช่น เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary source) เช่น สำรองเครือข่ายทางสังคม สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึกลักษณะเครือข่ายผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศจันทบุรี ดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาแนวทางการรณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศ ช่วงการวางแผนโครงการดำเนินการวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ ด้วยเทคนิค SWOT analysis และ TOWS matrix (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2554)

4. การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมด้วยโปรแกรม UCINET 6.0 (Borgatti, Everett, & Johnson, 2013; Borgatti, Everett, & Freeman, 2002) ตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์จำแนกลักษณะบทบาทหน้าที่เครือข่ายเพื่อหาข้อสรุปร่วม และข้อแตกต่างระหว่างข้อมูล นำเสนอข้อมูลวิเคราะห์เครือข่ายในลักษณะแผนภาพโครงสร้างเครือข่าย และพรรณนาความข้อมูลแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

การวิเคราะห์เครือข่ายกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี สามารถสรุปเป็นแผนภาพโครงสร้างเครือข่ายได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โครงสร้างเครือข่ายทางสังคมกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

จากภาพแสดงโครงสร้างสมาชิกกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี พบว่า กลุ่มสมาชิกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งความหนาแน่นจะพบมากที่สุดทางขวามือ คือ กลุ่มสมาชิกชมรมรักษาลีลาศจันทบุรี กลุ่มตรงกลางเป็นกลุ่มที่แตกตัวออกมาจากชมรมรักษาลีลาศจันทบุรี ก่อตั้งเป็นชมรมใหม่ ใช้ชื่อว่า ชมรมลีลาศจันทร์กระจ่างฟ้า ทั้งนี้เริ่มมีการติดต่อบุคคลทางซ้ายมือที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ เข้ามาเป็นสมาชิก ดังนั้นโดยภาพรวมค่าความหนาแน่น (Density) ของเครือข่ายทางสังคมในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพเท่ากับ 0.70 ดังนั้นการศึกษาเครือข่ายทางสังคมผู้สูงอายุเขตเมืองจันทบุรีว่าบุคคลใดมีความสามารถในการเป็นศูนย์กลางเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพเมืองจันทบุรีมากที่สุดสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าความเป็นศูนย์กลาง (Centrality) ของสมาชิกกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

ลำดับที่	Centrality ชื่อ-สกุล	Indegree central- ity	Incloseness centrality	Betweenness centrality
1	พ.ต.ท.ฐนภัทร	26.00	75.00	1.52
2	คุณณรงค์	26.00	75.00	0.90
3	คุณประสงค์	27.00	76.47	1.61
4	คุณอุบล	26.00	75.00	0.90
5	คุณบุปผา	27.00	76.47	1.61
6	พ.ญ. ไพเราะ	26.00	75.00	0.90
7	รศ. อีรวรรณ	26.00	75.00	0.90
8	คุณนิขานันท์	27.00	76.47	1.61
9	คุณอัมพารตี	39.00 (1)	100.00 (1)	53.47 (1)
10	คุณญาณภัค	28.00	78.00	3.11
11	คุณยุรี	26.00	75.00	0.90
12	คุณรัชชก	29.00	79.59	3.82
13	คุณพัชรี	27.00	76.47	2.97
14	คุณมาลี	25.00	73.00	0.76
15	คุณอทิตา	26.00	75.00	0.90
16	คุณอรุณ	27.00	50.00	1.20
17	คุณสุมณา	36.00	92.85	43.13
18	คุณทรงวุฒิ	20.00	55.00	0.03
19	ร.ต.ต. อุทัย	38.00 (2)	39.00	51.21 (3)

ตารางที่ 1 ค่าความเป็นศูนย์กลาง (Centrality) ของสมาชิกกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

ลำดับที่	Centrality ชื่อ-สกุล	Indegree central- ity	Incloseness centrality	Betweenness centrality
20	อ. ทองทิพย์	38.00 (2)	97.50 (2)	45.99
21	คุณสิทธิ	37.00 (3)	95.12 (3)	53.27 (2)
22	คุณอภิชาติ	38.00 (2)	97.50 (2)	46.68
23	คุณสมพร	29.00	79.59	3.82
24	คุณชลกร	27.00	76.47	1.58
25	คุณจรัญ	39.00 (1)	100.00 (1)	28.78
26	คุณธนิดา	39.00 (1)	100.00 (1)	28.78
27	คุณธัญญาพร	37.00 (3)	95.12 (3)	30.34
28	คุณค่าน้อย	38.00 (2)	97.50 (2)	43.87
29	คุณวรรณดี	19.00	66.10	0.16
30	คุณกัลยา	19.00	66.10	0.16
31	คุณธัญย์สุดา	19.00	59.00	0.16
32	คุณปวีชญา	19.00	66.10	0.16
33	คุณชนิตา	19.00	66.10	0.16
34	คุณวาสนา	18.00	65.00	0.11
35	คุณคณิต	19.00	66.10	0.11
36	คุณประพิมพ์	19.00	66.10	0.16
37	คุณรัตนาภรณ์	19.00	66.10	0.16
38	คุณกฤษณา	19.00	66.10	0.11
39	ผศ. รัชนีชีวาต์	27.00	76.47	2.97
40	คุณพงษ์ศักดิ์	28.00	78.00	3.03

จากตารางที่ 1 สมาชิกที่ค่าเข้าสู่ระดับศูนย์กลาง (Indegree centrality) ของชมรมลีลาศเพื่อสุขภาพในจังหวัดจันทบุรี สูงสุด 3 ลำดับ กลุ่มลำดับแรกได้ 39 คะแนน ได้แก่ คุณธนิดา คุณจรัญ และคุณอัมพารดี กลุ่มลำดับที่สอง ได้ 38 คะแนน ได้แก่ ร.ต.ต.อุทัย อ.ทองทิพย์ คุณอภิชาติ และคุณค่าน้อย กลุ่มลำดับที่สามได้ 37 คะแนน ได้แก่ คุณธัญญาพร และคุณสิทธิ ตามลำดับ ค่าศูนย์กลางความใกล้ชิด (Incloseness centrality) พบว่า ยังคงเป็นบุคคลในกลุ่มเดิม ที่มีค่าเข้าสู่ระดับศูนย์กลาง สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ 100, 97.50 และ 95 ตามลำดับ สมาชิกเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นแกนหลักของเครือข่ายลีลาศเพื่อสุขภาพ

ส่วนสมาชิกที่มีค่าศูนย์กลางระหว่าง (Betweenness centrality) สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ 53.47, 52.27 และ 46.68 ตามลำดับ ได้แก่ คุณอัมพารดี คุณสิทธิ และคุณอภิชาติ สมาชิกเหล่านี้ควรทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อม (Bridges) ประสานระหว่างสมาชิกที่เป็นแกนหลักกับสมาชิกที่อยู่บริเวณรอบนอก หรือชายขอบของเครือข่าย โดยคุณอัมพารดี คุณสิทธิ และคุณอภิชาติจะคอยประสานระหว่างกลุ่มให้เกิดความใกล้ชิด ดังนั้นจากตารางการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเขตเมืองจันทบุรีบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นแกนนำคนสำคัญได้ดีที่สุดในการประสานบุคคลต่าง ๆ ให้ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายได้คือ คุณอัมพารดี

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สมาชิกแกนนำหลัก/กลุ่มรอง (Core/Periphery) กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ

โครงสร้างเครือข่าย	กลุ่มหลัก (Core)	กลุ่มรอง Periphery
กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ	อัมพารดี ธนิตา จรรย์ อภิชาติ สิทธิ ฐนภัทร ประสงค์ อุบล บุปผา นิขานันท์ ญาณภัค ยุรี รัชก พิช ร็อรุณ สุมณา อุทัย ทองทิพย์ สม พร ธัญญาพร คำน้อย พงษ์ศักดิ์	ณรงค์ ไพเราะะ อีรวรรณ มาลี อ ทิตา ทรงวุฒิ ชลกร วรณดี กัลยา ธัญย์สุดา ปวีชญา ชนิดา วาสนา คณิต ประพิมพ์ รัตนาภรณ์ กฤษณา รัตน์ชีวัต

Core/Periphery fit (correlation) = 0.54

จากการวิเคราะห์สมาชิกแกนนำหลัก และกลุ่มรอง (Core/Periphery) กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพพบว่า มีค่า Core/Periphery fit (Correlation) = 0.54 สมาชิกที่เป็นแกนนำหลักของเครือข่ายกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพมีจำนวน 22 คน และที่เหลือเป็นจำนวนสมาชิกกลุ่มรองของเครือข่าย 18 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลของกิจกรรมเพื่อสุขภาพนั้นมีบทบาทสำคัญของเครือข่ายเพื่อการติดต่อประสานกัน และการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยสมาชิกแกนนำหลักส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับสมาชิกใหม่ในชมรมที่ยังมีประสบการณ์การลีลาศน้อยได้ เชิญชวนให้ผู้สนใจเข้ามาออกกำลังกายด้วยการลีลาศ ขณะเดียวกันกลุ่มที่เป็นสมาชิกรองสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้การลีลาศเพื่อสุขภาพ เกิดการพัฒนาทักษะการลีลาศที่ดีต่อสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ และพร้อมที่จะเป็นกลุ่มแกนนำหลักต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึกเครือข่ายทางสังคมลีลาศเพื่อสุขภาพพบว่า บทบาทหน้าที่ของสมาชิกจำแนกออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) ด้านการติดต่อใกล้ชิดในกิจกรรมลีลาศ 2) ด้านการบริหารกิจกรรมลีลาศให้บรรลุวัตถุประสงค์ 3) ด้านการขับเคลื่อนกิจกรรมลีลาศ 4) ด้านการฝึกสอนกิจกรรมลีลาศ 5) ด้านความสามารถในการจัดงานลีลาศ และ 6) ด้านการสืบสานกิจกรรมลีลาศของคนรุ่นใหม่ ซึ่งแต่ละบทบาทหน้าที่ของสมาชิกมีการนำไปวิเคราะห์หาความโดดเด่นของแกนนำแต่ละด้านต่อไป

ภาพที่ 4 ลักษณะเครือข่ายทางสังคมกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพเมืองจันทบุรี

การจำแนกประเภทดังกล่าวจึงเป็นการยืนยันว่า เครือข่ายทางสังคมผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี มีความโดดเด่นด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีความถนัดการเป็นผู้นำ และผู้ตามในแต่ละด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการติดต่อระหว่างเครือข่ายนั้นมีปฏิสัมพันธ์เพื่อการสนทนา หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสื่อสารภายในกลุ่มระหว่างการฝึกซ้อมลีลาศ ซึ่งสื่อบุคคลมีบทบาทสำคัญในลักษณะการสื่อสารแบบซึ่งหน้า (Face to face) สมาชิกส่วนใหญ่เกิดความสนิทสนม ไว้นื้อเอื้อใจซึ่งกันและกัน ไม่มีการสวงทาทิ ในระหว่างการสื่อสารกับเพื่อนสมาชิก การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal communication) ไร้กฎเกณฑ์ที่ตายตัวแน่นอน ประการสำคัญ คือ สื่อบุคคลมีอิทธิพลต่อเครือข่ายกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพแทบทุกด้าน ซึ่งแต่ละคนจะมีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมลีลาศใน 6 ลักษณะ (ภาพที่ 4) คือการสร้างความสัมพันธ์ ในลักษณะพี่น้อง คล้ายกับการสื่อสารแบบคนในครอบครัว การชักจูง โน้มน้าวใจในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ คู่สื่อสารสามารถเห็นหน้าค่าตา ระหว่างที่มาพบปะพูดคุยกันในชมรมลีลาศเพื่อสุขภาพจะมีการพูดคุยเปิดโอกาสให้ซักถามได้ทันทีเกี่ยวกับข้อสงสัยต่าง ๆ ในการก้าวเดินตามจังหวะเสียงเพลง การฝึกซ้อมลีลาศขั้นพื้นฐาน (Basic movement) มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทักษะลวดลายลีลาศ (Dance figure) ใหม่ ๆ สำหรับสมาชิก ที่มีทักษะพื้นฐานลีลาศคล่องแคล่วแล้ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ โภชนาการอาหาร โดยนำอาหารทานเล่นมาแบ่งปันกันรับประทาน นอกจากนี้ยังมีการปรึกษาปัญหาส่วนตัวอื่น ๆ ในกรณีที่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายผู้สูงอายุในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559 ณ หอประชุมโรงเรียนเทศบาล เมืองจันทบุรี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

2. แนวทางการณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศ

จากการสนทนากลุ่ม เพื่อพัฒนาแนวทางการณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อสุขภาพด้วยกิจกรรมลีลาศนั้น แกนนำสมาชิกผู้เข้าร่วมวิเคราะห์กลยุทธ์การณรงค์กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ พบว่า กลยุทธ์การณรงค์ทางการสื่อสารสุขภาพที่เครือข่ายสมาชิกต้องการ คือ การจัดงานลีลาศสังสรรค์ภายใต้ชื่อโครงการ “ลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน : น้อง-พี่ สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี” ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (หอประชุมกระต่าย) คณะผู้วิจัยพร้อมด้วยแกนนำคนสำคัญผู้จัดงานสังสรรค์ลีลาศ คือ คุณอัมพารตี สุชาครีย์รัตน์ วางแผน ดำเนินโครงการ และประเมินผลโครงการ สรุปขั้นตอนการณรงค์กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ ได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 คุณอัมพารตี สุชาครีย์รัตน์ แกนนำผู้จัดงานลีลาศเพื่อสุขภาพ และคณะผู้วิจัย
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2559 ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
(หอประชุมกระต่าย) อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

2.1 การวางแผนโครงการ การวางแผนโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน น้อง-พี่สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี เป็นหัวใจสำคัญของการรณรงค์กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี ดังนี้

2.1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจทั่วไปเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้สูงอายุ เขตเมืองจันทบุรีประกอบการพิจารณา พบว่า มี 6 ด้าน คือ แบบใช้สติปัญญา แบบเฝ้าระวังสุขภาพ แบบวางแผนการใช้ชีวิต แบบคล้อยตาม แบบสร้างความสัมพันธ์ และแบบบันเทิง ซึ่งวิถีชีวิตแต่ละด้านของผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรีนั้นเป็นตัวชี้วัดว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรีมีคุณภาพชีวิตที่ดี เครือข่ายกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพมีแกนนำสำคัญในการจัดกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพที่สามารถเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายลีลาศเพื่อสุขภาพได้ คือ คุณอัมพารตี สุชาครีย์รัตน์ โดยมีค่าความเป็นศูนย์กลางมากที่สุด (จากตารางที่ 1) และเป็นแกนนำที่มีความสามารถในการจัดงานสังสรรค์ลีลาศเพื่อสุขภาพ

2.2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ ภายหลังจากที่ระบุกลุ่มเป้าหมายชัดเจนแล้วว่าต้องการจัดโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน : น้อง-พี่สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี ซึ่งการวิเคราะห์สถานการณ์ดังกล่าวจะไปกำหนดทิศทางกิจกรรมโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพผ่านแกนนำคนสำคัญ 8-12 คน วางแผนร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) หรือ SWOT analysis และการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ TOWS matrix โดยได้กลยุทธ์เกี่ยวกับสถานการณ์ลีลาศเพื่อสุขภาพได้ดังนี้ คือ 1) กลยุทธ์เชิงรุก คือ มีแกนนำสมาชิกจัดงานลีลาศอย่างมีประสิทธิภาพในการสร้างเครือข่ายทั้งภายใน และภายนอกเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาฝึกลีลาศอย่างเสรี และผ่านสื่อใหม่ พร้อมทั้งมีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ 2) กลยุทธ์เชิงรับ คือ สมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ยังมีน้อย และไม่สนใจลีลาศเพราะเป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุ จึงควรสร้างสมาชิกวัยเยาว์ให้สนใจลีลาศเพื่อสุขภาพ 3) กลยุทธ์เชิงพัฒนา คือ การขับเคลื่อนกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพได้รับการนำเสนอผ่านการสื่อสารสังคมเครือข่ายเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาเป็นสมาชิก และจัดงานลีลาศสังสรรค์กระชับความสัมพันธ์ของเครือข่ายผู้สนใจกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ และ 4) กลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ จัดงานสังสรรค์ลีลาศเพื่อสุขภาพควรรีใช้ช่วงฤดูหนาวผลไม้นี้ช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม มาเป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์ผู้สนใจเข้าร่วมงานลีลาศ

ภาพที่ 7 สันทนาการกลุ่มเพื่อวางแผนการรณรงค์ทางการสื่อสารกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2559 ณ หอประชุมโรงเรียนเทศบาล เมืองจันทบุรี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

2.2 การดำเนินการรณรงค์โครงการ ดำเนินการจัดงานสังสรรค์ลีลาศตามการวิเคราะห์กลยุทธ์เชิงรุก ภายใต้ชื่อโครงการ “ลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชนน้อง-พี่สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี” เป็นการสร้างให้เกิดกระแสการรักสุขภาพ การลดอคติที่มีต่อลีลาศ ซึ่งเดิมอาจจะมองว่าลีลาศเป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุ แต่ที่จริงแล้วลีลาศเป็นกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพได้ทุกเพศ ทุกวัยไม่ต้องรอให้ถึงวัยสูงอายุ และที่สำคัญกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพดังกล่าวสร้างความสัมพันธ์อันดีของผู้สนใจลีลาศ ด้วยคำว่า “น้อง-พี่สมานฉันท์” แสดงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้ช่องว่างระหว่างวัยแคบลงซึ่งสอดคล้องกับสังคมสูงวัย และมองว่าทุกคนเป็นเสมือนพี่น้องกัน เมื่อมาเจอกันจึงสร้างสรรค์กิจกรรมรณรงค์ด้านสุขภาพที่มีประโยชน์ทั้งร่างกาย และจิตใจ ขยายเครือข่ายทางสังคมกลุ่มลีลาศเพื่อสุขภาพให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อบุคคล (Personal media) เป็นหลัก และใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านสังคมเครือข่ายออนไลน์ เช่น ไลน์ (Line)

ภาพที่ 8 การใช้สื่อ และการดำเนินกิจกรรมรณรงค์กิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ
 ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2559 ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 (หอประชุมกระต่าย) อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

นอกจากนี้ การจัดงานลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน : น้อง-พี่สมานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี มีแนวคิดการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ ใช้เนื้อหาการสื่อสารที่มีใจความสำคัญ (Key message) โน้มน้าวใจให้เกิดการมีส่วนร่วม และตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน ด้วยแนวคิดที่ว่า 1) เป็นงานลีลาศเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี สมเด็จพระราชินีในรัชกาลที่ 7 ครบ 112 ปี 2) เป็นการน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ แต่สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ 3) เป็นการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน สร้างเครือข่ายทั้งภายใน และภายนอก แก่ผู้สนใจกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ และ 4) เป็นกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณกุศลหลังจากการหักค่าใช้จ่ายทั้งหมดจะมอบให้คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีได้ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

2.3 การประเมินผลโครงการ แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ภาพรวมการประเมินความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติทักษะลีลาศเพื่อสุขภาพ

ความรู้ลีลาศเพื่อสุขภาพ	จำนวน N= 160	ร้อยละ
- รู้	144	89.84
- ไม่รู้	16	10.16
เจตคติต่อลีลาศเพื่อสุขภาพ	$\bar{X} = 2.90, S.D. = 0.40$ (ดีมาก)	
การปฏิบัติลีลาศเพื่อสุขภาพ	$\bar{X} = 3.17, S.D. = 0.40$ (ดีมาก)	

การประเมินผลโครงการใช้แบบประเมินการจัดงานเพื่อวัดความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติทักษะลีลาศ พบว่า งานลีลาศครั้งนี้มีผู้เข้าร่วม 160 คน ซึ่งโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชน : น่อง-พีส์มานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติทักษะลีลาศ โดยผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพในระดับดีมาก ร้อยละ 89.84 มีเจตคติ เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพในระดับดีมาก ($\bar{X} = 2.90, S.D. = 0.40$) และการปฏิบัติลีลาศ เพื่อสุขภาพบ่อยครั้งในระดับดีมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.17, S.D. = 0.40$)

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรีสะท้อนภาพการสื่อสารของกลุ่มผู้สูงอายุจนกระทั่งสามารถพัฒนาเครือข่าย ผู้สนใจในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ การเกิดของเครือข่ายการสื่อสารเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติโดยอาศัย พื้นฐานของผู้นิยมกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพเหมือนกัน นอกจากนี้ยังเกิดแนวคิดผู้นำทางความคิด (Opinion leader) ในการขับเคลื่อนกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลีลาศเพื่อสุขภาพ (Schäfer & Taddicken, 2015) โดยวิธีการไม่เป็นทางการผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคล และผู้นำทางความคิด จะสามารถเผยแพร่กระจายข่าวสารของกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ รวมไปถึงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเครือข่าย ทางสังคมสังคม ซึ่งจะแพร่กระจายข่าวสารผสมผสานความคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ ไปยังสมาชิกภายในกลุ่มนั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี และผู้นำทางความคิดดังกล่าวยังสามารถโน้มน้าวใจ ไปสู่การจัดโครงการลีลาศเพื่อสุขภาพชุมชนน่อง-พีส์มานฉันท์ ณ เมืองจันทบุรี ซึ่งกิจกรรมในโครงการดังกล่าว เป็นการรณรงค์ทางการสื่อสารเพื่อการรักษาสภาพของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี ก่อให้เกิดความสำเร็จ ของการสื่อสารทั่วไปของเครือข่ายผู้กิจกรรมผู้สนใจลีลาศเพื่อสุขภาพ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2548) เกี่ยวกับการรับรู้ถึงประโยชน์ของกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีในการส่งเสริมสุขภาพที่ส่งผลต่อระบบสุขภาพที่ดี และตัดสินใจออกกำลังกายด้วยการลีลาศ และนำไปสู่การเข้าร่วมงานสังสรรค์ที่ใช้ลีลาศเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์

เครือข่ายทางสังคมในกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกลุ่มผู้รักสุขภาพผู้สูงอายุ ในเขตเมืองจันทบุรี นับเป็นปรากฏการณ์ทางความคิดที่สอดคล้องกับการสื่อสารสุขภาพ (Health communication) (Northouse & Northouse, 1998) โดยมีเป้าหมายสื่อสารสุขภาพเพื่อให้ข้อมูล ความรู้ ใจให้คนในสังคมตระหนักต่อความสำคัญของสุขภาพ รวมทั้งการพัฒนาวิถีชีวิตด้านสุขภาพ สำหรับการสื่อสาร สุขภาพในกลุ่มลีลาศเพื่อสุขภาพเกิดการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารในกลุ่มย่อยผ่านสื่อสังคม เครือข่าย โดยสมาชิกในกลุ่มลีลาศจะมีการติดต่อพูดคุยซึ่งหน้าแลกเปลี่ยนบทบาทกันเป็นผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ในลักษณะการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) มีการสื่อสารระหว่างกลุ่มย่อยเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ความรู้สึกที่มีต่อการฝึกลีลาศเพื่อสุขภาพ สื่อสารสื่อใหม่ผ่านสื่อสังคมเครือข่าย (Social media) อย่างไลน์ (Line application) และเฟซบุ๊ก (Facebook) โดยมีการตั้งกลุ่มเฉพาะกิจพูดคุยกันเรื่องกิจกรรมลีลาศ และ เรื่องราวอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ และการร่วมงานสังสรรค์

การสืบสานของกลุ่ม อาศัยการสื่อสารร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพ แสดงให้เห็นความสามัคคีแน่นแฟ้นของสมาชิกในกลุ่มกระตุ้นให้ผู้สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมของกลุ่มผู้นิยมลีลาศ

เพื่อสุขภาพ ใช้เวทีการฝึกซ้อมลีลาศเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารลีลาศ การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกลีลาศเพื่อสุขภาพ การสืบสานกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพจึงต้องอาศัยความน่าเชื่อถือ (Credibility) ของบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำนันทนาการที่มีพฤติกรรมอิงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับการจัดกิจกรรมตามสถานการณ์ (สรราชูธ ชัยวิจิต, 2552) ที่ว่ามีการสำรวจความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ เน้นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมได้ทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมอย่างทั่วถึง ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่เหมาะสม ออกแบบกฎกติกาที่มีความยืดหยุ่นตามรูปแบบของกิจกรรม สร้างสัมพันธ์ภาพในกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และมีการวางแผนกระตุ้นการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ทำให้ผู้รับสารรู้สึกไว้วางใจในตัวผู้ส่งสาร และมีความสามารถในการลีลาศ สื่อบุคคลที่จะสืบสานกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพควรได้รับความเชื่อถือจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญ และมีประสบการณ์ด้านลีลาศพอสมควร (Middlebrook, 1974; Aronson & Golden, 1962)

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยครั้งนี้ยังจำกัดเพียงแค่การศึกษาวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเมือง ซึ่งหากมีการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผู้สูงอายุในเขตชนบท
2. เมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ควรดำเนินการรณรงค์ทางการสื่อสารด้านสุขภาพที่เป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตผู้สูงอายุเพื่อخانรับการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และจัดกิจกรรมที่ลดช่องว่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคในการสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ ร่วมกันระหว่างคนรุ่นใหม่ และผู้สูงอายุที่ต่างเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณแหล่งทุนงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2560 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมเล็งเห็นความสำคัญเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ โดยนำเอาการสื่อสารในฐานะเครื่องมือการรณรงค์เพื่อสุขภาพบูรณาการร่วมกับกิจกรรมลีลาศเพื่อสมรรถภาพทางกายอย่างเป็นรูปธรรม ขอขอบคุณสมาชิกเครือข่ายกิจกรรมลีลาศเพื่อสุขภาพจังหวัดบุรีรัมย์ที่กรุณาให้ข้อมูลทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *สถานการณ์สังคมผู้สูงวัย 2561*. สืบค้นเมื่อ 6 กันยายน 2561, จาก <http://www.dop.go.th/th/know/2/127>
- กิตติวงศ์ สาสวด. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารชุมชนวิจัย*, 11(2), 21-38.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2548). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- ปัทมาวดี สิงหจารุ. (2558). การออกกำลังกายด้วยลีลาศของผู้สูงอายุ. *สัปดาห์: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 21(2), 99-108.

- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2554). *การวางแผนและการประเมินผลการสื่อสารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนีชีวัต์ ตันติกุลวรา, บดินทร์ ปั้นบำรุงกิจ และ สมพงษ์ เส้งมณี. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเมืองจันทบุรี. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 20(1), 35-47.
- สมคิด แทวระโทก. (2560). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอจันทบุรีจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย*, 11(1), 158-170.
- สรารุช ชัยวิจิต. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำนันทนาการกับการจัดโปรแกรมการใช้เวลาว่างขององค์กรการใช้เวลาว่างในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขานันทนาการ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Aronson, E., & Golden, B. W. (1962). The effective of relevant and irrelevant accept of communicator credibility on opinion change. *Journal of Personality*, 1(30), 135-136.
- Borgatti, S. P., Everett, M. G., & Freeman, L. C. (2002). *Ucinet 6 for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Borgatti, S. P., Everett, M. G., & Johnson, J. C. (2013). *Analyzing Social Networks*. UK : Sage Publications.
- Ethier, J. (2006). *Current Research in Social Network Theory*. Retrieved July 11, 2018, from <http://www.ccs.neu.edu/home/perrolle/archive/Ethier-SocialNetworks.html>
- Middlebrook, P. N. (1974). *Social psychology and modern life*. New York : Knopf.
- Northouse, L. L., & Northouse, P. G. (1998). *Health communication: Strategies of health professionals*. London : Pearson Education.
- Schäfer, M. S., & Taddicken, M. (2015). Opinion Leadership Revisited: A classical concept in a changing media environment. *International Journal of communication*, 9, 956-959.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัชนีชีวัต์ ตันติกุลวรา	อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์
E-mail: raajshi.s@gmail.com
อาจารย์ บดินทร์ ปั้นบำรุงกิจ	รองคณบดี คณะครุศาสตร์
E-mail: bodin.pun@gmail.com
อาจารย์ สมพงษ์ เส้งมณี	ประธานหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์
E-mail: samaseng@hotmail.com
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
เลขที่ 41 หมู่ 5 ตำบลท่าช้าง
อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี 22000

วิจัยนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ดิดสะบ้าร้างกาใหญ่

CREATIVE THAI DANCE DESIGN : DEED SABA RUNGKAYAI

นัยน์ปพร ชุตินาตา

NAIPAPORN CHUTIPADA

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

งานวิจัยนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ดิดสะบ้าร้างกาใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา วิธีการเล่นสะบ้า และอนุรักษ์การเล่นสะบ้ายิ่ง ฉะนั้นผู้วิจัยจึงนำผลจากการศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงทางด้านนาฏศิลป์จากการละเล่นพื้นบ้าน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ ศึกษา รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้านถึงขั้นตอน วิธีการเล่น ท่าทางที่ใช้เล่นสะบ้า และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การเล่นสะบ้าในพื้นที่ตำบลร้างกาใหญ่ มีลักษณะการเล่นสะบ้าที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองคือ การใช้ไม้แค้ด (ไม้ไผ่เหลาให้แบนมีขนาด 1 ฟุต) ในการตีลูกสะบ้าให้โดนลูกสะบ้าของคู่ต่อสู้ การเล่นสะบ้าของชาวบ้านตำบลร้างกาใหญ่มีลักษณะการเล่นที่แตกต่างจากการละเล่นของภูมิภาคอื่นคือ เป็นการเล่นเพื่อการแข่งขันเป็นหลัก ในการสร้างสรรค์การแสดงได้นำท่าเล่นจาก 28 ท่า มาใช้ในการประกอบแสดงเพียง 6 ท่า ได้แก่ ท่าออก ท่าอ้อมท่ากาะไป ท่าอ้อมเข้าแก้ม ท่าคืบต้อย ท่าอ้อมมุกดูด และท่าอ้อมสี่ลอยส่งกัน การเล่นจะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แสดงถึงความแข็งแรงของผู้เล่น ต้องมีความแม่นยำในการยิงลูกสะบ้าในท่าทางต่าง ๆ การแสดงชุด ดิดสะบ้าร้างกาใหญ่ ได้แบ่งช่วงการแสดงออกเป็น 4 ช่วง คือ 1) เป็นการชวนกันของหนุ่มสาวมาเล่นสะบ้า 2) แสดงถึงการเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า 3) นำเสนอท่าทางการเล่นสะบ้าระหว่างชายและหญิง 4) แสดงการรำวงคู่กันระหว่างชายหญิงหลังจากแข่งขันเสร็จสิ้น ใช้วงดนตรีมโหรีพื้นบ้านโคราชประกอบการแสดง เครื่องแต่งกายประยุกต์จากการแต่งกายแบบพื้นบ้านโคราช คือ สวมเสื้อและนุ่งโจงกระเบน สวมใส่เครื่องประดับดินเผา

คำสำคัญ : นาฏศิลป์สร้างสรรค์, ดิดสะบ้า, ร้างกาใหญ่

ABSTRACT

The objective of this study, creative Thai dance design of Deed Saba Rungkayai, Rangkayai Sub-district, Phimai District, Nakhon Ratchasima, was to investigate the history and playing methods of Saba to serve as guidelines for creating performing arts from traditional plays. The study is conduct through the investigations of relevant documents and the interviews with local leaders, who had experiences of playing Saba, and the

participatory observations, to collect information on steps, rules, and actions used in playing Saba. The results show that playing Saba in the area of Rungkayai Sub-district is unique by using 'Mai Cad' (a foot-long flat bamboo stick) to eject the Saba ball as to shoot the Saba ball of the opponents. The Saba patriarch of Rungkayai has a different play style from the other regions. Play for the competition. the creative selected 6 out of 28 actions of shooting Saba to use in the performance, which included E-Ok E-Mark Ka Po E-Kao Kae E-Keep Toi E-Ja Mook Dud E-Si Loy Song Kon. The play is divided into two parties: male and female. Indicates the strength of the player. Must have precision in shooting the thresher in various gestures. The Show of Deed Saba Rungkayai consisted of four phases. 1) represented the invitation among young people to play Saba, 2) represented the preparation of the Saba play ground. 3) was for the actual competition between young males and females. 4) the players danced together in couples to celebrate after the competition completed. The Folk music Ensemble used with the performance was the Mahoree Korat, The costumes were adapted from the local Korat dressing of a shirt and Jong Kra Ben . which clay jewelry.

Keywords : Creative thai dance design, Deed saba, Rungkayai

บทนำ

อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นอีกหนึ่งอำเภอที่มีความน่าสนใจในทางประวัติศาสตร์มายาวนานมีชุมชนที่หลากหลายวัฒนธรรมตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่โดยทั่วบริเวณอำเภอพิมาย มีวัฒนธรรมและการละเล่นพื้นบ้านอันเก่าแก่ คือสะบ้ายิง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สะบ้าสไลย เป็นการเล่นสะบ้าที่พบในตำบลรังกาใหญ่ มีผู้สืบทอดอยู่ไม่มากนักและได้เลือนหายจากการเล่นไปแล้ว ณ ช่วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากชุมชนในตำบลรังกาใหญ่ไม่มีการสืบทอดการเล่นสะบ้ายิง และในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่แทบไม่รู้จักรู้ว่าเคยมีการเล่นสะบ้ายิงในชุมชนท้องถิ่น ทั้งที่รูปแบบการเล่นสะบ้ายิงนั้นสามารถเล่นได้ทุกเพศทุกวัย (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2554, น. 80) ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่โดดเด่น แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้รวมตัวกันฟื้นฟูการเล่นสะบ้ายิงขึ้น โดยนำมาเล่นในวันสงกรานต์ ใช้พื้นที่บริเวณลานวัดการะเวก เป็นสนามในการแข่งขัน นับได้ว่าเป็นกีฬาพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งของชาวบ้านตำบลรังกาใหญ่ (ประเสริฐ คำชาย, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2559) การเล่นสะบ้ายิงจึงกลับมาเล่นในเทศกาลวันสงกรานต์ภายในชุมชนอีกครั้ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟู

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเล่นสะบ้ายิงของชาวตำบลรังกาใหญ่ที่กำลังจะสูญหาย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้คิดสร้างสรรค์ชุดการแสดง ดัดสะบ้ารังกาใหญ่ ที่มาจากการละเล่นสะบ้ายิงขึ้น เพื่อเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้าน ในมิติด้านการแสดงอีกทั้งยังเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนตามนโยบายของจังหวัดนครราชสีมา ที่ได้มีการส่งเสริมและพัฒนา ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอนาคตได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

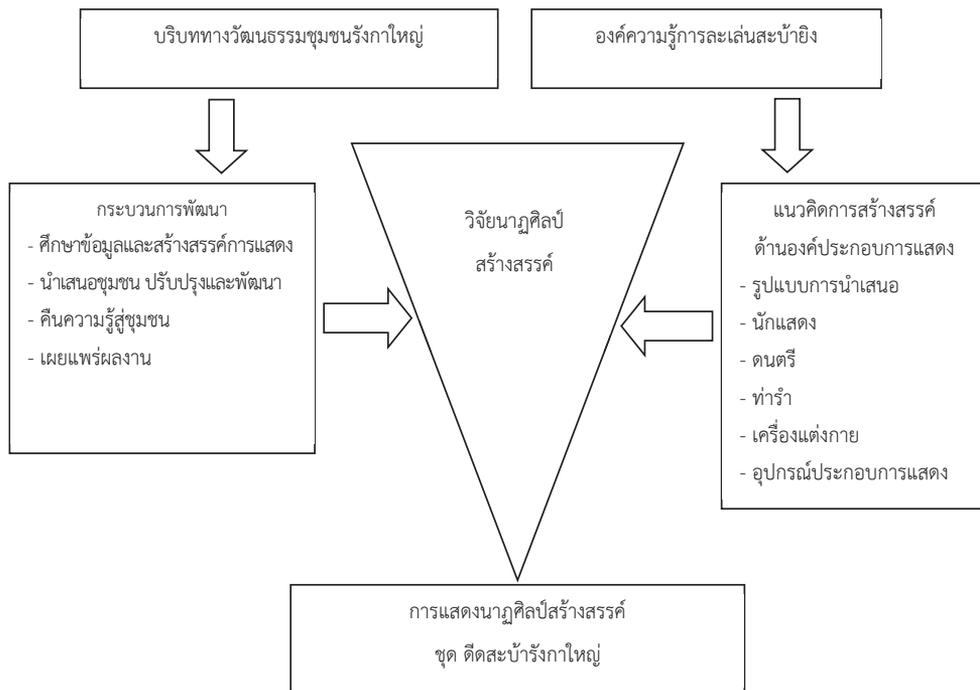
1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิธีการเล่นสะบ้าชิง บ้านรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลงานการสร้างสรรค์สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่และบริการวิชาการให้กับบุคลากร นักเรียนนักศึกษา
2. ผลงานวิจัยสามารถนำมาใช้ประกอบเป็นสื่อในการเรียนการสอนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านนาฏศิลป์ รวมถึงแนวทางในการทำงานด้านการวิจัยสร้างสรรค์ตลอดจนชุมชนที่มีความสนใจ
3. เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงทางด้านนาฏศิลป์ให้กับหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
4. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการการอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสืบต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การสร้างสรรค์การแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ในครั้งนี้ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำบริบทวัฒนธรรมชุมชนรังกาใหญ่ และองค์ความรู้ด้านการละเล่นสะบ้าชิง นำมาบูรณาการกับองค์ประกอบการแสดงร่วมกับแนวคิดขององค์ประกอบการแสดงด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ รูปแบบการนำเสนอ นักแสดง ดนตรี ลีลาท่ารำ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง โดยผ่านกระบวนการพัฒนาเพื่อให้ผลงานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่การเล่นสะบ้าชิงของชาวตำบลรังกาใหญ่ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนจึงมีการนำความรู้คืนสู่ชุมชนและสถานศึกษา ในการร่วมกันรักษาสืบต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มชาวบ้านตำบลรังกาใหญ่ ผู้ที่เคยเล่นสะบ้าชิง กลุ่มนักแสดง กลุ่มเยาวชนในชุมชนตำบลรังกาใหญ่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

2.1 การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องประวัติการเล่นสะบ้าชิง และหลักแนวคิดทฤษฎีในการสร้างสรรค์การแสดง รวมไปถึงการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มชาวบ้านตำบลรังกาใหญ่ ที่เคยเล่นสะบ้าชิงโดยการสัมภาษณ์ นายประเสริฐ การค้า เรื่อง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลรังกาใหญ่ และ ประวัติการเล่นสะบ้าชิง คุณยายรำไพ การค้า เรื่อง วิธีการเล่นและท่าที่ใช้เล่นสะบ้าชิง และ นายสุรพงษ์ พลฉิม เรื่อง กติกา ขั้นตอนท่าที่ใช้เล่นสะบ้าชิง

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การลงฝึกปฏิบัติ ทดลองในการเล่นสะบ้าชิงร่วมกับชาวบ้าน และ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การศึกษาวิธีการเล่นสะบ้าชิง และสอบถามประเด็นเกี่ยวกับกติกาในการเล่นสะบ้าชิง และแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจต่อการแสดง เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการแสดงให้มีคุณภาพถูกต้องสวยงามยิ่งขึ้น

3. รวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดง ชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาขั้นตอนกระบวนการตั้งแต่ว่าก่อนที่จะเริ่มเล่น วิธีการเล่น ท่าทางที่ใช้เล่นสะบ้าชิง

3.2 กำหนดรูปแบบ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการสร้างสรรค์การแสดง

3.3 สร้างสรรค์เพลงให้เหมาะสมกับชุดการแสดงและบริบททางวัฒนธรรมในชุมชน

3.4 ออกแบบกระบวนการท่ารำการแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ ตามขั้นตอนในการเล่นสะบ้าชิง มาประสานกับกระบวนการแสดง ซึ่งมีการแบ่งช่วงการแสดงที่กำหนดไว้ 4 ช่วง

ช่วงที่ 1 เป็นการเรียกหรือชวนของหนุ่มสาวกันมาเล่นสะบ้า

ช่วงที่ 2 เป็นการช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า

ช่วงที่ 3 เป็นการแข่งขันเล่นสะบ้าระหว่างชายและหญิง

ช่วงที่ 4 เป็นการรำวงคู่กันระหว่างชายหญิงหลังจากแข่งขันเล่นสะบ้าเสร็จสิ้น

3.5 ถ่ายทอดท่ารำให้กับนักแสดง และทดลองปฏิบัติท่ารำประกอบเข้ากับเพลง เพื่อแก้ไขท่ารำ ให้เข้ากับจังหวะเพลง

3.6 ออกแบบรูปแบบการแสดงและการแปรแถว เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงในแต่ละช่วง

3.7 ออกแบบเครื่องแต่งกาย

3.8 การคัดเลือกผู้แสดง

3.9 นำการแสดงออกเผยแพร่ และนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการแสดงอีกครั้ง

4. นำการแสดงเพื่อเสนอและพัฒนานำร่วมกับชุมชน โดยการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ นำมาปรับปรุงการแสดงเพิ่มเติม

5. จัดการอบรมและฝึกทักษะปฏิบัติการแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ ให้แก่ชุมชน

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ตีตะบ๊วรงค์กาใหญ่ ตำบลรงค์กาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิธีการเล่นสะบ้ายิง ตำบลรงค์กาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำการละเล่นพื้นบ้านมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงทางด้านนาฏศิลป์ โดยมีแนวทางการดำเนินวิจัยด้วยการศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกต แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และศึกษาวิธีการเล่นสะบ้ายิงร่วมถึงท่าทางต่าง ๆ ที่ใช้เล่นสะบ้ายิงด้วย

1. การศึกษาความเป็นมาและวิธีการเล่นสะบ้ายิง บ้านรงค์กาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา มีผลการวิจัยดังนี้

ชัชชัย โภกรมารัตต์ (2549, น. 348-349) ได้กล่าวว่า การละเล่นสะบ้าล้อหรือสะบ้าติดไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มมีการเล่นตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่พบว่ามีการเล่นสะบ้ากันแล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นการสนุกสนานรื่นเริงในงานประเพณีของชาวบ้าน เช่นในวันตรุษสงกรานต์ นอกจากนั้นยังพบว่า มีการเล่นสะบ้าในตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 1 เมื่อ จ.ศ. 1151 (พ.ศ. 2332) ได้จัดให้มีการเล่นสะบ้าเป็นกีฬาเล่นเพื่อความสนุกสนานเป็นการเฉลิมฉลองในงานทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในสมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2457 พบว่ามีการเล่นสะบ้ากันในงานตรุษสงกรานต์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการเล่นที่สนุกสนานมาก และให้มีการจัดการบรรเลงดนตรีลักษณะพิณพาทย์ประกอบการเล่นด้วย เรียกว่า “การเล่นสะบ้าเข้าพิณพาทย์” หรือเรียกว่า “สะบ้ารำ” คือเมื่อเล่นสะบ้าแพ้ชนะกันแล้วฝ่ายแพ้ต้องออกรำตามจังหวะพิณพาทย์ การเล่นสะบ้าจัดว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่นิยมเล่นกันในประเทศกาลตรุษสงกรานต์ ซึ่งมีการเล่นสืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่สมัยโบราณแล้ว สะบ้าล้อเป็นกีฬาพื้นเมืองไทยเก่าแก่ โดยทั่วไปแทบทุกจังหวัดของภาคกลาง นิยมเล่นกันมากในจังหวัดทางทิศตะวันออกของภาคกลาง เช่น ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด บางท้องถิ่นเรียกว่า “สะบ้าติด” มีลักษณะการเล่นคล้ายกับการเล่นสะบ้าทั่วไป แต่เน้นที่การล้อลูกสะบ้าให้กลิ้งไป แล้วจึงตีลูกสะบ้าให้ลูกสะบ้าที่ตั้งตรงกับคู่ของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่ามีการเล่นสะบ้าของชาวมอญพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การเล่นสะบ้ามอญมี 2 ประเภท คือ สะบ้าบ่อนเป็นการเล่นสะบ้าระหว่างหนุ่มสาว เมื่อฝ่ายใดตกเป็นฝ่ายแพ้จะถูกยึดลูกสะบ้า เมื่อต้องการขอคืนจะต้องยอมทำตามฝ่ายที่ชนะสั่ง เช่น ฟ้อน รำ เต้น หรือทำท่าตลกขบขัน จึงจะได้ลูกสะบ้าคืน ส่วนสะบ้าทอยคือ สะบ้าที่นิยมเล่นกันในกลุ่มชายฉกรรจ์ ที่มีพละกำลังร่างกายแข็งแรง และยังเป็นการเล่นเชื่อมความสัมพันธ์ของคนมอญในแต่ละหมู่บ้าน ไม่นิยมเล่นเป็นเกมส์การพนัน จะมีเพียงการดื่มสุราเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยกันในหมู่คณะ ซึ่งการเล่นสะบ้าทั้ง 2 อย่างนี้ จะนิยมเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น (อรรชร นุ่มเจริญ, 2550, น. 21-22)

นอกจากการเล่นสะบ้าที่ปรากฏไว้ในภาคตะวันออกและภาคกลางแล้ว การเล่นสะบ้ายังปรากฏว่ามีการละเล่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จะมีการเล่นสะบ้ายิงในงานบุญเดือน 4 ซึ่งเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากทำงาน และ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จะมีการละเล่นสะบ้ายิงในเทศกาลสงกรานต์ แต่ชาวบ้าน ตำบลรงค์กาใหญ่ อำเภอพิมาย จะเรียกการเล่นสะบ้าล้อ (สะบ้าติด) ที่ทางภาคกลางเล่นว่า “สะบ้ายิง” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สะบ้าสือลอย เป็นสะบ้าที่เล่นได้ทุกเพศ ทุกวัย อาจเล่นเดี่ยว (คู่เดียว) หรือหลายคู่ก็ได้ แต่ไม่ควรเกิน 5 คู่ เพราะจะทำให้เกมยืดเยื้อ การจับคู่เล่น ถ้าเป็นเด็กใครชอบใครมักอยู่ฝ่ายเดียวกัน แต่ถ้าเป็นหนุ่มสาวใครชอบใครมักจับคู่กันการเล่นสะบ้าเป็นการเล่นที่ต้องใช้พละกำลังพอสมควร เพราะผู้เล่นจะต้องวิ่ง กระโดด เขย่ง(กระเต็ง) ตลอดการเล่น ซึ่งการเล่นสะบ้ายิงจะเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น รายละเอียดของการเล่นมี ดังนี้

1.1 การแต่งกายทั้งหญิงและชายจะแต่งกายแบบพื้นบ้าน ไม่สวมรองเท้า แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การแต่งกายการเล่นสะบ้าในอดีต

ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558, น. 267.

1.2 อุปกรณ์การเล่น คือ สนาม ลูกสะบ้า โทนและไม้แค้ด (ไม้ยิง)

1.2.1 สนาม อาจเป็นลานวัด หรือลานบ้าน ที่สะอาด ราบเรียบ ไม่มีกรวด อิฐหรือหิน ขนาดกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 25 เมตร ถ้าเป็นลานใต้ร่มไม้ก็จะดียิ่ง

ภาพที่ 3 สนามที่ลานใต้ถุนบ้าน

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 บ้านหนองโสมง ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยะผิง จังหวัดนครราชสีมา

1.2.2 ลูกสะบ้า เป็นรูปวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 2 นิ้ว ขึ้นไป เรียกลูกสะบ้าว่า หัว สะบ้าแต่ละคู่ ควรจะมีขนาดเท่ากัน เรียกว่าหัวเท่ากัน บางครั้งลูกสะบ้าอาจทำจากเขาสัตว์ เช่น เขาวัว เขาควาย ก็ได้ สะบ้าแต่ละหัวจะมีด้านหน้า ด้านหลัง ด้านหน้า (หรือด้านหงาย) มักมีลวดลายเป็นดอกจัน หรือลวดลายเป็นวงกลม ส่วนด้านหลัง (หรือด้านคว่ำ) มักเป็นหน้าเกลี้ยง ๆ

ภาพที่ 4 ลูกสะบ้าด้านหน้าลวดลายเป็นวงกลม

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 บ้านหนองโสมง ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 5 ลูกสะบ้าด้านหลังเป็นหน้าเกลี้ยง

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 บ้านหนองโสมง ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

1.2.3 ไม้เค็ด (บางแห่งเรียก ไม้แงด หมายถึงไม้้งัด) เป็นไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 ฟุต กว้างประมาณ 1 นิ้ว เหลาให้อ่อนแข็งตามต้องการ ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ใช้ไม้เค็ด ยิงลูกสะบ้า ส่วนฝ่ายชาย จะใช้นิ้วมือยิงลูกสะบ้าแทน

ภาพที่ 6 ไม้เค็ด

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 บ้านหนองโสมง ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

1.2.4 โทน ใช้ตีประกอบการเล่น มักใช้โทนตั้งแต่ 2 ลูกขึ้นไป เพื่อให้เสียงกระหึ่มจังหวะที่ตี มักเป็น ป๊ะ-โทน-ป๊ะ-โทน-ป๊ะ-โทน-โทน

1.3 วิธีการเล่น มีดังนี้

1.3.1 ผู้เล่น ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายตกลงเกี่ยวกับกติกาและการต่อรอง เช่น ต่ระยะทางจากเมนเริ่มต้นถึงเมนตั้งลูก ให้ผู้หญิงสั้นกว่าผู้ชาย การตกลงว่าใครจะจองหัวโต (คู่กับใคร) การตกลงกันเรื่องรางวัลสำหรับฝ่ายชนะ ฯลฯ สุดท้ายคือการตกลงว่าฝ่ายใดจะได้เริ่มเล่นก่อน โดยมีคนกลางถามทั้งสองฝ่ายว่าจะเลือกหงาย หรือคว่ำ เสร็จแล้วโยนสะบ้าขึ้น เมื่อสะบ้าตกลง ที่พื้นถ้าสะบ้าหงาย ฝ่ายที่เลือกหงายจะได้ขึ้นก่อน

1.3.2 กติกาทั่วไป มีดังนี้

- 1) การเล่นเกมหนึ่ง ๆ หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเล่นท่าต่าง ๆ ตั้งแต่ท่าแรกไปจนถึงท่าสุดท้ายได้สำเร็จก่อน จะเป็นฝ่ายชนะ
- 2) ในระหว่างการเล่นห้ามหยิบสะบ้าของคนอื่นอย่างเด็ดขาด
- 3) หากทำท่าแล้วสะบ้าสไลด์ไป อนุญาตให้วิ่งไปแตะครุบให้สะบ้าหยุดสไลด์ได้ เมื่อทำครบทุกคนแล้วจึงยิงบอง (การยิงลูกสะบ้าให้โดนลูกสะบ้าคู่ต่อสู้)
- 4) การไล่ ต้องไล่โดยผู้อยู่หัวถัดกันเป็นผู้ไล่หากทำไม่สำเร็จ คนอยู่ถัดไปจึงจะไล่ได้ ถ้าไล่ไม่สำเร็จอีกฝ่ายหนึ่งจะได้ขึ้น (มีสิทธิ์ได้เป็นฝ่ายขึ้นไปเล่น)
- 5) การเริ่มเล่นทุกคนในทีมจะต้องเล่นพร้อมกัน ถ้าใครในทีมยังทำท่าแรกไม่เสร็จ คนอื่น ๆ จะเล่นท่าต่อไปไม่ได้ ต้องรอให้เสร็จพร้อม ๆ กันในทีม
- 6) ใครคู่ใครจะต้องคอยตรวจสอบการเล่นในแต่ละท่าของคุณเองว่าทำถูกต้องหรือไม่ ถ้าทำไม่ถูกต้องก็มีสิทธิ์ได้ขึ้น

1.3.3 ท่าต่าง ๆ ของการเล่น เริ่มเล่นโดยฝ่ายใดขึ้นก่อนยืนรอที่เมนเริ่มเล่น ผู้เล่นอีกฝ่ายเป็นฝ่ายตั้งลูก ให้สะบ้าห่างกันประมาณ 1 ฟุต หันหน้าสะบ้าไปทางฝ่ายเริ่มเล่น เมื่อสะบ้าของฝ่ายขึ้นสไลด์ไป ผู้เล่นสามารถวิ่งไปแตะครุบให้สะบ้าหยุดได้ จุดที่สะบ้าหยุดสไลด์ คือ จุดที่จะต้องยิงบอง ท่าของการเล่นมีทั้งหมด 28 ท่า ชื่อของแต่ละท่าเกี่ยวข้องกับอวัยวะของร่างกายตั้งแต่คอลงไปถึงเท้า เช่น ท่าอีคอ ท่าอ็อก ท่าอีเข้าอ่อน ท่าอีตาสั้น ท่าอีชาติบ เป็นต้น เมื่อเล่นมาถึงท่าสุดท้ายถือว่าจบเกม ฝ่ายชนะมีสิทธิ์ที่จะได้รางวัลหรือฝ่ายแพ้ อาจต้องถูกปรับตามข้อตกลง (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2554, น. 80-88)

2. การสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ชุด ติดสะบ้ารังกาใหญ่ มีผลการวิจัยดังนี้

2.1 การสร้างสรรค์งานเริ่มจากการกำหนดแนวความคิดหลักเพื่อที่จะสร้างงานให้ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยศึกษาขั้นตอนวิธีการละเล่นสะบ้ายิง จากชาวตำบลรังกาใหญ่เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์การแสดง ชุด ติดสะบ้ารังกาใหญ่ ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน

2.2 การประดิษฐ์ท่ารำ ผู้วิจัยได้นำท่าทางของการเล่นสะบ้ายิงทั้งหมด 28 ท่า โดยคัดเลือกท่าทางการเล่นสะบ้ายิง เพียง 6 ท่า ได้แก่ ท่าอ็อก ท่าอีหมากกะโป้ ท่าอีเข้าแก่ ท่าคืบต้อย ท่าอีจุมกุด ท่าอีสไลด์ส่งกัน เพื่อให้เหมาะสมกับผู้แสดงในแต่ละช่วงของการแสดง และได้ออกแบบท่ารำโดยใช้ท่าทางธรรมชาติ เช่น การเดิน ท่าเรียก ท่ากวาดลานปรับพื้นที่ก่อนการเล่นสะบ้ายิง ท่าเล่นสะบ้ายิง และท่าท่าเชื่อมมาใส่เพื่อให้การรำมีความต่อเนื่องกลมกลืนกัน โดยแบ่งช่วงการแสดงออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 เป็นการเรียกหรือชวนของหนุ่มสาวกันมาเล่นสะบ้า ช่วงที่ 2 เป็นการช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า ช่วงที่ 3 เป็นการแข่งขันเล่นสะบ้าระหว่างชายและหญิง ช่วงที่ 4 เป็นการรำวงคู่กันระหว่างชายหญิงหลังจากแข่งขันเล่นสะบ้าเสร็จสิ้น ดังจะให้เห็นจากการประดิษฐ์ท่ารำดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการสร้างสรรค์ท่ารำ

ท่าดั้งเดิม

ประดิษฐ์สร้างสรรค์ท่ารำ

1. ท่าอ็อก

จับสะบ้าไว้ที่อก ใช้นิ้วชี้ถือมือถือสะบ้า

นำท่าอ็อกมาแสดงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการแข่งขันสะบ้าของทั้ง 2 ฝ่าย

2. ท่าอิหมากกะโป

วางสะบ้าในแนวขวางที่โคนขาอ่อน แล้วกระโดดไปข้างหน้า

นำท่าอิหมากกะโป มาปรับใช้ในเรื่องของการแสดงที่เน้นจุดสนใจ โดยให้คู่ฝั่งซ้ายมือเล่นสะบ้า คู่ฝั่งขวามือนั่งเชียร์ คู่ตรงกลางแสดงทำนอง

3. ท่าอิเข้าแก่

เหน็บสะบ้าไว้ตรงเข่าแล้วกระโดดไปข้างหน้า แล้วปล่อยให้ลูกสะบ้าวิ่งไปในลานดิน

ใช้การกระโดดเท้าคู่มาประยุกต์ใช้กับท่าอิเข้าแก่ โดยกระโดดไปในทิศทางทั้ง 4 ทิศ เพื่อสื่อให้เห็นถึงการใช้พลังงานคงที่ และหนักแน่นเมื่อกระโดดลอยตัว

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทำดั้งเดิม

ประดิษฐ์สร้างสรรค์ทำรำ

4. ทำอึคียบต๋อย

เอาลูกสะบ้าคียบไว้ที่เท้าข้างหนึ่งแล้ว
กะเต็ง

นำท่าเต้นบ๊วยมาประยุกต์ใช้กับทำอึคียบต๋อยแสดง
ให้เห็นถึงท่าทางการเล่นที่โลดโผนของผู้ชาย และ
การเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องและหยุดพักท่า เพื่อให้เห็น
จุดเน้นสำคัญในการแสดง

5. ทำอึจมุกดุด

นั่งคุกเข่าก้มลงแล้วใช้อึจมุกดุดให้สะบ้าสีลอยไป
ในลานดิน

ใช้ทำอึจมุกดุดมาใช้กับท่าวิดพื้นในการปรับเปลี่ยนขนาดของ
การใช้พื้นที่ให้มีขนาดกว้าง และปรับแฉวงจากแฉวงตอนลึก 2
แฉวง มาเป็นแฉวงเฉียงคู่

6. ท่าอีสี่ลอยส่งกัน

สี่ลอยสะบ้าลอดระหว่างขาของตนเองให้หมุนไป

นำท่าม้วนหน้ามาประยุกต์ใช้กับท่าอีสี่ลอยส่งกัน เพื่อให้มีการเคลื่อนไหวท่าทางมาด้านหน้าเวทีและเป็นการแสดงให้เห็นการเน้นจุดสนใจของผู้แสดง โดยให้ 2 คู่ ที่นั่งด้านข้างเชียร์เพื่อน

2.3 การออกแบบดนตรีประกอบการแสดง ใช้วงมโหรีพื้นบ้านโคราช ซึ่งประกอบด้วย ซอกันตรีม ปี่แก้ว กลองเต็ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฉะนั้นในการออกแบบดนตรีประกอบการแสดง จะเพิ่มกลองโทนเข้าไปด้วย เพื่อตีประกอบจังหวะเพื่อให้เกิดจังหวะให้เกิดความสนุกสนานครื้นเครงมากยิ่งขึ้น โดยการบรรเลงดนตรีแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการเรียกหรือชวนของหนุ่มสาวกันมาเล่นสะบ้า ช่วงที่ 2 เป็นการช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า จะเริ่มจากจังหวะช้าเพื่อสื่อเป็นการเดินชวนกันมาเล่นสะบ้ายิ่ง มาช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้ายิ่ง ช่วงที่ 3 เป็นการแข่งขันเล่นสะบ้าระหว่างชายและหญิง เป็นจังหวะปานกลาง ช่วงที่ 4 เป็นการร่ววงคู่กันระหว่างชายหญิงหลังจากแข่งขันเล่นสะบ้าเสร็จสิ้นใช้จังหวะเร็ว ส่วนการบรรเลงในช่วงสุดท้ายที่ผู้แสดงจะเข้าหลังเวทีจะใช้จังหวะช้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงการลาจากกันกลับบ้านของตนเอง

2.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งกายของคนโคราชในสมัยก่อนนิยมนุ่งโจงกระเบนเพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยก็ยังคงยึดรูปแบบการแต่งกายแบบดั้งเดิมไว้คือนุ่งโจงกระเบน ส่วนเสื้อผู้ชายและผู้หญิงจะมีการออกแบบให้มีรูปทรงที่ทันสมัยเพื่อให้เหมาะกับผู้แสดง เครื่องประดับทำด้วยดินเผาซึ่งเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงในอำเภอด่านเกวียนมาใช้เป็นเครื่องประดับเพื่อสวมใส่กับชุดเครื่องแต่งกาย ติดสะบ้ารั้งกาใหญ่ แสดงดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การแต่งกายผู้ชายและผู้หญิง

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2561 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

2.5 รูปแบบการแสดง เน้นรูปแบบการแสดงเหมือนจริง คือผู้แสดงจะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า ฝ่ายไหนจะเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้ การออกแบบรูปแบบการแสดง จะสื่อให้เห็นถึงลักษณะท่าทางของการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดง ที่แสดงความรู้สึกภายในออกมาเป็นท่าทางต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน เช่น การหยอกเย้าระหว่างชายหญิง ท่าแสดงอารมณ์ดีใจ เสียใจ ผิดหวัง เมื่อรู้ว่าตนเองแพ้หรือชนะ

ภาพที่ 8 การแสดงออกท่าทางตามอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดงแต่ละคน

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาออกแบบสร้างสรรค์การแสดง ชุด ดิดสะบ้า รังกาใหญ่ โดยนำเสนอการละเล่นสะบ้าอิง ของชาวตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ในรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านดังนี้

1. การสร้างสรรค์งานเริ่มจากการกำหนดแนวความคิดหลักเพื่อที่จะสร้างงานให้ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยศึกษาขั้นตอนวิธีการละเล่นสะบ้าอิง จากชาวตำบลรังกาใหญ่เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์การแสดง ชุด ดิดสะบ้า รังกาใหญ่ ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225-241, 246-249) ที่กล่าวถึง หลักทฤษฎีการสร้างสรรคและการออกแบบนาฏยประดิษฐ์นำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งาน และทฤษฎีทัศนศิลป์เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบการเคลื่อนไหวการแสดง เพื่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกในรับชมเมื่อ ผู้แสดงการเคลื่อนไหวไปในทิศต่าง ๆ

2. การประดิษฐ์ท่ารำ ผู้วิจัยได้นำท่าทางของการเล่นสะบ้าอิงทั้งหมด 28 ท่า โดยคัดเลือกท่าทางการเล่นสะบ้าอิง เพียง 6 ท่า ได้แก่ ท่าอ็อก ท่าอืหมากกะโป้ ท่าอืเข้าแก่้ ท่าคืบต้อย ท่าอืจุมุกุดุ่ ท่าอืลีลอย

ส่งกัน เพื่อให้เหมาะสมกับผู้แสดงในแต่ละช่วงของการแสดง และได้ออกแบบท่ารำโดยใช้ท่าทางธรรมชาติ เช่น การเดิน ท่าเรียก ท่ากวาดลานปรับพื้นที่ก่อนการเล่นสะบ้า ยิง ท่าเล่นสะบ้า และหาท่าเชื่อมมาใส่เพื่อให้การรำมีความต่อเนื่องกลมกลืนกัน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำแข็ง พจนมาลัย สมรรถบุตร (2538, น. 61-75) ที่ได้รวบรวมแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำของการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานของผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบท่ารำโดยการศึกษาท่าทางธรรมชาติจากสิ่งที่เราจะสร้างสรรค์ขึ้น ท่ารำจะต้องไม่ซับซ้อน มีการเรียงลำดับท่าเพื่อสื่อความหมายของการแสดงให้ชัดเจน

3. การออกแบบดนตรีประกอบการแสดง ใช้วงมโหรีพื้นบ้านโคราช ซึ่งประกอบด้วย ซอกันตรึม ปี่แก้ว กลองเต็ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฉะนั้นในการออกแบบดนตรีประกอบการแสดง จะเพิ่มกลองโทนเข้าไปด้วย เพื่อตีประกอบจังหวะเพื่อให้เกิดจังหวะให้เกิดความสนุกสนานครื้นเครงมากยิ่งขึ้น โดยการบรรเลงดนตรีแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการเรียกหรือชวนของหนุ่มสาวกันมาเล่นสะบ้า ช่วงที่ 2 เป็นการช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า จะเริ่มจากจังหวะช้าเพื่อสื่อเป็นการเดินชวนกันมาเล่นสะบ้า ยิง มาช่วยกันเตรียมสถานที่เล่นสะบ้า ยิง ช่วงที่ 3 เป็นการแข่งขันเล่นสะบ้ารหว่างชายและหญิง เป็นจังหวะปานกลาง ช่วงที่ 4 เป็นการรำวงคู่กันระหว่างชายหญิงหลังจากแข่งขันเล่นสะบ้าเสร็จสิ้นใช้จังหวะเร็ว ส่วนการบรรเลงในช่วงสุดท้ายที่ผู้แสดงจะเข้าหลังเวทีจะใช้จังหวะช้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงการลาจากกันกลับบ้านของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ พิรพงศ์ เสนไสย (2546, น. 89-90) เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างสรรค์เพลง เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม การดำรงชีพ การแต่งกาย ซึ่งแต่ละกลุ่มคนจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เพลงประกอบการแสดง โดยได้นำวงมโหรีโคราชซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นโคราช มาบรรเลงเพลงประกอบการแสดง ชุด ดิดสะบ้า รังกาใหญ่ เพื่อสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวโคราชให้เด่นชัด

4. การออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งกายของคนโคราชในสมัยก่อนนิยมนุ่งโจงกระเบนเพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการออกแบบเครื่องแต่งกายผู้วิจัยก็ยังคงยึดรูปแบบการแต่งกายแบบดั้งเดิมไว้คือ นุ่งโจงกระเบน ส่วนเสื้อผู้ชายและผู้หญิงจะมีการออกแบบให้มีรูปทรงที่ทันสมัยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้แสดง เครื่องประดับทำด้วยดินเผาซึ่งเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงในอำเภอด่านเกวียนมาใช้เป็นเครื่องประดับเพื่อสวมใส่กับชุดเครื่องแต่งกาย ดิดสะบ้า รังกาใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ พิรพงศ์ เสนไสย (2546, น.102-108) กล่าวถึง แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องแต่งกายต่องานนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้นาฏยประดิษฐ์เกิดความสมบูรณ์ เพราะเครื่องแต่งกายสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ ลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร หรือผู้แสดง รวมไปถึงเครื่องประดับต่าง ๆ ด้วย

5. รูปแบบการแสดง เน้นรูปแบบการแสดงเสมือนจริง คือผู้แสดงจะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าฝ่ายไหนจะเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้ การออกแบบรูปแบบการแสดง จะสื่อให้เห็นถึงลักษณะท่าทางของการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดง ที่แสดงความรู้สึกภายในออกมาเป็นท่าทางต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน เช่น การหยอกเย้าระหว่างชายหญิง ทำแสดงอารมณ์ดีใจ เสียใจ ผิดหวัง เมื่อรู้ว่าตนเองแพ้หรือชนะ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎี Post modern Dance (ฐาปนีย์ สังสิทธิวงศ์, 2558, น. 68-73) ที่ได้รวบรวมลักษณะการแสดงของศิลปินในยุคสมัยใหม่ที่มีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และสามารถสรุปได้ว่า Post modern Dance เป็นการสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เกิดจากความถนัดของศิลปิน โดยจะมีกรอบแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับศิลปินนั้น ๆ การออกแบบลีลานาฏยศิลป์นั้น สามารถใช้ท่าทางการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติที่เป็นกิจวัตรประจำวันได้ และสามารถกระทำได้อย่างตรงไปตรงมา ที่สำคัญปราศจากรูปแบบ ที่ตายตัวและเคลื่อนไหวอย่างอิสระ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เผยแพร่การแสดงชุด ดัดสะบ้ารังใหญ่ เนื่องในงานศิลปวัฒนธรรมโคราชนานาชาติ งานวิชาการนานาชาติ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ การนำชุดการแสดงส่งเข้าร่วมประกวดนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ซึ่งถ้วยพระราชทานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดโดยมูลนิธิไทย

ภาพที่ 9 การเผยแพร่การแสดง เนื่องในงานศิลปวัฒนธรรมโคราชนานาชาติ
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ณ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 10 การเผยแพร่การแสดงเนื่องในงานวิชาการนานาชาติ
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 ณ เวทีราชภัฏภิรมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 11 การนำชุดการแสดงส่งเข้าร่วมประกวดนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2561 ณ โรงละครวังหน้า สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรุงเทพมหานคร

จากการที่นำการแสดงออกเผยแพร่ในแต่ครั้งผู้วิจัยได้รับคำติชม ข้อเสนอแนะจากผู้ชมและคณะกรรมการ มาพัฒนาการแสดงให้สวยงามและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้นำการแสดงไปนำเสนอ ให้ผู้นำชุมชนได้รับชมเพื่อปรับปรุงการแสดงให้ตรงกับความต้องการของชุมชน

ภาพที่ 12 นำเสนอการแสดงต่อชุมชนบ้านรังกาใหญ่

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2561 ณ ศาลาประชาคม หมู่ 8 ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยี่มา
จังหวัดนครราชสีมา

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดอบรมและฝึกปฏิบัติทักษะการแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ เพื่อคืนความรู้สู่ชุมชน โดยกิจกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่งานวิจัยและถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์และขยายผลการแสดง ชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ ไปสู่เยาวชนในรุ่นต่อ ๆ ไปได้อีกด้วย

ภาพที่ 13 การจัดอบรมฝึกทักษะปฏิบัติการแสดงให้แก่นักเรียน

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2561 ณ ห้องประชุมโรงเรียนพินายสามัคคี ตำบลรังกาใหญ่
อำเภอยี่มา จังหวัดนครราชสีมา

การแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ ยังทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงการละเล่นสะบ้าในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูการเล่นสะบ้าให้แพร่หลายไปถึงเยาวชนในชุมชน ตำบลรังกาใหญ่ นอกจากนี้การแสดงชุด ดิดสะบ้ารังกาใหญ่ยังเป็นการแสดงที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลรังกาใหญ่ ตามกรอบนโยบายของจังหวัดนครราชสีมาที่ได้มีการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของ ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยี่มา จังหวัดนครราชสีมา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอนาคตอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนาฏศิลป์สร้างสรรค์ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน ที่เน้นรูปแบบการแสดงให้เหมือนกับการแข่งขันการเล่นสะบ้าจริง ซึ่งเป็นการแสดงรูปแบบใหม่ที่ไม่สามารถคาดเดาเหตุการณ์ข้างหน้าได้ว่าใครชนะหรือแพ้ งานวิจัยสร้างสรรค์นี้จึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เพื่องานนาฏศิลป์ในชุดการแสดงอื่น ๆ ได้อีกต่อไป

2. ควรนำการแสดงชุด ติดสะบ้าร้างกาใหญ่ บรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น ของตำบลรังกาใหญ่ อำเภอฟิมาย จังหวัดนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

ชัชชัย โกมารทัต. (2549). *กีฬาพื้นเมืองไทยภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์.

ฐาปนีย์ สังสิทธิวงศ์. (2558). *การสร้างสรรค์ละครเพลงร่วมสมัย เรื่องศิลป์ผู้บุกเบิกนาฏศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ประเสริฐ คำชาย, นาย. (2559, 24 กุมภาพันธ์). *สัมภาษณ์*.

พจน์มาลัย สมรรถบุตร. (2538). *แนวความคิดประดิษฐ์ท่ารำเชิง*. อุดรธานี : สำนักงานส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏอุดรธานี.

พีรพงศ์ เสนไสย. (2546). *นาฏยประดิษฐ์*. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2554). *ของดีโคราชเล่ม 4 กีฬาและนันทนาการ*. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้าพรินติ้ง.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2558). *โคราชของเรา*. นนทบุรี : มติชนปากเกร็ด.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรธรณ นุ่มเจริญ. (2550). *นาฏยประดิษฐ์ของศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว นัยน์พร ชุตติภาดา

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

E-mail : naipapron@hotmail.com

**การวิเคราะห์กลยุทธ์การตลาด
ที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ**
ANALYZING THE RELATIONSHIP OF MARKETING STRATEGIES AFFECTING
PURCHASE INTENTION PROCESSED TAMARIND PRODUCTS

พวงพรภัสสร วิริยะ

PHUANGPORNPHAT VIRIYA

สุภาพร ลักษมีธนาสาร

SUPARPORN LAKSAMEETHANASARN

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ โดยผ่านการรับรู้ของผู้บริโภค เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์การตลาดของผู้ประกอบการให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่าให้กับมะขามเทศ ช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้อีกด้วย โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้บริโภคจำนวน 542 คน

ผลการวิจัย พบว่า กลยุทธ์การตลาดมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของผู้บริโภค และความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้การทดสอบสมมติฐานพบว่า โมเดลในการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2=2.10$, $CMIN/df=2.08$, $GFI=0.99$, $AGFI=0.98$, $NFI=0.97$, $IFI=0.98$, $CFI=0.99$, $RMR=0.00$, $RMSEA=0.03$ ทุกค่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สามารถอธิบายได้ว่า กลยุทธ์การตลาด มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ โดยผ่านการรับรู้ของผู้บริโภคได้ร้อยละ 8.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 ดังนั้น ผู้ประกอบการสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อวางแผนกลยุทธ์การตลาด โดยมุ่งเน้น ที่การสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มผู้บริโภค เป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ตระหนักรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์อาหารและเกิดตั้งใจซื้อของผู้บริโภค อันเป็นวิถีทางในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันต่อไป

คำสำคัญ: กลยุทธ์การตลาด, ความตั้งใจซื้อ, ผลิตภัณฑ์มะขามเทศ

ABSTRACT

This research was aimed to investigate the marketing strategies that affect the purchase of processed products from tamarind through the consumer awareness. This is a guide to the marketing strategy of the operator to suit and meet the needs of consumers.

It also adds value to tamarind. Help generate income for farmers as well. The questionnaire was used to collect data from 542 consumers. Therefore, this can be seen as a guidance to the operatoration to fit not only the needs of consumers, but also the needs of the market. This study plan to increase the value income for farmers as well.

The research found that marketing strategies correlated with consumer perception, and the intention to buy processed products from tamarind. The relationship is an identical clarification. In addition, the hypothesis test found that Measurement models are consistent with empirical data. All values meet the criteria, Chi-Square=2.10, CMIN/df=2.08, GFI=0.99, AGFI=0.98, NFI=0.97, IFI=0.98, CFI=0.99, RMR=0.00, RMSEA=0.03 subsequently can be explained. Marketing Strategy Indirect influences on the consumer awareness were 8.0 percent significantly at 0.00, so entrepreneurs can apply the results to apply marketing planning strategies. It focuses on creating awareness for target consumers, in order to promote the value awareness of food products and the intended purchase of consumers, which is a way to create a competitive advantage.

Keywords: Marketing strategy, Intention to buy, Tamarind products

บทนำ

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศพืชผักและผลไม้รสชาติดีที่มีให้รับประทานตลอด ชาวต่างชาตินิยมเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อรับประทานผลไม้สดกัน เพราะผลไม้ไทยมีราคาถูก มีรสชาติที่ดี และมีบริโภคกันตลอดทั้งปี จึงแสดงให้เห็นว่าผลไม้ไทยมีศักยภาพมาก ซึ่งในแต่ละปีการผลิตผลไม้สดของไทยมีมูลค่ามากกว่า 1 แสนล้านบาท โดยผลไม้ของไทยมีปริมาณมากที่ออกเป็นฤดูกาล ทำให้ผลผลิตที่ได้มีมากเกินความต้องการของตลาด อุตสาหกรรมแปรรูปผลไม้จึงกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยยืดอายุการเก็บรักษาผลไม้สดเพื่อสนองความต้องการ ของตลาดในช่วงนอกฤดูกาล ขณะเดียวกัน ก็สามารถส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศได้ ทั้งนี้เป้าหมายการส่งออก ปี 2560 คาดว่าจะขยายตัวร้อยละ 10 คิดเป็นมูลค่าประมาณ 1,561.13 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งไทยเป็นผู้นำการผลิตและส่งออกผลไม้เมืองร้อนของโลก ได้แก่ทุเรียน มังคุด เงาะ และมะม่วง เนื่องจากผลไม้ไทยมีรสชาติดี หลากหลายและมีผลผลิตต่อเนื่องตลอดปี (วันวิสาข สุธีรพจน์, 2560) สำหรับตลาดภายในประเทศ เนื่องจากประเทศไทยถือเป็นฐานการผลิตผักผลไม้แหล่งสำคัญของโลก มีการผลิตที่ได้คุณภาพและมีให้เลือกทั้งผลไม้เพื่อการส่งออกและผลไม้พื้นบ้านที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ปลูก เช่น มะขามเทศ ลองกอง แสดงให้เห็นว่าผลไม้ของไทยมีความหลากหลาย มีรสชาติโดดเด่น จึงเป็นที่ต้องการของทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ และด้วยกระแสความนิยมบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพที่มากขึ้น ผักผลไม้ที่ปลอดภัยและผลไม้สดพื้นบ้าน เช่น มะขามเทศ จึงได้รับการตอบรับและความต้องการจากตลาดมากขึ้นไปด้วย เกิดเหตุการณ์ที่มีพ่อค้าคนกลางเข้ามาติดต่อขอซื้อมะขามเทศโดยตรงจากสวน ทำให้เกิดการแข่งขันกันซื้อขายที่มากขึ้นซึ่งหากปล่อยให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาควบคุมตลาดได้นั้น ในอนาคตพ่อค้าคนกลางย่อมสามารถกำหนดราคาได้ตามที่ต้องการ จะส่งผลกระทบต่อระบบธุรกิจมะขามเทศทั้งระบบไม่ว่าจะเป็น เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร ผู้รวบรวมผลผลิตมะขามเทศในชุมชน ธุรกิจโลจิสติกส์ รวมถึงผู้บริโภคก็จะได้รับผลกระทบดังกล่าวด้วยเช่นกัน

มะขามเทศ ซึ่งเป็นผลไม้ไทยพื้นบ้านที่เป็นไม้ผลขนาดใหญ่เจริญเติบโตเร็ว กิ่งเหนียว มีหนาม พบเห็นได้แทบทุกภาคของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นริมถนน สวนหลังบ้าน หรือทุ่งนา ทนทานต่อสภาพแห้งแล้ง และดินเค็มได้ดี เหมาะที่จะปลูกไว้เป็นร่มเงาและพืชบำรุงดิน เมื่อมีอายุมากขึ้น เนื้อไม้จะแข็งนำไปใช้ประโยชน์ เป็นไม้ใช้สอย และทำฟืน ทำถ่าน ซึ่งการปลูกมะขามเทศนั้น ควรขุดหลุมปลูกต้นกล้ามะขามเทศ ขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร ทั้งระยะห่างระหว่างต้นรอบทิศทาง 8 เมตร และขุดร่องน้ำระหว่าง แนวต้นมะขามเทศเพื่อให้มีน้ำใช้ในการดูแลให้น้ำร่วมด้วย ซึ่งจะทำได้ต้นมะขามเทศประมาณ 20 ต้นต่อไร่ ทั้งนี้ก่อนปลูกได้ปรับสภาพดินด้วยการใส่ปุ๋ยคอกรองพื้นเพื่อสร้างแหล่งอาหารรกรน้ำสัปดาห์ละครั้ง ควบคู่ไปกับการพรวนดินดูแลกำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ยคอกสลับกับปุ๋ยเคมี เดือนละครั้ง รอให้มะขามเทศเจริญเติบโต ประมาณ 6 เดือน ก็จะติดดอกและเริ่มให้ผลผลิตเต็มที่เมื่ออายุได้ประมาณ 1 ปี โดยจะให้ผลผลิตตั้งแต่ เดือนมกราคมและสามารถเก็บผลผลิตออกจำหน่ายวันเว้นวันไปจนถึงสิ้นเดือนมี.ค.ของทุกปี ผลผลิต เฉลี่ยต่อไร่อยู่ที่ประมาณ 600 กิโลกรัมต่อไร่ ตลอดช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ราคารับซื้อซึ่งจะมีพ่อค้าคนกลาง มารับซื้อถึงสวนเฉลี่ยกิโลกรัมละ 60 บาท (ทองสุข ชูประทีป, 2556)

อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เป็นอำเภอหนึ่งที่เป็นแหล่งผลิตมะขามเทศที่สำคัญ แรกเริ่ม มีพื้นที่ปลูกมะขามเทศประมาณ 250 ไร่ มีจำนวนต้นมะขามเทศประมาณ 6,000 ต้น เกษตรกร 80 ครัวเรือน (จิตพิพัทธ์ ชัยถาวร, 2554) ซึ่งมะขามเทศของอำเภอโนนไทยเป็นมะขามเทศที่มีรสชาติดี หวาน เนื้อละเอียด ซึ่งจะแตกต่างกับมะขามเทศเขตอื่น สาเหตุที่มะขามเทศอำเภอโนนไทยมีรสชาติดีน่าจะเป็นเพราะดินเค็ม ทำให้มะขามเทศอำเภอโนนไทยเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ราคาขายส่งจากสวนประมาณ 40-45 บาทต่อกิโลกรัม ราคาขายปลีกประมาณ 80-90 บาทต่อกิโลกรัม ทั้งนี้บ้านดอนสระจันทร์ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ในอำเภอ โนนไทย ประชากรในหมู่บ้านทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ มีการปลูกมะขามเทศตามหัวไร่ปลายนา แต่เป็นการปลูกไม่มากเท่าไร ซึ่งต่อมามะขามเทศบ้านดอนสระจันทร์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีรสชาติ หวาน มัน อร่อย และมีฝักใหญ่ จึงได้มีการขยายพันธุ์มะขามเทศเพิ่มขึ้น ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมปลูกกันมากขึ้น และใช้ชื่อพันธุ์มะขามเทศของหมู่บ้านว่า “พันธุ์เพชรโนนไทย” ปัจจุบันมีเกษตรกรในหมู่บ้านกว่า 80 ครอบครัวยุ่ปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ ซึ่งเดิมที่เป็นนาข้าวและไร่มันสำปะหลัง มาเป็นสวนมะขามเทศพันธุ์นี้ ทำให้สภาพพื้นที่ ภายในหมู่บ้านเต็มไปด้วยต้นมะขามเทศเกือบทั้งหมด และแต่ละปีจะมีมะขามเทศจากหมู่บ้านแห่งนี้ส่งออกไป จำหน่ายยังตลาดทั่วทั้ง จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอื่น ๆ เกือบทั่วประเทศ ปีละกว่า 5,000 ตัน สร้างรายได้ เข้าสู่ชุมชนปีละกว่า 10 ล้านบาท ส่งผลให้การปลูกมะขามเทศเพื่อส่งขายกลายเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร บ้านดอนสระจันทร์ โดยมีเกษตรกรที่ปลูกมะขามเทศที่อำเภอโนนไทยเพิ่มจำนวนขึ้นประมาณ 100 ราย บนพื้นที่รวม 750 ไร่ ในท้องที่ ตำบลถนนโพธิ์ ตำบลมะค่า และ ตำบลโนนไทย สร้างรายได้ปีละกว่า 63 ล้านบาท (ประสิทธิ์ ตั้งประเสริฐ, 2555) ทั้งนี้ผลผลิตมะขามเทศจากเกษตรกรจะออกช่วง 4 เดือน คือ ตั้งแต่ ธันวาคม- มีนาคม ซึ่งผลผลิตที่ออกมามีจำนวนมากจะมีพ่อค้าคนกลางมารอรับซื้อถึงสวนของเกษตรกร และมีบางส่วน นำมาเสียจึงต้องทิ้งไปโดยไม่เกิดประโยชน์อีกเป็นจำนวนมาก จะเห็นว่ายังมีข้อจำกัดด้านการผลิตและการตลาด ของมะขามเทศ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นช่องทางการนำมะขามเทศดังกล่าวมาทำการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ มะขามเทศ เช่น น้ำมะขามเทศพร้อมดื่ม ไอศกรีมมะขามเทศ และแยมมะขามเทศ ที่สามารถยืดอายุเก็บรักษา ได้นาน อีกทั้งเป็นการสร้างมูลค่าให้กับมะขามเทศ และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในชุมชนได้ด้วย ถือเป็น ยุทธศาสตร์มะขามเทศโดยนำเทคโนโลยีมาช่วยแปรรูปเพื่อเพิ่มศักยภาพ รวมถึงการหาช่องทางการจำหน่ายต่างๆ จึงเป็นที่มาในการศึกษาถึงกลยุทธ์การตลาดของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสู่อุตสาหกรรม

เชิงพาณิชย์ ซึ่งนับเป็นต้นแบบของธุรกิจที่มีส่วนช่วยเหลือชาวสวนรายย่อย ลดปัญหาผลผลิตการเกษตรล้นตลาด และประคองราคาไม่ให้ตกต่ำ รวมทั้งยกระดับผลิตภัณฑ์มะขามให้กับชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้

ทั้งนี้จากการศึกษาสภาพทั่วไปและจุดเด่นของผลิตภัณฑ์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป โดย พวงพรภัสสร วิริยะ และ สุภาพร ลักษณะมีธนสาร (2559) พบว่า ผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศในด้านคุณประโยชน์ โดยมีความต้องการดื่มแล้วบำรุงร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 46 ด้านรูปแบบมีความต้องการรูปแบบของน้ำมะขามเทศเป็นแบบพร้อมดื่ม คิดเป็นร้อยละ 76 และ ไม่ควรเติมน้ำผลไม้ชนิดอื่นเพื่อปรับกลิ่นรส คิดเป็นร้อยละ 67 นอกจากนี้ผู้บริโภคร้อยละ 92 ต้องการบริโภคขณะเย็น สำหรับความต้องการด้านรสชาติพบว่า ร้อยละ 55.7 ต้องการให้เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศมีรสหวานปานกลาง ร้อยละ 46 และ ต้องการให้เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศไม่มีการเติมกลิ่นใบเตย หรือ กระจับ คิดเป็นร้อยละ 51 ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศ ควรดำเนินการผลิตให้มีรสชาติที่ถูกปากกับผู้บริโภค มีราคาต่อชิ้นที่เหมาะสมกับคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ ควรมีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าอยู่ใกล้ผู้บริโภค อย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ และควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภคเพื่อเพิ่มการรับรู้และการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเพื่อส่งเสริมให้ผู้บริโภคได้รู้จักและรับรู้ว่ามีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ นอกจากนี้จากข้อเสนอแนะของงานวิจัย ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านการทำให้รสชาติถูกปากผู้บริโภค สร้างตราสินค้า เพื่อเพิ่มการจดจำ และควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องของการผลิตให้ได้มาตรฐานและมีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน

ดังนั้น การศึกษากลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ ทราบถึงระดับความต้องการซื้อของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะเชื่อมโยงและส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค พร้อมทั้งช่วยทำให้กลุ่มชาวบ้านผู้ผลิตมีรายได้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

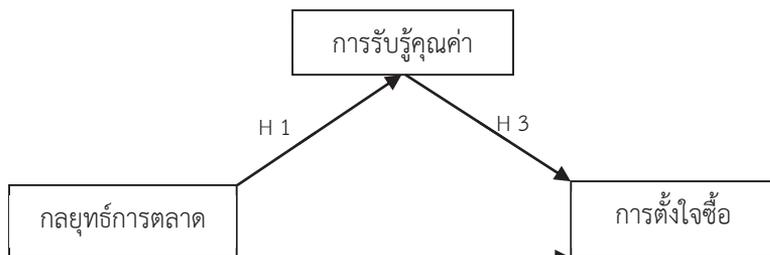
เพื่อศึกษากลยุทธ์การตลาดที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ

ประโยชน์ของการวิจัย

เพื่อให้ทราบถึงกลยุทธ์การตลาดที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตั้งใจซื้อ และสามารถนำไปประยุกต์ในการส่งเสริมกลยุทธ์การตลาดเพื่อให้ผู้บริโภคมีความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ” ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิด และสมมติฐาน ประกอบด้วย ตัวแปรกลยุทธ์การตลาด (Marketing : MKT) ตัวแปรการรับรู้ของผู้บริโภค (Receive : REC) และตัวแปรการตั้งใจซื้อ (Purchase intention PCI) ของการวิจัยได้ดังภาพ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : Fishbein & Ajzen, 1975.

สมมติฐานการวิจัย

H1: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภค

H2: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางตรงต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป

H3: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตั้งใจซื้อโดยผ่านการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภค

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคทั่วไปในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic sampling) และ มีขนาดใหญ่พอ ซึ่งสอดคล้องกับ Kline (2011) ที่ได้กล่าวว่าการวิเคราะห์สมการโครงสร้างขนาดตัวอย่างควรมี 200 ตัวอย่างขึ้นไป (Tabacnick & Fidell, 1996) ซึ่งการศึกษาคั้งนี้มีตัวแปรจำนวน 19 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างต้องมีอย่างน้อย 380 ตัวอย่าง ในการศึกษาคั้งนี้ใช้ทั้งสิ้น 542 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม ที่ผ่านการหาความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พบว่า มีดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหา (Index of item-objective congruence) ในระดับสูง และผ่านการหาความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำมาคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.91 จากนั้นจึงนำไปใช้จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล (George & Mallery, 2003; Kline, 2005)

3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร บทความ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้จากการเก็บแบบสอบถามผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM: Structural equation modeling) โดยทำการตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแบบ (Goodness of fit measure) เพื่อพิจารณาว่าตัวแบบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากค่าดัชนีต่าง ๆ ในตารางที่ 1 แล้วนำผลที่ได้มาสรุปและอภิปรายผล

ตารางที่ 1 ค่าสถิติในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สถิติที่ใช้วัดความสอดคล้อง	ระดับการยอมรับ
1. ค่าไค-สแควร์ (X^2)	X^2 ที่ไม่มีนัยสำคัญหรือค่า P-value สูงกว่า 0.05 (Schumacker & Lomax, 2004)
2. ค่าสัดส่วน X^2/df	มีค่าไม่ควรเกิน 3.00 (Kline, 1998; Ullman, 2001)
3. ค่า GFI, AGFI, CFI	มีค่าตั้งแต่ 0.90-1.00 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้อง (Byrne, 1994)
4. ค่า NNFI, TLI	มีค่าตั้งแต่ 0.90-1.00 แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hair, et al., 2010)
5. ค่า RMSEA	มีค่าต่ำกว่า 0.05 (Browne & Cudeck, 1993) (Stieger, 1990)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

	MRT	REC	PCI
MKT	1.00		
REC	0.17	1.00	
PCI	0.14	0.27	1.00

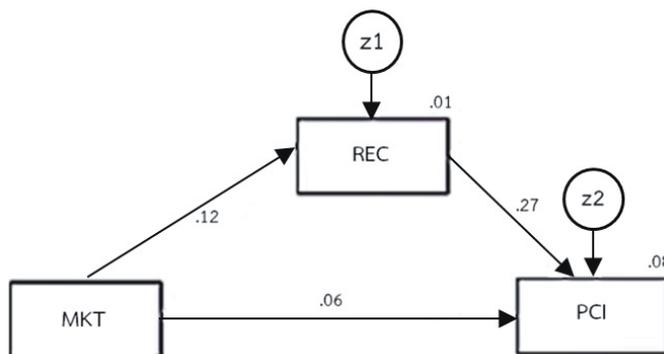
สำหรับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า กลยุทธ์การตลาด (MKT) การรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (REC) และ การตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (PCI) ตามตารางที่ 2 นั้น กลยุทธ์การตลาด (MKT) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (REC) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\Phi=0.17, p<0.01$) และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (PCI) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\Phi=0.14, p<0.01$) และการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (REC) มีความสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด กับ การตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป (PCI) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\Phi=0.27, p<0.01$)

การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง พร้อมทั้งดัชนีความกลมกลืนของโมเดลโครงสร้างกลยุทธ์การตลาด ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าสถิติประเมินความกลมกลืนของสมการเชิงโครงสร้างกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป

ดัชนี	เกณฑ์วัด	ผลลัพธ์	ผลสรุป	แนวคิดในการอ้างอิง
Chi-Square	$p > 0.05$	2.10	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006), Bollen (1989) และ Sobel (1982)
CMIN/df.	< 5.0	2.08	ผ่าน	Bollen (1989) และ Diamantopoulos and Siguaw (2000)
GFI	≥ 0.90	0.99	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006) และ Browne and Cudeck (1993)
AGFI	≥ 0.90	0.98	ผ่าน	Durande-Moreau an Usunier (1999) และ Harrison Walker (2001)
NFI	≥ 0.90	0.97	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006) และ Mueller (1996)
IFI	≥ 0.90	0.98	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006) และ Mueller (1996)
CFI	≥ 0.90	0.99	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006) และ Mueller (1996)
RMR	< 0.05	0.00	ผ่าน	Diamantopoulos and Siguaw (2000)
RMSEA	< 0.05	0.03	ผ่าน	Hair et al. (1998; 2006) และ Browne and Cudeck (1993)

ค่า Chi-Square=2.10, CMIN/df=2.08, GFI=0.99, AGFI=0.98, NFI=0.97, IFI=0.98, CFI=0.99, RMR=0.00, RMSEA=0.03

ภาพที่ 2 โครงสร้างกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปผ่านการรับรู้ของผู้บริโภค

จากการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีเงื่อนไขดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556)

1. ค่าไคสแควร์ (Chi-Square: χ^2) เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความกลมกลืนของโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการทดสอบโมเดลต้องการให้ค่าสถิติไคสแควร์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เพราะต้องการยืนยันว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ไม่แตกต่างกัน

2. ค่าดัชนีอัตราส่วนไคสแควร์สัมพันธ์ (Relative Chi-Square Ratio : χ^2 / df) เป็นอัตราส่วนระหว่างค่าไคสแควร์กับองศาอิสระ (ไคสแควร์หารด้วยองศาอิสระ) โดยควรมีค่าระหว่าง 2-5 ซึ่งในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ไว้ว่าควรมีค่าน้อยกว่า 3

3. ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of fit Index : GFI) จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ ค่า 1 โดยค่าดัชนี GFI ควรมีค่าสูงกว่า 0.90 ซึ่งจะถือว่าโมเดลกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนปรับแก้ (Adjusted goodness of fit index : AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดองศาอิสระ ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปร และขนาดกลุ่มตัวอย่างจะได้ดัชนี AGFI ซึ่งมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับค่าดัชนี GFI โดยจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 ค่าดัชนี AGFI ที่เข้าใกล้ 1 แสดงว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยค่าดัชนี AGFI ควรมีค่าสูงกว่า 0.90

5. ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root mean squared error of approximation : RMSEA) เป็นค่าสถิติจากข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าไคสแควร์ว่าโมเดลตามภาวะสันนิษฐานมีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงและเมื่อเพิ่มพารามิเตอร์อิสระแล้วค่าสถิติมีค่าลดลง โดยถ้าค่าดัชนี RMSEA ต่ำกว่า 0.05 แสดงว่าโมเดลตามสมมติฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลในเชิงประจักษ์ในระดับดี (Good fit) ถ้าอยู่ระหว่าง 0.05-0.08 แสดงว่าพอใช้ได้ และหากค่าดัชนีอยู่ระหว่าง 0.08-0.10 แสดงว่าไม่ค่อยดี (Mediocre) และถ้ามากกว่า 0.10 แสดงว่าไม่ดีเลย (Poor fit)

6. ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Comparative fit index: CFI) เป็นดัชนีที่นำมาปรับแก้ปัญหาของ RFI (Relative fit index) เพื่อให้ดัชนีมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ดัชนีนี้จึงมาจากมาตรฐานของค่าไคสแควร์แบบ Noncentrally ด้วยเช่นกัน และเป็นดัชนีที่ไม่ได้รับผลกระทบจากขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.90

ทั้งนี้ค่าสถิติที่สอดคล้องกลมกลืนกับโมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์จะใช้การพิจารณาตามโมเดลสมมติฐานที่ตั้งไว้ หากสถิติที่คำนวณได้ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดก็ต้องปรับโมเดลใหม่โดยอาศัยเหตุผลเชิงทฤษฎี และค่าดัชนีปรับแต่งโมเดล (Model modification indices) ซึ่งเป็นค่าสถิติเฉพาะของพารามิเตอร์แต่ละตัวและปรับจนได้โมเดลที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีค่าสถิติตามเกณฑ์ที่กำหนด

จากนั้นคณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลและค่า p-value ของการทดสอบสมมติฐาน พบว่ากลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ มากที่สุดได้แก่ การรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์ มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.27 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 รองลงมาได้แก่ กลยุทธ์การตลาด มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.06 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพล และค่า p-value

สมมติฐาน	ค่าน้ำหนักของตัวแปรที่มีอิทธิพล	SE.	p-value
กลยุทธ์การตลาด → การรับรู้ค่า	0.12	0.03	0.00**
กลยุทธ์การตลาด → ความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์	0.06	0.05	0.00**
การรับรู้ → ความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์	0.27	0.05	0.00**

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ต่อมาคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเพื่อทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

H1: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป

ผลการทดสอบสมมติฐานเป็นการยอมรับ H1 หรือ กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางตรงต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป มีค่าน้ำหนักของตัวแปรเท่ากับ 0.06 โดยสามารถอธิบายแบบจำลองโมเดลกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปได้ร้อยละ 1.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

H2: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป

ผลการทดสอบสมมติฐานเป็นการยอมรับ H2 หรือ กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป มีค่าน้ำหนักของตัวแปร เท่ากับ 0.12 โดยสามารถอธิบายแบบจำลองโมเดลกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปได้ร้อยละ 8.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

H3: การรับรู้คุณค่ามีอิทธิพลทางตรงต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการทดสอบสมมติฐานเป็นการยอมรับ H3 หรือ การรับรู้คุณค่ามีอิทธิพลทางตรงต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป มีค่าน้ำหนักของตัวแปร เท่ากับ 0.27 โดยสามารถอธิบายแบบจำลองโมเดลกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูปได้ร้อยละ 8.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

การทดสอบสมมติฐานของโมเดลทั้งหมด ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สรุปผลการทดสอบตามสมมติฐานของโมเดล

สมมติฐานการวิจัย	อิทธิพล	การรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์ มะขามเทศแปรรูป	การตั้งซื้อผลิตภัณฑ์ มะขามเทศแปรรูป	ค่า p-value
H 1: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพล ทางตรงต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ มะขามเทศแปรรูป	DE		0.06	0.00**
	IE			
	TE		0.06	
H2: กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทาง อ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับ รู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศ แปรรูป	DE	0.12	0.06	0.00**
	IE		0.00	
	TE		0.06	
H3: การรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มี อิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อ	DE		0.27	0.00**
	IE			
	TE		0.27	
	R ²	0.01	0.08	

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

R² หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์

อภิปรายผล

กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Walker and Kent (2009a) กล่าวคือ การสื่อสารทางตลาดที่เหมาะสมจะส่งผลให้มีความตั้งใจซื้อเพิ่มขึ้น ทั้งนี้จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า กลยุทธ์การตลาดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตั้งใจซื้อโดยผ่านการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป โดยสอดคล้องกับ เกศสิริ ปันธุระ (2556) ที่พบว่า การตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภคต่อสินค้าอาหารโอท็อปจะเพิ่มขึ้น ถ้าผู้บริโภคมีทัศนคติดี มีการรับรู้คุณค่าเพิ่มขึ้นและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง การรับรู้คุณค่าสินค้าอาหารโอท็อป จะเพิ่มขึ้นถ้าผู้บริโภคมีทัศนคติดีเพิ่มขึ้น ดังนั้นจากข้อค้นพบนี้วิสาหกิจชุมชนควรเน้นประชาสัมพันธ์ คุณค่าสินค้า เสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่ผู้บริโภคอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จะช่วยส่งเสริมให้ตระหนักรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์อาหารและตั้งใจของผู้บริโภค อันเป็นวิถีทางในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันต่อไป

สรุปได้ว่า กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ โดยมีความสัมพันธ์กับการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภค และความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์มะขามเทศแปรรูป โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้การทดสอบสมมติฐานพบว่า โมเดลในการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มี Chi-Square=2.10, CMIN/df=2.08, GFI=0.99, AGFI=0.98, NFI=0.97, IFI=0.98, CFI=0.99, RMR=0.00, RMSEA=0.03 ทุกค่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สามารถอธิบายได้ว่า กลยุทธ์การตลาด

มีอิทธิพลต่อการตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์โดยผ่านการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภคได้ร้อยละ 8.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 ดังนั้น ผู้ประกอบการสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อวางแผนกลยุทธ์การตลาดโดยมุ่งเน้นที่การสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การสร้างการรับรู้คุณค่า การรับรู้ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ การรับรู้ด้านราคา ผ่านการส่งเสริมการตลาดต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์ การโฆษณา การสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์โดยบอกกล่าวความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สร้างชื่อ สร้างสัญลักษณ์ผ่านตราสินค้าหรือการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การตั้งราคาให้มีความเหมาะสม รวมทั้งการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้อาจพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย โดยการคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมผสานด้วยคุณภาพในการนำมาบริโภคให้เหมาะกับวิถีของคนรุ่นใหม่เพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดใหม่ที่เป็นช่องว่างทางการตลาดที่สามารถทำได้ ทั้งนี้กลยุทธ์การตลาดดังกล่าวยังเป็นการสร้างรายได้และอาชีพให้กับเกษตรกรในชุมชนได้ ซึ่งถือเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อใช้เป็นแผนที่นำทางการดำเนินธุรกิจมะขามเทศแปรรูปให้ประสบความสำเร็จ
2. ควรมีนักกลยุทธ์การตลาดโดยมุ่งเน้นที่การสร้างการรับรู้ไปทดลองใช้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลถนนโพธิ์ บ้านดอนสระจันทร์ ผู้นำชุมชนเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้าน ผู้ปลูกมะขามเทศในชุมชนบ้านดอนสระจันทร์ ที่เสียสละเวลาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะขามเทศ นอกจากนี้ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาที่สนับสนุนทุนและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตามความมุ่งมั่นตั้งใจของคณะผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2556). *การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ด้วย AMOS*. กรุงเทพมหานคร : สามลดา. เกศสิริ ปันธุระ. (2556). การรับรู้คุณค่าและการตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภคต่อสินค้าอาหารโอท็อป. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 53(3), 1-30.
- ทองสุข ชูประทีป. (2556). *เกษตรกรโนนไทยเมืองโคราชพลิกวิกฤติภัยแล้งเป็นโอกาสปลูกมะขามเทศสร้างรายได้*. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2561, จาก <http://www.posttoday.com/local/northeast/204293>

- ธิตัพพ์ ชาญถาวร (2554). *การยอมรับเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมะขามเทศของเกษตรกรในอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา*. นนทบุรี : โครงการบริการวิชาการแก่สังคม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประสิทธิ์ ตั้งประเสริฐ. (2555). *ปลูกมะขามเทศเพชรโนนไทย*. สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/121064>
- พวงพรภัสสร วิริยะ และ สุภาพร ลักษณะินสาร. (2559). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มน้ำมะขามเทศบ้านดอนสระจันทร์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 7มหาวิทยาลัยเพื่อรับใช้สังคม พลังขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ยุค 4.0 ณ คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- วันวิสาข์ สุธีรพจน์ (2560). *สินค้าผัก ผลไม้สด แช่เย็น แช่แข็งและแห้ง*. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2561, จาก http://www.ditp.go.th/contents_attach/208270/208270.pdf
- Bollen, K.A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*. New York : John Wiley & Sons.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In K. A. Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (pp. 136–162). Beverly Hills, CA : Sage.
- Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2000). *Introducing LISREL: A Guide for the Uninitiated*. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Durande-Moreau, A., & Usunier, J. (1999). Time Styles and the Waiting Experience: An Exploratory Study. *Journal of Service Research*, 2(2), 173-186.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior : An Introduction to theory and research*. Reading, MA : Addison-Wesley.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* (4th ed.). Boston : Allyn & Bacon.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. L., & Black, W. C. (1998). *Multivariate data analysis* (5th ed.). NJ : Upper Saddle River, Prentice-Hall.
- Hair, J., Blak, W. C., Barbin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate Data Analysis* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ : Prentice-Hall.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.). New Jersey : Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Harrison-Walker, L. J. (2001). The measurement of Word-of Mouth communication and an investigation of service quality and customer commitment as potential antecedents. *Journal of Service Research*, 4(1), 60–75.
- Kline, R. B. (1998). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York : The Guilford Press.
- _____. (2005). *Principles and practices of Structural Equation Modelling* (2nd ed.). New York : Guilford Press.

- _____. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York : The Guilford Press.
- Mueller, R. O. (1996). *Basic principles of structural equation modeling: An introduction to LISREL and EQS*. New York : Springer-Verlag.
- Schumacker, R., & Lomax, R. (2004). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling* (2nd ed.). Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum
- Sobel, M. E. (1982). *Asymptotic intervals for indirect effects in structural equations models*. San Francisco : Jossey-Bass.
- Steiger, J. H. (1990). Structural model evaluation and modification: an interval estimation approach. *Multivariate Behavioural Research*, 25, 173-180.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics* (3rd ed.). New York : Harper Collins.
- Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling. In B. G. Tabachnick & L. S. Fidell (Eds.), *Using multivariate statistics* (4th ed., pp. 653-771). Boston, MA : Allyn & Bacon.
- Walker, M., & Kent, A. (2009a). Assessing the influence of corporate social responsibility on consumer attitudes in the sport industry. *Journal of Sport Management*, 23(6), 743-769

ผู้เขียนบทความ

ดร. พวงพรภัสสร วิริยะ

อาจารย์ ดร. ประจักษ์สุตรบริหารธุรกิจ
คณะวิทยาการจัดการ

Phuangpornphat.v@nrru.ac.th

อาจารย์ สุภาพร ลักษณะมีนสาร

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ
คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

การสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

THE CREATIVE OF A PERFORMING ARTS 'ETHNICS IN KORAT GEOPARK'

รัตติกร ศรีชัยชนะ

RATTIKORN SRICHAICHANA

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ตามเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช เขตอำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมือง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ในชื่อชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช และเพื่อประเมินผลคุณค่าของการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านชาติพันธุ์โคราช อุทยานธรณีวิทยา แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ขึ้นเป็นชุดการแสดง

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราช มีเรื่องราวความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หลากหลายและโดดเด่นแตกต่างกัน ใช้ศึกษาค้นคว้า เพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดต่อบุคคลรุ่นหลังและผู้สนใจ ผ่านรูปแบบของศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ นำมาถ่ายทอดเป็นท่ารำโดยใช้องค์ความรู้ในศาสตร์นาฏศิลป์มาสร้างสรรค์ท่ารำ และนำเสนอในรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยกำหนดรูปแบบการแสดงเป็น 3 ช่วงได้แก่ ร่ายรำตีบทตามเนื้อร้อง การแสดงท่าทางประกอบเนื้อร้องและทำนองเพลงที่บ่งบอกถึงลักษณะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และแสดงท่าทางประกอบทำนองเพลงที่แสดงถึงการร่วมมือร่วมใจกัน ประกอบการเรียบเรียงทำนองเพลงขึ้นมาใหม่ การออกแบบเครื่องแต่งกายมีการประยุกต์จากการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และใช้เผยแพร่แก่โรงเรียนเครือข่ายเป็นชุดการแสดงที่นักเรียนได้เรียนรู้และจัดเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่ใช้เป็นกิจกรรมของนักเรียนและสถานศึกษาในการหนุนเสริมการประชาสัมพันธ์การเข้าสู่ความเป็นใจีโอพาร์คของยูเนสโกได้

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์การแสดง, ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

ABSTRACT

The objectives of this study were to: 1) investigate cultural contexts of ethnic groups along the Korat Geopark area in Sikhio, Sung Noen, Kham Thale So, Mueang Nakhon Ratchasima, and Chaloeam Phra Kiat districts, Nakhon Ratchasima; 2) create a performing

arts called 'Ethnics in Korat Geopark'; and 3) evaluate the value of the show ethnics in Korat Geopark. The study employed the qualitative research method, collecting data from document investigation, interviews, participatory observations, and non-participatory observations from local leaders, and experts in Korat ethnics and geographical park. The data were analyzed and synthesized into performing arts.

The study showed that ethnics in Korat Geopark were different and unique in terms of historical backgrounds, cultures, local traditions, and ways of life, which can be studied and researched for conservation and transferring to later generations and interested persons through the creation of a performing arts. The dancing performance consisted of three parts; the song lyrics, making gestures from lyrics and melodies that reflect the characteristics of each ethnic group, and making gestures from melody that expresses a collaborative spirit. The performing art was used together with the newly composed melody. The costumes design was adapted from the unique costume of each ethnic group. This was the appropriate creativity of an unique performing arts for students in the networked schools, and an activity for schools to promote the Korat Geopark to the UNESCO' World Geopark.

Keywords : Creative of a performing arts, Ethnics in korat geopark

บทนำ

นครราชสีมา มีประชากรที่ประกอบหลายกลุ่มชาติพันธุ์ บางกลุ่มก็เป็นเจ้าของถิ่นเดิม เช่น กลุ่มชาวนน (ญ้อกร) กลุ่มไทยโคราช บางครั้งก็อพยพโยกย้ายเข้ามาภายหลัง ด้วยสาเหตุทั้งทางด้านการเมือง การสงคราม และอพยพมาเพื่อหาแหล่งที่ทำกินใหม่ เช่น กลุ่มไทย ลาว เขมร มอญ กวย(ส่วย) จีน แวก เป็นต้น (ปรีชา อุยตระกูล, 2541, น. 187) การอพยพของกลุ่มชนจากหลากหลายวัฒนธรรม เช่น กลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว ยวน มอญ เขมร ทำให้เกิดการผสมผสานทางชาติพันธุ์กับกลุ่มชาวพื้นถิ่นเดิม ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน (นฤมล ปิยวิทย์, 2558, น. 38)

ในปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมายังมีความโดดเด่นในเรื่องของแหล่งธรณีวิทยา นิเวศวิทยาและวัฒนธรรม จนได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานธรณีโคราชหรือโคราชจีโอพาร์ค ซึ่งเป็นจีโอพาร์คหนึ่งในห้าของประเทศไทย ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโก โดยบทบาทหรือพันธกิจหลักของอุทยานธรณีโคราชตามแนวทางของยูเนสโก คือ การอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินกิจกรรม (ประเทือง จินตสกุล, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2560)

จากความสำเร็จในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์อุทยานธรณีโคราช เพื่อนำไปสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโก ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการใช้ศิลปวัฒนธรรมทางด้านการแสดงนาฏศิลป์เป็นสื่อในการเชื่อมโยงครั้งนี้ จึงได้มีแนวความคิดในการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อออกแบบงานนาฏกรรม โดยใช้องค์ประกอบการสร้างสรรค์ทำรำ เพื่อให้เกิดชุดการแสดงใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์และนำไปสู่การเผยแพร่แก่เครือข่ายโรงเรียนจีโอพาร์คในเขตอำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมือง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เพื่อใช้เป็นการประชาสัมพันธ์และต้อนรับแขกผู้มาเยือนหรือแสดงในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ตามเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมือง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช
3. เพื่อประเมินผลคุณค่าของการแสดงชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

ประโยชน์ของการวิจัย

1. คนในชุมชนท้องถิ่นได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ อุทยานธรณีโคราช เพื่อนำไปสู่จิตสำนึกโลกของยูเนสโก ผ่านการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช
2. เป็นแนวทางสำหรับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือในรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป
3. เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างสรรค์การแสดง หมายถึง การคิด ประดิษฐ์ การแสดงนาฏศิลป์ โดยใช้หลักการตามองค์ประกอบ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ได้แก่ เพลง เนื้อร้อง ลีลาท่ารำ เครื่องแต่งกาย รูปแบบการแปรแถว ผู้แสดง

อุทยานธรณีวิทยา หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบด้วย แหล่งอนุรักษ์ที่เป็นที่รู้จักหรือมีชื่อเสียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและแหล่งธรณีวิทยา รวมทั้งแหล่งทางด้านโบราณคดี (Archeology) นิเวศวิทยา (Ecology) และวัฒนธรรม (Culture) แบ่งเป็น 4 ระดับ ตามคุณสมบัติ ได้แก่ ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และ ระดับโลก โดยอุทยานธรณีวิทยา อาจถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า จีโอพาร์ค

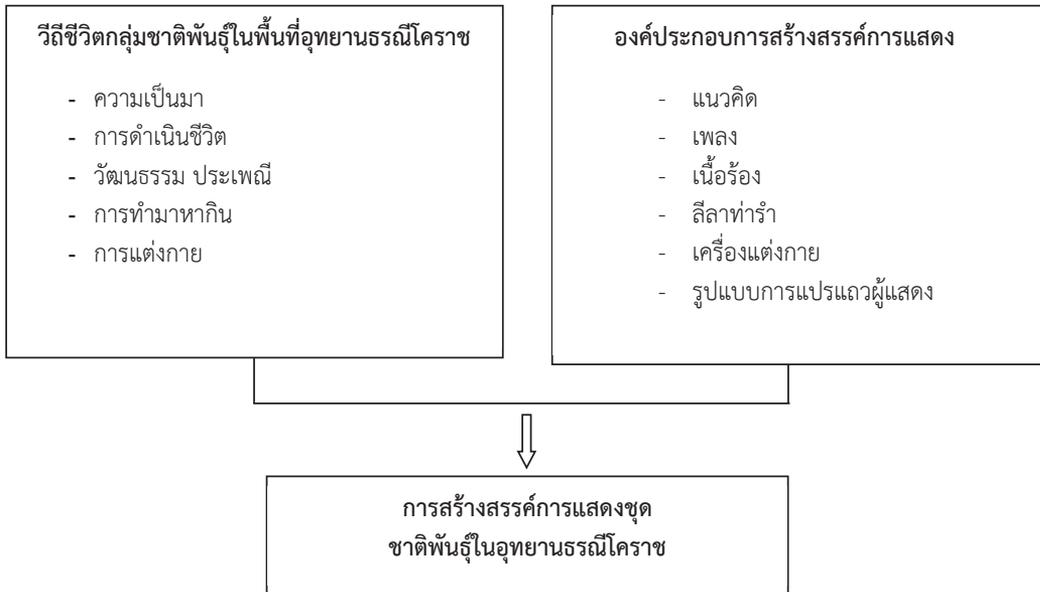
อุทยานธรณีโคราช หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำลำตะคองตอนกลาง-ตอนล่าง มีพื้นที่ครอบคลุม 5 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา จากด้านตะวันตกถึงตะวันออก คือ อำเภอสีคิ้ว สูงเนิน ขามทะเลสอ เมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช หมายถึง กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรม ประเพณีและภาษาพูดเดียวกันรวมถึงมีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช 5 อำเภอ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-โคราช, กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน, กลุ่มชาติพันธุ์ไท-จีน, กลุ่มชาติพันธุ์ไท-มุสลิม, กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว

คุณค่า หมายถึง ระดับความสำเร็จในการประเมินผลการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ที่มุ่งเน้นสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ โดยบูรณาการความรู้จากการศึกษาบริบทวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราช ร่วมกับแนวคิดขององค์ประกอบการแสดงด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ รูปแบบการนำเสนอ แนวคิด เพลง เนื้อร้อง ลีลาท่ารำ เครื่องแต่งกาย และรูปแบบการแปรแถว เพื่อให้เกิดชุดการแสดงใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์นำไปสู่การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์อุทยานธรณีโคราช และเพื่อนำไปสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโกต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มเป้าหมาย และสาระสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาบริบทเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในอุทยานธรณีโคราชเพื่อสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช โดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 74 คน คือ กลุ่มผู้รู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 1 คน ทางด้านอุทยานธรณีโคราชจำนวน 1 คน และทางด้านการแสดงนาฏศิลป์จำนวน 2 คน กลุ่มนักแสดงจำนวน 10 คน นักเรียนจำนวน 60 คน

2. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

2.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับบริบทวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ อุทยานธรณีโคราชและองค์ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ โดยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช (จรุงศรี โปธิ์กลาง และคณะ, 2560) หลักการสร้างสรรค์ การแสดงตามองค์ประกอบการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) นอกจากนี้ยังได้ศึกษา งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อสำหรับประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม (กิตติฤกษ์ ปิตาทะสังข์, 2557) การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ อุทยานธรณีโคราชและการแสดงนาฏศิลป์ รวมถึง

การลงพื้นที่ภาคสนามในเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราชทั้ง 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 การสร้างสรรค์ชุดการแสดง ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ เกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีวิทยา เพื่อบูรณาการสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช ตามแนวคิดการสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ โดยเริ่มจากการกำหนดรูปแบบ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการสร้างสรรค์การแสดง นำข้อมูลเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อสร้างสรรค์เพลงและเนื้อร้องให้เหมาะสมกับชุดการแสดงและบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช เมื่อได้บทเพลงแล้วจึงออกแบบและประดิษฐ์ท่ารำรวมถึงการแปรแถว เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงในแต่ละช่วงแล้วจึงออกแบบเครื่องแต่งกาย

2.3 คัดเลือกนักแสดงให้มีความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นของแต่ละชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาติพันธุ์ไทโคราชควรมีลักษณะรูปร่างสันทัดผิวสองสี ชาติพันธุ์ไทยวนควรมีลักษณะรูปร่างสันทัดผิวขาว กลุ่มพันธุ์ไทจีนควรมีลักษณะสันทัดผิวขาวตาเล็ก กลุ่มชาติพันธุ์ไทอิสลามควรมีลักษณะรูปร่างสันทัดผิวสองสี ตาโตจมูกโด่ง และ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวควรมีลักษณะสันทัดผิวขาว

2.4 จัดทำต้นแบบการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราชและถ่ายทำรำให้กับนักแสดง ทดลองปฏิบัติท่ารำประกอบเข้ากับเพลง

2.5 วิพากษ์ต้นแบบชุดการแสดงโดยผู้เชี่ยวชาญ นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช เพื่อใช้สำหรับแสดงและจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ต่อไป

2.6 ประเมินผลชุดการแสดง โดยการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในการคืนความรู้สู่ชุมชน ถ่ายทอดให้กับกลุ่มเป้าหมายโดยการสาธิตและฝึกปฏิบัติ

2.7 ประเมินผลโดยการสัมภาษณ์ในประเด็นความพึงพอใจในการขยายความรู้ ที่มีต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในการคืนความรู้สู่ชุมชนกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้นำชุมชน รวมถึงประเมินความพึงพอใจจากผู้ชมที่เข้าชมชุดการแสดง

2.8 นำผลงานสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราชเผยแพร่ต่อสาธารณชน

3. วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมาถอดความ ดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลจัดแยกเป็นประเด็น และตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นโดยผู้วิจัย แล้วจึงนำกลับไปให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงนำผลที่ได้มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง และจัดทำรายงานวิจัย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

การสร้างสรรคการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช เป็นการสร้างสรรค์ผลงานชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยาน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ตามเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช เพื่อสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ในชื่อชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช รวมถึงเพื่อเผยแพร่การแสดงให้กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายตามเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเข้าสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโกในอนาคต นำเสนอรูปแบบการแสดงตามกรอบแนวคิด โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร แหล่งข้อมูลต่าง ๆ สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ นำมาสู่การออกแบบสร้างสรรค์การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช ตามหลักและขั้นตอนองค์ประกอบการสร้างสรรค์การแสดงจัดวิพากษ์ผลงานโดยผู้เชี่ยวชาญและทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ นักดนตรี และผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น เพื่อนำมาสู่คุณภาพของผลงานที่สามารถนำไปเผยแพร่สู่ท้องถิ่นและขยายผลเพื่อการศึกษาในโอกาสต่อไป แสดงผลการวิจัยดังนี้

1. บริบททางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ตามเขตพื้นที่อุทยานธรณีโคราช

จากการศึกษาบริบทกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราช ล้วนแต่มีวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทโคราช จะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ในด้านเครื่องแต่งกาย ดนตรี เพลง และที่สำคัญคือ ภาษาโคราช กลุ่มชาติพันธุ์ไทอีสาน หรือคนลาวเวียง รักษาวิถีชีวิตความคิดความเชื่อประเพณี พิธีกรรม และภาษาอีสาน อันเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน (ไทโยนก) จะมีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัดแบบล้านนา คือ ภาษาคำเมือง หัตถกรรมผ้าทอ เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน จะมีประเพณีความเชื่อที่ยังยึดมั่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทมูสลิม เป็นกลุ่มคนที่เริ่มต้นจากการรวมของคนที่ยอพยพมาจากภาคใต้ของประเทศไทยมาอยู่บริเวณเขาเยี่ยงอำเภอสี่คิ้ว มีอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมในเรื่องของศาสนา ภาษาและการแต่งกาย (จรุงศรี โพธิ์กลาง และคณะ, 2560) ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบริบทกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราช สามารถนำไปสู่การออกแบบและสร้างสรรค์การแสดง ชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

ภาพที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทโคราช

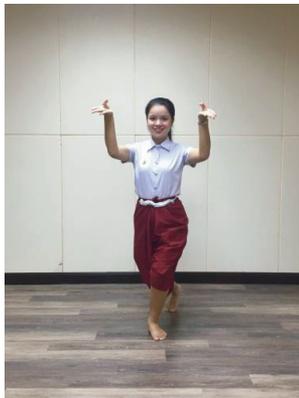
ที่มา : จรุงศรี โพธิ์กลาง และคณะ, 2560, น. 12.

ภาพที่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน (ไทโยนก)
ที่มา : จรุงศรี โพธิ์กลาง และคณะ, 2560, น. 15.

2. สร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ในชื่อชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

เป็นการศึกษาบริบทกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราช เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช ผ่านเรื่องราวความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หลากหลายและโดดเด่นแตกต่างกัน จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า เพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดต่อบุคคลรุ่นหลังและผู้สนใจ ผ่านรูปแบบของศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทางด้านอุทยานธรณีวิทยา และทางด้านนาฏศิลป์ เกี่ยวกับความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาถ่ายทอดเป็นท่ารำโดยใช้องค์ประกอบการสร้างสรรค์การแสดงและนำเสนอในรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยกำหนดรูปแบบการแสดงเป็น 3 ช่วงได้แก่ ช่วงที่ 1 ร่ายรำตีบทตามเนื้อร้อง ช่วงที่ 2 เป็นการแสดงท่าทางประกอบเนื้อร้องและทำนองเพลงที่บ่งบอกถึงลักษณะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ช่วงที่ 3 แสดงท่าทางประกอบทำนองเพลงที่แสดงถึงการร่วมมือร่วมใจกันโดยมีตัวอย่างลักษณะท่ารำที่ใช้ดังภาพที่ 4-10

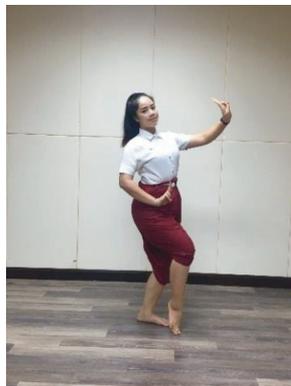
ภาพที่ 4 ลักษณะตัวอย่างท่ารำตีบทตามเนื้อร้องช่วงที่1 แสดงถึงความยิ่งใหญ่ เป็นปีกแผ่น
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 5 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 2 แสดงถึงชาติพันธุ์ไทโคราช
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 6 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 2 แสดงถึงความสวยงามของหญิงสาวกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 7 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 2 แสดงถึงชาติพันธุ์ไทจีน
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 8 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 2 แสดงถึงชาติพันธุ์ไทมูสลิม
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 9 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 2 แสดงถึงชาติพันธุ์ไทลาว
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 10 ลักษณะตัวอย่างท่ารำช่วงที่ 3 แสดงถึงความร่วมมือร่วมใจกัน
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงได้เรียบเรียงเนื้อร้องและทำนองเพลงขึ้นมาใหม่ผ่านเนื้อร้องที่มีการบรรยายถึงเรื่องราว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (บุญสม สังข์สุข, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2560) ดังตัวอย่างเนื้อร้องที่ว่า

เป็นหลักเป็นแหล่ง นครแห่งบรรพชีวิน ภูมิบ้านฐานถิ่น แผ่นดินโคราช
ยิ่งใหญ่ในโลก สามมรดกธรรมชาติ คนชนไม่ขาด ทั่วทุกเขตคาม
อุทยานธรณีสันมีค่า นิเวศวิทยาและวัฒนธรรม
เป็นแหล่งเรียนรู้ มีผู้แนะนำ บันทึกจดจำ ความอัศจรรย์
ที่โดดเด่นเห็นได้ชัด คือฟอสซิลสัตว์ ดึกดำบรรพ์
แต่ละอำเภอหลายชาติพันธุ์ หนึ่งในนั้นอำเภอสูงเนิน
เฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง สีคิ้วรุ่งเรือง บ้านเมืองเจริญ
ขามทะเลสอ พุดเพราะเหลือเกิน ดังลำนาคำเนิน เกริ่นพรรณนา
โคราชเมืองใหญ่หลายวัฒนธรรม สวยสดงดงามดอกนาวามเอย
หน้าบุญหน้าทาน จิตใจอ่อนโยน เป็นคนขยัน เอื้อเพื่อเจือจุน นำทุนนำเทิด
ภาษาโคราชมีอัตลักษณ์ หลุมมากกว่าตุ๊ก เดินทางไปไม่ถูก วังเลยก็ว่าเตลิด
พุดไทยคล้ายกะลาว ดักปลาไหล มันยังเข้าอยู่ตะลัน
ไทยวน ไทยวน ไทยวน โอ้แม่หน่านวล ไทยวนโคราช
งามแท่นแม่ตาหวาน งามแท่นแม่ตาหวาน ขอตามไปบ้านของน้องได้ไหม
ไทยวนมีเชื้อชาติลงมาจากเหนือของไทย รักรักพี่น้องได้ไหม
รักรักพี่น้องได้ไหม ผิวนวลใย แม่สาวไทยวน

แสนสุขใจคนไทยเชื้อสายจีน ได้ทำมาหากิน อยู่บนแผ่นดินของเมืองย่าโม
หมั่นขยันอดทน คำขายทุกคน สนุกสุขใจ บารมีคุณย่าโม เหมือนดังร่มโพธิ์ คุ่มครองป้องกัน
รักเมืองไทย คนไทยใจแสนงาม ทุกเขตคามวัฒนธรรม นั้นเป็นพื้นฐาน
อยู่โคราชหลายปี สำราญชีวี เหมือนดังสวรรค์ บรรพบุรุษทุกท่าน ถึงเทศกาล กราบไหว้ ทั้งปี
ไทย มุสลิม ไม่แบ่งชน เชื้อชาติ อยู่โคราชไว้ทุกข์สนุกสุข
พุทธ อิสลาม ได้พึ่งพา ทุกศาสนาได้ทำดี รักสามัคคี อารี มีน้ำใจ
พี่จ๋า ให้พี่มา นอละแมนยามญาติ เมืองโคราช นอละบ้านน้องอยู่ น้องอยู่ น้องอยู่ น้องอยู่
น้องชิวานอละแมนไปดู ของดี นอละแมนตะตาด โอนอ โคราชนี่เอย มาที่เอย มาที่เอย
พี่เอย ให้มาเลย นอละแมนคนโก้ เมืองย่าโม นอละบ้านเมืองใหญ่ เมืองใหญ่ เมืองใหญ่ เมือง
ใหญ่ น้องชิวานอละแมน พี่อายไหว้พระ นอละแมนแก้ววัด น้องสาวละเป็นลาวโคราช งามบ่พี่เอย บ่ พี่เอย
บ่พี่เอย

การออกแบบเครื่องแต่งกายได้มีการออกแบบตามหลักการแสดงนาฏศิลป์ โดยการประยุกต์ให้มีลักษณะที่สอดคล้องและบ่งบอกถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทโคราช จะสวมเสื้อแขนตุ๊กตา คอबाट นุ่งโจงกระเบน คล้ายกับชุดหมอลงโคราช สวมใส่เครื่องประดับดินเผาจากด่านเกวียน มีการออกแบบทรงผมเป็นทรงดอกกระพุ่มซึ่งเป็นทรงผม

ของคนโคราชสมัยก่อน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนสวมเสื้อผ้าฝ้าย แขนสามส่วน ปักลายพื้นเมืองชาวยวนโยนก สวมผ้าถุงยาวที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยวน สวมเครื่องประดับเงิน เกล้าผมมวยจุกด้านบนคล้ายหญิงสาวภาคเหนือพร้อมทั้งทัดดอกไม้ กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีนสวมชุดที่ผ้าสีแดงซึ่งเป็นสีมงคลสำหรับชาวจีน สวมเครื่องประดับมุก ทำผมมวยจุกสองข้างผูกลิบบิ้นผ้าสีแดง กลุ่มชาติพันธุ์ไทมุสลิมสวมเสื้อลูกไม้ ผ่าอก ด้านในสวมเสื้อโนนาง นุ่งผ้าโสร่งปาเต๊ะและมีผ้าคลุมศีรษะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวมุสลิม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวสวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าซิ่นลาวระดับหน้าแข้ง ห่มสไบทับเพื่อความสวยงาม เกล้าผมมวยเอียงด้านข้างและทัดดอกไม้

ภาพที่ 11 การแต่งกายตามลักษณะชาติพันธุ์

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

รูปแบบการแปรแถวสำหรับการแสดงหม่อมมัจจุประสงค์เพื่อให้ผู้ชมเบื้องหน้า เมื่อมีการเคลื่อนไหวบ้างจะได้เห็นลีลาการเคลื่อนไหวที่งดงามแปลกตา การแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราชไม่มีรูปแบบการแปรแถวที่ตายตัว เนื่องจากสร้างสรรค์เป็นระบำเบ็ดเตล็ด จึงสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ที่นำไปแสดง (นงนุช วงษ์สุวรรณ และคณะ, 2546, น. 137) ดังนั้นในการกำหนดรูปแบบการแปรแถว สามารถพิจารณาการจัดตำแหน่งของผู้แสดงได้ตามบริบทของจำนวนคนและขนาดของพื้นที่แสดง

3. ประเมินผลคุณค่าของการแสดงชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช

ผู้วิจัยได้มีประเมินผลคุณค่าของการแสดงชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ คณาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ กลุ่มเป้าหมายในการถ่ายถอดและนำไปใช้จริงได้ชม พบว่า การแสดงมีความสวยงาม เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจะสื่อสารออกมา แต่ต้องการให้มีการปรับท่ารำบ้างเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้จริงนั้นมีช่วงวัยและทักษะทางด้านนาฏศิลป์ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษา จึงควรมีการปรับท่ารำที่ไม่ยาก จนเกินไป (วิลาวัลย์ วัชรเกียรติศักดิ์, สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2560) รวมถึงควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาและระยะเวลาของเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงให้มากกว่านี้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาปรับปรุงตามคำแนะนำและมีการมอบความรู้สู่ชุมชนโดยการลงพื้นที่ไปอบรมถ่ายทอดท่ารำโดยการสาธิตและฝึกปฏิบัติ ให้แก่โรงเรียนเครือข่าย จีโอพาร์ค ทั้ง 6 โรงเรียน ใน 5 อำเภอ ได้มีส่วนร่วมในการใช้ชุดการแสดงนี้ประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อการเข้าสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโกต่อไป

อภิปรายผล

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อุทยานธรณีโคราชโดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์ผู้รู้ การลงพื้นที่ และนำผลมาวิเคราะห์ ตามกรอบแนวคิดคือการนำวิถีชีวิตและบริบทชุมชน มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงโดยใช้องค์ประกอบการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ซึ่งได้ค้นพบว่าในเขตพื้นที่ อุทยานธรณีโคราช มีชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่เด่นชัด 5 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-โคราช 2) กลุ่มชาติพันธุ์ ไท-ยวน 3) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-จีน 4) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-มุสลิม และ 5) กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแต่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา การทำมาหากิน การแต่งกาย ภาษา ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ควรค่าแก่การศึกษาและนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานทางด้านการแสดงเพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่และเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติฤกษ์ ปิตาทะสังข์ (2557, น. 117-129) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีอัตลักษณ์ ที่แตกต่างกันทั้งด้านภาษา การแต่งกาย อาหาร และประเพณี การสร้างสรรค์หรือพัฒนาสื่อในรูปแบบใหม่ ๆ สำหรับการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม ให้มีความเหมาะสมกับผู้ชมทุกวัย มีประโยชน์ด้านการการศึกษาอัตลักษณ์ สามารถให้ความรู้ และทำให้ผู้ชม สามารถจดจำ เนื้อหาไปพร้อมกับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ดังนั้นสื่อหรืองานสร้างสรรค์ จึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการ ประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมให้กว้างขวางต่อไป

2. การสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ ชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช จะมีลักษณะการแสดง ที่สื่อให้เห็นวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านรูปแบบการสร้างสรรค์ตามองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ การศึกษาแนวคิดและรูปแบบการแสดง การออกแบบเพลง เนื้อร้อง ทำรำ เครื่องแต่งกาย การแปรแถว นำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225-241) ที่ว่า นาฏยประดิษฐ์ คือหลักการและวิธีการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อการฟ้อนรำ การหาข้อมูล แรงบันดาลใจ นวัตกรรมการออกแบบและประกอบสร้าง การกำหนดแนวคิดของเนื้อหาและรูปแบบ การพัฒนาออกแบบ ทำทาง การเคลื่อนไหว แนวทางและการวิเคราะห์ดนตรี ความสัมพันธ์ของการแสดงกับฉาก เครื่องแต่งกาย แสง สี เสียง อุปกรณ์การแสดง การคัดเลือกผู้แสดง การฝึกซ้อม

3. ประเมินผลคุณค่าของการแสดงชุดชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช มีเป้าหมายเพื่อให้การแสดง ได้มีความถูกต้องตามหลักการสร้างสรรค์การแสดงและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ได้อย่างสูงสุด โดยใช้วิธีการประเมินผลด้วยการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ และผู้นำไปใช้ รวมถึงการประเมินผล ความพึงพอใจจากผู้ชม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225-241) ที่ว่า การแสดง นาฏกรรม ควรมีเป้าหมายที่สื่อสารกับคนดูทั้งอรรถและรส คือเนื้อหาและอารมณ์ การประเมินผลของการแสดง เป็นการตรวจสอบว่า ผู้ชมได้รับในสิ่งต่าง ๆ ตรงตามที่คนทำได้นำเสนอหรือไม่เพียงใดรวมถึงแบบประเมิน ควรมีการตั้งคำถามให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการแสดงที่ตั้งไว้การประเมินสามารถทำได้ทั้งแบบสอบถาม ที่ได้คำตอบทางกว้างและการจัดกลุ่มสนทนาหลังการแสดงซึ่งจะได้สัมภาษณ์ทางลึก

ข้อเสนอแนะ

1. สามารถเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดง สำหรับผู้ที่สนใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์
2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการจัดเป็นโครงการต่อเนื่อง ในพื้นที่อื่นๆต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการด้านนาฏศิลป์ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบไป
3. ควรมีการต่อยอดนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรในสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมิปัญญาของชุมชน
4. ควรมีการนำไปบูรณาการกับรายวิชาอื่น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางที่จะพัฒนาไปสู่พื้นที่มรดกโลกของจีโอพาร์ค

กิตติกรรมประกาศ

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านการแสดงในปัจจุบัน นับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนางานทางด้านนาฏศิลป์ อีกทั้งยังนำมาสู่การเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชน ได้นำไปใช้ประโยชน์ การศึกษาในครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยสร้างสรรค์การแสดงชุด ชาติพันธุ์ในอุทยานธรณีโคราช โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อบทบาทการพัฒนาคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยและการตอบสนองต่ออัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยโดยการเป็นที่พึ่งของท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ควบคู่การสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ อาจารย์วิลาวัลย์ วัชรเกียรติศักดิ์ ผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินการวิจัย อีกทั้งคณาจารย์หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหิน ผู้บริหาร คณาจารย์และนักเรียน โรงเรียนเครือข่ายจีโอพาร์ค ที่ให้ความกรุณาสนับสนุนข้อมูลและการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยให้การพัฒนางานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี นักศึกษาทุกคนที่ร่วมกระบวนการดำเนินการวิจัย นำมาสู่ผลการวิจัยที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาและคืนความรู้สู่ชุมชน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์หนุนเสริมการประชาสัมพันธ์การเข้าสู่ความเป็นจีโอพาร์คของยูเนสโกได้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติฤกษ์ ปิตาทะสังข์ (2557). *การศึกษาอัตลักษณ์ของสี่กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานใต้ เพื่อออกแบบการ์ตูนสำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อและนิเทศ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- จรุงศรี โพธิ์กลาง และคณะ. (2560). *วัฒนธรรมท้องถิ่นในอุทยานธรณีโคราช*. นครราชสีมา : ม.ป.พ.

นงนุช วงษ์สุวรรณ และคณะ, บรรณาธิการ. (2546). 72 ปี จรุงยุศรี วีระวานิช เนื่องในวาระอายุครบ 6 รอบ ของบรมครูที่เคารพภักย์ของศิษย์นาฏศิลป์สวนสุนันทา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

นฤมล ปิยวิทย์. (2558). กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครราชสีมา. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องโคราชศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, นครราชสีมา.

บุญสม สังข์สุข, นาย. (2560, 25 สิงหาคม). นายกสมาคมหมอเพลงโคราช. *สัมภาษณ์*.

ประเทือง จินตสกุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. (2560, 10 สิงหาคม). ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหิน. *สัมภาษณ์*.

ปรีชา อุตระกุล. (2541). *ของดีโคราช เล่ม 1 สาขามนุษยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : เพื่อฟ้าพรินต์.

วิลาวัลย์ วีระเกียรติศักดิ์, นาง. (2560, 19 กันยายน). ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์. *สัมภาษณ์*.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้เขียนบทความ

นางรัตติกร ศรีชัยชนะ

อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000
E-mail : maprang-501@hotmail.com

ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2
STRATEGIES FOR EDUCATIONAL QUALITY UPGRADING OF SCHOOL UNDER
NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

กานต์ เนตรกลาง
KANT NETKLANG
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY
นครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 354 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนซึ่งมีความเที่ยงทั้งเท่ากับ 0.95 แบบประเมินความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้อง และความเหมาะสม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า คุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 มี 6 ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 7 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนา ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 4 ตัวชี้วัด 4 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนากำลังคนรวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 8 ตัวชี้วัด 6 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาคู และบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 5 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา คุณภาพสถานศึกษา ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 6 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดสรรทรัพยากร ในระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ ประกอบด้วย ผลผลิต ผลลัพธ์ 5 ตัวชี้วัด 7 กลยุทธ์ และผลการประเมินยุทธศาสตร์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การยกระดับคุณภาพการศึกษา, การประเมินยุทธศาสตร์

ABSTRACT

The main research purpose was to develop strategies for upgrading educational quality of schools. Research method was divided into 3 phases. The instrument were questionnaire with the reliability of 0.95, evaluate form on feasibility, utility, accuracy,

and appropriateness, and focus group of 9 experts. Data were analyzed by packaged program. Data was analyzed by percentage, mean, and standard deviation. The research found that the educational quality of the schools was at a low level. Strategies for enhancing the educational quality of schools as the followings: the strategy for enhancing the quality of education of schools, under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 2, was divided into six strategies; (1) to expand access to education services and lifelong learning, consisting of one output, 7 strategies, and 5 indicators, (2) to promote and develop digital technology for education, consisting of one output, 4 strategies, and 4 indicators, (3) to develop human resources, including research that corresponds to the needs of community development, consisting of one output, 8 strategies, 6 Indicators. (4) to develop teachers and educational personnel according to professional standards, consisting of one output, 5 strategies, 5 indicators, (5) to promote participation in school quality improvement, consisting of one output, 6 strategies, 5 indicators, and 6), to allocate resources in the education system to create responsibility and reduce disparities between areas, consisting of one output, 5 strategies, 7 indicators. An evaluation of the strategy for enhancing the quality of education of schools was at a highest level.

Keywords : Strategy, Educational quality upgrading, Strategy evaluation

บทนำ

คุณภาพการศึกษาไทยมีสาเหตุจากหลายปัจจัย ใจกลางของปัญหาคุณภาพการศึกษาไทยไม่ใช่การขาดทรัพยากร แต่เป็นการขาดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรอันเนื่องมาจากการขาดความรับผิดชอบของระบบการศึกษาต่อนักเรียนและผู้ปกครองนั่นเอง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557, น. 27) การเริ่มการปฏิรูปคุณภาพการศึกษาจึงต้องมุ่งตรงไปที่การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบต่อรัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ (องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ, น. 2555) ซึ่งแนวทางการสร้างความรับผิดชอบมีอยู่ 2 แนวทางหลัก ได้แก่ การปรับปรุงให้สายความรับผิดชอบเชื่อมต่อกันมากขึ้น อีกแนวทางหนึ่งคือ การทำให้โรงเรียนและครูต้องรับผิดชอบต่อผู้ปกครองโดยตรงในสายความรับผิดชอบ ทั้งนี้ รัฐยังมีบทบาทหลักในการอำนวยความสะดวกและสร้างกลไกให้ผู้ปกครองและสังคมสามารถกำกับและตรวจสอบโรงเรียนได้ง่ายขึ้น ดังเช่น การปรับปรุงข้อสอบมาตรฐานให้มีคุณภาพและการเปิดเผยข้อมูลผลการสอบระดับโรงเรียน ซึ่งเป็นแกนหลักของการสร้างความรับผิดชอบเป็นหน้าที่ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

จากกรอบแนวคิดความรับผิดชอบของระบบการศึกษาดังที่ได้กล่าวมา การปฏิรูประบบการศึกษาให้มีความรับผิดชอบเพิ่มสูงขึ้นมีแนวทางดำเนินการโดยปรับปรุงหลักสูตรแกนกลาง สื่อ เทคโนโลยี และตำราเรียนให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และทักษะอื่นที่ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และภาคอื่น ๆ ต้องการ จัดให้มีปรับปรุงระบบการสอบมาตรฐานให้เป็นการสอบไล่แบบ Literacy based เพื่อให้สามารถประเมินผู้เรียนได้ว่ามีทักษะตรงกับหลักสูตรแกนกลางที่ได้รับการปรับปรุงใหม่หรือไม่ และ

สามารถสะท้อนคุณภาพการสอนของโรงเรียนและครูได้ ควรมีการปรับปรุงระบบการประเมินคุณภาพโรงเรียน และการประเมินผลงานครูให้เชื่อมโยงกับผลการสอบมาตรฐานที่ปรับปรุงใหม่ของนักเรียน และเชื่อมโยง ผลประเมินดังกล่าวเข้ากับผลตอบแทนที่ครูจะได้รับ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้โรงเรียนและครูรับผิดชอบ ต่อผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนและภาคีอื่นๆ และปรับระบบฝึกอบรมและพัฒนาครูให้สอดคล้องกับการสอนความรู้ และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ การปรับระบบการเงินเพื่อการศึกษาให้มีลักษณะเป็นเงินอุดหนุน รายบุคคลมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนมีความรับผิดชอบต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มระดับ การแข่งขันเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน เพราะหากโรงเรียนไม่มีคุณภาพหรือไม่มีความรับผิดชอบต่อ โรงเรียนจะได้รับเงินอุดหนุนน้อยลงเนื่องจากผู้ปกครองและนักเรียนเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนอื่น (บรรจบ บุญจันทร์, กานต์ เนตรกลาง และ อริสา นพคุณ, 2560) แนวทางทั้ง 4 ประการ มีความสอดคล้องและ สนับสนุนเป้าหมายของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเดิมของกระทรวงศึกษา ทั้ง 4 มิติ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพครู การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และการพัฒนา คุณภาพการบริหารจัดการ ประเด็นสำคัญเร่งด่วนคือการพัฒนาระบบการประเมินผลครู และระบบสนับสนุน การพัฒนาทักษะครูซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่ ระบบการประเมินผลครูเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือน ที่เหมาะสม ระบบการประเมินผลครูเพื่อเลื่อนวิทยฐานะที่เหมาะสม แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมิน ผลครู ซึ่งเชื่อมโยงกับความรู้และความสามารถในการสอนของครู และผลการเรียนของนักเรียน แนวทาง ในการใช้คะแนนสอบมาตรฐานของผู้เรียนในการประเมินผลครูที่เป็นธรรมและจูงใจให้พัฒนาประสิทธิภาพ การสอน และแนวทางการพัฒนาทักษะและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21

จะเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของ ระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาในปัจจุบัน (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2553) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาซึ่งอาจมีปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับภาพรวมของการ จัดการศึกษาไทยที่ผู้วิจัยมีบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งที่จะต้องร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในฐานะคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาที่กำลัง ประสบปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษาเช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้อง สร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 ให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับการกำหนดนโยบาย และการวางแผนการยกระดับ คุณภาพการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
2. เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2
3. เพื่อประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
2. ได้ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
3. ทำให้ทราบผลการประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
4. ทำให้ได้สารสนเทศสำหรับการกำหนดนโยบาย และการวางแผนการยกระดับคุณภาพการศึกษา สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษายุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2

1. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้
 - 2.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 จำนวน 1,800 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2, 2560)
 - 2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 จำนวน 354 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 จากนั้นดำเนินการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามรายข้อกับนิยามเชิงปฏิบัติการ IOC ระหว่าง 0.80-1.0 นำไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนมีนาคม 2561 ได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 354 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการ คำนวณหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การสร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

การสร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ผู้วิจัยใช้หลักการสร้างยุทธศาสตร์โดยการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ เช่น สมบูรณ์ ศิริสรธริทธิ (2547, น. 136-140) McCauley, Moxley, and Velsor (1998, pp. 4-8)

1. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

2. แหล่งข้อมูล ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษา และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus group) จำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงโดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกประกอบด้วย 1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา ภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา วิจัยและประเมินผลการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง 2) มีประสบการณ์ในการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนา ข้อเสนอเชิงนโยบาย 3) เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการกำหนดหรือสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาของหน่วยงานต่าง ๆ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร่างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ผลผลิต/ผลลัพธ์ ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน มีกรอบการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ คือ ความถูกต้อง และความเหมาะสมของการใช้ถ้อยคำสำนวน และระดับของภาษา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับมาวิเคราะห์เนื้อหาและปรับปรุงเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ผลผลิต/ผลลัพธ์ ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์

ระยะที่ 3 การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

1. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง

2. กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 จำนวน 9 คน กลุ่มเป้าหมายได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินความเป็นไปได้ และแบบประเมินความเป็นประโยชน์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนเมษายน 2561 โดยการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

รายการ	\bar{X}	SD	ระดับ
ด้านหลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี	1.98	.35	น้อย
ด้านระบบการประเมินผลผู้เรียน	2.09	.39	น้อย
ด้านระบบประเมินและพัฒนาคุณภาพครู	2.03	.32	น้อย
ด้านระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษา	2.06	.36	น้อย
ด้านระบบการเงินเพื่อการศึกษา	2.25	.42	น้อย
ภาพรวม	2.08	.25	น้อย

จากตารางที่ 1 ระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

2. ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 มี 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผลผลิต : ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกันในทุกระดับและทุกประเภท

ผลลัพธ์ : ผู้เรียนเป็นเด็กพิการและด้อยโอกาสได้รับการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และ

ตามอัธยาศัย

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

- 1) จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของผู้เรียนในสังกัด
- 2) ร้อยละของกำลังแรงงานที่สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3) ร้อยละของผู้เรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ
- 4) ร้อยละของผู้เรียนพิการที่ขึ้นทะเบียนคนพิการได้รับการพัฒนาสมรรถภาพหรือบริการ

5) ร้อยละของผู้ผ่านการฝึกอบรม/พัฒนาทักษะอาชีพระยะสั้น สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือพัฒนางานได้

6) จำนวนผู้รับบริการจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

7) จำนวนทุนและแหล่งทุนทางการศึกษา

กลยุทธ์

1) ประกันโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนในทุกพื้นที่ ครอบคลุมถึงเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และผู้มีความต้องการพิเศษ

2) ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ และการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

3) เร่งสร้างความเข้มแข็งของระบบการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

4) จัดหาทุนและแหล่งทุนทางการศึกษา

5) เร่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพมีความหลากหลาย และสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา

ผลผลิต : ผู้เรียน สถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับสามารถเข้าถึงทรัพยากร และระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

ผลลัพธ์ : สถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท มีศูนย์กลางในการจัดเก็บสื่อการเรียนการสอนดิจิทัล และระบบฐานข้อมูลกลางที่ถูกต้องและทันสมัย

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

1) ร้อยละของผู้เรียนในสถานศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลด้วยระบบใดระบบหนึ่ง หรือทุกระบบ เช่น DLIT, DLTV, ETV มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงขึ้น

2) ร้อยละของสถานศึกษาที่ได้รับบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วไม่ต่ำกว่า 30 Mbps

3) จำนวนระบบฐานข้อมูลกลางด้านการศึกษาของประเทศที่ทันสมัย/เป็นปัจจุบัน

4) ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนต่อระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

กลยุทธ์

1) พัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาและการบริหารจัดการที่ทันสมัยและไม่ซ้ำซ้อน ให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

2) พัฒนาระบบการจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางทางการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ระบบการรายงานผลของฐานข้อมูลโดยเชื่อมโยงข้อมูลการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา ให้เป็นเอกภาพ เป็นปัจจุบัน และมีมาตรฐานเดียวกัน

3) ผลิตและพัฒนาโปรแกรมประยุกต์หรือสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ให้ผู้เรียน สถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา นำมาใช้เพิ่มคุณภาพการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

4) จัดหาอุปกรณ์/ทรัพยากรพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้กับผู้เรียนอย่างเพียงพอทั่วถึง และเหมาะสมกับการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนากำลังคนรวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาชุมชน
ผลผลิต : มีการพัฒนากำลังคนด้านอาชีพ และด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความรู้
ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ

ผลลัพธ์ : ประชาชนมีอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีผลงานวิจัย
และนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้จริงในเชิงพาณิชย์ และการพัฒนาชุมชน

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

- 1) สัดส่วนผู้เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประเภทอาชีวศึกษาต่อสายสามัญ
- 2) ระดับความพึงพอใจของนายจ้างผู้ประกอบการที่มีต่อผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านอาชีพ
- 3) ร้อยละของผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษา

ได้งานทำ หรือประกอบอาชีพ

- 4) ร้อยละของผลงานวิจัย นวัตกรรม งานสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ได้รับการเผยแพร่/ตีพิมพ์
- 5) ร้อยละของงานวิจัย และสิ่งประดิษฐ์ที่นำไปใช้ประโยชน์ หรือแก้ไขปัญหาชุมชน
- 6) จำนวนเครือข่ายการผลิตและพัฒนากำลังคนกับองค์กร/หน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ
- 7) ร้อยละของผู้เรียนสายวิทยาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาระดับอนุปริญญาถึงปริญญาตรี
- 8) ร้อยละของผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์ และด้านอื่น ๆ ที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น
กลยุทธ์

- 1) เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนสาขาที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน อาทิ ด้านอาชีวศึกษา วิทยาศาสตร์
- 2) เร่งผลิตและพัฒนสมรรถนะกำลังคนทางด้านอาชีพให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

และรองรับพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

- 3) ส่งเสริมภาพลักษณ์ทางด้านอาชีพ เร่งปรับค่านิยม และวางรากฐานทักษะอาชีพให้แก่ผู้เรียน
- 4) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษอย่างต่อเนื่องทุกระดับ
- 5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการผลิตและพัฒนากำลังคน โดยสร้างเครือข่ายความ

ร่วมมือตามรูปแบบประชารัฐ ทั้งระหว่างองค์กรภายในและต่างประเทศ

- 6) ส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาคู และบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ

ผลผลิต : ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ

ผลลัพธ์ : เกิดระบบการพัฒนาครูบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างขวัญกำลังใจ

ใจให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

- 1) ร้อยละของครูตามแผนการพัฒนา มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด
- 2) ร้อยละของผู้บริหารสถานศึกษาตามแผนการพัฒนา ได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์ที่กำหนด
- 3) ร้อยละของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพในหลักสูตร

ที่ครูสภาให้การรับรอง และผ่านการประเมินเพื่อต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

- 4) จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับสวัสดิการ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี
- 5) ระดับความพึงพอใจของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีต่อการบริหารงานบุคคล
ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

กลยุทธ์

1) วางแผนการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา

2) ปรับระบบการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

3) เร่งรัดพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งครูประจำการที่สอนไม่ตรงวุฒิ

4) สร้างขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจให้กับครู และบุคลากรทางการศึกษา

5) พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลของครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ผลผลิต : การมีส่วนร่วมของครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ผลลัพธ์ : มีภาคีเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

1) จำนวนกลุ่มบุคคลหรือภาคีเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2) ร้อยละของการให้ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

3) สัดส่วนของการมีส่วนร่วมในแต่ละลักษณะ (การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมควบคุม)

4) จำนวนครั้งของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียนในรอบปี

5) จำนวนครั้งการให้และรับบริการหรือความช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน

6) สัดส่วนของการเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจหรืออาสาสมัคร

กลยุทธ์

1) ปลุกจิตสำนึกในความรับผิดชอบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2) ระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาในหลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วม

ในการร่วมคิดและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมควบคุม

3) พัฒนาระบบการตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียน

4) สนับสนุนให้มีการให้และการรับบริการหรือความช่วยเหลือจากทุกภาคส่วนทุกรูปแบบ

5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งโดยความสมัครใจหรืออาสาสมัคร

ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดสรรทรัพยากรในระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำ

ระหว่างพื้นที่

ผลผลิต : รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

ผลลัพธ์ : การมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา

ของรัฐและเอกชนได้อย่างมีคุณภาพ

ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์

1) ร้อยละของเงินอุดหนุนทั่วไปที่จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลแก่ผู้เรียน

2) จำนวนทุนการศึกษาที่จัดสรรให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามความเหมาะสม

และความจำเป็น

3) สัดส่วนของการจัดสรรงบประมาณให้กับสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่มโดยคำนึงถึงความเสมอภาคทางการศึกษาและความเป็นธรรม

4) สัดส่วนของการจัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาในสังกัด

5) จำนวนกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาในสังกัด

กลยุทธ์

1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น

3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษแต่ละกลุ่มโดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการและงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพ และความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

5) จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษา

6) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชนเพื่อให้พึ่งตนเองได้

7) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

3. การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

ตารางที่ 2 การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

รายการ	\bar{X}	SD	ระดับ
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	1.98	.35	น้อย
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา	2.09	.39	น้อย
ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนากำลังคนรวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการ ของการพัฒนาชุมชน	2.03	.32	น้อย
ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาคูครู และบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ	2.06	.36	น้อย
ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา	2.25	.42	น้อย
ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดสรรทรัพยากรในระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบ และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่	2.08	.25	น้อย

จากตารางที่ 2 การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี 2) ด้านระบบประเมินและพัฒนาคุณภาพครู 3) ด้านระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษา 4) ด้านระบบการประเมินผลผู้เรียน 5) ด้านระบบการเงินเพื่อการศึกษา

1.1 ด้านหลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับน้อยทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ ผู้เรียนเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่มาจากครอบครัวยากจนในชนบท ย่อมมีโอกาสและความพร้อมในด้านการเรียนการสอนต่ำกว่าเด็กนักเรียนที่มีความพร้อมสูงกว่า ประกอบกับในสภาพปัจจุบันงบประมาณที่แต่ละโรงเรียนได้รับจากรัฐบาลถูกผูกมัดติดกับจำนวนนักเรียนของแต่ละโรงเรียน เป็นที่ทราบกันดีว่ามีจำนวนนักเรียนในวัยเรียนต่ำลงทุกปีอันเนื่องมาจากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป กล่าวคืออัตราการเกิดลดลง ในขณะที่ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี ด้วยเหตุนี้อาจเป็นสาเหตุหลักของการเข้าถึงบริการทางการศึกษาการเรียนรู้ในระดับน้อยดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ รุ่งนภา จินตามล และ คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล (2556) ที่ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคใต้ เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้ปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยี สภาพและปัญหาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คณะผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการมากขึ้น ควรส่งเสริมสนับสนุนและให้ความรู้แก่ครูในการผลิตและการจัดทำสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ โดยเฉพาะการจัดทำบทเรียนสำเร็จรูป (CAI) หรือบทเรียนออนไลน์ (E-Learning) และควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจและวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อความถูกต้อง

1.2 ด้านระบบการประเมินผลผู้เรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ มีระบบสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายของรัฐและการเลือกสถานศึกษาของผู้ปกครอง ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทางโรงเรียนมักจัดเก็บไว้เพื่อเป็นความลับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปิดเผยข้อมูลอาจเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลที่อาจจะสร้างความไม่สบายใจให้กับนักเรียนและผู้ปกครองบางคน ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีระบบฐานข้อมูลที่แท้จริงเพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับ

การศึกษาของ บรรจบ บุญจันทร์, กานต์ เนตรกลาง และ อริสา นพคุณ (2560) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ชื่อเสียงของโรงเรียนที่เกี่ยวกับการประเมินผลผู้เรียนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ถ้าหากผู้ปกครองทราบว่าระบบการประเมินผลผู้เรียนอยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง ชัดเจน สามารถเข้าถึงระบบสารสนเทศของโรงเรียนได้อย่างรวดเร็ว เป็นปัจจุบัน ก็จะง่ายต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านระบบประเมินและพัฒนาคุณภาพครูโดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ ระบบการพัฒนาคู่มือประสิทธิภาพและพัฒนาครูให้มีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาพัฒนาชุมชน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากครูที่ได้รับการพัฒนาทางวิชาชีพส่วนใหญ่มักจะนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่วิชาฐานะและมีการย้ายกลับภูมิลำเนาทำให้ไม่สามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ Hisschemöller and Hoppe (2001) ที่ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดว่า ปัญหาดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดาแต่กลับเป็นปัญหาที่มีผลค่อนข้างรุนแรงซึ่งมารวมกันออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ ความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับองค์ความรู้และบรรทัดฐานและค่านิยมอยู่ในภาวะวิกฤติ ปัญหาประการแรกหมายถึงการไม่สามารถนำองค์ความรู้เข้าไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาของชุมชน ปัญหาประการที่สองหมายถึงการไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของประเด็นปัญหา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาเชิงเทคนิคของฝ่ายบริหารที่มีต่อปัญหาใด ๆ

1.4 ด้านระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และระบบการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยหลักในการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทุกประเภทจะต้องอาศัยการศึกษา ซึ่งบุคคลเช่นนี้อาจมีจำนวนไม่มากนัก ประกอบกับสภาวะการแข่งขันและการบีบคั้นทางเศรษฐกิจทำให้ทุกครอบครัวต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และปล่อยให้หน้าที่หลักของสถานศึกษาด้วยเหตุนี้จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์ชัย บุญคง และ ฌนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2553) ที่ได้ศึกษา ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของครูซึ่งครูมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองและนักเรียน หากโรงเรียนมีจุดเน้นที่ไม่ชัดเจน อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรในระดับต่ำดังกล่าว

1.5 ด้านระบบการเงินเพื่อการศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยและปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ จัดสรรทรัพยากรในระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ และมีการใช้ข้อมูลผลการประเมินผู้เรียนซึ่งเป็นคะแนนการทดสอบมาตรฐานขั้นต่ำของนักเรียนในการพิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่โรงเรียนในเขตพื้นที่ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากนโยบายการใช้ทรัพยากรในระบบการศึกษาขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่แต่ละแห่ง ซึ่งบางแห่งอาจจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปตามสภาพปัญหาและความต้องการ ด้วยเหตุนี้จึงอาจเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (2555)

ที่สรุปจากผลการสอบโครงการประเมินผลการศึกษา PISA ขององค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2555 พบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในที่นี้หมายถึงความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา โดยหากพิจารณาถึงพื้นฐานที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว หรือความแตกต่างของแต่ละโรงเรียนที่นักเรียนแต่ละคนเข้าเรียนอยู่จะพบว่าปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ ต่างก็มีส่วนทำให้เด็กแต่ละคนได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน จึงสะท้อนออกมาเป็นผลคะแนนสอบที่แตกต่างกันตามไปด้วย

2. ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 มี 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 6 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 3 ตัวชี้วัด 4 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนากำลังคนรวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 8 ตัวชี้วัด 6 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาคู และบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 5 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 6 ตัวชี้วัด 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดสรรทรัพยากรในระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ ประกอบด้วย ผลผลิต/ผลลัพธ์ 5 ตัวชี้วัด 7 กลยุทธ์ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากทั้ง 6 ยุทธศาสตร์สามารถลดช่องว่างของปัญหาที่เป็นสาเหตุหลักของการทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 อยู่ในระดับที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นเกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 แล้วนำมาสร้างยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังจากนั้น ได้ผ่านการพิจารณาความถูกต้อง และความเหมาะสมของรูปแบบฯ โดยการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงถ้อยคำ สำนวน ที่เหมาะสมกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในแต่ละยุทธศาสตร์ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ผลผลิต/ผลผลิต ตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ ผู้วิจัยได้จากการสังเคราะห์จากรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำมาสู่การกำหนดองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ ดังแนวคิดของ ศิริชัย กาญจนวาสี (2553) ที่ระบุว่า เป้าประสงค์เป็นผลงานที่องค์การคาดหวังว่าจะให้เกิดในอนาคตหลังจากดำเนินการตามพันธกิจ ตัวชี้วัดจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดหน่วยการของการวัดตามเป้าประสงค์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตนะ (2560) ที่ระบุว่า แนวทางการพัฒนาเป็นวิถีทางที่จะทำให้บรรลุผลในจุดหมายนั้น ซึ่งจุดหมายหนึ่ง ๆ อาจมีแนวทางเพื่อการปฏิบัติที่หลากหลายในทางกลับกันแนวทางหนึ่งอาจเพื่อการบรรลุผลเกินกว่าหนึ่งจุดหมายก็ได้เช่นเดียวกัน

3. การประเมินยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้พิจารณาความสอดคล้องของยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้มีการปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามแนวคิดการประเมินรูปแบบของ Eisner

(1976, pp. 96-104) ที่เชื่อว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินที่มีความเที่ยงธรรมและมีคุณยพินิจที่ดี มีมาตรฐานและเกณฑ์มาจากประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒินั้น ๆ จึงเห็นว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นยังครอบคลุมการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 สอดคล้องกับแนวคิดของ สมบูรณ์ ศิริสรธริทธิ (2547, น. 136-140) และ McCauley, Moxley, and Velsor (1998, p. 4-8) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนามืองค์ประกอบสำคัญ คือ ผลผลิต/ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ในการพัฒนา ซึ่งใกล้เคียงกับแนวคิดของ McCauley, Moxley, and Velsor ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนามือจุ่มงหมายที่มุ่งตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์การ เพราะวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของการพัฒนาต้องเปลี่ยนไปตามบริบทของหน่วยงานนั้น ๆ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ที่ผ่านกระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 เป็นผู้ประเมินเพื่อพิจารณาตัดสินและ ตรวจสอบคุณภาพ ซึ่งเกณฑ์ที่นำมาใช้สำหรับการพิจารณาสอดคล้องกับแนวคิดของ Guskey (2000, pp. 56-57) 4 ประการ คือ ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ควรจัดแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
 - 1.2 ควรจัดให้มีระบบสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายของรัฐ
 - 1.3 ควรพัฒนาครูให้มีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาพัฒนาชุมชน
 - 1.4 ควรส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2
 - 2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บุญจันทร์ กานต์ เนตรกลาง และ อริสา นพคุณ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลาน เข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครราชสีมา. นครราชสีมา : เก่งการพานิช.
- พงษ์ชัย บุญคง และ ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข. (2553). ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Education Graduate Studies Research Khon Kaen University*, 4(4), 116-122.
- รุ่งนภา จินตามล และ คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล. (2556). การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 3(3), 98-107.

- วิโรจน์ สารรัตน์. (2560). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2553). *การนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2557). *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- สมบูรณ์ ศิริสรหรือ. (2547). *การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2. (2560). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2557*. นครราชสีมา : กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2.
- องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD). (2555). *ผลการสอบโครงการประเมินผลการศึกษาปISA (PISA)*. พ.ศ. 2555. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2561, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/631580>
- Eisner, E. W. (1976). "Education connoisseurship and criticism." *The Journal of Aesthetic Education*, 10(3), 135-150.
- Guskey, T. R. (2002). *Evaluation professional development*. California : A Sage Publication.
- Hisschemöller, M., & Hoppe, R. (2001). Coping with intractable controversies : The case for problem structuring in policy design and analysis. *Policy Studies Review Annual*, 12(5), 47-72.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- McCauley, C. D., Moxley, R. S., & Velsor, E. V. (1998). *Handbook of leadership development*. San Francisco : Jossey-Bass.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ เนตรกลาง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุระนารายณ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000
E-mail : Nooaris3 @ gmail.com

การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์
ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย
จังหวัดนครราชสีมา

DESIGN OF LOCAL MASCOT TO PRODUCT DEVELOPMENT BASED
ON CREATIVE ECONOMY CONCEPT IN MEAUNWAI SUB-DISTRICT
NAKORN RATCHASIMA PROVINCE

สุธิดา วรธนะปรกรณ์

SUTHIDA WATTHANAPAKON

ภักดี ปริดาศักดิ์

MR.PAKDEE PREEDASAK

พินาลิน สารียา

PENALIN SARIYA

สุทธิชาติ ใจชอบสันเทียะ

MR.SUTTICHAT JAICHOBSUNTIA

นุสรรา ทองคลองไทร

MRS.NUSARA THONGKLONGSAI

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่สร้างเอกลักษณ์ในการการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา แบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการสุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่าง ใน 9 หมู่บ้าน ทำการวิเคราะห์สู่กระบวนการออกแบบบนฐานแนวคิดในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่สู่นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์ที่เหมาะสมและเป็นภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่โดดเด่นและเป็นที่ยึดจำคือ ผลิตภัณฑ์ขนมจีนประโดก ในเขตพื้นที่หมู่ 1 ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประกอบด้วย เส้นขนมจีน น้ำยาไก่ น้ำยาปลา น้ำยาปลากะทิ น้ำยาหวาน (น้ำพริก) และโบสล์ 300 ปี เป็นสัญลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว และการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้การแฝงทัศนคติเชิงบวก ออกแบบตัวการ์ตูนเด็กและสัตว์เลี้ยง น่ารัก สีสดใส สะอาด มีความเป็นมิตร ตามแนวคิดการแปลงภาพ

สัญลักษณ์จากศิลปะและวัฒนธรรมวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์ ได้ 4 รูปแบบ คือน้องกะทิและลุงช่อน พี่แกงไก่และแม่กะต๋าก พี่แกงป่า และ เจ้าน้ำพริก โดยได้นำผลงานการออกแบบมาต่อยอดสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึก ได้ 5 ชนิด คือ ชุดหมอนอิง 5 แบบ ถูผ้าแบบรูด 6 แบบ และแบบมีหูหิ้ว 6 แบบ เข็มกลัด 7 แบบ กระดิกน้ำ 5 แบบ และ สติกเกอร์ไลน์ที่ใช้ภาษาโคราชสื่อความหมาย 9 แบบ

คำสำคัญ : ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น, พัฒนาผลิตภัณฑ์, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, ตำบลหมื่นไวย

ABSTRACT

The purposes of this study were (1) to examine the mascot that was appropriate for the design of local mascot for the community products and (2) to develop the unique product model to promote tourism in the area of Meauwai subdistrict, Nakhon Ratchasima province by using the participatory research and development process. Data was collected by using deep interview from randomization of samples from 9 villages. Data was analyzed to the design based on changing from the cultural capital context to creative economy concept and assessed the satisfaction of 50 customers. Results showed that the mascot that was appropriate and signified the outstanding and memorable local identity was Kanom Jeen Pradok at Moo 1 which was well known for a long time including rice vermicelli, chicken curry, spicy curry, fish and coconut milk curry, and sweet curry, and the 300-year Buddhist Sanctuary as the symbolic media to promote tourist places. To develop the product model by hiding positive attitudes to design the young comics and lovely, colorful, attractive, and friendly pets based on the concept of bringing the sign from arts, ways of life culture and environment that were related to the products, which were expanded to design five souvenirs such as five types of pillows, six types of spandex cloth bags and six types of handle bags, seven types of brooch, five types of flask, and nine types of Korat language.

Keywords : Local mascot, Product development, Creative economy, Meauwai sub-district

บทนำ

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ กระบวนการที่เกิดจากการนำปัจจัยด้าน “ทุนทางปัญญา” หรือ “องค์ความรู้” ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงพาณิชย์ ตลอดจนเกิดการต่อยอดสู่การสร้างคุณค่าแตกต่างอันนำไปสู่การสร้างมูลค่าและการสร้างคุณค่า สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-พ.ศ. 2559) ที่มีการกำหนดทิศทางการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้อยู่บนพื้นฐานความรู้ที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างสินค้าและบริการ รวมถึงพัฒนาปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยการต่อยอดสู่การยกระดับความภาคภูมิใจของอัตลักษณ์ชุมชน เชื่อมโยงการพัฒนาที่ต่อเนื่องไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564) โดยใช้แนวคิดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นปัจจัยสำคัญในทำให้เกิดสำเร็จของนโยบาย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้นเป็นแนวคิดในการนำจินตนาการ หรือความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์มายกระดับสู่การสร้างสินค้าชั้นเลิศ ซึ่งประเทศญี่ปุ่นนับเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในส่วนของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเฉพาะเรื่องของการสร้างสินค้าลิขสิทธิ์ที่ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ที่นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ และกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์จากประเทศญี่ปุ่นที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดี อาทิ โดเรมอน ฮัลโหลคิตตี้ โคอาล่ามาร์ช ริลัคคุมะ ฯลฯ ในปัจจุบันหน้าที่ของตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ ในประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่ตัวแทนในการนำเสนอสินค้าเพียงเท่านั้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นตัวแทนของท้องถิ่น ซึ่งตัวการ์ตูนเหล่านั้นจะถูก เรียกว่า yurukyara (ゆるキャラ) โดย yurukyara ที่เรียกได้ว่าประสบความสำเร็จและเป็นรู้จักของทั่วโลกมากที่สุด ณ ช่วงเวลานี้คงจะหนีไม่พ้น คุมะมง (< 三毛) ซึ่งเป็นตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ของการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของเมือง “คุมะโมโตะ” มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ด้วยภาพลักษณ์ที่มีความโดดเด่น น่ารัก รวมทั้งมีการผสมผสานเรื่องราว ที่สื่อถึงเอกลักษณ์ และผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ อันเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด จึงส่งผลให้ คุมะมงนั้นได้รับเลือกให้เป็นมาสคอตอันดับหนึ่งในการประกวดมาสคอต ประจำปี ใน พ.ศ. 2554 ซึ่งเมื่อเทียบกับประเทศไทยแล้ว จะเห็นว่าประเทศไทยเองก็มีความพยายามในการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ ในหลาย ๆ กิจกรรม เช่น ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์สำหรับงานกีฬาระดับชาติ หรือสำหรับองค์กร ในส่วนของจังหวัดนครราชสีมาเองก็มีการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักอยู่บ้าง โดยมากจะใช้เกี่ยวกับการแข่งขันกีฬา อาทิ งานนครราชสีมาเกมส์ ในปี พ.ศ. 2557 ที่ใช้ช้างสีกับไดโนเสาร์เป็นตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ การใช้แมวโคราชเป็นตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ประจำสโมสรฟุตบอลของจังหวัด เป็นต้น เพียงแต่ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ส่วนใหญ่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย รวมทั้งยังไม่เกิดการต่อยอดสู่การพัฒนาเป็นสินค้าหรือสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถสร้างภาพจดจำให้กับท้องถิ่นได้เท่าที่ควร

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้เห็นถึงผลในภาพรวมจากมุมมองของภาคส่วนสังคมหรือเมืองขนาดใหญ่ โดยในส่วนของประชาชนกลุ่มฐานรากนั้นยังคงประสบปัญหาในการขาดการสนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนด้านการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่กลุ่มย่อยให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เหมาะสมจากปัญหาในข้างต้นนี้จึงเป็นมูลเหตุในการจุดประกายความสนใจในการ วิจัยเรื่อง “ออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา” เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีกำลังในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันในตลาดที่ค่อนข้างสูงด้วยผลพวงของความหลากหลายจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ อาทิ เครื่องปั้นดินเผา ด่านเกวียน ผ้าไหมเนื้อดี ผักหมี่และอาหารถิ่น ฯลฯ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดโดยในปัจจุบันนั้นมีหลายภาคส่วนเข้ามาให้ความสนใจผลักดัน และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ตำบลหมื่นไวย ภายใต้ความร่วมมือของประชาชนอย่างเข้มแข็ง แต่ปัญหาหลักของการประชาสัมพันธ์นั้นคือการขาดภาพจำในส่วนของเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของแต่ละชุมชน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นส่วนช่วยในการผลักดันเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นตำบลหมื่นไวยสู่การสนองนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เติบโตได้อีกช่องทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ที่สร้างเอกลักษณ์ในการการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ในเขตตำบลหมื่นไวย

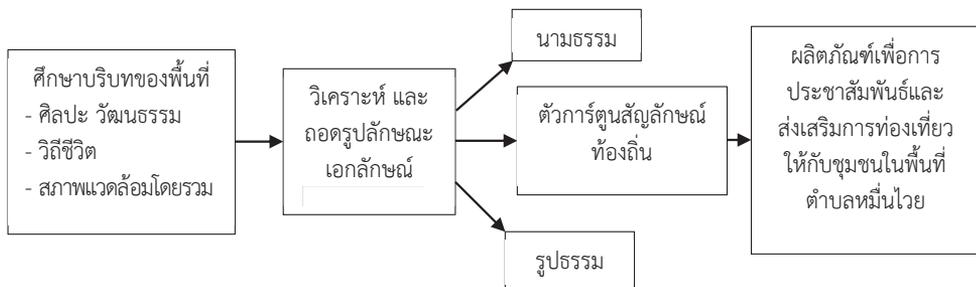
ประโยชน์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการสนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0 ด้วยทุนทางวัฒนธรรมสู่การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย เพื่อสร้างคุณค่าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1. ได้ต้นแบบแนวคิดในออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวยจังหวัดนครราชสีมา
2. เป็นแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อสนองนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้ยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0
3. ยกระดับความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนในตำบลหมื่นไวย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเป็นต้นแบบแนวคิดให้กับพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย
4. ชิ้นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นจากผลการวิจัยสามารถนำไปจดสิทธิบัตรได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา” ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา” เป็นการศึกษาเชิงประยุกต์โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งดำเนินการวิจัยร่วมกับกลุ่มคนในพื้นที่ ตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ของตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 10,260 คน (กอกกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น กลุ่มงานกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น 2, 2560) ทั้งประชากรภายในและภายนอก โดยวิธีการการเลือกตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยการเลือกแบบบังเอิญ (Haphazard or Accidental Sampling) ในการเลือกตัวอย่างโดยผู้วิจัยพยายามได้เก็บตัวอย่างตามที่ได้รับความร่วมมือ โดยกำหนดจำนวนรวม 50 คน จาก 9 หมู่

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และปฏิบัติกิจกรรมดังนี้

1. ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก สำหรับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ดังนั้นการศึกษาและเรียนรู้ร่วมระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมายจะมีส่วนช่วยให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น

2. อุปกรณ์เก็บบันทึกข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง

3. การสังเกตและการจดบันทึก ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน เป็นการรวบรวมข้อมูลในรูปแบบของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมชุมชนในวาระต่าง ๆ สังเกตและจดบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในฐานะผู้สังเกตการณ์ โดยใช้มุมมองจากวงนอกเพื่อนำไปสู่การศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ 9 หมู่ ของตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 50 คน เพื่อศึกษาบริบทและเอกลักษณ์ของชุมชนในแต่ละหมู่เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลและสังเคราะห์สู่การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น

5. รวบรวมข้อมูล จากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ นำมาให้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสังเคราะห์แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากผลการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น

6. การประเมินความพึงพอใจจากเวทีการนำเสนอในต่อผู้นำชุมชนและตัวแทนประชากรในพื้นที่ 9 หมู่ ของตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นต่อผลงานออกแบบ และคัดเลือกรูปแบบผลงานสำหรับพัฒนาเป็นต้นแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นของพื้นที่ ตำบลหมื่นไวย โดยหลังจากการได้รับผลการแสดงความคิดเห็นแล้ว จึงได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบสินค้าที่ระลึก

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1. การศึกษาบริบทชุมชน โดยวิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. สัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับชุมชนในพื้นที่ 9 หมู่ ของตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3. เดินสำรวจ สังเกต จดบันทึกและบันทึกสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ศึกษา ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา สภาพทั่วไป เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชนใน ตำบลหมื่นไวย

ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อดึงข้อมูลมาใช้สำหรับการวิเคราะห์ เพื่อหาเอกลักษณ์และจุดเด่นของพื้นที่ ตำบลหมื่นไวย โดยการร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการในการกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับการออกแบบประเด็นคำถามที่ต้องการ ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ความเป็นมา เส้นทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของอำเภอหมื่นไวย
2. จุดเด่น รูปแบบ เอกลักษณ์ของอำเภอหมื่นไวย
3. ความต้องการด้านการออกแบบสินค้าที่ระลึกของอำเภอหมื่นไวย

ขั้นที่ 3 การออกแบบและพัฒนาต้นแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์

นำผลการศึกษาจากขั้นที่ 2 มาประมวลผลร่วมกับการศึกษาข้อมูลในขั้นที่ 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบจากการจัดเวทีประชาคม

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดโดยใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางในการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น
2. การร่างแบบ 2 มิติ เพื่อกำหนดแนวความคิดหลัก โดยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสังเคราะห์รูปแบบแนวความคิด จากการผสมผสานความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่กับจินตนาการและแรงบันดาลใจของผู้วิจัยเพื่อกำหนดภาพลักษณ์ในส่วนของออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น
3. นำตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นมาใช้เป็นกราฟิกบนผลิตภัณฑ์ที่กำหนดให้เป็นสินค้าที่ระลึก

ขั้นที่ 4 การทดลองสร้างผลงานต้นแบบ

การทดลองชิ้นแบบจริงด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และตัดต่อกราฟิกลงบนภาพของต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อทดสอบความพึงพอใจ

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

การประเมินความพึงพอใจจากเวทีการนำเสนอในต่อผู้นำชุมชนและตัวแทนประชากรในพื้นที่ 9 หมู่ของตำบลหมื่นไวย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นต่อผลงานออกแบบ และคัดเลือกรูปแบบผลงานสำหรับพัฒนาเป็นต้นแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นของพื้นที่ ตำบลหมื่นไวย โดยแบ่งเนื้อหาการประเมินความพึงพอใจด้วยการแสดงความคิดเห็นตามประเด็นต่อไปนี้

ด้านโครงสร้าง/รูปแบบความสมบูรณ์ของผลงาน

- ความเหมาะสมด้านความสมบูรณ์ของผลงาน
- ความเหมาะสมด้านการออกแบบกับต้นทุนและกระบวนการผลิต
- ความเหมาะสมด้านเนื้อหาที่น่าสนใจในผลงาน
- ความเหมาะสมของประโยชน์ด้านการใช้งาน

ด้านการออกแบบ/ความสวยงาม

- ความสวยงามเหมาะสมของรูปแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น
- รูปแบบของภาพกราฟิก สี และการจัดวางองค์ประกอบที่สื่อถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่

- ความสวยงามสร้างสรรค์ของผลงาน
- ความสื่อถึงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
- ความพึงพอใจต่อภาพลักษณ์โดยรวมของผลงานที่มีส่วนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตำบลหมื่นไวย

ขั้นที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลสู่การออกแบบสร้างสรรค์ผลงานต้นแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนการวิเคราะห์ออกเป็น 2 รูปแบบตามกระบวนการ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการพรรณนาวิเคราะห์ และผลจากการจัดเวทีวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาต้นแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น และต้นแบบผลิตภัณฑ์

ผลการวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยเรื่อง การออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา มีผลการวิจัยดังนี้

การศึกษาสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา

ในการศึกษารูปแบบของสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ให้กับพื้นที่ตำบลหมื่นไวย ได้ใช้กระบวนการการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากตัวแทนของชุมชนทั้ง 9 หมู่ในเขตพื้นที่ ในการตกผลึกประเด็นปัญหา เสนอแนวคิด และร่วมแสดงความคิดเห็นในการออกแบบผลงาน เพื่อเป็นแนวทาง ในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกที่สร้างเอกลักษณ์ และส่งเสริมภาพลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์ ด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนศูนย์นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

ตอนที่ 1 รูปแบบและสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา

ด้านการออกแบบสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ในการศึกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ท้องถิ่นได้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าและมีความรู้สึกร่วมในการออกแบบ ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวคิดต้นแบบในการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ด้วยการเชื่อมโยงภาพกับความหมายซึ่งเป็นผลสัมพันธ์กับการรับรู้ภาพลักษณ์ของพื้นที่ในเขตตำบลหมื่นไวย และพบว่า ภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่โดดเด่นและเป็นที่จดจำของกลุ่มประชากรที่ถูกสุ่มสอบถามคือ ภาพของผลิตภัณฑ์ ขนมหินประโดก ในเขตพื้นที่หมู่ 1 โดยมูลเหตุที่ทำให้ขนมหินประโดกเป็นที่จดจำของพื้นที่คือประวัติความเป็นมา ที่ยาวนาน ภาพจำที่แตกต่าง รวมทั้งคุณสมบัติพิเศษของผลิตภัณฑ์ จึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างให้เกิดภาพลักษณ์ ที่คนส่วนใหญ่สามารถระบุได้ว่า “ขนมหินประโดก” คือภาพจำของพื้นที่ ด้านการออกแบบผู้วิจัยได้ใช้การแบ่ง

ทัศนคติเชิงบวกให้กับตัวการ์ตูนที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์หลักของพื้นที่ ได้แก่ ขนมหินประโดก อันประกอบไปด้วยเส้นขนมหิน น้ำยาไก่ น้ำยาป่า น้ำยาปลากะทิ น้ำยาหวาน (น้ำพริก) ใช้โบสถ์ 300 ปี เป็นสื่อสัญลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว โดยออกแบบให้มีความน่ารักและเป็นมิตรอันเป็นบุคลิกของเจ้าบ้านที่ดีด้วยรูปลักษณะของตัวการ์ตูนที่มีความเป็นเด็ก และสัตว์เลี้ยง มีการใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มาเป็นส่วนประกอบให้เกิดเป็นองค์ประกอบในภาพรวมของตัวละครทำให้เกิดอำนาจในการสื่อสารที่ชัดเจน โดยใช้แนวความคิดในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2555) ในการใช้สัญลักษณ์จากศิลปะและวัฒนธรรม วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อม ที่มีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์และสื่อสารความหมายโดยรวมของพื้นที่ กระตุ้นการจดจำด้วยการใช้โครงสร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีการจำแนกผลการออกแบบเป็นตัวการ์ตูน 4 รูปแบบ ดังนี้

ตัวการ์ตูนรูปแบบที่ 1 มีการออกแบบโดยใช้บุคลิกของเด็กผู้ชายใส่โจงกระเบนสีส้มที่มีความน่ารักสดใส การผสมภาพเอกลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ การออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความเป็นพื้นถิ่นโบราณ แสดงถึงความเป็นต้นตำรับ เส้นขนมหินเป็นส่วนหนึ่งของทรงผม โจงกระเบนสีส้มและสัตว์เลี้ยงเป็นปลาช่อนในโอที่คล้ายหม้อของน้ำยา เพื่อสื่อถึงน้ำยาปลากะทิ

ภาพที่ 2 ตัวการ์ตูนน้องกะทิที่ได้แรงบันดาลใจจากขนมหินน้ำยาปลากะทิ

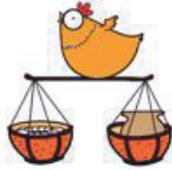
ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561

ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตัวการ์ตูนรูปแบบที่ 2 มีการออกแบบโดยใช้รูปลักษณะของเด็กผู้หญิง โดยดึงบุคลิกมาจากถ้วยรางวัลของชุมชน การผสมภาพเอกลักษณ์ท้องถิ่นได้แก่ ออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความเป็นพื้นถิ่นโบราณโดยใส่เสื้อคอกระเช้าสีเขียวและใส่โจงกระเบนสีแดงซึ่งเป็นสีเดียวกับถ้วยรางวัลต้นแบบ เพื่อให้เหมาะกับภาพของแม่ค้าขนมหินที่ต้องการความคล่องตัวในการหาบขนมหินขาย มีความน่ารักสดใสสื่อถึงมิตรไมตรี มีอุปกรณ์ในการขายขนมหิน ได้แก่ กระจับ และหาบขนมหิน มีเส้นผมสีส้มที่ตัดทอนมาจากจอบของเส้นขนมหินและสีของน้ำยาไก่ ซึ่งขยายความหมายโดยใช้ไก่สีส้มมาประกอบเป็นสัตว์เลี้ยง

พีแกงไก่ + แมงกะต๋าก

ภาพที่ 3 ตัวการ์ตูนน้องกะทิที่ได้แรงบันดาลใจจากขนมจีนน้ำยาไก่
ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตัวการ์ตูนรูปแบบที่ 3 มีการออกแบบโดยใช้รูปลักษณะของเด็กผู้ชาย โดยดึงบุคลิกมาจากการผสมภาพเอกลักษณ์ท้องถิ่น ออกแบบเครื่องแต่งกายโดยดึงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอาชีพทำไร่ทำนาของพื้นที่ตำบลหมื่นไวย โดยถ้านึกถึงเครื่องแต่งกายที่สื่อถึงอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร คนส่วนใหญ่จะนึกถึงชุดม่อฮ่อมสีน้ำเงิน ออกแบบโดยดึงบุคลิกให้มีความน่ารักสดใสสื่อถึงมิตรไมตรี มีเส้นผมสีแดงทรงเดทรหรือคมัดด้วยก้านผักบุ้งที่ดูสะอาดตาพร้อมสมัย ตัดทอนมาจากลักษณะของเส้นขนมจีนที่ไม่เป็นระเบียบและสีของน้ำยาป่า

พีแกงป่า

ภาพที่ 4 ตัวการ์ตูนน้องกะทิที่ได้แรงบันดาลใจจากขนมจีนน้ำยาป่า
ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตัวการ์ตูนรูปแบบที่ 4 มีการออกแบบโดยใช้รูปลักษณะของน้องหมา เนื่องจากน้ำยาหวานหรือน้ำยาน้ำพริกมักถูกวางจำหน่ายเป็นหม้อเล็ก ๆ ที่แยกออกจากหม้อน้ำยาหลัก อีกทั้งยังมีวัตถุดิบหลักเป็นถั่วซึ่งเป็นชนิดของวัตถุดิบที่แตกต่างจากน้ำยาประเภทอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงออกแบบตัวละครให้มีความแตกต่างจากตัวละครอื่น ๆ โดยกำหนดบุคลิกของสัตว์เลี้ยงของครอบครัวที่เป็นผู้ช่วยเสริมสร้างสีสันให้กลุ่มตัวละคร โดยมีรูปลักษณะมาจากการผสมภาพเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ขนมจีนน้ำยาหวาน ซึ่งมีส่วนผสมของถั่วและพริกแห้งราดลงบนเส้นขนมจีนยุง ๆ ซึ่งคล้ายขนของสุนัข มีความน่ารักสดใส เป็นมิตร ใช้โครงสีที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 5 ตัวการ์ตูนน้องกะทิจที่ได้แรงบันดาลใจจากขนมจีนน้ำยาหวาน

ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561

ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ในการการประชาสัมพันธ์
ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย

การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ในการการประชาสัมพันธ์ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาจากชนิดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยม มีความสัมพันธ์ในส่วนของ การท่องเที่ยว และสามารถผลิตเป็นสินค้าที่ระลึกได้ง่าย จำนวน 5 รูปแบบด้วยกัน อันได้แก่ 1) ชุดหมอนอิง จำนวน 5 แบบ โดยสาเหตุที่เลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ เพราะเป็นของที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวมักติดใจและมีประโยชน์ในการเดินทาง มีพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์ ที่เห็นภาพได้ชัดเจน มีเทคโนโลยีที่สามารถสนับสนุนการผลิตได้ 2) ชุดถุงผ้าแบบรูดจำนวน 6 แบบ และชุดถุงผ้าแบบมีหูจำนวน 6 แบบ โดยสาเหตุที่เลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ เพราะกระเป๋าหรือถุงผ้าสวย ๆ นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการท่องเที่ยว โดยเป็นสินค้าที่มีคุณสมบัติในการประชาสัมพันธ์ได้ในขณะใช้งาน 3) เข็มกลัดจำนวน 7 แบบ โดยสาเหตุที่เลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ เพราะเป็นของที่ระลึกที่มีราคาถูก ซื้อได้ง่าย พกพาสะดวก และสามารถติดกระเป๋าแล้วกลายเป็นสื่อประชาสัมพันธ์รูปแบบหนึ่ง 4) กระติกน้ำจำนวน 5 แบบ โดยสาเหตุที่เลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ เพราะเหมาะสำหรับกระแสรักสุขภาพที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ทั้งยังมีความสอดคล้องกับสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่สวนสุขภาพหมื่นไวย 5) สติกเกอร์ไลน์ที่ใช้ภาษาโคราชในการสื่อความหมาย จำนวน 9 แบบ

ภาพที่ 6 ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นบนผลิตภัณฑ์หมอน 5 แบบ

ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 7 ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นบนผลิตภัณฑ์ชุดถุงผ้าแบบรูดจำนวน 6 แบบ, ชุดถุงผ้าแบบมีหูหิ้วจำนวน 6 แบบ

ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 8 ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นบนผลิตภัณฑ์เข็มกลัดจำนวน 7 แบบ

ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 9 ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นบนกระติกน้ำจำนวน 5 แบบ
ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 10 ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นในรูปแบบของสติ๊กเกอร์ไลน์จำนวน 9 แบบ
ที่มา : ภาพวาดด้วยโปรแกรม Adobe Illustrator CS6 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2561
ณ ห้อง 36.04.51 สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

อภิปรายผล

ในส่วนของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาสื่อสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ของพื้นที่สู่การการออกแบบตัวการ์ตูน โดยได้เลือกใช้รูปลักษณะที่เป็นตัวการ์ตูนที่มีสัดส่วน 1:2 (ส่วนหัวให้มีขนาดช่วงลำตัว) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ทำให้ตัวการ์ตูนมีความน่ารัก และเพื่อขยายให้เห็นถึงโครงสร้างใบหน้าที่แสดงถึงผลิตภัณฑ์ชุมชนมัจฉาประโดก ซึ่งเป็นจุดเด่นของพื้นที่ รวมทั้งเพิ่มความชัดเจนในการสื่ออารมณ์ที่แสดงถึงมิตรไมตรี อันเป็นภาพลักษณ์ที่ดีในการส่งเสริม

การท่องเที่ยว ใช้โครงสีโทนร้อนสดใสนี้เนื่องจากเป็นโทนสีที่กระตุ้นความอยากอาหารได้ดี และเหมาะสมกับชุดตัวการ์ตูนที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์ที่เป็นกลุ่มอาหาร ทั้งนี้ได้มีการเพิ่มสีชาวลงในชุดโครงสีเพื่อให้เกิดภาพรวมที่มีความสดใสนุ่มนวล สบายตา เพื่อให้ภาพรวมของตัวการ์ตูนที่ออกแบบใหม่นี้มีคุณสมบัติที่เป็นไปตามแนวคิด 3 ข้อในการที่มาสคอตจะกลายเป็น yurukyara ของ Miura Jun ซึ่งได้แก่ 1) การสื่อสารที่สื่อถึงภาพลักษณ์และเอกลักษณ์เชิงบวกของพื้นที่ 2) ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่สร้างการจดจำ 3) ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นที่ออกแบบนั้นมีความเป็นมิตรและเข้าถึงง่าย ที่สอดคล้องกับประเด็นในการศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จของ yurukyara ของ มจธรีน ธรรมทรงชนะ (2557)

ในส่วนของพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในเขตตำบลหมื่นไวยนั้น ผู้วิจัยได้มีการพิจารณาแนวคิดในการเลือกประเภทของผลิตภัณฑ์ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายโดยเป็นการประยุกต์ใช้วิธีการในการประเมินความพึงพอใจแบบมีส่วนร่วม ที่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของ รจนา จันทราสา (2555) ที่กล่าวถึง วิธีการในการประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างของตัวแทนผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ โดยเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม ทั้งปลายปิดและปลายเปิด รวมทั้งการลงพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งงานวิจัยชุดนี้สามารถวิเคราะห์แนวทางในการเลือกประเภทของผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของสินค้าที่ระลึกออกมาเป็นเกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยม และเป็นที่ต้องการในตลาด 2) มีความสัมพันธ์ในส่วนของการท่องเที่ยวและเหมาะสมกับการวางภาพกราฟิกที่ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์กับภาพลักษณ์ของพื้นที่ตำบลหมื่นไวย 3) สามารถผลิตเป็นสินค้าที่ระลึกได้ง่าย โดยได้วิเคราะห์และพิจารณาเลือกผลิตภัณฑ์ได้ 5 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) ชุดหมอนอิง ซึ่งอาจจะจำหน่ายในส่วนของปลอกอย่างเดียวหรือรวมตัวหมอนด้วยก็ได้ โดยเป็นของที่ใช้ประโยชน์ได้จริง มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเดินทาง มีพื้นที่ในการวางองค์ประกอบในการประชาสัมพันธ์ ที่เห็นภาพได้ชัดเจน มีเทคโนโลยีที่สามารถสนับสนุนการผลิตได้ง่าย 2) ชุดถุงผ้าทั้งแบบรูดและแบบมีหูหัวจำนวน เนื่องจากมีประโยชน์ใช้สอย ที่สัมพันธ์กับการเดินทางทั้งทางไกลและใกล้ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติในการประชาสัมพันธ์ได้ดี ในขณะที่ใช้งาน 3) เข็มกลัด เนื่องจากเป็นของที่ระลึกที่มีราคาถูกทำให้เป็นของที่ระลึกที่ง่ายแก่การซื้อฝากพบปะและใช้งาน สามารถผลิตได้ง่าย 4) กระจิกน้ำสำหรับพกพาเวลาเดินทาง โดยสาเหตุที่เลือกผลิตภัณฑ์ชนิดนี้ เพราะเป็นสินค้าที่ในกระแสรักสุขภาพ ที่กำลังเป็นที่นิยมและสอดคล้องกับการใช้ในปัจจุบันที่คนนิยมพกพาเครื่องดื่มสำหรับเดินทาง ทำงาน หรือออกกำลังกายซึ่งมีความเหมาะสมกับการใช้งานกับบริเวณพื้นที่สวนสุขภาพหมื่นไวย 5) สติกเกอร์ไลน์ที่ใช้ภาษาโคราชในการสื่อความหมาย เป็นสินค้าที่อยู่ในกระแสของสังคม ใช้ต้นทุนในการผลิตและจำหน่ายที่ถือว่าน้อยมาก แต่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่สูงและตรงประเด็น

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยเน้นศึกษาในประเด็นของการออกแบบตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นให้กับพื้นที่ตำบลหมื่นไวย โดยมีวัตถุประสงค์ปลายทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการประชาสัมพันธ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลหมื่นไวย โดยผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการคิดจากการต่อยอดและถอดรูปทูลทางสังคม และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ที่มีในพื้นที่ มาใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมอันนำไปสู่ผลต่อการจดจำและระลึกถึง เพื่อพัฒนาหลักการสร้างการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของพื้นที่ผ่านตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น โดยใช้ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเป็นช่องทางในการสื่อสาร ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสำเร็จของผลการดำเนินการในส่วนของการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการสร้างตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่นจะพบว่าภาพลักษณ์ในบทบาทของการเป็นผู้มีชื่อเสียงของตัวการ์ตูนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ซึ่งนอกจากการประชาสัมพันธ์ถึงตัวตนแล้ว การสร้างการตระหนักถึงหรือ

การสร้างกระแสข่าวแปลก ๆ ที่ทำให้คนได้เห็นภาพและเรื่องราวของตัวการ์ตูนที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น จะช่วยทำให้เกิดความน่าสนใจและกระตุ้นการจดจำได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น ของประเทศไทย ที่ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนารูปแบบที่สื่อถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น หรือออกแบบได้น่ารักเพียงใด ก็ยังไม่ถือว่าเกิดกระแสการตอบรับที่ดี

จากการสรุปผลการดำเนินการในการวิจัยในครั้งนี้ทำให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ในส่วนของ การออกแบบ ตัวการ์ตูนสัญลักษณ์ท้องถิ่น และแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ที่ให้ผลในเชิงบูรณาการส่งเสริม ความน่าสนใจ กับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลหมื่นไวย ภายใต้แนวคิดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านแนวคิด ในการวิเคราะห์ที่ความทุนและบริบทของพื้นที่สู่การออกแบบภาพสินค้าที่ระลึก ซึ่งถือเป็นการนำเสนอแนวทางใหม่ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจภายในพื้นที่ตำบลหมื่นไวยอีกช่องทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

ในการทำวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างให้เกิดแนวทางโดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถ นำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนาและประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับ ส่งเสริมและพัฒนาภาพลักษณ์ของพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้ ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการผลักดัน และส่งต่อกลไกการใช้งานผลงานวิจัยในส่วนนี้เพื่อสื่อสาร สร้างการรับรู้แก่จังหวัดและสังคมภายนอกอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรศึกษาการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปผลิต และทดลองตลาดจริง รวมทั้งประเมินผลความพึงพอใจต่อผลงาน เพื่อนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง และต่อยอดผลงานวิจัยสู่การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลหมื่นไวยในรูปแบบที่หลากหลาย มากขึ้น อันจะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนให้ยั่งยืนในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการตระหนักถึงคุณค่าของการบูรณาการงานด้านการออกแบบสร้างสรรค์ สู่ผลิตภัณฑ์เพื่อให้ท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นแกนขับเคลื่อนกิจกรรม การสร้างสรรค์ผลงานจนสำเร็จลุล่วง โดยได้รับความช่วยเหลืออย่างยิ่ง ทั้งด้านวิชาการ ด้านดำเนินงานวิจัย และงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จากสถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ได้มอบทุนสนับสนุนการวิจัย รวมทั้งได้จัดกระบวนการเพื่อ ส่งเสริมให้ทีมผู้วิจัยได้เกิดประสบการณ์ในการพัฒนาผลงานวิจัย

ขอขอบคุณช่วยศาสตราจารย์ศิริพร หงส์พันธุ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ คณะผู้บริหาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ช่วยผลักดันตลอดจนให้การสนับสนุน ทำให้ การวิจัยนี้ประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณผู้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในเขตพื้นที่ตำบลหมื่นไวยทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือต่อการวิจัยอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณคณาจารย์ และนักศึกษาในสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ และที่ให้คำปรึกษาด้านวิชาการ และให้กำลังใจมาโดยตลอด สำหรับคุณงามความดีอันใดที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ขอมอบให้กับบิดา มารดา ตลอดจนครูอาจารย์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ ที่ดีให้แก่คณะผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2555. *สื่อเก่า-สื่อใหม่ : สัญญา อัตลักษณ์ อุดมการณ์*. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์
- มธุริน ธรรมทรงชนะ. (2557). *การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการสร้าง yurukyara กรณีศึกษา ‘คุมะมง’ และ ‘ฟุซซึ’*. ปรียญานิพนธ์ของกระบวนวิชา 018499 (Seminar in Japanese Language and Literature) สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รจนา จันทราสา. (2554). การมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนในการพัฒนารูปแบบบรรจุกัมภ์และตราสัญลักษณ์ กล้ายทอดกรอบบ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง. *วารสารวิจัย เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 62-72.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2561, จาก http://www.nesdb.go.th/download/article/article_20160323112431.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2561, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

ผู้เขียนบทความ

นางสาว สุธิดา วรรณะปรกรณ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต E-mail: suthida_pla01@hotmail.com
นาย ภัคดี ปรีดาศักดิ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต E-mail: predasak@gmail.com
รองศาสตราจารย์ พิณาลิน สาริยา	รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต E-mail: penalinsariya@gmail.com
นาย สุทธิชาติ ใจชอบสันเทียะ	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต E-mail: Suttichat@nrru.ac.th
นาง นุสรุา ทองคลองไทร	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต E-mail: e-jing_engy@hotmail.com สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ 340 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

สภาพการณ์การสื่อสารเพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้าง
ความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการธนาคารปูม้า
ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
A CASE STUDY OF COMMUNICATION SITUATION TO DEFINE THE ROAD MAP
FOR RESTORATION, CONSERVATION, AND ENHANCING FOOD STABILITY
AND SUSTAINABILITY IN BLUE SWIMMING CRAB SUSTAINABILITY PROJECT
IN KUNG KRABAEEN BAY ROYAL DEVELOPMENT STUDY CENTER

สุทธินันท์ โสทวิถึ

SUTTINUN SOTWITEE

ภารดี พึ่งสำราญ

PARADEE PHUNGSUMLARN

รัชนีชีวาต์ ตันติกุลวรา

RAAJSHIVAR TANTIKULVARA

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

RAMBHAI BARNI RAJABHAT UNIVERSITY

จันทบุรี

CHANTHABURI

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสาร ปัญหาอุปสรรค และความต้องการทางการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์จากเอกสาร ลงพื้นที่ สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และจัดเวทีระดมความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ คณะทำงานภาครัฐโครงการธนาคารปูม้า กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน สมาชิกแกนนำเครือข่าย พบว่า การสื่อสารโครงการธนาคารปูม้าได้มีภาครัฐเป็นผู้ส่งสารหลักซึ่งนำข้อมูลข่าวสารที่แสดงถึงวิธีหรือ มาตรการการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนที่เกิดจากผลของโครงการธนาคารปูม้าเผยแพร่ต่อชุมชน ผ่านแกนนำสมาชิกจนเกิดเป็นเครือข่ายความสำเร็จร่วมกัน ใช้การเจรจาพูดคุย สร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย โดยพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารประกอบด้วย 2 ประการ คือ การขาดงบประมาณสนับสนุนในการผลิตสื่อเฉพาะกิจและมาตรการทางกฎหมาย สภาพการณ์ การสื่อสารเป็นลักษณะการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามขั้นตอนการสื่อสารในการพัฒนาระบบการจัดการประมง ทั้ง 10 ขั้นตอน ด้านความต้องการทางการสื่อสาร พบว่า ต้องการให้มาตรการต่าง ๆ มีการสื่อสารที่ชัดเจน

และเข้าใจตรงกันมากขึ้น การปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกได้ส่งผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : สภาพการณ์การสื่อสาร, การฟื้นฟู อนุรักษ์, ความมั่นคงด้านอาหาร, โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ABSTRACT

The research aims to study communication, problems, obstacles, and needs in communication to define the road map for restoration, conservation, and enhancing food stability and sustainability in Blue Swimming Crab Sustainability Project in Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center. The researcher collected data by analyzing documents, surveying at the sites, in-depth Interviewing, arranging group discussion, and brainstorming forum with key informants for instance the working group fisher folk, and leader-members of Blue Swimming Crab Sustainability Project in Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center. The research found that the had conducted the communication this government who passed on the steps and implementation of conservation and sustainability of food stability resulted from the Blue Swimming Crab Sustainability Project to community by network leaders which returned success. The information had been conducted mainly by conversation to create mutual agreement between network members. There were 2 problems of communication found which were lacking of budget to support specific media making and lacking of legal measures. Communication situation are communications in aspect of development in accordance with communication process to development of fisheries management system in 10 steps. For demanding in communication, it was found requirement on assurance of more clarity and mutual understanding in communication on legal measures. The result of communication of raising awareness and responsibility has effect on sustainability of food stability.

Keywords : Communication situation, Restoration conservation, Food stability, Blue swimming crab sustainability project in Kung Krabaen Bay Royal development study center

บทนำ

นับแต่ต้นทศวรรษที่ 1980 เกือบทุกประเทศในโลกต่างตระหนักถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรประมง (อุธร ฤทธิสีภ, 2556, น. 135-137) การเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีความต้องการอาหารในระยะ 50 ปีข้างหน้า ส่งผลต่อตัวเลขการส่งออกวัตถุดิบของอุตสาหกรรมอาหารไทย แต่สภาพการณ์เช่นนี้อาจเป็นเพียงประโยชน์ชั่วคราว เมื่อพบว่าทรัพยากรในท้องทะเลอย่างปูม้า (Blue swimming crab) สัตว์น้ำเศรษฐกิจของอ่าวคุ้งกระเบนและพื้นที่ใกล้เคียงของจังหวัดจันทบุรี กำลังเริ่มเข้าสู่สภาวะการขาดแคลน เสื่อมโทรม เพราะขาดแนวทางอนุรักษ์ ฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ประกอบกับกฎหมาย กฎระเบียบ ระบบบริหารจัดการที่ซับซ้อน

ขาดการบูรณาการให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทรัพยากร ปูม้า *Portunus pelagicus* เป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญของอ่าวคุ้งกระเบนและพื้นที่ใกล้เคียงของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคอย่างสูง ทำให้มีปริมาณของปูม้าที่ถูกจับมาใช้ประโยชน์สูงเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากราคาของปูม้ามีแนวโน้มสูงขึ้นตลอด ทำให้ปูม้าที่มีไข่นอกกระดองถูกนำขึ้นมาใช้มากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้ปริมาณปูม้ารุ่นใหม่มีปริมาณลดลง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงจัดทำโครงการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปูม้าในอ่าวคุ้งกระเบนและพื้นที่ใกล้เคียง ภายใต้ชื่อโครงการธนาคารปูม้า โดยทำการรวบรวมและนำแม่ปูม้าไข่นอกกระดองที่ยังมีชีวิต นำมาปิดไข่ออกจากแม่ปูม้าแล้วนำไปเพาะฟักในถัง และปล่อยลงแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อเพิ่มจำนวนลูกปูม้าให้กับอ่าวคุ้งกระเบน ตามแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ และเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ที่ว่าด้วยการเพิ่มฐานทรัพยากรวัตถุดิบให้เกิดความยั่งยืนตามบริบทของชุมชน ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นแกนกลางสำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ หากแต่สภาพการณ์การสื่อสารโครงการดังกล่าวยังพบปัญหา อุปสรรค ที่ก่อให้เกิดความต้องการอันเกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไม่เอื้ออำนวยต่อแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ และเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารของทรัพยากรปูม้าภายในชุมชน (อุธร ฤทธิสิทธิ์, 2556, น. 135-137)

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาด้านการสื่อสารตามสภาพการณ์การสื่อสารที่พบปัญหา อุปสรรค ความต้องการที่อาจเกิดขึ้นจากการสื่อสาร ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยดังกล่าว จะส่งผลต่อการวางแผนในการกำหนดแนวทางการสื่อสารเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน ของชาวประมงพื้นบ้านภายในอ่าวคุ้งกระเบนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การสื่อสาร ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. เพื่อศึกษาความต้องการทางการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการณ์การสื่อสาร หมายถึง ปัญหา อุปสรรคและความต้องการที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การฟื้นฟู อนุรักษ์ หมายถึง การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปูม้า ภายในอ่าวคุ้งกระเบน ซึ่งประกอบด้วยวิธีการอันหลากหลาย ตามระบบโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ

ความมั่นคงด้านอาหาร หมายถึง ผลของการสื่อสารที่สะท้อนถึงความพอเพียง การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพของทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน

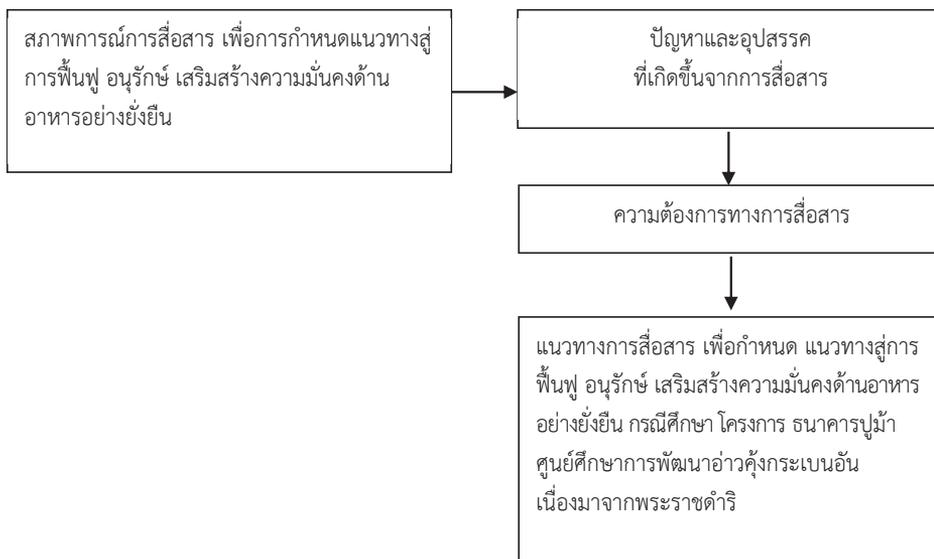
ชาวประมงพื้นบ้าน หมายถึง แกนนำ สมาชิก เครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ภายในอ่าวคุ้งกระเบน อันประกอบด้วย กลุ่มประมงชายฝั่งท่าแฉลบ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี กลุ่มประมงชายฝั่ง

บ้านปากตะโปน-บ้านท่าแฉาง อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ประมงชายฝั่งคังกระเบน อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี กลุ่มประมงชายฝั่งเจ้าหลาว อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี และกลุ่มเครื่องมือประมง บ้านคังกระเบน (ปูม้า) อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ของการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ มิติด้านการสื่อสารชุมชนที่วัดด้วยรูปแบบ/แนวทางการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

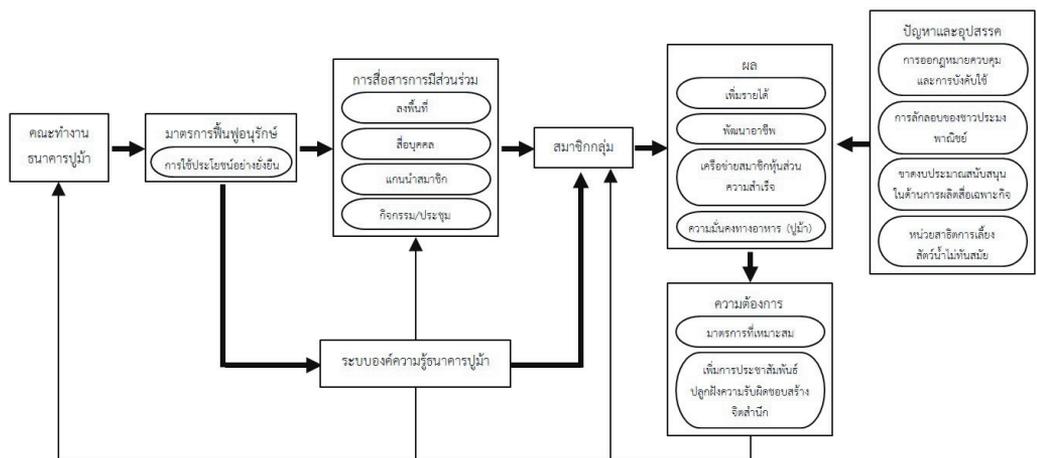
วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ของ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2555, น. 30-31) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) การจัดเวทีระดมความคิดเห็น และการลงพื้นที่ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Observation participation) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) คณะทำงานภาครัฐ (ผู้ส่งสาร) ในโครงการธนาคารปูม้า จำนวน 3 คน และกำหนดโควตา (Quota sampling) กลุ่มละ 3 คน จากทั้งหมด 5 กลุ่มสมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน (ผู้รับสาร) รวม 15 คน ภายในพื้นที่ทะเลของอ่าวคุ้งกระเบนที่พิจารณาเห็นได้จากเครื่องมือการทำประมง ประกอบด้วย 1) กลุ่มประมงชายฝั่งท่าแฉาง อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี 2) กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านปากตะโปน-

บ้านท่าแฉลบ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี 3) กลุ่มประมงชายฝั่งคู้งกระเบน อำเภท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี 4) กลุ่มประมงชายฝั่งเจ้าหลาว อำเภท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี และ 5) กลุ่มประมงบ้านคู้งกระเบน (ปูม้า) อำเภท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี และเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะทำงานภาครัฐโครงการธนาคารปูม้า (ผู้ส่งสาร) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็น เนื้อหาการศึกษาตามวัตถุประสงค์คือ สภาพการณ์การสื่อสาร ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจน ความต้องการทางการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้าง ความมั่นคงด้านอาหาร อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษา สภาพการณ์การสื่อสารเพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟูอนุรักษ์เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคู้งกระเบนฯ ได้ผลการวิจัยตามแผนภาพที่ 2 และสามารถอธิบายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบผลการศึกษาสภาพการณ์การสื่อสารโครงการธนาคารปูม้า

1. สภาพการณ์การสื่อสาร ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ผู้ส่งสาร : จากการสัมภาษณ์ พบว่า โครงการธนาคารปูม้า มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคู้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นผู้ส่งสาร โดยเป็นคณะทำงานจากภาครัฐ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากนักวิชาการประมงชำนาญการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคู้งกระเบนฯ ธนาคารปูม้าได้เริ่มต้นดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ต่อมาได้มีบริษัทเอกชน คือ บริษัท แพ็คฟู้ด จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตและส่งออกอาหารทะเลมาร่วมดำเนินการเพราะตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อปริมาณทรัพยากรปูม้า ที่กำลังลดลงในอนาคตโดยมีนโยบายสนับสนุนการดำเนินการของโครงการธนาคารปูม้ามาจนถึงปัจจุบัน โดยบริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาแม่พันธุ์ปูม้าที่มีไข่นอกกระดองนำมาให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคู้งกระเบนฯ เป็นผู้ทำการเพาะฟักลูกปูบนหน่วยพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวคู้งกระเบนแล้วปล่อยลงสู่ทะเลภาคชุมชน/ประชาชนนั้น เกิดขึ้นจากผู้ส่งสารนักวิชาการประมงชำนาญการ ผู้ส่งสารได้ปฏิบัติการลงพื้นที่เข้าพูดคุยให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างสมาชิกภายในชุมชน จนเกิดขึ้นตอนการจัดการประมงโครงการ

ธนาคารปุม้าเป็นลักษณะเครือข่าย ที่ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการแบบเต็มรูปแบบ เป็นลักษณะสมัครใจ และมีจิตสำนึกร่วมกันของชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวคุ้งกระเบน โดยมีหน่วยงานสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ เป็นผู้ดูแลทำหน้าที่ในฐานะพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา ปัจจุบันเครือข่ายแกนนำสมาชิกโครงการธนาคารปุม้าเป็นรูปแบบของเครือข่ายที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ทั้งนี้ ผู้ส่งสารแกนนำสมาชิกโครงการธนาคารปุม้าบางท่าน สามารถเป็นวิทยากรการอบรมตามแนวทางอนุรักษ์ พื้นฟูให้แก่ผู้ที่สนใจได้ และเป็นตัวแทนของสมาชิกประมงพื้นบ้านภายในอ่าวคุ้งกระเบน ในการเข้าหารือกับหน่วยงานภาครัฐประมงจังหวัดจันทบุรีในเรื่องมาตรการทางการทำประมง เครือข่ายดังกล่าวได้มีการตั้งคณะกรรมการที่สามารถตรวจสอบได้เป็นลักษณะหุ้นส่วนความสำเร็จร่วมกัน เช่น ร่วมเฝ้าระวังการกระทำผิดกฎหมาย การลักลอบทำประมงปุม้า การทำประมงนอกอาณาเขต การใช้เรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ในการทำประมง ในส่วนของงบประมาณการดำเนินงานของโครงการธนาคารปุม้า จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) และกรมประมงภายใต้การบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ นอกจากนี้ ทางโครงการยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกซึ่งเป็นภาคธุรกิจเอกชนที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลแสดงความรับผิดชอบสู่สังคม

ข้อมูลข่าวสาร : จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนสมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 5 กลุ่มภายในอ่าวคุ้งกระเบน พบว่า เนื้อหาสาระที่ส่งไปถึงผู้รับสารเป็นลักษณะการอธิบายถึง มาตรการการฟื้นฟูอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนเห็นภาพการสาธิต การคงอยู่ของจำนวนปริมาณปุม้าในท้องทะเลตามลักษณะการอนุบาล อนุรักษ์ พื้นฟูเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนของแม่ปูไข่นอกกระดอง ตลอดจนพยายามเสริมสร้างความสำเร็จในลักษณะเครือข่ายที่แพร่กระจายไปในวงกว้างทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งเนื้อหาสาระที่กระจายแพร่ออกไปมุ่งเน้นในมาตรการการอนุรักษ์ พื้นฟูเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของปุม้าได้รับความร่วมมือจากประมงพื้นบ้านสมาชิกแกนนำเครือข่ายโครงการธนาคารปุม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนเป็นอย่างดี อาทิ ร่วมกันพัฒนารูปแบบการเพาะเลี้ยงปุม้าด้วยการติดตั้งระบบถังพักไข่ปูด้วยถังพลาสติกจำนวน 7 ใบ การใช้มาตรการปิดอ่าวประกาศข้อห้ามทางการประมงในบางพื้นที่ การลดจำนวนเครื่องมือประมงทำลายล้างลงในบางเขต

ช่องทางการสื่อสาร : จากการสัมภาษณ์คณะทำงานภาครัฐในโครงการธนาคารปุม้า พบว่า ผู้ส่งสารจากภาครัฐจะใช้การลงพื้นที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก กระทำการเช่นนี้ทั้งกับภาคเอกชนและภาคประชาชน/ชุมชน ใช้การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับจิตใจที่มั่นคงเปิดตัวเข้าทำงานอย่างจริงจังในการอนุรักษ์ พื้นฟู เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของปุม้าอย่างยั่งยืนภายในพื้นที่ จนเกิดเป็นภาพของนักพัฒนาที่มีต่อชุมชน จึงสรุปได้ว่า สื่อบุคคลของโครงการธนาคารปุม้า คือ นักวิชาการประมงชำนาญการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ใช้การพูดคุย ข้อความ ความรู้ การสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ในด้านการอนุรักษ์ พื้นฟู เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของปุม้าอย่างยั่งยืนภายในพื้นที่เป็นหลัก มีการใช้วิทยุสื่อสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อข่าวสารระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับภาครัฐ อาจมีการเชิญมาประชุมชี้แจงถึงแนวทางมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องข้อกับโครงการธนาคารปุม้า และพบว่าที่ผ่านมาโครงการธนาคารปุม้าไม่ได้มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ผลิตขึ้นเอง ผู้ส่งสารจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการส่งข่าวสาร ภาพประกอบในการส่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเข้าร่วมโครงการธนาคารปุม้า จากสื่อมวลชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ประกอบกับผู้ที่มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการโพสต์ลงเพจหรือเว็บไซต์ Facebook โฆษณามีเดียต่าง ๆ ทำให้บุคคลทั่วไปได้ทราบถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนั้นช่องทางการสื่อสารของโครงการธนาคารปุม้ามีวิทยุสื่อสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อข่าวสารระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับภาครัฐ

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ของสมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 5 กลุ่ม ยังพบว่า ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่ใช้พูดคุยระหว่างแกนนำสมาชิกภายในกลุ่มธนาคารปูม้า ทางสมาชิกจะเน้นในเรื่องการประชุมกลุ่มพบปะพูดคุย บางครั้งใช้โทรศัพท์ โลก ในการติดต่อพูดคุย และใช้ Facebook บ้างเป็นเฉพาะ บางท่านเท่านั้น และพบว่าเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้ามีการจัดกิจกรรมพาไปศึกษาดูงานของพื้นที่อื่น ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และรักษาสัตว์พันธุ์สัตว์น้ำให้คงอยู่ รักษาปริมาณสัตว์น้ำไว้ให้กับท้องทะเล สื่อสารผ่านกิจกรรมการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ และภายนอกศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ สำหรับในด้านการผลิตสื่อของโครงการธนาคารปูม้า พบว่า โครงการธนาคารปูม้าของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ไม่ได้มีงบประมาณเพียงพอในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์โครงการ ส่วนใหญ่สื่อที่เห็นมาจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน และผู้ส่งสารภาครัฐจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการให้ข่าวสารส่งภาพประกอบ เพื่อให้เป็นข้อมูลในการมาทำข่าว ทำกิจกรรมโครงการธนาคารปูม้าจากสื่อมวลชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับผู้ที่มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะมีการโพสต์ลงสื่อออนไลน์ และบนหน่วยพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวคุ้งกระเบนเอง ก็ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อ/สร้างช่องทางการสื่อสารแบบพหุอิทธิพันธ์ที่มีชีวิตไปในตัวตามคุณลักษณะเสริมไปอีกทาง

ผู้รับสาร : และจากการลงพื้นที่ พบว่า บุคลากรของหน่วยสาธิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวคุ้งกระเบนจะทำหน้าที่ส่งสารไปยังผู้รับสารหลัก ได้แก่ สมาชิกกลุ่ม แกนนำสมาชิกของโครงการธนาคารปูม้า ทั้งนี้จะมีนักวิชาการประมงชำนาญการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน เป็นผู้ส่งสารหลักที่จะนำทีมงานของหน่วยงานนี้เข้าไปสื่อสารกับสมาชิกกลุ่ม แกนนำสมาชิก การสื่อสารส่วนใหญ่จะไหลผ่านแกนนำสมาชิกในฐานะผู้รับสารช่วงที่ 1 แล้วแกนนำสมาชิกนำไปเผยแพร่กับสมาชิกท่านอื่น ๆ เป็นผู้รับสารช่วงที่ 2 อีกครั้งในรูปแบบเครือข่าย ส่วนสมาชิกท่านท่านอื่น ๆ จะนำไปเผยแพร่ต่อขึ้นแล้วแต่เห็นสมควรด้วยความสมัครใจเป็นลักษณะการเจรจาพูดคุย สาธิตให้เห็นภาพ ซึ่งเป็นลักษณะการไหลของข่าวสารภายในสมาชิกกลุ่มชุมชนของอ่าวคุ้งกระเบนฯ เพราะทุกคนเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จร่วมกัน คือ การได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน บนฐานทรัพยากรปูม้าในท้องถิ่น เพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพบนแนวทางการอนุรักษ์ พันธุ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนภายในอ่าวคุ้งกระเบน

จากการลงพื้นที่ พบว่า มิติด้านการสื่อสารทั้งหมดเป็นลักษณะการสื่อสารตามขั้นตอนในการพัฒนาระบบการจัดการประมง ที่ทำโดยรัฐไปสู่ระบบการจัดการประมงโดยชุมชนของโครงการธนาคารปูม้า ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน คือ 1) เป็นลักษณะการแจ้งข่าวสาร เผยแพร่แนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการจัดการประมงของเจ้าหน้าที่หน่วยสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำไปยังเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยการบอกต่อ การแจ้งข่าวสารในรูปแบบของจดหมายเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้น 2) ในลักษณะปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยสาธิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกับชาวประมงเครือข่ายธนาคารปูม้า รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ถึงความต้องการที่จะสะท้อนบทบาทในการจัดการประมงของเครือข่ายสมาชิกตามแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า เพื่อส่งเสริมต่อการพัฒนาอาชีพประมง 3) เน้นการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างเครือข่ายธนาคารปูม้า เจ้าหน้าที่หน่วยสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยกัน รวมถึงความร่วมมือระหว่างชาวประมงด้วยกันระหว่างชุมชนประมงที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง 4) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างกัน 5) เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน โดยจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ

นโยบาย แผนการดำเนินงาน และงบประมาณที่ภาครัฐจะจัดสรรให้กับโครงการธนาคารปูม้า รวมถึงข้อมูลทางวิชาการด้านต่าง ๆ 6) บทบาทของเจ้าหน้าที่ที่จะให้คำปรึกษาด้านวิชาการและประสานงาน มาตรการจัดการประมงให้แก่สมาชิกเครือข่ายและชุมชนภายในอ่าวคังกระเบน แต่ในทางกลับกันเครือข่ายสมาชิกก็ต้องให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่หน่วยสาธิตเพาะพันธุ์สัตว์น้ำด้วยเช่นกัน ในฐานะนักวิชาชีพประมงที่เชี่ยวชาญกว่า ทั้งนี้ 7) จะเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานประมงร่วมกัน ก่อให้เกิดการปฏิบัติงานตามภารกิจต่าง ๆ ตามขั้นตอนการพัฒนากระบวนการจัดการประมงโดยชุมชนของโครงการธนาคารปูม้า 8) ซึ่งผลสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะการสร้างระบบหุ้นส่วนร่วมกัน และ (9) เครือข่ายดังกล่าว จะมีระบบการควบคุมโดยชุมชนเป็นการทำประมงควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ เครือข่าย จะช่วยกันเฝ้าระวังและแจ้งบอกต่อผู้ส่งสารอย่างหน่วยงานสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และ 10) เกิดการประสานงานระหว่างชุมชนใกล้เคียงเป็นการสื่อสารเพื่อจัดการประมงในภาพรวมหรือในระดับกว้างหรือที่เรียกว่าเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือนั่นเอง

ปัญหาและอุปสรรคการสื่อสาร : จากการสัมภาษณ์คณะทำงานโครงการธนาคารปูม้า พบว่าในพื้นที่ของหน่วยสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวคังกระเบนฯ มีความจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานมีความพร้อมมากยิ่งขึ้นในแง่การสื่อสารที่ครบวงจร โดยจุดเด่นของหน่วยงานสาธิตแห่งนี้มีความพร้อมประจุกห้องเรียนธรรมชาติที่มีชีวิต ซึ่งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปัจจุบันหน่วยสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวคังกระเบนฯ ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสาร และช่องทางการสื่อสารรองรับนักท่องเที่ยวและผู้เข้าศึกษางานดูงานอย่างต่อเนื่อง และมีอัตราจำนวนผู้เข้าชมสูงตลอดทั้งปี หากปรับปรุงพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตส่วนนี้ ให้มีความพร้อมด้านอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว และผู้ศึกษางานเพิ่มขึ้น ก็จะส่งผลดีต่อทางด้านเศรษฐกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่หน่วยงานสาธิตยังขาดงบประมาณสนับสนุนในด้านการผลิตสื่อเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้องกับโครงการธนาคารปูม้า ผู้ส่งสารจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการส่งข่าวสาร ภาพประกอบในการทำกิจกรรมให้สื่อมวลชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ประกอบกับผู้ที่มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการโพสต์เรื่องราวผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ทำให้บุคคลทั่วไปได้ทราบถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปอีกทาง สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการฟื้นฟู อนุรักษ์ โครงการธนาคารปูม้าในด้านการเกี่ยวข้องกับชาวประมงพื้นบ้าน เครือข่ายแกนนำสมาชิกโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่า มีชาวประมงพาณิชย์ต่างถิ่น ได้เข้ามาลักลอบจับปูม้า โดยการใช้อวนขนาดใหญ่ เครื่องมือประมงลากคู่ ทำให้ลูกปูม้าที่มีขนาดเล็ก หนุ่ยทะเล และสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบนิเวศน์ธรรมชาติ รวมถึงลอบที่ใช้จับปูม้าของชาวประมงพื้นบ้านในท้องทะเลติดไปกับลากขนาดใหญ่ด้วย และปัญหาและอุปสรรคในประเด็นการออกกฎหมายควบคุมและมีผลบังคับใช้ สภาวะการณ์ขณะนี้การสื่อสารอยู่ระหว่างขั้นตอนของการดำเนินการสื่อสารกับชาวประมงพื้นบ้านเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมประมงและศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคังกระเบนฯ ที่ต้องเร่งทำความเข้าใจถึงมาตรการต่าง ๆ ที่ออกมาเพื่อให้ชาวประมงพึงปฏิบัติตามกฎหมายและเพื่อประโยชน์ของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวคังกระเบนในที่สุด

2. ความต้องการทางการสื่อสาร เพื่อกำหนดแนวทางสู่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ความต้องการการสื่อสาร : การสะท้อนข้อมูลจากการจัดเวที พบว่า โครงการธนาคารปูม้ามีความต้องการการสื่อสารในประเด็นการหามาตรการ และระบบจัดการประมงที่เหมาะสมเพื่อการฟื้นฟูอนุรักษ์ โครงการธนาคารปูม้านั้น จะเริ่มจากผู้ส่งสารหน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จะเป็นผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ ในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ปูม้า ข้อมูลที่สื่อสารออกไปมีความชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน เป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนและสร้างเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ตลอดจนเผยแพร่ชื่อเสียงโครงการพระราชดำริ หน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯจะมีการปฏิบัติการลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายที่พิจารณาจากแนวเครื่องมือการทำประมงปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน ซึ่งประกอบด้วย 5 พื้นที่คือ 1) กลุ่มประมงชายฝั่งท่าแฉลบ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี 2) กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านปากตะโปน-บ้านท่าแฉลบ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี 3) กลุ่มประมงชายฝั่งคุ้งกระเบน อำเภอกาบัง จังหวัดจันทบุรี 4) กลุ่มประมงชายฝั่งเจ้าหลาว อำเภอกาบัง จังหวัดจันทบุรี และ 5) กลุ่มประมงบ้านคุ้งกระเบน (ปูม้า) อำเภอกาบัง จังหวัดจันทบุรี พื้นที่ดังกล่าวจึงถูกกำหนดเป็นพื้นที่สำหรับปฏิบัติการด้านการสื่อสาร ที่เน้นการลงพื้นที่สร้างความคลุกคลี สร้างความไว้วางใจต่อชาวประมงพื้นบ้าน

โดยหวังผลการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างเครือข่ายเป็นสำคัญ ระบบจัดการประมงของโครงการธนาคารปูม้ามามีลักษณะการร่วมกลุ่มเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จ จัดตั้งเป็นเครือข่าย วัตถุประสงค์ก็เพื่อปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงไม่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ ช่วยกันเฝ้าระวัง เพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์และความมั่นคงทางอาหารของทรัพยากรปูม้าที่พอเพียง เข้าถึง ใช้ประโยชน์อย่างมีเสถียรภาพ ทั้งนี้ จากการสะท้อนข้อมูลในการจัดเวที พบว่า เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จะเป็นผู้คอยช่วยเหลือปรึกษาดูแล ตลอดจนประสานงานกับประมงจังหวัด เมื่อเครือข่ายสมาชิกมีข้อกังขาบางประการ เช่น มาตรการทางกฎหมาย และจากการสัมภาษณ์กลุ่ม สมาชิกเครือข่ายมักเกิดความไม่เข้าใจในเรื่องของข้อมูลข่าวสารด้านมาตรการและระบบจัดการประมงที่เหมาะสมว่าได้ส่งต่อข่าวสารถึงผู้รับสารระดับใดบ้าง และมาตรการที่มีนั้นควรเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจด้านการพัฒนาอาชีพประมงและสร้างรายได้ต่อตนเอง/ชุมชนอย่างยั่งยืน

สำหรับด้านคณะทำงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารของโครงการ จากการสัมภาษณ์ พบว่า หน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ได้เปิดเป็นพื้นที่จัดแสดงให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานประจูดังห้องเรียนธรรมชาติที่มีชีวิต ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่จึงส่งผลต่อความต้องการการสื่อสาร ที่มีความต้องการสื่อสารแบบครอบคลุมครบวงจรในหน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูโครงการธนาคารปูม้าให้มีความพร้อมและสร้างความประทับใจต่อผู้รับสาร (ผู้เข้าชม) ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสื่อที่ชาวประมงพื้นบ้านเครือข่ายประมงปูม้าต้องการ จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า ต้องการสื่อเฉพาะกิจเพิ่มเติมเพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องการทำฟื้นฟู อนุรักษ์พันธุ์ปูม้า โดยจัดทำเป็นแผ่นพับ ผลิตคลิพวีดีโอสั้น ๆ ประมาณ 2-3 นาที เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟู อนุรักษ์พันธุ์ปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนฯ จัดทำคลิพวีดีโอที่มีภาพและ

เพลงประกอบ หรืออาจมีเว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดียที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู อนุรักษ์ปูม้า ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ของหน่วยสัตวการเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จะทำหน้าที่เป็นสายด่วน Call center รับเรื่องร้องเรียนจากการจับปูม้า นอกจากนี้จากการจัดเวที ยังพบว่า ปัจจุบันกิจกรรมการเลี้ยงปู นอกกระดองยังมีผู้ให้ความสนใจน้อย ดังนั้น ชาวประมงพื้นบ้านภายในอ่าวคุ้งกระเบนต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ร่วมปลูกฝังซึ่งการสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ธนาคารปูม้าอย่างต่อเนื่อง

ในความต้องการด้านเนื้อหาข่าวสาร ยังคงอยู่ที่มาตรการทางกฎหมายในการทำประมงซึ่งเชื่อมโยงต่อข้อมูลการสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ ตลอดจนการนำข้อมูลต่าง ๆ ไปขยายผลกับพื้นที่ใกล้เคียง บางกลุ่มตัวแทนสมาชิกเครือข่ายธนาคารปูม้า สามารถสร้างบทบาทการเป็นผู้นำเป็นวิทยากรบรรยายให้แก่หน่วยงานภายนอกได้ และชาวประมงพื้นบ้านมีความต้องการให้เจ้าหน้าที่เลือกใช้ช่องทางการสื่อสาร ในการลงพื้นที่หรือส่งวิทยากรลงพื้นที่มาให้คำแนะนำมากกว่าการเรียกมาประชุม

สำหรับแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์โครงการธนาคารปูม้า จะรวมถึงการสื่อสารฟื้นฟู อนุรักษ์เรื่องการปลูกหญ้าทะเล แหล่งที่อยู่ของปูม้า อนึ่ง ผลของการสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ของโครงการธนาคารปูม้า ได้ส่งผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืนของทรัพยากรปูม้า ได้ส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือน การมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น สร้างเศรษฐกิจภายในชุมชน ธนาคารปูม้าทำให้มีพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ปูม้า ส่งผลให้มีความความยั่งยืนในอาชีพในการใช้ทรัพยากร เพราะเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ปูม้าในอ่าวคุ้งกระเบน มีจำนวนน้อยมากประชากรคนบริโภคก็น้อย แต่เมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นจึงส่งผลให้การเจริญเติบโตของสัตว์น้ำโตช้าลง เพราะคนบริโภคมีมากกว่าสัตว์น้ำ สัตว์น้ำโตไม่ทันต่อผู้บริโภค ถ้าหากไม่มีการขยายพันธุ์เพิ่ม ขาดการฟื้นฟูอนุรักษ์ สัตว์เศรษฐกิจอย่างปูม้าก็คงหมดไปสรุปได้ว่า การสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ของโครงการธนาคารปูม้าทำให้ชาวประมงพื้นบ้านได้สร้างความเข้าใจในการเข้าร่วมโครงการธนาคารปูม้าหรือการเลี้ยงปูสร้างเครือข่ายผลประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

โครงการธนาคารปูม้าเป็นโครงการที่มีกระบวนการสื่อสารตามโมเดลของกระบวนการสื่อสารที่เบอร์โกลได้นำเสนอไว้ อันประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร มีเป้าประสงค์เพิ่มจำนวนปูม้าคืนสู่ธรรมชาติ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุชาติ เอกโพธิ์ (2554) ธนาคารปูของกลุ่มฟื้นฟูทรัพยากรปูม้า ชุมชนเกาะเตียบ ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้ถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรปูให้เพิ่มขึ้น ซึ่งการสื่อสารของโครงการธนาคารปูม้า เป็นลักษณะกำหนดกรอบและการวางแผนการสื่อสารการพัฒนาเป็นสำคัญ ที่ต้องการเพิ่มผลผลิตทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน ซึ่งมีการทำงานในระดับต่าง ๆ ตามที่ กิติมา สุรสนธิ (2548, น. 330-335) ได้นำเสนอไว้โดยขั้นตอนในการพัฒนาระบบการจัดการประมง ของโครงการดังกล่าวนี้ ได้นำแนวทาง การฟื้นฟูอนุรักษ์ของทรัพยากรปูม้า มาบรรจุไว้ในพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยรัฐ ไปสู่ระบบการจัดการประมงโดยชุมชน สอดคล้องตามที่ กังวาลย์ จันทรโชติ (2541, น. 21-25) ได้ศึกษาถึงการจัดการประมงประกอบด้วย 10 ขั้นตอน คือ โครงการธนาคารปูม้าเป็นของรัฐ มีเจ้าหน้าที่หน่วยสัตวแพะพันธุ์สัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนา

อ่าวคังกระเบนฯ เป็นผู้ส่งสาร ทำการส่งสารโดยชี้แจง แจ้งข่าวสารเผยแพร่แนวคิดการฟื้นฟู อนุรักษ์ตาม โครงการธนาคารปูม้าให้แก่ฝ่ายชาวประมงพื้นบ้านภายในอ่าวคังกระเบน โดยทั้งสองฝ่ายจะร่วมปรึกษาหารือในประเด็นความสนใจและความต้องการในระบบการจัดการประมง ที่จะเกิดขึ้น กระบวนการดังกล่าว ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชาวประมงพื้นบ้านหรือฝ่ายชาวประมงด้วยกันเอง ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทางที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันได้กล่าวคือ รัฐให้คำปรึกษา ในบทบาทนักวิชาการ ในขณะที่รัฐก็ต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับฝ่ายชาวประมงพื้นบ้านด้วยในฐานะนักปฏิบัติการ ทำประมงมีอาชีพ และฝ่ายชาวประมงพื้นบ้านก็ต้องให้ข้อมูลบางส่วนแก่รัฐ ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติงาน ร่วมกันสร้างความสนิทสนมเป็นอย่างดี เพราะหากเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งอะไรก็สามารถตกลงกัน

อนึ่ง การปฏิบัติงานจนสร้างความสนิทสนมดังกล่าว ยังได้ส่งผลให้ ผู้ส่งสารเป็นตัวกลางในการ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ได้ เช่น ภาคเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการทำงาน ร่วมกันนั้นได้สร้างให้เกิดระบบหุ้นส่วนความสำเร็จ การคืนทรัพยากรท้องถิ่นสู่ชุมชนก่อให้เกิดเป็นสมบัติของ ชาวประมงร่วมกัน ในทางปฏิบัติทรัพยากรเหล่านี้ชาวประมงในชุมชนจะเป็นเจ้าของและเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ในขณะที่เครือข่ายสมาชิกจะทำหน้าที่ควบคุมกันเอง เช่น แจ้งต่อผู้ส่งสาร หน่วยงานภาครัฐเพื่อเฝ้าระวัง การลักลอบการทำประมงผิดกฎหมาย เครือข่ายธนาคารปูม้าจะสร้างการประสานระหว่างชุมชนใกล้เคียง เกิดประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรประมง ตรวจสอบทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเครือข่ายชุมชน ชุมชนใกล้เคียง ทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมตามแนวคิดของ สุทธิ คำชายกิจจวิช (2559) ได้เสนอไว้ในเอกสารเผยแพร่ของศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคังกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ กล่าวว่าการฟื้นฟูสถานการณ์ดังกล่าวให้ดีขึ้น โดยการใช้มาตรการปิดอ่าว การประกาศข้อห้ามทางการ ทำประมงในบางพื้นที่ การลดจำนวนเครื่องมือประมงประเภททำลายล้างลงในบางเขต และรวมถึงกิจกรรมใด ๆ ของมนุษย์ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเล เป็นต้น มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีส่วนสนับสนุน ให้ท้องทะเลของไทยได้รับการฟื้นฟู และจากปัญหาและอุปสรรคที่พบในการสื่อสารโครงการธนาคารปูม้า การขาดงบประมาณด้านการผลิตสื่อและประเด็นการออกกฎหมายควบคุม การมีผลบังคับใช้ ได้สอดคล้องกับ ปัญหาและอุปสรรค ตามที่ กิติมา สุรสุนธิ (2548, น. 331) อธิบายไว้ว่า ตามสภาพการณ์จริงที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง จะพบเจอปัญหาและอุปสรรคต่อการวางแผนระบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ในระยะที่ 1 สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน อันส่งผลต่อประโยชน์ในการวางแผนการสื่อสารที่เหมาะสมในระยะที่ 2 ระยะของการกำหนด หรือวางลำดับความสำคัญของเป้าหมาย นอกจากนี้ กิติมา สุรสุนธิ (2548, น. 335) ยังได้นำเสนอเพิ่มเติม ถึงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบใหม่ที่ต้องมีหลักการที่ว่า เน้นความเสมอภาคของการกระจายข่าวสาร การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาตนเอง และผสมผสานระหว่างความคิดแบบเก่ากับความคิด แบบใหม่ เชื่อมโยงกับผลการศึกษาในด้านผู้รับสารที่ต้องการสนับสนุนด้านการสื่อสาร อันต้องการให้เกิดการ พุดคุย เจรจา หาข้อตกลงที่สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ดังนั้น ข้อสรุปนี้จึงสัมพันธ์กับงานวิจัยของ ธงชัย นิติรัฐสุวรรณ และคณะ (2553) ที่พบว่า ความคิดเห็นของชาวประมงที่มีต่อแนวทางการจัดการประมงปูม้า จัดเป็นส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรปูม้า และงานวิจัย ของ ธงชัย นิติรัฐสุวรรณ (2546) ที่พบว่า หากได้มีการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยกัน ระหว่างภาครัฐและประชาชนคือชาวประมงในพื้นที่ตั้งแต่ต้นทางน่าจะเกิดประโยชน์และความร่วมมือในการ ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้ ขณะที่ความต้องการในสภาพการณ์สื่อสารในด้านเนื้อหาสาระที่ยังคงอยู่ในมาตรา การทางกฎหมาย สอดคล้องกับแนวคิดการจัดร่วมในการจัดการประมงของ สมหญิง เปี่ยมสมบูรณ์ (2551)

ว่าด้วยการจัดการประมงแบบมีส่วนร่วมหรือการจัดการร่วม (Co-management) เป็นกระบวนการจัดสรรอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานของรัฐและกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดการประมงรัฐจะต้องยอมให้ชุมชนประมงหรือองค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมงซึ่งมีลักษณะการมีส่วนร่วมแบบทางการตามที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548, น. 104-105 อ้างถึงใน เนตรนิภา ภูตระกูล, 2555, น. 53-55) ได้นำเสนอไว้

จากผลการศึกษา โครงการธนาคารปูม้าที่ใช้การจัดการประมงโดยชุมชน เน้นการสร้างเครือข่ายชุมชนของผู้ใช้ทรัพยากร (กลุ่มเป้าหมายในการสื่อสาร) ของพื้นที่ชายฝั่งทั้ง 4 พื้นที่ของอ่าวคุ้งกระเบน กระบวนการดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กวรวรรณ เวชชานุเคราะห์ และคณะ (2556) ที่พบว่า ผลที่เกิดจากองค์ประกอบการสื่อสารชุมชนจะทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วม อนึ่ง การทำหน้าที่เป็นสายด่วน Call center รับเรื่องร้องเรียนจากการลบลอบจับปูม้าของผู้ส่งสารซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นวิธีการตามที่ อุธร ฤทธิสิริ (2556, น. 135-137) ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของภาครัฐต้องยอมรับความรู้ของชุมชน โดยสร้างหลักประกันว่าชุมชนสามารถใช้ภูมิความรู้ของตนได้จริง รัฐจะทำหน้าที่ปกป้องไม่ให้อำนาจจากภายนอกเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรไปจากชุมชน อนึ่ง ผู้ส่งสารยังได้วางระบบการสื่อสารที่เข้าใจถึงสภาพการณ์สื่อสารภายในชุมชนที่ใช้การสร้างควมไว้วางใจที่ดีต่อชาวประมงพื้นบ้าน โดยพบว่าสภาพการณ์สื่อสารที่ต้องสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายต้องเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพการทำประมง ดังที่ กิติมา สุรสนธิ. (2556, น. 335) ได้นำเสนอไว้ซึ่งเป็นระยะหนึ่งของการศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์

การสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ โครงการธนาคารปูม้า จะสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบางประการ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้อธิบายไว้ สำหรับข้อ 1 ที่เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสาธารณสุขเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นผู้ส่งสารทำหน้าที่หลักในการสื่อสารเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ แก่ชาวประมงพื้นบ้านให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในอันที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม นำมาสู่ข้อที่ 2 ปรับปรุงคุณภาพการทำประมงโดยใช้เครื่องมือประมง ที่ไม่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำและช่วยลดการขาดแคลนลูกปูม้า และดำเนินการในข้อที่ 7 ก่อให้เกิดการป้องกันไม่ให้แม่พันธุ์ปูม้าลดน้อยลง ศึกษาวิจัยเพิ่มผลผลิตลูกปูและเสริมสร้างการปลูกหญ้าทะเล เป็นต้น โดยแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ โครงการธนาคารปูม้า มีการกำหนดแนวทางตามมาตรการในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ดังที่ อรพิน กาบสลับ (2550, น. 27) ได้กำหนดไว้สำหรับ 2 มาตรการใหญ่คือ มาตรการการอนุรักษ์โดยตรง คือ การรักษา ป้องกันจากกิจกรรมการเขี่ยไขปูนอกกระดอง การปลูกหญ้าทะเล และมาตรการทางสังคมใช้ความร่วมมือจากเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ซึ่งการดำเนินงานด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์ของโครงการปูม้า ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2550, น. 52-53) ที่กล่าวถึง วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันต้องประกอบด้วย 4 ประการ คือ ประการแรก จัดตั้งเป็นเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้าที่มีภาคบริษัทเอกชนให้การสนับสนุน ประการที่สอง ออกกฎหมายควบคุมซึ่งถือวายเป็นความต้องการด้านการสื่อสาร เนื้อหาข่าวสารข้อกฎหมายที่เชื่อมโยงต่อข้อมูลการสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเพื่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ ประการที่สาม การให้การศึกษแก่ประชาชนเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งพลังอำนาจของสื่อมวลชน สังคมออนไลน์ในการนำเสนอเผยแพร่กิจกรรมการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ การสื่อสารเพื่อการพัฒนา และประการสุดท้าย มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบ คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ซึ่งมีลักษณะการทำงานแบบสหวิทยาการ

ซึ่งผลของการสื่อสารในประเด็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกได้เกี่ยวข้องกับสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน การเพิ่มรายได้ที่มากขึ้นเนื่องด้วยการเข้าระบบธนาคารปูม้าจะทำให้เกิดพ่อแม่พันธุ์ปูม้าที่มากขึ้นส่งผลต่อความยั่งยืนในการประกอบอาชีพการทำประมงภายในอ่าวคุ้งกระเบน ดังที่องค์การและเกษตรแห่งสหประชาชาติองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้อธิบายไว้ ตามความหมายของแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติย่อย สามารถอธิบายได้ดังนี้ 1) ความพอเพียงของทรัพยากรปูม้าที่มีพ่อแม่พันธุ์ปูม้าสามารถสร้างความยั่งยืนต่อ 2) การเข้าถึงของชาวประมงพื้นบ้านภายในชุมชน ภายใต้บริษัทของการสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชน 3) เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่เพียงพอต่อการสร้างรายได้ และ 4) เกิดเสถียรภาพของทรัพยากรปูม้าของประชาชน ครัวเรือนที่สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา โดยไม่ต้องเสี่ยงกับความแปรปรวนโอกาสขาดความมั่นคงทางอาหารอย่างปูม้า อันเป็นผลมาจากวิกฤตหรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาลสำหรับอนาคต นอกจากนี้ การรู้สึกถึงความไม่มั่นคงทางอาหารของทรัพยากรปูม้าเกิดขึ้นได้ในมิติจิตวิทยาและสังคม เพราะหากไม่พันธุ์ อนุรักษหรือใช้เครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ สัตว์เศรษฐกิจอย่างปูม้าก็คงหมดไป กระบวนการดังกล่าว จึงถือว่าเป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชน เริ่มรู้สึกต่อความไม่มั่นคงทางอาหารที่ไม่หยุดนิ่งแต่มีพลวัตครัวเรือไม่เกิดความนิ่งเฉย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Radimer ที่อ้างไว้ในศจันทร์ ประชาสันต์ (2552, น. 13-17) สรุปว่า ความไม่มั่นคงทางอาหารของคุณคนและครัวเรือนประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ ความรู้สึกกังวลใจเกี่ยวกับอาหาร คุณภาพของอาหารที่ไม่เพียงพอหรือปริมาณอาหารไม่เพียงพอ ดังนั้น เมื่อบุคคลและครัวเรือนเริ่มตระหนักถึงการเลี้ยงเพาะพันธุ์ พันธุ์ อนุรักษปูม้า จึงเปรียบเสมือนว่าเป็นสภาพของคนในชุมชนที่ได้ผ่านระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืน ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ อันเกิดการจัดให้มีระบบอาหารที่เพียงพอตามลักษณะการสร้างความยั่งยืนของทรัพยากร

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาถึง ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการสื่อสารของโครงการธนาคารปูม้าเป็นการศึกษาถึงสภาพการณ์การสื่อสาร ที่เกิดขึ้นจริงต่อการวางแผนระบบการสื่อสารการพัฒนา ตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในระยะที่ 1 ที่จะส่งผลต่อประโยชน์ในการวางแผนหรือกำหนดวงลำดับความสำคัญของเป้าหมายที่เหมาะสมในระยะที่ 2 ผู้ศึกษา มีความเห็นว่า การวางแผนระบบการสื่อสารการพัฒนา สามารถแบ่งได้ถึง 3 ระยะ ดังนั้นจึงเห็นว่า การวางแผนระบบการสื่อสารการพัฒนาสำหรับระยะที่ 2 และ 3 เป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับนักสื่อสารในชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาต่อยอด พัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัยในครั้งต่อไป
2. จากผลการศึกษาที่แสดงถึงพลังอำนาจของสื่อมวลชน ที่มีต่อการพัฒนาในระดับท้องถิ่นของการขยายผล เผยแพร่โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ควรเกิดการพัฒนาระบบในการวิจัยในครั้งต่อไป เพราะเป็นมุมมองที่แสดงถึงการยอมรับที่มีต่อนวัตกรรมใหม่ในการทำให้สังคมดำเนินไปสู่ความทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

- กรวรรธ เวชชานุเคราะห์ และคณะ. (2556). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนคลองโคกน จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กังวาลย์ จันทร์โชติ. (2541). การจัดการประมงโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.).
- กิติมา สุรสนธิ. (2548). การวางแผนการสื่อสาร : แนวคิดและเทคนิค.ศูนยหนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติมา สุรสนธิ. (2556). การสื่อสารปัญหาใหญ่ของการบริหารจัดการน้ำท่วม. วารสารศาสตร์, 6(2) : 139-163.
- ฐกร คำชายกิจธวัช. (2559). อารมณ์ของทรัพยากรปูม้าที่อ่าวคังกระเบน.เอกสารเผยแพร่. จันทบุรี : หน่วยงาน สาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคังกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- ธงชัย นิตริรัฐสุวรรณ และคณะ. (2553). ความคิดเห็นของชาวประมงขนาดเล็กที่ทำประมงปูม้าต่อการจัดการ ทรัพยากรปูม้าในจังหวัดตรัง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ธงชัย นิตริรัฐสุวรรณ. (2546). การจัดการประมงปูม้าในอำเภอลิเกา จังหวัดตรัง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ศจินทร์ ประชาสันต์. (2552). การพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.).
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคังกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2555). แผนแม่บทแผนแม่บทศูนย์ศึกษา การพัฒนาอ่าวคังกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2555 – พ.ศ. 2559). จันทบุรี : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคังกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สมหญิง เปี่ยมสมบูรณ์. (2551). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรประมง : กรณีศึกษาชุมชน ประมงต้นแบบอ่างเก็บน้ำเขื่อนแก่งกระจาน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.
- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ. (2550). หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.ท.
- สุชาติ เอกไพฑูรย์. (2554). แนวทางการบริหารจัดการของผู้ประกอบการทางสังคมในบริบทประเทศไทย กรณีศึกษา : “ธนาครปู” ของกลุ่มฟื้นฟูทรัพยากรปูม้า ชุมชนเกาะเตียบ ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อรพิน กาบสลับ. (2550). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร ทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- อุธร ฤทธิลิก. (2556). การจัดการทรัพยากรประมง. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ผู้เขียนบทความ

นางสาวสุทธินันท์ โสตรวิถิ

อาจารย์ ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต

E-mail : nickykiko@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภารดี พึ่งสำราญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต

E-mail : taoparadee@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัชนีชีวัต์ ตันติกุลวรา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต

E-mail : rajashivar.s@rbru.ac.th

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เลขที่ 41 หมู่ 5 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง

จังหวัดจันทบุรี 22000

ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชน บ้านมันแกว
อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม
SOCIAL CAPITAL IN COMMUNITY PLAN PROCESS, BAN MUN-KAEW
COMMUNITY, KUD-RUNG DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

สายไหม ไชยศิริรินทร์
SAIMAI CHAISIRIN
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
MAHASARAKHAM UNIVERSITY
มหาสารคาม
MAHASARAKHAM

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานะทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกว 2) ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านมันแกว และ 3) ศึกษาการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และกรรมการกลุ่มอาชีพ บ้านมันแกว ตำบลกุตุรงค์ อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน ที่เลือกโดยวิธีเจาะจงเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีอุปมานวิเคราะห์และการตีความ ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีทุนทางสังคมทั้งในมิติของความรู้ ความดีและความรัก กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านมันแกว ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสำรวจปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการ และการดำเนินโครงการ ชุมชนบ้านมันแกว มีการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมด้านมิติของความรู้มากกว่าด้านความดีและความรัก โดยมีการประยุกต์ใช้ในขั้นตอนของการดำเนินโครงการมากที่สุด กระบวนทัศน์ของผู้นำและฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นปัจจัยสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชน ผู้นำชุมชนควรได้รับการพัฒนากระบวนทัศน์ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนและการพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, กระบวนการแผนชุมชน

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the status of social capital in the community, 2) to study the process of community plan, and 3) to study the application of social capital in community plan process. This study was based on the qualitative research approach. The samples were 25, consisted of the village committee, village experts, and occupational group committee. Field data were gathered by in-depth interviews,

observation, and documentary reviews. Content analysis were done by using deductive and interpretation methods. Simple statistics such as percentage was also applied for quantitative data analysis. The results of this research revealed that the social capital of community was found in dimensions of knowledge; goodness; and love. Community Plan Process consisted of 3 major steps, that were problems and need identification; project propose; and project implementation. The community could apply the social capital in dimension of knowledge more than goodness and love. It was mostly found in step of project implementation. Community leader's paradigm and villagers' economic status are important factors of an application of social capital in community plan process. The community leaders were recommended to be developed their social capital paradigm for promoting social capital in the process of community plan and community development work.

Keywords: Social capital; Community plan process

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการปรับกระบวนการพัฒนาในช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นผลมาจากความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทั้งนี้ภาพรวมของการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมี ปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่จากเดิมที่ให้ ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเปลี่ยนวิถีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เรื่องทุน ได้ปรากฏขึ้นในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย หลังปีพ.ศ. 2540 เมื่อประเทศไทยได้ประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ทุนในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่เงินทุน คือทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชน ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งรัฐบาลได้สนับสนุนให้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2541 ภายใต้กองทุนการลงทุนทางสังคม (Social investment fund : SIF) ต่อมาทุนทางสังคมได้มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทยมากขึ้น เมื่อในช่วงเวลาของแผนฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สำรวจ วิเคราะห์ และนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความท้าทายและโอกาสของประเทศ ไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจรวมถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทางเลือกของเศรษฐกิจไทย การเตรียมการสำหรับภาวะโลกร้อนและสร้างโอกาสการพัฒนา การออกแบบสถาปัตยกรรมทางสังคมให้เป็นทางเลือกใหม่ของคนไทย และสร้างสัญญาประชาคมใหม่ให้เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สมดุล โดยเฉพาะประเด็นการออกแบบสถาปัตยกรรมทางสังคมให้เป็นทางเลือกใหม่ของคนไทย ที่กล่าวถึงการออกแบบสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งมีเป้าหมายใน 4 มิติ คือ 1) สังคมแห่งความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ (Social cohesion) 2) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic security) 3) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social inclusion) 4) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social

empowerment) ซึ่งในการออกแบบสังคมที่มีคุณภาพเพื่อให้สนองเป้าหมายทั้ง 4 มิติดังนั้น สิ่งที่ถูกหยิบยกให้เป็นปัจจัยสำคัญตัวแรกคือ “ทุนทางสังคม” (อาทิตย์ บุตดาตวง, 2554)

การวางแผนเป็นกระบวนการเริ่มแรกของการบริหารจัดการทั้งหมด การวางแผนจึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งในหน่วยงานทุกระดับตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับชุมชนท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาชุมชนนั้น การวางแผนเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งปัญหาของการพัฒนาชุมชนนั้นส่วนใหญ่เกิดจากชุมชนไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มในการคิด และวางแผนด้วยตนเอง ปัญหาและความต้องการของชุมชนมักเกิดจากบุคคลภายนอกดำเนินการ ชุมชนไม่เคยทำแผนพัฒนาตนเอง และกระบวนการที่คนในการพัฒนาไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาดคน (เสรี พงศ์พิศ, 2548, น. 10) จากปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว การจัดทำแผนชุมชนจึงมีความสำคัญ ซึ่งการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นทั้งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้แผนชุมชนได้รับการส่งเสริมและนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานฐานรากของการขับเคลื่อนการพัฒนา

แผนชุมชน เป็นกิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ความต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอกด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ ก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ โดยชุมชนเสนอแผนชุมชนเข้าเป็นแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแผนงานโครงการของราชการได้ แผนชุมชนอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่น อาทิ แผนแม่บทชุมชน แผนชุมชนท้องถิ่น แผนชีวิต เป็นต้น

แผนชุมชนที่มีคุณภาพนั้นควรเป็นแผนที่มีการพึ่งตนเองและบูรณาการทุนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้มากที่สุด โดยเฉพาะทุนทางสังคมซึ่งในแต่ละชุมชนต่างก็มีทุนทางสังคมของชุมชนที่หลากหลาย เช่น ความรู้ภูมิปัญญา ความเอื้ออาทร เครือข่ายความสัมพันธ์ ฯลฯ ทั้งนี้ชุมชนที่สามารถประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมบูรณาการร่วมกับทุนรูปแบบอื่น ๆ ในกระบวนการแผนชุมชนได้ ชุมชนนั้นจะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองและสามารถลดการพึ่งพาจากภายนอกได้มากขึ้น ซึ่งถือว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านดอนศาลเจ้า พบว่าทุนทางสังคม ในด้านเครือข่ายของกลุ่มและการมีส่วนร่วม มีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ จนถึงการปรับปรุงการดำเนินงาน ซึ่งจะสามารถนำพาชุมชนให้เกิดการพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงเสนอให้มีพื้นที่และเวทีให้ทุนทางสังคมได้ถูกใช้ประโยชน์ รวมถึงการสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการสะสมและเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม (สุเทพ คำเมฆ, 2559, น. 1-2) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบว่าการศึกษาด้านการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนยังมีจำกัด จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ชุมชน “บ้านมันแกว” (นามสมมุติ) ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ถูกเลือกเป็นพื้นที่ในการศึกษาเพราะเป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำงานของหลายองค์กร ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช) สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุดรัง และองค์การบริหารส่วนตำบล

เป็นชุมชนที่มีศักยภาพด้านทุนทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้นำนิสิตรายวิชาการวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนไปเรียนรู้และฝึกปฏิบัติการภาคสนามแผนชุมชน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว ว่ามีการประยุกต์ใช้ได้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร เพราะเหตุใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานะทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกว
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านมันแกว
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมในงานพัฒนาชุมชน
2. สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาการพัฒนาชุมชน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ทุนทางสังคม หมายถึง องค์ประกอบทุนทางสังคม 3 มิติ 1) มิติของความรู้ 2) มิติของความคิด 3) มิติของความรัก

มิติของความรู้ หมายถึง ความรู้ ภูมิปัญญาหรือพื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมไปถึงสมรรถนะของคนและผู้นำ ซึ่งแสดงถึงความรู้ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่จำเป็นในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสังคม

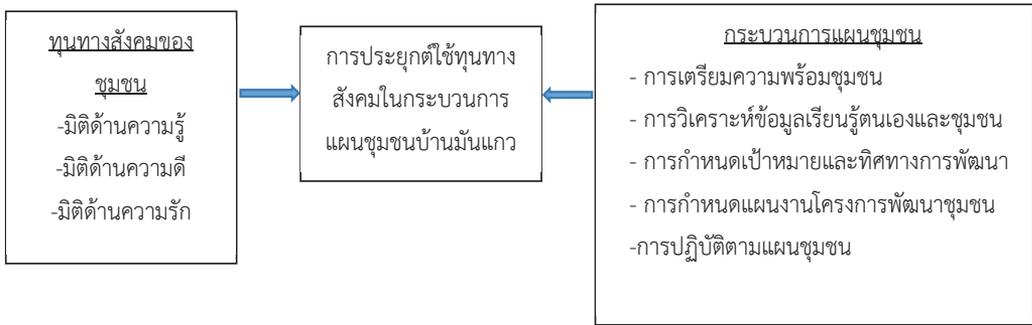
มิติของความคิด หมายถึง บรรทัดฐานทางสังคม สถาบันทางสังคม ความเห็นอกเห็นใจ การต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน วัฒนธรรม ประเพณี ศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ร่วม

มิติของความรัก หมายถึง เครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ การเป็นพวกเดียวกัน และรักพวกพ้อง

กระบวนการแผนชุมชน หมายถึง ขั้นตอนและกิจกรรมในการกำหนดอนาคต แนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การสำรวจปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการ และการดำเนินโครงการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ จากกระบวนการทุนทางสังคม ของ วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ (2548) องค์ประกอบมิติทุนทางสังคม ของ อาทิตย์ บุคตาดวง และ สุพรรณิ ไชยอำพร (2555) แนวคิดและกระบวนการแผนชุมชน ของ กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วรุฒิ โรมรัตนพันธ์ (2548, 83-85) กล่าวไว้ว่า กระบวนการทุนทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นกระบวนการ และส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ ส่วนที่เป็นกระบวนการทุนทางสังคม ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นระบบคิด จะเป็นส่วนที่มีความเป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าวจะมีทั้งส่วนที่มีมาตั้งแต่เดิม 2) ส่วนที่เป็นวิธีการปฏิบัติ จะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด นั้นหมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวจะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเอื้ออาทรและมีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) ส่วนที่เป็นผลลัพธ์ จะเป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีการปฏิบัติอย่างใด ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือเป็นทุนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสังคมส่วนรวม ส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ ได้แก่ ปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เป็นทั้งรูปธรรม (เงินจากชุมชนภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความร่วมมือจากภายนอก บุคลากรหรือนักวิชาการจากภายนอก) และนามธรรม (ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ จากภายนอก) รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีผลต่อระบบความคิด และวิธีการปฏิบัติภายในกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน

อาทิตย์ บุคตาดวง และ สุพรรณิ ไชยอำพร (2555, น. 33-35) ได้สรุปองค์ประกอบทุนทางสังคม ออกเป็น 3 มิติ ดังนี้ 1) มิติของความรู้ ประกอบไปด้วย ความรู้ ภูมิปัญญาหรือพื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมไปถึงสมรรถนะของคนและผู้นำ ซึ่งแสดงถึงความรู้ ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่จำเป็นในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสังคม 2) มิติของความดี ประกอบไปด้วย บรรทัดฐานทางสังคม สถาบันทางสังคม ความเห็นอกเห็นใจ การต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน วัฒนธรรม ประเพณี ศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ร่วม 3) มิติของความรัก ประกอบไปด้วย เครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ การเป็นพวกเดียวกัน และรักพวกพ้อง

กรมการพัฒนาชุมชน (2553, น. 7-9) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1เตรียมความพร้อมชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชน ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติตามแผนชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นหลัก

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรในการศึกษา คือ ชาวบ้านมันแกว ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และกรรมการกลุ่มอาชีพ จำนวน 25 คน เป็นกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนหรือเวทีประชาคม ที่จัดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสำนักงานพัฒนาชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และศึกษาเอกสาร คือ แผนชุมชน และแผนพัฒนาตำบล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง แผนที่เดินดิน แผนที่ทรัพยากร

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติอย่างง่าย เช่น ค่าร้อยละ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีอุปมาวิเคราะห์และการตีความ

ผลการวิจัย

1. สถานะทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกว

ชุมชนบ้านมันแกวเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ มีอายุราว 110 ปี ชุมชนบ้านมันแกวมีโครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์แบบแนวนราบและเครือข่าย มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ จึงมีทุนทางสังคมที่หลากหลายปรากฏอยู่เป็นเสาหลักในการดำรงชีวิตของผู้คน ดังต่อไปนี้

1.1 มิติด้านความรู้ ประกอบไปด้วย ความรู้ ภูมิปัญญาหรือพื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมไปถึงสมรรถนะของคนและผู้นำ ซึ่งแสดงถึงความรู้ ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่จำเป็นในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสังคม

ชุมชนบ้านมันแกวเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่เริ่มต้นจากประชากรจำนวนไม่มาก ชาวบ้านมีความสัมพันธ์อันเครือญาติ ประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรมและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ จึงทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอด รวมถึงเกิดการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ และสั่งสมจนกลายเป็นภูมิปัญญาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนบ้านมันแกว ในมิติของความรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้า การทอเสื่อ การจักสาน องค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการแปรรูปและถนอมอาหาร องค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพร และองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตร

1.2 มิติด้านความดี ประกอบไปด้วย 1) บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือแบบพฤติกรรมกฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคม กำหนดไว้เป็น มาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีและถูกต้อง 2) สถาบันทางสังคม ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ และกลุ่มอาชีพ 3) ความเห็นอกเห็นใจ การต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือ กัน 4) วัฒนธรรม และประเพณี 5) ศีลธรรม จริยธรรม 6) ความเชื่อทางสังคม ประกอบด้วย ความเชื่อทางศาสนาและค่านิยมทางสังคม และ 7) ทรัพยากร และการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ในแหล่งน้ำของหมู่บ้านและป่าชุมชน

ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกวในมิติด้านความดี มีพื้นฐานมาจากการนับถือพุทธศาสนา และมีค่านิยมและความเชื่อทางสังคมที่อิงอยู่กับศาสนธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา จนทำให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมในการทำความดี การรักษาวินัยธรรมประเพณีของชุมชน และค่านิยมที่ดีงาม ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การกตัญญูต่อผู้มีคุณ การเคารพผู้อาวุโส การบริจาคทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจกัน และการปฏิบัติตามฮีต12 คอง14

1.3 มิติด้านความรัก ประกอบไปด้วย 1) เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ชุมของความเกี่ยวพัน (Knit) และผูกพัน (Ties) ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักกัน การเกี่ยวพันระหว่างกันของคนในสังคม 2) ความไว้วางใจ คือ ความเชื่อใจ ความไว้น้ำใจ ความไว้วางใจ เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างคน ๆ นั้นกับบุคคลอื่น ๆ ให้ออกมา ในรูปของสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน 3) การเป็นพวกเดียวกัน รักพวกพ้อง เป็นรูปแบบหนึ่งของความรักที่ทำให้คนอยู่เป็นกลุ่มหมู่ญาติ เพื่อนฝูง เพื่อช่วยเหลือกัน ก่อให้เกิดพลัง และความสามัคคี

ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกวในมิติด้านความรัก พบว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ มิติด้านความดี ชาวบ้านมันแกวมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีค่านิยมความเชื่อเรื่องบาปบุญที่อิงอยู่กับ พุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความห่วงใยเอื้ออาทรและช่วยเหลือกัน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การฝากให้ดูแลบ้าน ดูแลผู้เฒ่าผู้แก่ และดูแลลูกหลาน การใช้ประโยชน์และร่วมกันรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน

นอกจากนั้นทุนทางสังคมในมิติด้านความรักที่โดดเด่นของบ้านมันแกว คือ การมีเครือข่าย ทางสังคมช่วยเหลือแนะนำกันในการไปทำงานต่างประเทศ ชาวบ้านมันแกวหลายคนที่ได้ไปทำงานต่างประเทศ จากการช่วยเหลือของเครือญาติและเพื่อนบ้าน เพื่อหารายได้มาแก้ปัญหาหนี้สินของครอบครัว

สถานะทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกว โดยทั่วไปสามารถกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคม ที่มีอยู่มากแต่ชุมชนยังไม่สามารถนำมาประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มศักยภาพ ได้แก่ ความรู้และ ภูมิปัญญา เครือข่ายทางสังคมของผู้นำชุมชน ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน และวัฒนธรรมและประเพณี ที่ดีงาม ในขณะที่เดียวกันทุนทางสังคมในมิติด้านความรัก คือการเป็นพวกเดียวกัน อาจเป็นอุปสรรคในการทำงาน ตามหลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการหมู่บ้านและกรรมการองค์กรชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปสถานะทุนทางสังคมของชุมชนบ้านมันแกว

ทุนทางสังคม	ความถี่ (N=25)	ร้อยละ
มิติด้านความรู้		
- ความรู้และภูมิปัญญา	22	88
- สมรรถนะของคนและผู้นำ	18	72

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทุนทางสังคม	ความถี่ (N=25)	ร้อยละ
มิติด้านความดี		
- สถาบันทางสังคม	15	60
- ความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน	20	80
- วัฒนธรรมและประเพณี	23	92
- ศีลธรรม จริยธรรม	15	60
- ความเชื่อทางสังคม	16	64
- ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน	12	48
มิติด้านความรัก		
- เครือข่ายทางสังคม	18	72
- ความไว้วางใจ	16	64
- ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน	20	80

ข้อมูลจากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ทุนทางสังคมในมิติด้านความรู้ของชุมชนส่วนใหญ่ คือ ความรู้ และภูมิปัญญา ทุนทางสังคมในมิติด้านความดีของชุมชน คือ วัฒนธรรมประเพณี และทุนทางสังคมในมิติด้านความรัก คือ ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

2. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านมันแกว

ชุมชนบ้านมันแกว เป็นชุมชนที่มีประสบการณ์ในการจัดทำแผนชุมชนร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มกระบวนการแผนชุมชน ในปี พ.ศ. 2553 ทั้งนี้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านมันแกว สามารถสรุปได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก (สมาน สุขใจ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 22 เมษายน 2560) ซึ่งไม่ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของกรมการพัฒนาชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกระบวนการแผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจปัญหาและความต้องการ

เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชน ซึ่งชุมชนได้เรียนรู้ข้อมูลตนเอง ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะทุนทางสังคมและสภาพปัญหา ชุมชนได้วิเคราะห์สาเหตุปัญหาและจัดลำดับความต้องการของชุมชน รวมถึงการแยกแยะศักยภาพที่มีอยู่และสภาพปัญหาที่เป็นแนวโน้มกำลังเกิดขึ้นกับชุมชน

ขั้นตอนนี้จัดอยู่ในขั้นตอนตอนที่ 1 และ 2 ของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนโดยกรมการพัฒนาชุมชน คือขั้นตอนที่ 1 การเตรียมความพร้อมชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชน

กลุ่มคนที่เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และกรรมการกลุ่มอาชีพ/องค์กรชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยการประชุมชาวบ้าน (จัดเวทีประชาคม) การสรุปบทวนข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานระดับครัวเรือน (จปฐ) และการไปเยี่ยมเยือนครัวเรือนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ขั้นที่ 2 การเสนอโครงการ

เป็นการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางการพัฒนา และกำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนกำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาไปเป็นชุมชนแบบใดในอนาคต พร้อมทั้งกำหนดทิศทางการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชน รวมถึงเพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนที่ปรารถนา

ขั้นตอนนี้จัดอยู่ในขั้นตอนตอนที่ 3 และ 4 ของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนโดยกรมการพัฒนาชุมชน คือ ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชน

กลุ่มคนที่เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และกรรมการกลุ่มอาชีพ/องค์กรชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยการประชุมชาวบ้าน (จัดเวทีประชาคม)

ขั้นที่ 3 การดำเนินโครงการ

เป็นการทำให้เกิดการปฏิบัติตามแผนชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การบริหารจัดการงบประมาณ การติดตามและประเมินผลโครงการ ซึ่งผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านได้มีบทบาทสำคัญในการประสานงานและบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ตามแผนชุมชน

ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน คือ เป็นขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติตามแผนชุมชน

3. การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว

ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของบ้านมันแกว ทุนทางสังคมได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านมันแกว ดังนี้

ทุนทางสังคมที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการแผนชุมชนมากที่สุด คือ มิติด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ และความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชนและประชาชนชาวบ้าน ซึ่งในกระบวนการแผนชุมชนทั้ง 3 ขั้นตอน จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ปัญหา ข้อจำกัด คิดค้นแนวทางการพัฒนาชุมชน และประสานงานให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินโครงการ

ทุนทางสังคมที่เป็นมิติด้านความรัก ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในขั้นการสำรวจปัญหาความต้องการและขั้นการดำเนินโครงการ ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชาวบ้านมันแกว ทำให้เกิดความห่วงใยเอื้ออาทรและอยากช่วยเหลือแก้ปัญหาให้แก่กัน และในขั้นการดำเนินโครงการความไว้วางใจกันช่วยทำให้โครงการประสบความสำเร็จ

ทุนทางสังคมมิติด้านความดี พบว่าถูกนำมาประยุกต์ใช้ในขั้นการดำเนินโครงการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน ไม่ผิดศีล 5 (โดยเฉพาะศีลข้อที่ 2) รวมถึงการเสียสละเวลาส่วนตนและบริจาคทานอาหารวัตถุดิบในการทำงานเพื่อส่วนรวม

ซึ่งการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนของบ้านมันแกว ตามที่กล่าวแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชน

ทุนทางสังคม	กระบวนการแผนชุมชน		
	การสำรวจปัญหา/ความต้องการ	การเสนอโครงการ	การดำเนินโครงการ
มิติด้านความรู้	✓	✓	✓
มิติด้านความดี	-	-	✓
มิติด้านความรัก	✓	-	✓

อภิปรายผล

ชุมชนบ้านมันแกวเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีอายุกว่า 110 ปี ชุมชนมีพืชเศรษฐกิจสำคัญคือข้าว มันสำปะหลัง และมันแกว ชุมชนมีทุนทางสังคมทั้งในมิติของความรู้ ความดีและความรัก กระบวนการจัดทำแผนชุมชน บ้านมันแกว ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสำรวจปัญหาและความต้องการ การเสนอโครงการ และการดำเนินโครงการ ชุมชนบ้านมันแกวมีการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมด้านมิติของความรู้มากกว่าด้านความดีและความรัก โดยมีการประยุกต์ใช้ในขั้นตอนของการดำเนินโครงการมากที่สุด

ทุนทางสังคมของบ้านมันแกวมีลักษณะเป็นกระบวนการตามที่เสนอโดย วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์ (2548, 83-85) ซึ่งกระบวนการทุนทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นกระบวนการ และส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ โดยที่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้อาวุโส อยู่ในฐานะปราชญ์ชาวบ้าน เป็นปัจจัยแวดล้อมภายในสำคัญของชุมชนที่มีผลต่อการขับเคลื่อนกระบวนการทุนทางสังคมของชุมชน รวมถึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ บุตดาตวง และ สุพรรณิ ไชยอำพร (2555) เรื่อง ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่าชุมชนมีทุนทางสังคมที่หลากหลายแต่ยังมีข้อจำกัดด้านความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ จากปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับปัญหาคนทำงานสังคมมีน้อย ซึ่งในการที่จะทำให้ชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์และสภาพที่ชุมชนพึงปรารถนาได้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการในการสร้างผู้นำหรือแกนนำเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านมันแกวส่วนใหญ่มีหนี้สิน ฐานะความพร้อมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการศึกษาของ สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) เรื่อง ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างทุนมนุษย์ในเขตเมืองชายแดน กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยกับกัมพูชา ที่วิเคราะห์ว่าการมีรายได้ต่ำเป็นปัจจัยที่ไม่เอื้อให้หลังทุนทางสังคมมีความเข้มแข็ง

ผู้วิจัยพบว่าการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดขึ้นจริงไม่ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนครบ 5 ขั้นตอนตามที่กำหนดโดยกรมการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องเวลา และชาวบ้านมองว่าเป็นบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผน จึงมีการรวบรัดขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนให้เหลือ 3 ขั้นตอนหลัก ส่วนการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการทัศนและศักยภาพของผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิวัฒน์ หามนตรี (2556) เรื่องการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอยะโฮง จังหวัดอ่างทอง พบว่า ผู้นำท้องถิ่นบางส่วนขาดวิสัยทัศน์ทำให้เกิดปัญหาการจัดทำแผนชุมชนในเชิงคุณภาพ

ประชาชนในชนบทสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนโดยการใช้ทุนทางสังคมในมิติต่าง ๆ ผลการวิจัยนี้ได้สนับสนุนแนวทางและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแผนชุมชนของหมู่บ้านตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือผู้นำชุมชนจะต้องทำหน้าที่สร้างพลังชุมชน ความตั้งใจจริง โดยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและความเชื่อมั่นศรัทธาที่ต่อผู้นำและกลุ่มผู้นำ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านความคิด บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแนวทางนี้เป็นการส่งเสริมการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างแท้จริง (นิศรา จันทรเจริญสุข และคณะ, 2013) นอกจากนี้ทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว ยังสนับสนุนผลการศึกษาของ สุเทพ คำเมฆ (2559) เรื่องทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านดอนศาลเจ้า ซึ่งพบว่าทุนทางสังคม ในด้านเครือข่ายของกลุ่มและการมีส่วนร่วม มีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ จนถึงการปรับปรุงการดำเนินงาน ซึ่งจะสามารถนำพาชุมชนให้เกิดการพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงเสนอให้มีพื้นที่และเวทีให้ทุนทางสังคมได้ถูกใช้ประโยชน์ รวมถึงการสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการสะสมและเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนบ้านมันแกว และผลการศึกษาตามข้อสรุปข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐ

1.1 ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีทุนทางสังคมที่หลากหลายแต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการแผนชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐที่ทำงานใกล้ชิดกับชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดเงื่อนไขในการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนชุมชน โดยกำหนดสัดส่วนการใช้ทุนทางสังคมของชุมชนและเงินทุน ในสัดส่วนที่มีความสมดุลและเหมาะสม สำหรับการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนทุกโครงการตามแผนชุมชน

1.2 ผู้นำชุมชนโดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดชุมชนพึ่งตนเอง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงควรได้รับการพัฒนากระบวนการทัศนทุนทางสังคม โดยการดำเนินการภายใต้หลักสูตรเข้มข้นทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ ที่ครอบคลุมทั้งวิธีคิด วิธีให้คุณค่า และวิธีปฏิบัติ ซึ่งควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องในลักษณะผู้นำต้นแบบกระบวนการทัศนใหม่

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมแนวคิดหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนากระบวนการทัศนการพัฒนาของผู้นำชุมชน ซึ่งจะทำให้ทุนทางสังคมของชุมชนได้รับการฟื้นฟูและพัฒนา และช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทุนทางสังคมในกระบวนการแผนชุมชนยังมีข้อจำกัดและขาดความสมบูรณ์ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเสริมสร้างความเข้มแข็งของแผนชุมชนด้วยทุนทางสังคม จึงควรมีการศึกษาประเด็นต่อไปเพิ่มเติม

- 2.1 ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในการบูรณาการแผนชุมชน
- 2.2 การบูรณาการและการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
- 2.3 การใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนากระบวนการที่ค้นว่าด้วยทุนในงานพัฒนาชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องกระบวนการที่ค้นว่าด้วยทุนในงานพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านชุมชนบ้านมันแกว และนิสิตสาขาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *การขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย.
- นิศรา จันทร์เจริญสุข, ประภาพร หัสสรังสี และ รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2013). การพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *Suranaree J. Soc. Sci*, 7(1), 89-100.
- วรวิมล โรมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- วิวัฒน์ หามนตรี. (2556). การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอำนาจทอง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 7(1), 39-45.
- สมาน สุขใจ, นามสมมติ. (2560, 22 เมษายน). *สัมภาษณ์*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุเทพ คำเมฆ. (2559). *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างทุนมนุษย์ในเขตเมืองชายแดน กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยกับกัมพูชา. *วารสารพัฒนาสังคม*, 19(2), 53-67.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *10 วิธีคิดเศรษฐกิจชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา.
- อาทิตย์ บุตดาตวง. (2554). *ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อาทิตย์ บุตดาตวง และ สุพรรณิ ไชยอำพร. (2555). ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 17(1), 29-41.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว สายไหม ไชยศิริรินทร์

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)
สาขาการพัฒนชุมชน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เลขที่ 41/20 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม 44150
E-mail : Saimai08@yahoo.com

การศึกษาศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีข้าว
ด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟัซซี่
ร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์
A STUDY ON SPATIAL POTENTIAL OF PADDY LOGISTICS TO RICE MILL
WITH FUZZY ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (FAHP)
AND GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM (GIS)

นวพร ฝอยพิกุล
NAWAPORN FOYPIKUL
สรุชนี แก้วธานี
SAROCHINEE KAEWTHANI
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY
นครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีข้าวด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟัซซี่ (FAHP) ร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โดยมีปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ปัจจัยระยะห่างจากโรงสี ปัจจัยระยะห่างจากถนนสายหลัก ปัจจัยระยะห่างจากถนนสายรอง ปัจจัยปริมาณผลผลิต ในการกำหนดฟังก์ชันความเป็นสมาชิกของปัจจัยโดยทำการแบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ระดับตามความเหมาะสม ได้แก่ ศักยภาพสูง (S1) ศักยภาพปานกลาง (S2) ศักยภาพน้อย (S3) และศักยภาพน้อยที่สุด(N) จากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญของระดับความเหมาะสมของปัจจัยด้วยการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Pair wise comparison) และทำการกำหนดค่าความเป็นสมาชิกด้วยฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยม (Triangular membership function) จากนั้นทำการสร้างแผนที่ศักยภาพของที่ดินโดยวิธีการซ้อนทับชั้นข้อมูล (Overlay) แบบ Weight Overlay ระหว่างปัจจัยการเข้าถึงกับปัจจัยผลผลิตในโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ผลการศึกษาพื้นที่ 8 อำเภอตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมพบว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงพบมากที่สุดในเขตอำเภอคง คิดเป็นร้อยละ 48.57 ของพื้นที่ศักยภาพสูงทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ อำเภอบัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 20.68 และอำเภอโนนแดง คิดเป็นร้อยละ 16.70 ตามลำดับ โดยผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาด้านการบริหารจัดการโลจิสติกส์ระบบการขนส่งข้าวเปลือกในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ : ข้าว, กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟัซซี่, ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, การขนส่ง

ABSTRACT

In this study, the objective is to analyze spatial potential of paddy logistics to a rice mill with Fuzzy Analytic Hierarchy Process (FAHP) and Geographic Information System (GIS). There were 4 factors adopted for this analysis: distance from a rice mill, distance from a main road, distance from a minor road and yield. In term of specifying membership function of factors, data was divided into 4 levels of factor suitability as follows: highly potential (S1), moderately potential (S2), low potential (S3) and lowest potential (N). Referring to experts, Pairwise comparison was applied to compare importance of level of factor suitability. Later, membership function was specified as Triangular Membership Function. Afterwards, the map of potential surface was created by the method of Weight Overlay between access factor and product factor of Geographic Information System (GIS). According to the study of 8 districts (Amphoe) in northern part of Nakhon Ratchasima Province, the result demonstrated that high-level potential surface was mostly found in Amphoe Khong accounting for 48.57%, then Amphoe Bua Yai 20.68%, and Amphoe Non Daeng 16.70% respectively. Consequently, the outcome of this study could be adopted as data for planning and developing logistics management of paddy in Nakhon Ratchasima Province in order to be preparatory for a logistics hub in the future.

Keywords : Rice, FAHP, GIS, Transportation

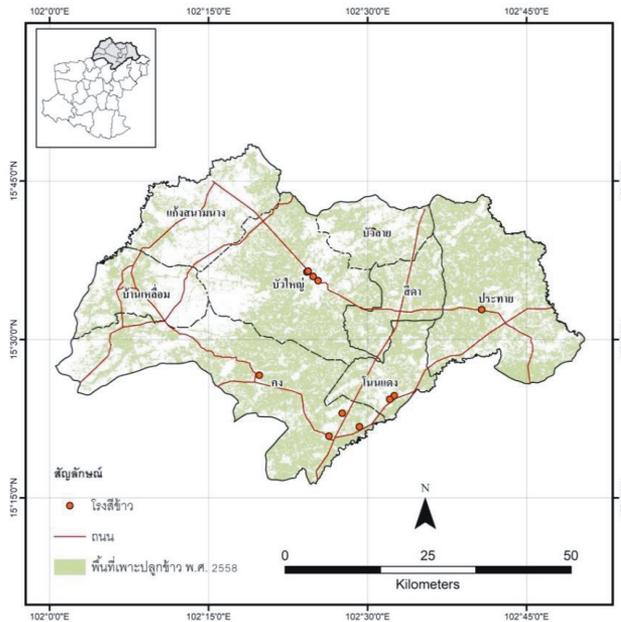
บทนำ

ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยซึ่งมีการเพาะปลูกอย่างแพร่หลายในทั่วทุกภาคของประเทศ และเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ซึ่งในปี 2556 มีพื้นที่เก็บเกี่ยวข้าวรวมทั้งประเทศ 65.00 ล้านไร่ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 39.43 ล้านไร่ เป็นร้อยละ 60.70 ของประเทศ (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2558) ในพื้นที่บริเวณตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกง บ้านเหลื่อม บัวใหญ่ ประทาย โนนแดง แก้งสนามนาง บัวลาย และอำเภอสีดา ที่มีพื้นที่ขนาด 2,697.49 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,685,931.25 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในพื้นที่คือ อาชีพทำนา ในปี พ.ศ. 2557 ผลผลิตข้าวนาปีของพื้นที่ 8 อำเภอ มีปริมาณ 298,265 ตัน จากผลผลิตข้าวรวมทั้งจังหวัด 1,086,735 ตัน โดยคิดเป็นร้อยละ 27.44 ของทั้งจังหวัด (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2557) พื้นที่บริเวณนี้จึงถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา

ในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สำหรับการปลูกและผลิตข้าว ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้าวเปลือกไปจำหน่ายให้กับโรงสีที่รับซื้อข้าวในพื้นที่ นอกจากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านกายภาพของพื้นที่แล้วการที่สามารถทราบถึงศักยภาพด้านเศรษฐกิจก็สำคัญมากเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพด้านการขนส่ง ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในงานด้านโลจิสติกส์ จากการวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์ด้วยวิธีนำต้นทุนฐานกิจกรรมมาวัดประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าว ซึ่งต้นทุนโลจิสติกส์ที่เกิดในแต่ละกลุ่มของโซ่อุปทานข้าวมีความแตกต่างกันแต่ต้นทุนโลจิสติกส์ที่มีมูลค่ามากของเกือบทุกกลุ่มคือ ต้นทุนการขนส่ง (สนั่น เกาขารี

และ ระบุพื้นที่ ปีตาเคโฮ, 2555) ดังนั้นการที่ทราบถึงศักยภาพของพื้นที่ในด้านการขนส่งจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวางแผนเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพในการจำหน่ายสินค้าการเกษตร โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ข้าว

ข้อมูลกว่าร้อยละ 80 ที่ถูกนำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจหรือจัดการบางอย่าง มักมีความสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์โดยข้อมูลจะถูกนำมาผ่านกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับสถานการณ์ในการตัดสินใจต่อไป ซึ่งการตัดสินใจมักจะพาดพิงถึงข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ในการอ้างอิงข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สามารถระบุตำแหน่งบนพื้นโลกได้ เช่นเดียวกับการขนส่งสินค้า ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นข้อมูลที่สามารถนำมาช่วยสนับสนุนการวางแผนเกี่ยวกับเส้นทางรวมถึงการคำนวณระยะทางที่สั้นที่สุดได้ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ร่วมกับกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟัซซี (FAHP) ในการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกในพื้นที่ 8 อำเภอตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งการนำเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้นี้จะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงพื้นที่ในการสนับสนุนการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการด้านโลจิสติกส์ข้าวในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษา

ที่มา : ภาพแผนที่วาดด้วยโปรแกรม Arcgis เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ณ ห้องปฏิบัติการภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ร่วมกับกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟัซซี (FAHP) วิเคราะห์หาศักยภาพของพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีข้าว ในบริเวณ 8 อำเภอตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ และวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เครื่องกำหนดพิกัดตำแหน่งพื้นผิวโลก (Global positioning system : GPS) ใช้สำหรับสำรวจข้อมูลภาคสนามเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและแบบจำลอง โปรแกรมทางด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ใช้สำหรับการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ การสร้างแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

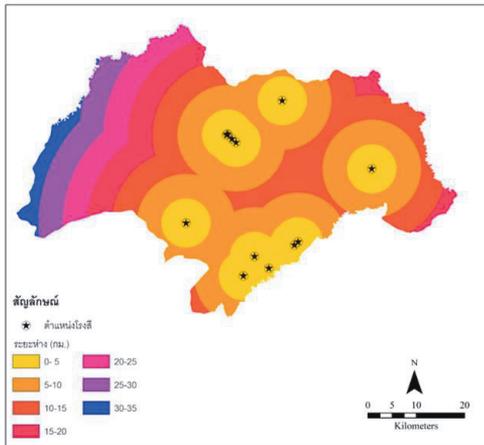
การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมข้อมูลสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลแผนที่รายงานเอกสาร และข้อมูลสถิติด้านการเกษตร จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 ตำแหน่งที่ตั้งของโรงสี จำนวน 12 โรงสี ในพื้นที่ศึกษา จากนั้นสร้างขึ้น ข้อมูลระยะห่างจากโรงสีและสถานที่รับซื้อข้าว ด้วยคำสั่ง Euclidean ในโปรแกรม ArcGIS เพื่อกำหนดเขตรัศมีจากออกจากพื้นที่ชุมชนซึ่งสร้างขึ้นจากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2554 จากกรมส่งเสริมการเกษตร จากนั้นทำการจัดช่วงข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงแบบ Natural Breaks (Jenks) ออกเป็น 4 ช่วง จากนั้นแปลงเป็นโครงสร้างรูปแบบ กริดเซลล์ขนาด 30 x 30 เมตร เพื่อจะใช้เป็นปัจจัยในแบบจำลอง

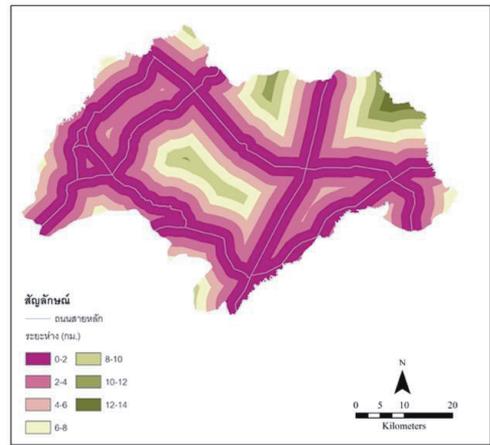
2.2 ระยะห่างจากถนนสายหลัก สร้างขึ้นข้อมูลระยะห่างจากถนนสายหลัก ซึ่งถนนสายหลัก ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบท ซึ่งเป็นเส้นทางการสัญจรหลักระหว่างจังหวัดและระหว่างอำเภอ ด้วยคำสั่ง Euclidean ในโปรแกรม Arc GIS เพื่อกำหนดเขตรัศมีจากเส้นถนน จากนั้นทำการจัดช่วงข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงแบบ Natural Breaks (Jenks) ออกเป็น 4 ช่วง จากนั้นแปลงเป็นโครงสร้างรูปแบบ กริดเซลล์ขนาด 30 x 30 เมตร เพื่อจะใช้เป็นปัจจัยในแบบจำลอง

2.3 ระยะห่างจากถนนสายรอง สร้างขึ้นข้อมูลระยะห่างจากถนนสายรอง ซึ่งถนนสายรอง ได้แก่ ถนนลาดยางและถนนลูกรัง ที่ใช้สัญจรภายในอำเภอและสัญจรตามพื้นที่เพาะปลูก ด้วยคำสั่ง Euclidean ในโปรแกรม Arc GIS เพื่อกำหนดเขตรัศมีจากเส้นถนน จากนั้นทำการจัดช่วงข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงแบบ Natural Breaks (Jenks) ออกเป็น 4 ช่วง จากนั้นแปลงเป็นโครงสร้างรูปแบบกริดเซลล์ขนาด 30 x 30 เมตร เพื่อจะใช้เป็นปัจจัยในแบบจำลอง

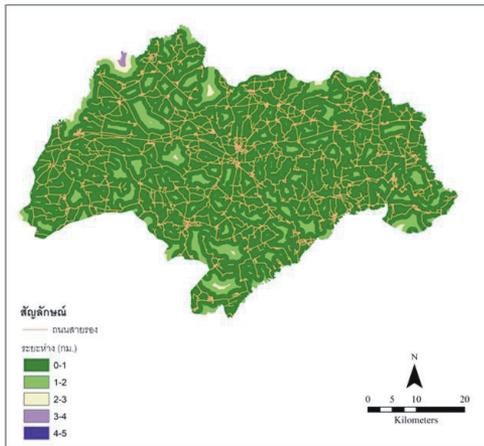
2.4 ปริมาณผลผลิต (กิโลกรัม/ไร่) สร้างขึ้นข้อมูลพื้นที่รูปปิด (Polygon) ในมาตราส่วน 1 ต่อ 50,000 แสดงขอบเขตพื้นที่ระดับอำเภอ จากนั้นทำการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงบรรยายปริมาณผลผลิต (กิโลกรัม/ไร่) ในระดับอำเภอ ซึ่งเป็นข้อมูลปริมาณผลผลิตปีการผลิต 2557/2558

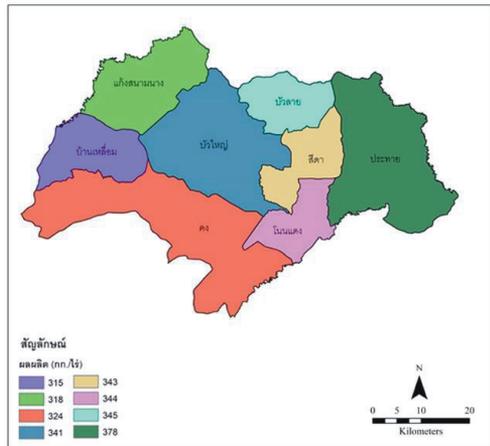
(ก) ระยะห่างจากโรงสี

(ข) ระยะห่างจากถนนสายหลัก

(ค) ระยะห่างจากถนนสายรอง

(ง) ผลผลิตข้าว

ภาพที่ 2 ชั้นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ที่มา : ภาพแผนที่วาดด้วยโปรแกรม Arcgis เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ณ ห้องปฏิบัติการภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3. กระบวนการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยตรรกศาสตร์ฟัซซี่ (FAHP)

3.1 การกำหนดฟังก์ชันความเป็นสมาชิก (Membership function) เป็นการแปลงข้อมูลปัจจัยทั่วไปเป็นค่าฟัซซี่ กล่าวคือเป็นขั้นตอนการสร้างระดับความเป็นสมาชิก (Fuzzy membership) ที่สามารถเป็นไปได้ซึ่งฟังก์ชันความเป็นสมาชิก (Membership function) เป็นฟังก์ชันที่มีการกำหนดระดับความเป็นสมาชิกของตัวแปรที่ต้องการใช้งาน ซึ่งรูปร่างของฟังก์ชันความเป็นสมาชิกมีความสำคัญต่อกระบวนการคิดและแก้ไขปัญหา โดยฟังก์ชันความเป็นสมาชิกจะไม่สมมาตรกันหรือสมมาตรกันทุกประการก็ได้ อนุรักษสว่างศ์ (2552) จากนั้นในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดค่าความเป็นสมาชิกด้วยฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยม (Triangular membership function) ซึ่งมีตัวเลขความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยมมีพารามิเตอร์คือ $\{a, b, c\}$ ดังสมการที่ (1) และแสดงค่าตัวเลขดังตารางที่ 1

$$\text{Triangular } (X: a, b, c) \begin{cases} 0 & ; x < a \\ \frac{(x-a)}{(b-a)} & ; a \leq x \leq b \\ \frac{(c-x)}{(c-b)} & ; b \leq x \leq c \end{cases} \quad (1)$$

ตารางที่ 1 แสดงตัวเลขความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยม

Fuzzy Number	Triangular Membership Number
1	(1,1,1)
2	(1,2,3)
3	(2,3,4)
4	(3,4,5)
5	(4,5,6)
6	(5,6,7)
7	(6,7,8)
8	(7,8,9)
9	(8,9,10)

การสังเคราะห์ผลลัพธ์ฟัซซี่ เป็นการวิเคราะห์ผลรวมจากตารางเมทริกซ์ของข้อมูลสมาชิก เพื่อกำหนดตัวแปรผลลัพธ์ โดยใช้สมการที่ (2) ในการวิเคราะห์ผล กำหนดให้ $C = \{C_1, C_2, \dots, C_n\}$ เป็นเซตของปัจจัย โดย n คือจำนวนของปัจจัย และให้ $M_{C_i}^1, M_{C_i}^2, \dots, M_{C_i}^m$ เป็นค่าของขอบเขตการวิเคราะห์ของปัจจัยตัวที่ i^{th} สำหรับทางเลือกการตัดสินใจของ m โดย $i = 1, 2, \dots, n$ และ $M_{C_i}^j$ ($j=1, 2, \dots, m$) และ S_i เป็นตัวเลขฟัซซี่รูปสามเหลี่ยม (Triangular fuzzy numbers)

$$S_i = \sum_{j=1}^m \tilde{M}_{g_i}^j \otimes [\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{g_i}^j]^{-1} \quad (2)$$

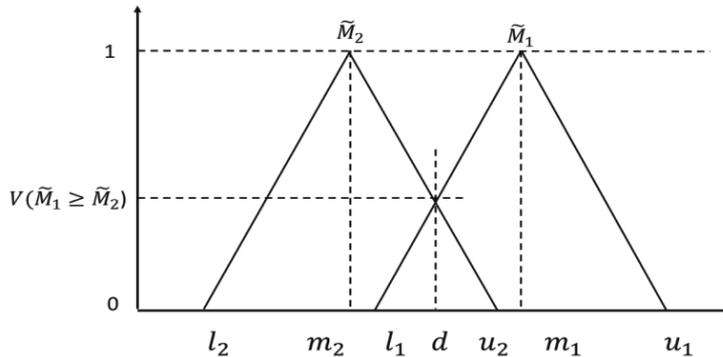
3.2 การหา Degree of Possibility

กำหนดให้ degree of possibility ของ $M_1 \geq M_2$ ดังสมการที่ (3)

$$V(\tilde{M}_1 \geq \tilde{M}_2 = \sup [\max(\tilde{M}_1(x), \tilde{M}_1(y))] \quad (3)$$

กำหนดให้ d เป็นจุดตัดกันระหว่างรูปสามเหลี่ยม μ_{M_1} และ μ_{M_2} เมื่อ $M_1 = (l_1, m_1, \mu_1)$ และ $M_2 = (l_2, m_2, \mu_2)$ ดังสมการที่ (4)

$$V(\tilde{M}_1 \geq \tilde{M}_2) = \text{hgt}(\tilde{M}_1 \cap \tilde{M}_2) = \tilde{M}_2(d) = \begin{cases} 1; & \text{if } m_2 \geq m_1 \\ 0; & \text{if } l_1 \geq l_2 \\ \frac{l_1 - u_2}{(m_2 - u_2) - (m_1 - l_2)}; & \text{Otherwise} \end{cases} \quad (4)$$

ภาพที่ 3 แสดงค่า Degree of Possibility ของ \tilde{M}_1 กับ \tilde{M}_2

3.3 การหา Degree of Possibility สำหรับ Convex Fuzzy Number

การหา Degree of possibility สำหรับ Convex Fuzzy Number จำนวน k หาได้ ดังนี้

$$V(\tilde{M}_1 \geq \tilde{M}_2, \dots, \tilde{M}_k) = \text{average}_{V(\tilde{M}_i)}, i = 1, 2, 3, \dots, k \quad (5)$$

สมมติว่า

$$d'(A_i) = \text{average}_V(S_i \geq S_k) \quad (6)$$

สำหรับ $k = 1, 2, 3, \dots, n; k \neq i$ ทำให้ได้ค่าน้ำหนักดังนี้

$$W' = (d'(A_1), d'(A_n))^t \quad (7)$$

และทำการ Normalization ค่าน้ำหนักตามสมการดังนี้

$$W = (d(A_1), d(A_2), \dots, d(A_n))^t \quad (8)$$

3.4 การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล (Consistency)

การคำนวณอัตราส่วนความสอดคล้องกันของเหตุผล (CR) ด้วยการหาอัตราส่วนระหว่างดัชนีความสอดคล้องกันของเหตุผล (CI) และดัชนีความสอดคล้องกันจากการสุ่มตัวอย่าง (RI)

3.4.1 สัดส่วนความสอดคล้อง (Consistency Ratio)

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (9)$$

กำหนดให้ CR = ค่าสัดส่วนความสอดคล้อง (Consistency Ratio)

CI = ดัชนีความสอดคล้อง (Consistency Index)

RI = ดัชนีจากการสุ่มตัวอย่าง (Random Index)

3.4.2 ดัชนีความสอดคล้อง (Consistency Index)

$$CR = \frac{\lambda - n}{n-1} \quad \lambda = \frac{\sum_{i=1}^n k_i / r_i}{n} \quad (10)$$

3.4.3 ดัชนีจากการสุ่มตัวอย่าง (Random Index, RI)

RI เป็นค่าที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งดัชนีการสุ่มตัวอย่างของปัจจัยสามารถเทียบค่าดัชนีจากการสุ่มตัวอย่างของปัจจัยได้จากตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าดัชนีจากการสุ่มตัวอย่าง (Random index)

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI	0	0	0.58	0.90	1.12	1.24	1.32	1.41	1.45	1.49

ที่มา: Thomas & Luis, 2001.

ในการตรวจสอบค่าความสอดคล้องโดยที่ $CR < 0.1$ แสดงว่าข้อมูลที่ใช้มีความสอดคล้องกัน หาก $CR > 0.1$ จะต้องมีการย้อนกลับไปตรวจสอบค่าคะแนนความสำคัญของแต่ละปัจจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญปรับการค่าคะแนน ความสำคัญอีกครั้ง แล้วจึงนำข้อมูลมาคำนวณใหม่จนผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้

3.5 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ด้วยสมการเชิงเส้นถ่วงน้ำหนัก (Weighted linear combination : WLC) หลังจากที่ได้ค่าน้ำหนัก (Weight) ปัจจัยจากการวิเคราะห์ด้วยตรรกศาสตร์ฟัซซีร่วมกับการวิเคราะห์แบบลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ จากนั้นทำการสร้างแผนที่ศักยภาพของที่ดินโดยวิธีการซ้อนทับชั้นข้อมูล (Overlay) แบบ Weight Overlay ระหว่างปัจจัยการเข้าถึงกับปัจจัยผลผลิตในโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ด้วย สมการ

$$A_i = \sum_{j=1}^n W_j \times X_j \quad (11)$$

W_j คือ ค่าน้ำหนักของชั้นข้อมูล i

X_j คือ ค่าที่คะแนนของระดับความเหมาะสมของปัจจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยตรรกศาสตร์ฟัซซี

ผลการวิจัย

1. ผลการกำหนดฟังก์ชันความเป็นสมาชิกตามระดับความเหมาะสมของปัจจัยทางการขนส่ง การกำหนดฟังก์ชันความเป็นสมาชิกตามระดับความเหมาะสมของปัจจัยทางการขนส่ง โดยการแบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ระดับ ตามความเหมาะสมของปัจจัย ได้แก่ เหมาะสมมาก (S1) เหมาะสมปานกลาง (S2) เหมาะสมน้อย (S3) และไม่เหมาะสม (N) จากนั้นทำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ ได้ทำการพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญของระดับความเหมาะสมของปัจจัยด้วยการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Pair wise comparison) และทำการกำหนดค่าความเป็นสมาชิกด้วยฟังก์ชันความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยม (Triangular membership function) ของปัจจัยสามารถแสดงผลการคำนวณการหาค่าน้ำหนักความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยระยะห่างจากโรงสีข้าว

ตารางที่ 3 แสดงผลการวินิจฉัยเปรียบเทียบปัจจัยระยะห่างจากโรงสีข้าว

	S1	S2	S3	S4
S1	1.0000	1.0000	1.0000	1.1487
S2	0.3920	0.5296	0.8706	1.0000
S3	0.3299	0.4152	0.5743	0.4152
N	0.2187	0.2805	0.3920	0.3147

n=4 R.I.=0.89 จากตารางของ Saaty

max $\lambda=4.1113$ C.I.=0.0371 C.R.=0.0412 < 0.09 ok

1.2 ปัจจัยระยะห่างจากถนนสายหลัก

ตารางที่ 4 แสดงผลการวินิจฉัยเปรียบเทียบปัจจัยระยะห่างจากถนนสายหลัก

	S1	S2	S3	S4
S1	1.0000	1.0000	1.0000	1.1487
S2	0.4884	0.6084	0.8706	1.0000
S3	0.3299	0.4152	0.5743	0.6444
N	0.2682	0.3701	0.6084	0.8027

n=4 R.I.=0.89 จากตารางของ Saaty

max $\lambda=4.0655$ C.I.=0.0218 C.R.=0.0243 < 0.09 ok

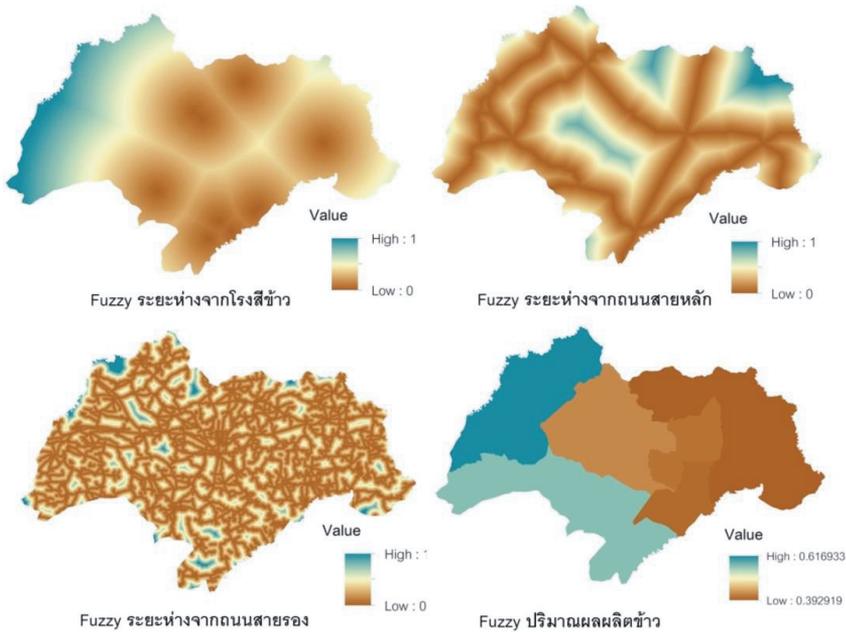
1.3 ปัจจัยระยะห่างจากถนนสายรอง

ตารางที่ 5 แสดงผลการวินิจฉัยเปรียบเทียบปัจจัยระยะห่างจากถนนสายรอง

	S1	S2	S3	S4
S1	1.0000	1.0000	1.0000	1.1487
S2	0.4884	0.6084	0.8706	1.0000
S3	0.3494	0.4503	0.6598	0.8027
N	0.2805	0.3920	0.6598	0.8027

n=4 R.I.=0.89 จากตารางของ Saaty
 max $\lambda=4.0613$ C.I.=0.0204 C.R.=0.0227 < 0.09

หมายเหตุ : ผลการคำนวณจากโมเดลมีทศนิยมมากกว่า 2 ตำแหน่ง

ภาพที่ 4 แผนที่ผลการกำหนดฟังก์ชันความเป็นสมาชิกของฟัซซี

ที่มา : ภาพแผนที่วาดด้วยโปรแกรม Arcgis เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ณ ห้องปฏิบัติการภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

2. ผลการกำหนดค่าน้ำหนักของปัจจัยจากการวิเคราะห์ด้วยวิธี FAHP

นำผลการวิเคราะห์ความเป็นสมาชิกแบบสามเหลี่ยม (TMF) ระหว่างปัจจัยไปทำ การสังเคราะห์ผลลัพธ์ฟัซซี โดยนำผลลัพธ์ที่ได้นั้นมาวิเคราะห์หา Degree of Possibility และหา Degree of Possibility สำหรับ Convex Fuzzy Number จากนั้นทำการ Normalization ค่าน้ำหนักเพื่อให้ได้ค่าคะแนนในแต่ละระดับระดับความเหมาะสมของปัจจัย ได้ผลการศึกษาดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงค่าน้ำหนักของปัจจัยการขนส่งที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธี FAHP

ปัจจัยบ่งชี้	Fuzzy Number			Normalized weights
	lower	middle	Upper	
ระยะห่างจากโรงสีข้าว	0.2445	0.4601	0.8094	0.5040
ระยะห่างจากถนนสายหลัก	0.2051	0.3770	0.6875	0.4240
ระยะห่างจากถนนสายรอง	0.1088	0.1629	0.2938	0.0720

หมายเหตุ : การวิเคราะห์ด้วยวิธี FAHP แสดงทศนิยมมากกว่า 2 ตำแหน่ง

หลังจากที่ได้ให้ค่าน้ำหนัก (Weight) ปัจจัยจากการวิเคราะห์ด้วยตรรกศาสตร์ฟัซซี่ร่วมกับการวิเคราะห์แบบลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ จากนั้นทำการสร้างแผนที่ศักยภาพของที่ดินโดยวิธีการซ้อนทับชั้นข้อมูล (Overlay) แบบ Weight Overlay ระหว่างปัจจัยการเข้าถึงกับปัจจัยผลผลิตในโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โดยมีค่าคะแนนความเหมาะสมรวมของแต่ละหน่วยที่ดินจะมีค่าอยู่ในช่วง 0-1 และนำมาสร้างแผนที่ศักยภาพที่ดินโดยจัดลำดับค่าคะแนนดังนี้

ศักยภาพสูง	คะแนน	0.000607628 - 0.096929513
ศักยภาพปานกลาง	คะแนน	0.096929513 - 0.173260063
ศักยภาพน้อย	คะแนน	0.173260063 - 0.273216735
ศักยภาพน้อยที่สุด	คะแนน	0.273216735 - 0.464043111

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ด้านการขนส่งในเขต 8 อำเภอตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่ศักยภาพสูง เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกอยู่ในระดับสูง พบว่ามีพื้นที่รวมทั้ง 8 อำเภอประมาณ 451.84 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 16.44 ของพื้นที่ทั้งหมด เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอคง คิดเป็นร้อยละ 48.57 ของพื้นที่ศักยภาพสูงทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ อำเภอบัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 20.68 และอำเภอโนนแดง คิดเป็นร้อยละ 16.70 ตามลำดับ โดยอำเภอที่ไม่มีศักยภาพในระดับสูงเลยคือ อำเภอประทาย

พื้นที่ศักยภาพปานกลาง เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า มีพื้นที่รวมทั้ง 8 อำเภอประมาณ 697.47 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 25.38 เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพปานกลาง พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอคง คิดเป็นร้อยละ 25.77 ของพื้นที่ศักยภาพปานกลางทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ อำเภอประทาย คิดเป็นร้อยละ 19.02 และอำเภอบ้านเหลื่อม คิดเป็นร้อยละ 12.25 ตามลำดับ

พื้นที่ศักยภาพน้อย เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกอยู่ในระดับน้อย พบว่ามีพื้นที่รวมทั้ง 8 อำเภอประมาณ 910.28 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 33.13 เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพน้อยส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอบัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 24.65 ของพื้นที่ศักยภาพน้อยทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ อำเภอคง คิดเป็นร้อยละ 16.32 และอำเภอประทาย คิดเป็นร้อยละ 13.56 ตามลำดับ

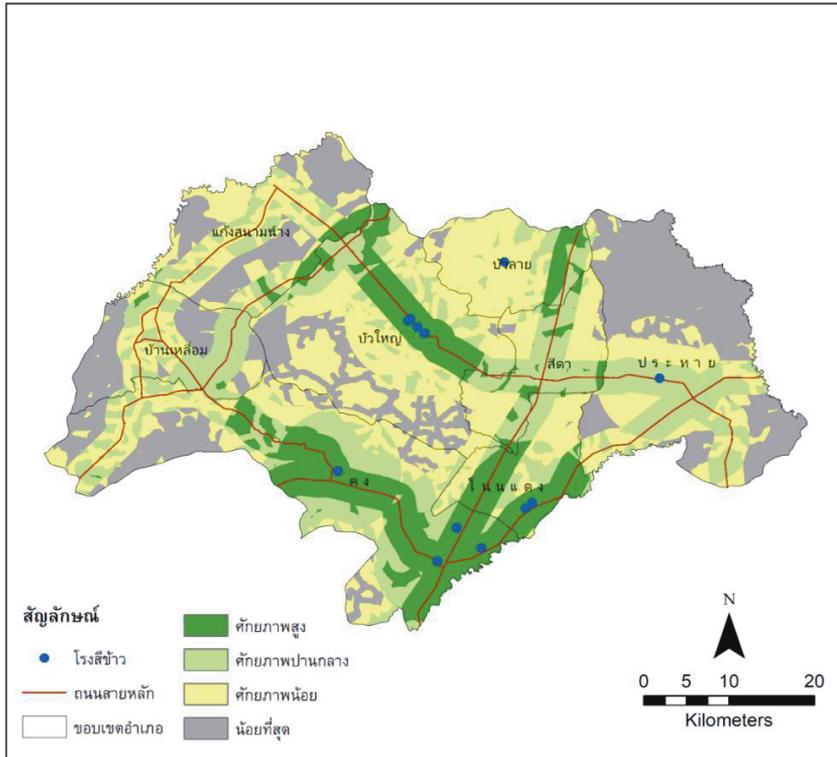
พื้นที่ศักยภาพน้อยที่สุด เป็นบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกอยู่ในระดับน้อยที่สุด พบว่ามีพื้นที่รวมทั้ง 8 อำเภอประมาณ 688.34 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 25.05 เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ ที่มีศักยภาพน้อยที่สุดส่วนใหญ่อยู่ในเขต อำเภอประทาย คิดเป็นร้อยละ 40.50 รองลงมา ได้แก่ อำเภอแก้งสนามนาง คิดเป็นร้อยละ 16.94 และอำเภอบัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 14.70 ดังแสดงในตารางที่ 7-8 และแสดงการกระจายเชิงพื้นที่ของระดับศักยภาพดังภาพที่ 5

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่

ระดับศักยภาพ	เนื้อที่ (ตารางกิโลเมตร)	ร้อยละ
ศักยภาพสูง	451.84	16.44
ศักยภาพปานกลาง	697.47	25.38
ศักยภาพน้อย	910.28	33.13
ศักยภาพน้อยที่สุด	688.33	25.05
รวม	2,747.94	100

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ในด้านการขนส่งเปรียบเทียบระหว่าง 8 อำเภอ

อำเภอ	ศักยภาพของพื้นที่ (ร้อยละ)			
	สูง	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
คง	48.57	25.77	16.32	14.53
บ้านเหลื่อม	0.49	12.25	5.69	11.86
บัวใหญ่	20.68	11.90	24.65	14.70
ประทาย	0.00	19.02	13.56	40.50
แก้งสนามนาง	4.56	8.66	13.23	16.94
โนนแดง	16.70	5.79	5.47	0.03
บัวลาย	4.63	4.63	12.99	0.62
สีดา	4.36	11.98	8.09	0.81
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงระดับศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือก
ที่มา : ภาพแผนที่วาดด้วยโปรแกรม Arcgis เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ณ ห้องปฏิบัติการภูมิสารสนเทศ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

อภิปรายผล

จากการศึกษาศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวเปลือกไปยังโรงสีข้าวในเขต 8 อำเภอตอนบนของจังหวัดนครราชสีมา ด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์แบบฟuzzy (FAHP) ร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) พบว่า ปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ ปัจจัยระยะห่างจากโรงสีข้าว ซึ่งหมายถึงปัจจัยนั้นมีความสำคัญมากที่สุดในการศึกษาศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่ง เพราะระยะห่างจากโรงสีข้าวมีผลโดยตรงต่อต้นทุนค่าขนส่งและระยะเวลาในการขนส่งสินค้า กล่าวคือ หากมีระยะห่างมากยิ่งทำให้มีต้นทุนค่าขนส่งสูงขึ้น ดังที่ สนัน เถาขารี และ ระพีพันธ์ พิตาคะโส (2555) ได้วิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์ด้วยวิธีต้นทุนฐานกิจกรรม มาวัดประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าว ซึ่งต้นทุนโลจิสติกส์ที่เกิดในแต่ละกลุ่มของโซ่อุปทานข้าวมีความแตกต่างกันแต่ต้นทุนโลจิสติกส์ที่มีมูลค่ามากของเกือบทุกกลุ่มคือ ต้นทุนการขนส่ง ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการการขนส่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของระบบโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าว จากผลการศึกษาพื้นที่ 8 อำเภอ พบว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการขนส่งอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 16.44 โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอคง บัวใหญ่และโนนแดง เนื่องจากอำเภอคง บัวใหญ่และโนนแดง มีจำนวนโรงสีหลายแห่งในพื้นที่และตำแหน่งที่ตั้งของโรงสีตั้งอยู่ติดถนนสายหลัก การที่มีโรงสีซึ่งคือ แหล่งรับซื้อข้าวหลายแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ส่งผลให้ระยะห่างระหว่างจากโรงสีข้าวกับพื้นที่เพาะปลูกอยู่ไม่ไกลกันมากนัก ส่วนพื้นที่ศักยภาพน้อยที่สุด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ตอนบนของอำเภอปะทายและบางส่วนของอำเภอแก้งสนามนาง ที่มีระยะห่างจากโรงสีมากและมีระยะทางไกลจากถนนสายหลัก

ข้อเสนอแนะ

เพื่อยกระดับศักยภาพด้านการขนส่งข้าวให้เพิ่มมากขึ้น ควรพิจารณาเพิ่มโรงสีหรือสถานที่รับซื้อข้าวเปลือกในเขตพื้นที่ตอนบนของอำเภอประทายและบางส่วนของอำเภอแก้งสนามนาง เพื่อรองรับผลผลิตในพื้นที่และเพิ่มความสะดวกให้กับเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว อีกทั้งยังสามารถนำแนวทางการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการขนส่งข้าวมาประยุกต์ใช้กับสินค้าเกษตรอื่นที่สำคัญของจังหวัด เช่น มันสำปะหลังและอ้อยแผ่นที่ต่าง ๆ ที่ได้จากฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ระดับอำเภอรวมถึงแผนที่ระดับศักยภาพของพื้นที่สามารถนำไปใช้ป็นสื่อพื้นฐานที่อธิบายถึงบริบทชุมชนในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

- สนั่น เกษาริ และ ระพีพันธ์ ปิตาคะโส. (2555). การจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 17(1), 125-141.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2557). *บรรยายสรุปจังหวัดนครราชสีมา*. สืบค้นจาก www.fisheries.go.th/if-korat/images/downloads/generaldata.doc.
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา. (2558). *รายงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2558*. นครราชสีมา : สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา.
- อนุรักษ์ สว่างวงศ์. (2552). *การประยุกต์ใช้กระบวนการตัดสินใจหลายหลักเกณฑ์แบบฟัชซีในการคัดเลือกพื้นที่จัดตั้งและระบบเชื่อมต่อของสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (วิศวกรรมอุตสาหการ) สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- Thomas L. S., & Luis, G. V. (2001). *Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process*. n.p. : Kluwer Academic Publishers.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว นวพร ฝอยพิกุล

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
E-mail : nawa.foypikul@gmail.com

นางสาว สโรชนี แก้วธานี

อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
E-mail : Sarothani@gmail.com
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

แนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ
APPROACHES FOR ORGANIZING THE LOCAL ARTS
AND CULTURAL ACTIVITIES FOR ELDERLY HEALTH PROMOTION

ชลาลัย วงศ์อารีย์
CHALALAI VONGAREE
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
BURIRUM RAJABHAT UNIVERSITY
บุรีรัมย์
BURIRAM

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อ ศึกษาบริบทและปัญหาของผู้สูงอายุในชุมชนหมู่บ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ และ สร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้านสำหรับท้องถิ่นชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุชาย-หญิงในชุมชน บ้านหัวสะพานจำนวน 60 คน เก็บข้อมูลแบบวิธีผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างสำหรับรวบรวมข้อมูล และแบบประเมินเพื่อวัดความสุขของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนถูกทิ้งให้อยู่บ้านเพียงลำพัง แต่ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมที่ดี ผู้วิจัย จึงสร้างสรรค์บทสรภัญญะ พร้อมกับออกแบบกิจกรรมการเคลื่อนไหว 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเพลงนำพา กิจกรรมท่าพื้นฐาน กิจกรรมประสานท่วงที่ กิจกรรมมีลีลางามสง่าผู้สูงวัย และสร้างสรรค์ชุดการแสดง นาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน 1 ชุด ได้แก่ ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว โดยใช้ลักษณะการออกแบบท่ารำแบบเล่าเรื่อง ตามประวัติของหลวงปู่ขาวเพื่อถ่ายทอดการจดจำและกระตุ้นความสนใจต่อผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความกระตือรือร้นและแสดงอารมณ์สนุกสนานตลอดการทำกิจกรรมเคลื่อนไหว และจากการทำแบบประเมิน พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกด้าน
คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ, ส่งเสริมสุขภาพ, กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม, ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ABSTRACT

The objectives of the research were 1) to examine the context and problems of the elderly in Hua Sapan Village Community in Ban Yang sub-district in Phutthai Song district in Buriram province and 2) to create a model for the local arts and cultural activities and local choreography performance for local dance to respect Luang Pu Khao in order

to promote the elderly health by using the participatory action research methodology. The target group consisted of 60 male and female elderly in Hua Sapan Village Community. The data were collected by employing quantitative and qualitative research method. The instruments used in the research were: Unstructured Interview Form And the evaluation form to measure the happiness of the elderly.

The results from the study showed that the elderly in the community were left to live at home. However, there is a good cultural capital in the community. The researcher then developed the Buddha prayer song for telling the legend of Luang Pho Khao and designed 4 motor activities: lead-in moves, basic moves, mixed moves, and elderly elegant moves and create 1 local choreography performance: Luang Pu Khao respect dance by using dance moves to tell the legend of Luang Pu Khao, so it was easy for the elderly to remember and get the elderly interest. the elderly participated in the activities with enthusiasm and enjoyment throughout these motor activities. And from the results derived from the assessment forms showed that the elderly quality of life level, the score level of after participating the activities was higher than before participating the activities significantly different at .05 level in all aspects.

Keywords : Elderly, Health promotion, Cultural activities, Local arts and culture

บทนำ

สถานการณ์ทางประชากรของไทยพบว่าโครงสร้างทางประชากรของไทย เป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และในอีกประมาณ 3 ปีข้างหน้า หรือปี 2564 ประเทศไทยจะเข้า “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete aged society) ทำให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลในเรื่องต่างๆ เตรียมวางแผนรองรับทั้งด้านการรักษาพยาบาล การเตรียมการออมเพื่อวัยผู้สูงอายุซึ่งประเทศจะพบกับภาระในอนาคตอันใกล้นี้ และส่งผลกระทบต่อระดับครอบครัว ชุมชน เพราะวัยแรงงานกับวิถีการทำมาหากินในปัจจุบันจะทำให้ไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่ และข้อมูลจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ได้รายงานไว้ ด้วยจำนวนที่เพิ่มขึ้นของวัยผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นท้าทายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมาก ในปี 2557 มีคนวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี 4.30 คน ต่อผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปหนึ่งคน แต่ในอนาคต ปี 2573 หรืออีกเพียงแค่ 16 ปีข้างหน้าเราจะมีคนในวัยแรงงานเพียง 2 คน ต่อผู้สูงอายุ 1 คน เท่านั้น นอกจากนี้รายงานยังได้ระบุข้อมูลขนาดครอบครัวที่เล็กลงและผู้สูงอายุ จะอยู่ตามลำพังคนเดียวเพิ่มมากขึ้นซึ่งสาเหตุก็มาจากขนาดของครัวเรือนไทยได้เล็กลงเหลือเพียง ครัวเรือนละ 3 คน นับเป็นปัญหาที่เป็นวาระแห่งชาติที่ต้องเร่งศึกษาหาข้อมูล

ในพื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอีกพื้นที่ที่มีสภาพวิถีชีวิตที่วัยทำงานต้องเดินทางเข้าไปทำงานในเมือง ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ถูกปล่อยทิ้งให้อยู่บ้านอย่างโดดเดี่ยว อ้างว้างขาดคนดูแลเอาใจใส่ ส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจ (รัศมี เขาวระก้า, สัมภาษณ์, 25พฤศจิกายน 2559) โดยเฉพาะจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในงานประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเครือข่าย และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ในวันศุกร์ที่

25 พฤศจิกายน 2559 พบว่า การดูแลผู้สูงอายุด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานให้ความสนใจโดยพยายามจัดกิจกรรมรวมกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน หากแต่ยังขาดการดำเนินงานที่เป็นระบบและขาดกิจกรรมที่หลากหลาย

จากลักษณะเฉพาะของพื้นที่วิจัย พบว่า ชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยางเป็นชุมชนมีความผูกพันกับศาสนาและมีประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธา ที่ชาวบ้านให้ความเคารพสักการะ ได้แก่ หลวงพ่อขาว วัดเทพรังสรรค์ ดังนั้นในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ จึงมีการรวมกลุ่มของผู้สูงวัยมาประกอบกิจกรรมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ด้านการทำบายศรี และการขับบทสวดมนต์ โดยมีประเพณีสำคัญที่ขึ้นชื่อคือ งานปิดทองหลวงปู่ขาว ซึ่งจัดขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 1-3 มกราคม ของทุกปี กิจกรรมดังกล่าวล้วนแต่ได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน เพราะนอกจากจะได้เข้าร่วมงานบุญประเพณีแล้วยังได้พบปะสังสรรค์กันระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองอีกด้วย การนำศักยภาพความเป็นท้องถิ่นอีสานมาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับแต่ละบริบทชุมชนจึงเป็นแนวทางที่คณะนักวิจัยสนใจ และเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนแนวคิดในการสร้างกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยางที่ต้องการสร้างกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อมาใช้ในหลักสูตรการเรียนรู้อของผู้สูงอายุ

จากความสำคัญข้อต้น ผู้วิจัย จึงสนใจในการหาแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยจัดกิจกรรมที่เน้นการออกกำลังกายและการผ่อนคลายความเครียดด้วยนาฏศิลป์พื้นบ้าน โดยมีกรอบแบบทำทางการเคลื่อนไหวในรูปแบบง่าย ๆ ส่งเสริมการเคลื่อนไหวของร่างกายให้เหมาะสมกับช่วงอายุ พร้อมทั้งนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ สร้างสรรค์เป็นผลงานการแสดงนาฏยประดิษฐ์ชุดใหม่เฉพาะกลุ่มที่นอกจากจะเป็นกิจกรรมในกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว ก็ยังเกิดประโยชน์ต่อสังคมในด้านการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมที่ผู้สูงอายุเข้าถึงได้โดยง่าย และเป็นพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคม ซึ่งเป็นกระบวนการส่งเสริมผู้สูงอายุตามทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) มีทิศทางส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและประสบการณ์ ให้มีรายได้ในการดำรงชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุซึ่งประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านกาย ใจ สังคมและเศรษฐกิจ จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ ขณะเดียวกันการบูรณาการศาสตร์ทางวิชาการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านวัฒนธรรม และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งนักวิชาการ นักศึกษา ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุให้มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและปัญหาผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน 1 ชุดที่เป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นและเหมาะสมกับการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงบริบทและปัญหาของผู้สูงอายุในชุมชน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ผ่านกระบวนการลงพื้นที่วิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ หมู่บ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
3. มีผลงานการสร้างสรรค์กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ และมีชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน 1 ชุด ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
4. ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคมจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมตามกระบวนการของกรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีอายุระหว่าง 55-75 ปี ทั้งเพศหญิงและเพศชาย จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยผ่านความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง ในช่วงเวลาระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2560 - เดือนมกราคม 2561

2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์สำหรับสร้างสรรค์กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และผลงานนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว และแบบประเมินความสุข ที่พัฒนามาจากแบบวัดความสุขของกรมสุขภาพจิต และแบบวัดคุณภาพชีวิตของกรมอนามัย เพื่อประเมินผลหลังเข้าร่วมกิจกรรม

3. กระบวนการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัย โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการให้เกิดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีการดำเนินกระบวนการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สร้างโจทย์งานวิจัยร่วมกับชุมชน ในการสร้างโจทย์งานวิจัย ผู้วิจัยเริ่มกระบวนการในการเลือกพื้นที่ การสร้างโจทย์ และพัฒนาโจทย์จนกระทั่งกลายเป็นงานวิจัย โดยมีขั้นตอน คือ การสำรวจข้อมูลท้องถิ่นเบื้องต้น โดยพิจารณาจากปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นจากบริบทต่าง ๆ ของชุมชน และการกำหนดทิศทางของโจทย์งานวิจัยที่สอดคล้องกับความสนใจ

ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลเชิงพื้นที่ การเก็บข้อมูลแบบวิธีผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับชุมชน และลงเก็บข้อมูลโดยประสานกับหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อเข้าแนะนำตัว และชี้แจงความเป็นมาของโครงการ กับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง นายกฤตเมศ เสาไธสง จากนั้นจึงจัดเวทีพบผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุของหมู่บ้าน นักวิชาการท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เพื่อสัมภาษณ์ ความคิดเห็นและเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสนใจของผู้สูงอายุ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม และค้นหากิจกรรมที่เหมาะสม

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาจุดเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่น และบูรณาการกับความต้องการและความสนใจของชุมชน โดยในขั้นตอนนี้ได้ผ่านการประชุมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยพี่เลี้ยง รวมถึงการนำข้อมูลเข้ารับคำชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นเข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่เหมาะกับการเคลื่อนไหวของผู้สูงวัยในชุมชน ประกอบไปด้วยกิจกรรมการสร้างสรรคับท้องสรภัญญะ กิจกรรมการเคลื่อนไหวด้านศิลปวัฒนธรรม 4 กิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างความผ่อนคลายและเตรียมความพร้อมของร่างกายผู้สูงอายุ กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหว การจับจังหวะดนตรี และฝึกฝนท่ารำพื้นฐาน พร้อมทั้งสร้างสรรค์ชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว ได้แนวคิดในการสร้างสรรค์ท่ารำมาจากเรื่องราวของประวัติหลวงปู่ขาว ซึ่งเล่าสืบกันมาว่าในปีหนึ่งฝนแล้ง นายอำเภอเมืองพุทไธสงในขณะนั้นนิมนต์ถึงพระพุทธรูปองค์หนึ่งตั้งอยู่กลางแจ้ง จึงสืบหาและมาพบหลวงปู่ขาว จึงเรียไรเงินผู้มีจิตศรัทธาสร้างเป็นศาลาเพื่อประดิษฐานหลวงปู่ขาวชั่วคราว เมื่ออัญเชิญหลวงปู่เข้ามาในศาลาเรียบร้อย ฝนก็ตกลงมาทันที ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นเพราะอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของหลวงปู่ขาวที่บันดาลให้ฝนตก

ระยะที่ 4 นำงานวิจัยลงสู่ชุมชน การนำผลงานวิจัยลงพื้นที่และใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการท้องถิ่น ในการให้นำกิจกรรมบรรจุอยู่ในคาบการเรียนการสอนด้านส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ของโรงเรียนผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนท่าทำให้เข้ากับ ความถนัดของผู้สูงอายุและฝึกซ้อมให้เกิดความสวยงาม พร้อมเพรียง และประเมินผลกิจกรรม

ระยะที่ 5 ถอดบทเรียน โดยจัดเวทีถอดบทเรียน ซึ่งประกอบด้วย ผู้วิจัย นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน การปฏิบัติงานและผลงานวิจัยที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน จากนั้นจึงสรุปบทเรียนและนำเสนอ คืบหน้าท้องถิ่นเพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบายผู้สูงอายุในระดับพื้นที่

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีดังนี้

1. บริบทและปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ ในครอบครัวซึ่งเป็นวัยทำงานต้องเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาให้การดูแล ผู้สูงอายุ ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีอาการซึมเศร้า แต่เนื่องจากเป็นชุมชนมีความผูกพันกับศาสนาและมีประเพณี ดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธา ที่ชาวบ้านให้ความเคารพสักการะ ได้แก่ หลวงปู่ขาว วัดเทพวังสรรคร์ จึงมีผู้สูงอายุบางกลุ่มมาร่วมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรมด้านภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ด้านการทำบายศรี และการขับบทสรวงัญญา ในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น และจากความสนใจของกลุ่มผู้สูงอายุ จึงทำให้หน่วยงานท้องถิ่นพยายามสนับสนุนให้เกิด กิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยไม่ต้องรอตามงานเทศกาลเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังคงขาด กิจกรรมที่เป็นระบบและต่อเนื่อง

2. กระบวนการทำงานวิจัยเป็นการแสวงหาแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มาจากความต้องการของชุมชน โดยเกิดกระบวนการสร้างสรรค์ชุดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมที่เป็น รูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นและเหมาะกับการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ แสดงผลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 บทสรวงัญญาประวัติหลวงปู่ขาว วัดเทพวังสรรคร์

บัดนี้จักได้กล่าว	ตำนานหลวงปู่ขาวที่บ้านหัวสะพาน
สถิตวัดเทพวังสรรคร์	เป็นพระพุทธรูปสำคัญอยู่คู่บ้านคูเมือง
ตั้งแต่ปีสองพันสี่ร้อยสิบสอง	พวกพ่อแม่พี่น้องย้ายมาจากบ้านเม็กดำ
ย้ายมาตั้งบ้านเพื่อทำกิจกรรม	ได้พาลูกหลานทำสร้างวัดวาอาราม
จนถึงปีสองพันสี่ร้อยสี่สิบเจ็ด	จึงได้โหมบุญเฮ็ดหล่อองค์หลวงปู่เป็นพระประธาน
นานต่อมาสองพันห้าร้อยผ่าน	จนถึงประมาณปลายได้สี่สิบเจ็ดปี
ประชาชนจึงพากันเห็นดี	บูรณอุโบสถทันทีเพื่อให้เกิดความสวยงาม
แต่ติดปัญหาคือว่าองค์หลวงปู่	เพิ่นติดแน่นอยู่กับฐานพระมาช้านาน
จึงพากันแต่งเครื่องสมมาโองการ	นิมนต์เซาะออกจากฐานไปตั้งไว้กลางวัดเรา
ในปีนั้นฝนปัดดินแห้งผาก	เกิดความทุกข์ยากเดือดร้อนไปทั่วดินแดน
นายอำเภอพุทไธสงสงคันค้ำ	นิมิตประหลาดเหลือแสนเห็นพระอยู่กลางอาราม

ออกติดตามหาเพื่อใส่แก้ไขได้ทัน ในนิมิตคืนนั้นตามมาเห็นอยู่บ้านหัวสะพาน
จึงนำพาสมาทที่ล่วงเกินท่าน แล้วนิมนต์ย้ายมาเป็นพระประธานในศาลาทันใด
ต่อจากนี้ไปให้อุดมสมบูรณ์ ผนตกต้องเพิ่มพูนบ้านเมืองเจริญขึ้นมา
คนทั้งหลายเห็นฤทธิ์พระภูมิกมา จึงขานนามว่า “หลวงปู่ขาว” เลื่องลือ
กำหนดชื่อแล้วจัดงานฉลอง บอกบุญพวกพี่น้องเดือนมกราของทุกปี
จัดงานบูชารำลึกถึงบารมี วันที่ 3 เดือนยี่ม้งานที่บ้านหัวสะพาน
มีพระครูโชติรสโกศลต่อท่าน เจ้าอาวาสจัดงานท่านเป็นรองเจ้าคณะอำเภอ
หลวงพ่พระครุอรุททุกท่านไปอยู่ต่อ ขอบารมีหลวงปู่ขาวให้เจอแต่โชคลาภทุกคน
ขอขอบพระคุณทุกท่านหลายล้น ฟังตำนานหลวงปู่ขาวแล้วทุกคนของจงสุขกายสบายเอ๋ย

2.2 กิจกรรมการเคลื่อนไหวด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 กิจกรรม “เพลงนำพา” เป็นกิจกรรมที่เน้นทักษะการฟังและสร้างความผ่อนคลาย แก่ผู้สูงวัย โดยใช้วิธีการเปิดเพลงที่มีจังหวะหลากหลายทั้งเพลงลูกทุ่งและเพลงหมอลำที่ผู้สูงวัยคุ้นเคย แล้วให้ผู้สูงอายุปรบมือตามจังหวะเพลง เมื่อสามารถจับจังหวะได้จึงเลื่อนการปรบมือ ไปตำแหน่งด้านซ้าย ด้านขวา ด้านหลัง และด้านหน้า และลองเปิดทำนองเพื่อให้ปรบมือตามทิศทางที่ซ้อมไว้และให้ปฏิบัติ เข้ากับทำนองเพลง เพื่อฝึกประสาทสัมผัสการรับรู้จังหวะและการเคลื่อนไหวที่เข้ากับท่วงทำนอง จากการปฏิบัติ กิจกรรมที่ 1 เพลงนำพา พบว่าผู้สูงอายุมีความสนใจและมีสมาธิในการปฏิบัติทำปรบมือ รวมทั้งพยายาม ในการปฏิบัติให้เข้ากับจังหวะดนตรี นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า ผู้สูงอายุเกิดความรูสึกผ่อนคลายและสนุกสนาน กับกิจกรรม แม้จะมีการปรบมือผิดฝั่งจากกลุ่มก็เกิดเสียงหัวเราะอยู่เสมอ

2.2.2 กิจกรรม “ท่าพื้นฐาน” กิจกรรมนี้เน้นการเคลื่อนไหวที่ช่วยในการคลายกล้ามเนื้อ และช่วยยืดหยุ่นร่างกายเพื่อเตรียมความพร้อมในการรำรำ จึงมีการกำหนดท่าทางเบื้องต้นที่ใช้เคลื่อนไหว เพื่อสร้างความคุ้นชินกับกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เช่น แขน นิ้วมือ และการขยับเท้า ประกอบเพลง จากนั้น จึงการถ่ายทอดท่ารำพื้นฐานแบบง่าย ๆ ที่ต้องใช้ในการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้แก่ ท่าจับคว่า จับหงาย ท่าตั้งวง และท่าย่อเท้า โดยเน้นสร้างความเข้าใจในท่ารำพื้นฐานและไม่ฝืนร่างกายของผู้สูงอายุ จากการ ปฏิบัติกิจกรรมนี้พบว่า ผู้สูงอายุยังไม่สามารถใช้ร่างกายได้คล่องแคล่วในครั้งแรก แต่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น ในครั้งต่อไป สามารถปฏิบัติท่ารำได้ดีขึ้นและย่อเท้าตรงจังหวะมากขึ้น

2.2.3 กิจกรรม “ประสานท่วงที่” เป็นกิจกรรมการนำเสนอบทร้องสรภัญญะและการถ่ายทอด ท่ารำผลงานนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว โดยเริ่มจากการให้ผู้สูงวัยนั่งปฏิบัติท่ารำ ตามที่สาธิต โดยใช้มือและแขน ให้เกิดความชำนาญและสามารถจดจำท่ารำได้ จากนั้นจึงเริ่มย่อเท้าตามจังหวะ

2.2.4 กิจกรรม “มีลีลางามสง่าผู้สูงวัย” เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง โดยในกิจกรรมนี้จะเน้นฝึกฝน กระบวนท่ารำ พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนท่ารำให้เข้ากับความถนัดของผู้สูงวัยและฝึกซ้อมให้เกิดความสวยงาม

2.3 ผลงานชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้านชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นการสร้างสรรค์ กระบวนท่ารำแบบการเล่าเรื่อง โดยได้แนวคิดในการเรียงร้อยท่ารำมาจากประวัติของหลวงปู่ขาวเพื่อกระตุ้น ให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจและสามารถจดจำท่ารำได้ง่ายขึ้น และมีการสร้างสรรค์องค์ประกอบในการแสดงดังนี้

2.3.1 ดนตรีประกอบการแสดง ใช้ทำนองเพลงที่สร้างสรรค์และพัฒนามาจากทำนองลาย มโหรีอีสาน บรรเลงโดยวงโปงลาง ซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านอีสานที่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชื่นชอบและคุ้นชิน เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว หนึ่งในสี่กลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดบุรีรัมย์

2.3.2 ลักษณะการแต่งกาย ใช้รูปแบบการแต่งกายตามความนิยมของท้องถิ่น เนื่องจากเป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้านที่มีจุดประสงค์หลักในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุโดยการออกกำลังกายผ่านกระบวนการท่ารำ แต่เน้นให้เกิดความพร้อมเพรียงในชุมชน ดังนั้นรูปแบบการแต่งกายจึงเป็นลักษณะเครื่องแต่งกายโดยทั่วไปของชาวบ้านที่นิยมสวมใส่ในเทศกาลงานบุญประเพณี ประกอบด้วย เสื้อลูกไม้ขาว แขนสั้นและผ้าถุงยาว ซึ่งเป็นผ้าทอมือของแต่ละครอบครัว มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมตามกำลังจัดหาของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 1 ลักษณะการแต่งกายการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว ของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 6 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ณ โรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

2.3.3 กระบวนท่ารำและรูปแบบการนำเสนอการแสดง เป็นการนำเสนอการแสดงด้วยการใช้ท่ารำสื่อความหมายตามเรื่องราวประวัติหลวงปู่ขาว โดยเล่าเรื่องตั้งแต่ชาวบ้านเดินทางมาสักการะหลวงปู่ขาว ชาวบ้านอัญเชิญหลวงปู่ขาวประดิษฐานในศาลา หลวงปู่ขาวบันดาลให้ฝนตกน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ และชาวบ้านแสดงความรื่นเริงยินดี เฉลิมฉลองที่อยู่อย่างร่มเย็นด้วยบารมีหลวงปู่ขาว ประกอบไปด้วยท่ารำ 12 ท่า ลีลาท่ารำเป็นการผสมผสานระหว่างท่ารำนาฏศิลป์ ท่ารำพื้นบ้าน และท่ารำเลียนแบบท่าทางธรรมชาติ เน้นท่ารำที่ผู้สูงอายุสามารถเคลื่อนไหวได้ง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถปฏิบัติได้โดยไม่บาดเจ็บกล้ามเนื้อ และเน้นท่าทางการเคลื่อนไหวของอวัยวะและกล้ามเนื้อที่ต้องใช้บ่อย เช่น แขน และขา เป็นต้น ซึ่งจากการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำของผลงานการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว สามารถวิเคราะห์รูปแบบกระบวนท่ารำหลักสู่การเคลื่อนไหวเพื่อการออกกำลังกาย โดยแบ่งรูปแบบท่ารำออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มท่ารำเดี่ยว หมายถึง ท่ารำที่มีโครงสร้างเดียวแม้จะปฏิบัติซ้ำก็จะใช้เพียงท่าเดียว และ 2) กลุ่มท่ารำชุด หมายถึง ชุดท่ารำที่มี 2 โครงสร้างขึ้นไป เป็นนำท่ารำเดี่ยวมารำต่อเนื่องกันและมีการปฏิบัติซ้ำวนทำทั้งชุดสลับไปมา ซึ่งมีรายละเอียดของท่ารำดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิเคราะห์รูปแบบกระบวนท่ารำ

รูปแบบกระบวนท่ารำ	การอธิบายท่ารำ	การเคลื่อนไหว	ความหมายของท่ารำ
ท่ารำเดี่ยว 	ย่ำเท้าตามจังหวะดนตรีมือทั้งสอง กำหลวม ๆ แล้วแกว่งมือไป ข้างเดียวกับเท้าที่ย่ำ เริ่มจาก ย่ำเท้าซ้าย แกว่งมือไปทางซ้าย	- ฝึกเคลื่อนไหวขา และการย่ำเท้าให้ตรง จังหวะ - ฝึกการเคลื่อนไหว แขน โดยการแกว่งแขน ไปทางซ้ายและขวา	สื่อถึงการเดินทางของ ชาวบ้าน
ท่ารำชุด 	มือซ้ายจับสังหลัง มือขวา จับหางชายพกนับ 4 จังหวะ จากนั้น เลื่อนมือทั้งสองขึ้น ด้านหน้า คลายมือออกเป็นตั้งวง โดยมือขวาตั้งวงบน มือซ้าย สอดวงลงมาอยู่ระดับอกอีก 4 จังหวะ การปฏิบัติท่าจับ สลับกับปล่อยเป็นตั้งวงแบบนี้ เรียกว่า 1 ชุดทำ โดยทำนี้ปฏิบัติ ทั้งหมด 8 ชุด	- ฝึกเคลื่อนไหวขา และการย่ำเท้าให้ตรง จังหวะ - ฝึกการเคลื่อนไหว แขน โดยการแกว่งแขน ขึ้นบน - ลงล่าง	สื่อถึงการอัญเชิญ หลวงปู่ขาวเข้าไป ประดิษฐานในศาลา
ท่ารำเดี่ยว 	หญิง : มือทั้งสองจับเข้าหาตัว โดยเริ่มที่มือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายจับหางระดับเอว ชาย : อยู่ซ้อนหลังและเอียง มามองหน้าหญิง มือซ้ายจับปรก ข้าง มือขวาจับหางระดับเอว ทั้งนี้ในการปฏิบัติทำรำนี้ ให้ผู้ แสดงทั้งชายและหญิงค่อย ๆ ส่ายจับไล่ระดับมือลงมาเสมือน สายฝน ที่กำลังตก	- ฝึกการเคลื่อนไหว ของข้อมือและการ เกร็งกล้ามเนื้อแขน	สื่อถึงสายฝนที่ตกลง มาจากปาฏิหาริย์ของ หลวงปู่ขาว

จากการสร้างสรรค์ท่ารำ เมื่อนำลงถ่ายทอดแก่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุชุมชน บ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จำนวน 60 คน และร่วมกันประเมินท่ารำราระหว่างผู้วิจัย และนักวิชาการท้องถิ่น พบว่าในจำนวน 12 ท่า มีท่ารำที่ผู้สูงอายุปฏิบัติไม่ได้จำนวน 3 ท่า ได้แก่ ท่าที่ 5 ท่าที่ 9 และท่าที่ 10 ผู้วิจัยจึงนำท่ารำกลับมาปรับปรุงแก้ไข โดยคำนึงถึงความเหมาะสมด้านการออกกำลังกาย สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่เน้นการหักโหม ซึ่งสามารถสรุปเป็นตารางการปรับท่ารำดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางการเปรียบเทียบและปรับท่ารำ

ท่าที่	ท่ารำที่ตั้งเดิมที่ออกแบบ	ผลการปฏิบัติ	ท่ารำหลังการนำไปใช้
5		<p>ปรับเปลี่ยนท่ารำจากเดิม มือทั้งสองข้างม้วนจับ เป็นตั้งวงแล้วค่อยๆ เตะข้อมือขึ้น เปลี่ยนเป็น มือทั้งสองตั้งวงขึ้นมาเลยโดยไม่ต้องม้วนจับ แล้วขยับมือดันออกไปตามจังหวะโดยขยับมือ 4 จังหวะ แล้วจึงหันไปทิศตรงข้ามสลับกันไปมา ด้านซ้ายและด้านขวา</p>	
9		<p>ปรับเปลี่ยนท่ารำโดยท่ารำเดิมที่ต้องใช้การ ก้มหลังและเงยหน้าสลับไปมาทำให้ผู้สูงอายุ ไม่สามารถปฏิบัติได้ ปรับเปลี่ยนให้เคลื่อนไหว เฉพาะมือจากขวาไปซ้ายโดยไม่ต้องก้มตัว</p>	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ท่าที่	ท่าร่ำที่ตั้งเดิมที่ออกแบบ	ผลการปฏิบัติ	ท่าร่ำหลังการนำไปใช้
10		<p>ปรับเปลี่ยนท่าร่ำจากท่าร่ำมีการเคลื่อนไหวซับซ้อน ทำให้ผู้สูงอายุปฏิบัติไม่ทันจังหวะ เดิมเป็นท่าตั้งวงแขนตึงส่งหลังและม้วนจิบส่งหลังจากนั้นจึงมาปล่อยเป็นตั้งวง ปรับเปลี่ยนให้จิบส่งหลังแล้วขึ้นมาปล่อยเป็นตั้งวง</p>	

จากตารางพบว่า กระบวนท่าร่ำทั้ง 3 ท่า ที่ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิบัติได้ เป็นท่าร่ำที่ต้องใช้การพลิกหรือหมุนข้อมือที่ซับซ้อนและมากเกินไป รวมทั้งท่าร่ำมีการใช้ร่างกายที่ก้มตัวและเงยหน้าสลับกัน ในเวลาสั้น ๆ ซึ่งทำให้เกิดอาการวิงเวียน ผู้วิจัยจึงปรับเปลี่ยนท่าร่ำให้มีความง่ายมากขึ้นแต่ยังคงสื่อความหมายเดิม จากนั้นนำไปใช้ในกลุ่มผู้สูงอายุอีกครั้ง พบว่าสามารถปฏิบัติได้ดีขึ้น และสามารถปฏิบัติได้ตรงตามจังหวะ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขสนุกสนานไปกับเพลงและไม่กังวลในการปฏิบัติท่าร่ำ

2.3.4 การประเมินผลหลังเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ภายหลังจากการทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ทำการประเมินกิจกรรม โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมและอารมณ์ของผู้สูงอายุ ระหว่างการทำกิจกรรมและหลังการทำกิจกรรม และการทำแบบวัดความสุขของกรมสุขภาพจิตและแบบวัดคุณภาพชีวิตของกรมอนามัย พบว่า ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น และให้ความสนใจในกิจกรรมเป็นอย่างดี รวมทั้งให้ความร่วมมือในการฝึกหัดการเคลื่อนไหวร่างกายด้วยความตั้งใจ ในระหว่างการทำกิจกรรม ผู้สูงอายุมีท่าที่ผ่อนคลาย มีรอยยิ้มและเสียงหัวเราะตลอดกิจกรรม แม้บางส่วนจะมีท่าทางเหนื่อยจากการเคลื่อนไหวต้องนั่งพัก แต่ก็ยังร่วมสนุกไปกับกิจกรรมโดยปรบมือให้กำลังใจสมาชิกคนอื่นที่ยังไม่ยอมนั่งพัก ซึ่งในเวลาต่อมาแม้มีเวลาพักก็ยังคงมีผู้สูงอายุบางกลุ่มเรียกร้องให้เปิดเพลงเพื่อต้องการรำต่อเนือง และจากการทำแบบประเมินสามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ						t	Sig. (1-tailed)
	ก่อนโปรแกรม			หลังโปรแกรม				
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ		
ด้านสุขภาพร่างกาย	15.97	2.32	กลาง ๆ	17.15	2.40	กลาง ๆ	-1.98	0.05*
ด้านจิตใจ	17.85	2.16	กลาง ๆ	22.78	1.30	ดี	-12.98	0.00*
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	10.10	3.29	กลาง ๆ	14.95	2.22	ดี	-12.31	0.00*
ด้านสิ่งแวดล้อม	25.37	2.35	กลาง ๆ	27.05	2.06	กลาง ๆ	-4.87	0.00*
โดยรวม	69.28	4.85	กลาง ๆ	81.93	3.99	กลาง ๆ	-3.15	0.00*

*p < 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ระดับคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกด้าน ส่วนระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตในระดับกลาง ๆ ($\bar{X}=69.28$) และเมื่อหลังเข้าร่วมกิจกรรมพบว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตในระดับกลาง แต่มีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อดูจากคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิต ($\bar{X}=81.93$) และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตโดยรวมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละ ระดับความสุขของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

ระดับความสุข	ก่อนโปรแกรม		หลังโปรแกรม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป	13	21.67	4	6.67
ความสุขเท่ากับคนทั่วไป	22	36.67	15	25.00
ความสุขดีกว่าคนทั่วไป	25	41.67	41	67.21
รวม	60	100.00	60	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับความสุขของผู้สูงอายุก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป จำนวน 13 คน (ร้อยละ 21.67) มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป จำนวน 22 คน (ร้อยละ 36.67) และมีความสุขดีกว่าคนทั่วไป จำนวน 25 คน (ร้อยละ 41.67) และเมื่อผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว พบว่าผู้สูงอายุมีความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป จำนวน 4 คน (ร้อยละ 6.67) มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป จำนวน 15 คน

(ร้อยละ 25.00) และมีความสุขดีกว่าคนทั่วไป จำนวน 41 คน (ร้อยละ 67.21) นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้อำนวยการกองสวัสดิการ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยางที่เข้าร่วมทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุที่ได้ทำกิจกรรมได้กลับไปชักชวนให้เพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้ในการกิจกรรมครั้งต่อมามีผู้สูงอายุเดินทางมาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

โครงการวิจัยแนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในพื้นที่ ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้านสำหรับท้องถิ่นชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พื้นที่ชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สร้างโจทย์งานวิจัย ระยะที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลเชิงพื้นที่ ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลและสร้างสรรค์ชุดกิจกรรม ระยะที่ 4 นำผลงานวิจัยลงพื้นที่และใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ร่วมกับนักวิชาการท้องถิ่น และระยะที่ 5 เป็นการถอดบทเรียน และส่งผลงานวิจัยต่อชุมชน จากวิธีดำเนินงานวิจัยดังกล่าว ส่งผลให้เกิดผลวิจัยที่เป็นส่วนสำคัญของผลลัพธ์ ในกระบวนการทำงานเพื่อแสวงหาแนวทางในการสร้างกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถอภิปรายประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

1. การศึกษาบริบทและปัญหาผู้สูงอายุในแง่มุมมองของความสัมพันธ์กับชุมชนที่ชัดเจน เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม

เนื่องจากชุมชนบ้านหัวสะพานเป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง เพราะประชากรในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ลาว ที่ให้ความสำคัญกับเทศกาลและงานบุญรื่นเริงตามประเพณีสืบต่อกันมา จึงทำให้เกิดการสั่งสมของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานศิลปวัฒนธรรม เช่นการทำบายศรี การขับร้องบทสรวงัญญะ ตลอดจนความชื่นชอบในเสียงดนตรี และการรำพื้นบ้าน เป็นต้น จากความชื่นชอบดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนที่ประสบปัญหาด้านความซึมเศร้า หรือถูกปล่อยให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ยอมเปิดใจและสนใจในการให้ความร่วมมือการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งการให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อตกผลึกเป็นชุดกิจกรรม และเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของ งามจิตต์ จันทรสาดิต และ ธนาทิพ ฉัตรภูติ (2550, น. 168) เรื่องโครงการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายแบบท่าโนราห์ประยุกต์ โดยชมรมเครือข่ายผู้สูงอายุ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นเป็นกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากการนำท่ารำนาฏศิลป์พื้นบ้านที่ชุมชนชื่นชอบมาประยุกต์ให้เป็นท่วงท่าการออกกำลังกายที่สนุกสนาน ทำให้ผู้สูงอายุคุ้นเคยกับวัฒนธรรมและไม่เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย นอกจากนี้การที่ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านหน่วยงานระดับท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำชุมชน นำโดยนายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลบ้านยาง มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุ มีความตั้งใจช่วยอำนวยความสะดวกในด้านข้อมูลและการประสานงาน รวมทั้งผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม มีความเข้มแข็งและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสังคมผู้สูงอายุ ทั้งยังเป็นหลักสำคัญในการช่วยประสานงานหน่วยงานและกลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทำให้การเก็บข้อมูลมีความครอบคลุมและสมบูรณ์มากขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานท้องถิ่นยังมีการดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในช่วงเวลาเดียวกับที่ทำโครงการวิจัย จึงเป็นช่องทางที่ทำให้มีกระบวนการทำงานที่สอดรับกันระหว่างหลักสูตรการเรียนรู้อายุของผู้สูงอายุกับแนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

2. กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นผลสำเร็จของกระบวนการวิจัยที่ใช้ในการแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

โดยสามารถวิเคราะห์ได้จากผลลัพธ์ของความสำเร็จที่สรุปผลจากการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ และการทำแบบประเมินความสุข ในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้านชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว ที่มีกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัย นักวิชาการท้องถิ่น และกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชุดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นกิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย ด้านใจและด้านสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาคุณภาพด้านกาย ผ่านกิจกรรมการออกกำลังกาย ซึ่งการออกกำลังกายในผู้สูงอายุเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ร่างกายกระฉับกระเฉงและสามารถดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาตนเองได้ยาวนานขึ้น โดยสังเกตได้ว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้คล่องแคล่วมากขึ้น มีอารมณ์ดี หัวเราะอย่างสนุกสนาน รวมทั้งทานอาหารช่วงพักกลางวันได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วีรศักดิ์ เมืองไพศาล (2559, น. 30-31) เรื่อง การออกกำลังกายในผู้สูงอายุ พบว่าการออกกำลังกายจะช่วยให้ร่างกายสามารถทำหน้าที่ได้อย่างดีมีความคล่องตัวและการทรงตัวที่ดีขึ้น ส่งผลให้สุขภาพจิตดีมีสุขจากการหลั่งสารเอนดอร์ฟิน และสอดคล้องกับบทความของ สิริรัตน์ สุกมลรัตน์ (2560, น. 73) ซึ่งกล่าวถึงการเกิดประโยชน์ 9 ข้อที่ผู้สูงอายุได้รับจากการออกกำลังกายได้แก่ การชะลอความแก่ ทำให้กระฉับกระเฉง ภูมิคุ้มกันทำงาน ปกติไม่เจ็บป่วยง่าย กล้ามเนื้อหัวใจแข็งแรง สูดจิตโลดดีดีขึ้น ช่วยควบคุมน้ำหนักตัว กล้ามเนื้อประสานงานดีขึ้น การทำงานของระบบทางเดินอาหารดีขึ้น ลดความเครียด และช่วยให้นอนหลับสบาย

2.2 การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาคุณภาพด้านจิตใจ เนื่องจากการแสดงชุดฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดจากความศรัทธาในหลวงปู่ขาว องค์พระประธานในวัดเทพรังสรรค์ ผวนกับการนำเสนอเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ชุมชนภาคภูมิใจ ดังนั้น การแสดงชุดนี้จึงมีคุณค่าต่อจิตใจใน 3 แง่มุม ได้แก่ 1) ความปลื้มปิติที่ได้นำเสนอเรื่องราวของสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่ ประวัติหลวงปู่ขาว 2) การซึมซับรับรู้ในความงามทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่มาจากศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ กระบวนท่ารำพื้นบ้านและเสียงดนตรีโປงกลาง และ 3) ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง นอกจากนี้การเคลื่อนไหวที่มีดนตรีประกอบ มีส่วนช่วยในการฝึกสมาธิของผู้สูงอายุ สังเกตได้ว่าในการทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่ประกอบเพลงพื้นบ้าน ผู้สูงอายุจะจดจ่ออยู่การจับจังหวะของดนตรีและพยายามเคลื่อนไหวร่างกายให้ตรงตามจังหวะ สอดคล้องกับการศึกษาของ บุษกร บินทสันต์ (2553, น. 169) เรื่อง ดนตรีบำบัดพบว่า ในปัจจุบันมีผู้นำดนตรีไปใช้เพื่อประกอบการฝึกสมาธิมากขึ้น เพราะดนตรีมีจังหวะที่สามารถยึดเกาะในการกำหนดจิตได้

2.3 การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาคุณภาพด้านสังคม จากความพึงพอใจและความสุขที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้ทำให้ผู้สูงอายุที่ได้ทำกิจกรรมได้กลับไปชักชวนให้เพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้ในการกิจกรรมครั้งต่อมามีผู้สูงอายุเดินทางมาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นจากที่ตั้งเป้าหมายไว้จากเดิม 40 คน แต่มาเพิ่มเป็นจำนวน 59 คน ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมที่บ้านและผลงานการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว ที่สร้างความสุขแก่ผู้สูงอายุจึงเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านสังคมของผู้สูงอายุ ที่ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหัวสะพานมีแรงจูงใจในการออกกำลังกาย ลดความเหงา และซึมเศร้า สอดคล้องกับการศึกษาของปิยภัทรเดช พระธรรม (2554, น. 143) เรื่องการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยพบว่า ประโยชน์จากการเข้าสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อทำกิจกรรมหรืองานอดิเรกร่วมกับคนอื่น จะส่งผลให้ลดความซึมเศร้า ความเบื่อหน่าย อีกทั้งผู้สูงอายุที่ไม่ประสบความสำเร็จในการพยายามออกกำลังกายคนเดียว หากมีการรวมกลุ่มก็จะมีแรงจูงใจเพิ่มมากขึ้น

จากความสำเร็จของกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นการนำเสนอถึงบทบาทที่สำคัญของนาฏศิลป์ที่มีคุณค่าต่อสังคมมากกว่าการสร้างความบันเทิง สอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 14-21) เรื่องบทบาทของนาฏศิลป์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มีประเด็นสำคัญได้แก่ 1) การใช้นาฏศิลป์เพื่อการสื่อสาร 2) การใช้นาฏศิลป์เพื่อบูชาหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การใช้นาฏศิลป์ในการออกกำลังกาย 4) การใช้นาฏศิลป์เพื่อรักษาและเผยแพร่เอกลักษณ์ของชุมชน และ 5) การใช้นาฏศิลป์เพื่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในสร้างจิตวิญญาณวิจัยที่มีประโยชน์ต่อสังคม เช่นเดียวกับการสร้างสรรค์กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและการแสดงนาฏยประดิษฐ์ที่บ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว ที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุต่อชุมชนและนอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมแก่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมที่บ้านและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาว เป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่ต้องใช้ความพร้อมของร่างกายทั้งด้านการยืดหยุ่น การหดเกร็งของกล้ามเนื้อ รวมทั้งการใช้ทักษะการเคลื่อนไหวที่ต้องเข้ากับท่วงทำนองเพลง จึงเหมาะสำหรับผู้สูงอายุช่วงต้น ดังนั้นสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 75 ปีจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมอื่นที่เหมาะสม นอกจากนี้ควรให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นการเชื่อมโยงระหว่างวัย และสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในแต่ละช่วงอายุ จึงควรมีการทำวิจัยต่อเนื่องเพื่อต่อยอดองค์ความรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ อาจมีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ทำนองเพลงหรือท่าทางที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- งามจิตต์ จันทรสาศิต และ ธนาทิพ ฉัตรภูติ. (2550). ประมวลข้อมูล 30 โครงการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เล่ม 1 ใน *ชุดสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร : เอส เอ็น มีเดีย แอนด์ แฟ็ค.
- บุษกร บินทสันต์. (2553). *ดนตรีบำบัด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : วี.พรีนท์(1991).
- ปิยภัทรเดช เดชพระธรรม. (2554). “การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ.” ใน สิรินคร ฉันทศิริกาญจน, กุลภา ศรีสวัสดิ์ และชัชฌู พันธุ์เจริญ. *Live Long & Strong เล่ม 3 สูงวัย* (หน้า 136-143). กรุงเทพมหานคร : โฮลิสติก ฟับลิชซิ่ง.
- รัศมี เขาระกำ, นาง (2559, 25 พฤศจิกายน). ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านยาง. *สัมภาษณ์*.
- วีรศักดิ์ เมืองไพศาล. (2559). *รู้จักและเข้าใจ สุขภาพผู้สูงอายุและภาวะสมองเสื่อม*. กรุงเทพมหานคร : วี.พรีนท์(1991).
- สรีรัตน์ สุกมลรัตน์. (2560). *Live well together ดูแลผู้สูงอายุ สร้างสุขในครอบครัว*. กรุงเทพมหานคร : สุขฟับลิชซิ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *นาฏยศิลป์ปริวรรต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้เขียนบทความ

นางสาวชลาลัย วงศ์อารีย์

สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
เลขที่ 439 ถนนจิระ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000
E-mail: Vongchala@gmail.com

ผลของการฝึกกลวิธีอภิปัญญาที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางคำศัพท์และ
ความคงทนการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
THE EFFECTS OF METACOGNITIVE VOCABULARY STRATEGY TRAINING
ON VOCABULARY ACHIEVEMENT AND RETENTION OF NAKHONRATCHASIMA
RAJABHAT UNIVERSITY STUDENTS

สุพิชญา วงศ์คำสาย
SUPITCHAYA WONGKUMSAI
สุดสรวง ยุทธนา
SUDSUANG YUTDHANA
มหาวิทยาลัยนเรศวร
NARESUAN UNIVERSITY
พิษณุโลก
PHITSANULOK

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกกลวิธีอภิปัญญาที่มีผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางคำศัพท์และความคงทนการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษากลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยกลวิธีอภิปัญญาเป็นเวลา 11 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่าการฝึกการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยกลวิธีอภิปัญญา มีผลต่อการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติทดสอบ One-way ANOVA ผลจากการวิจัยนี้พบว่า นักศึกษามีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางคำศัพท์และความคงทนการเรียนรู้คำศัพท์ จากผลคะแนนสอบที่สูงขึ้น เรื่อง ส่วนประกอบของคำ และการวิเคราะห์คำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การฝึกการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยกลวิธีอภิปัญญาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ทางด้านคำศัพท์ให้กับนักศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต จากผลการวิจัยมีพบว่า การฝึกการเรียนรู้คำศัพท์อาจมีผลดีต่อการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางคำศัพท์และความคงทนการเรียนรู้คำศัพท์ ดังนั้นนักศึกษาคควรได้รับการฝึกกลวิธีอภิปัญญาเพื่อใช้ในการเพิ่มความสามารถทางภาษาของตนเองโดยอัตโนมัติ และนักศึกษาคควรได้รับการสนับสนุนให้ใช้กลวิธีอภิปัญญาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในบริบททางวิชาการ

คำสำคัญ : การฝึกการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยกลวิธีอภิปัญญา, กลวิธีอภิปัญญา, กลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์

ABSTRACT

The purpose of the present study was to investigate the effect of metacognitive vocabulary learning strategies on the development of vocabulary achievement and retention of EFL students. Students were assigned to an experimental group, who received instruction on vocabulary learning strategies throughout a 11 week period of instruction. The results of the study revealed that metacognitive vocabulary strategy training has a significant positive effect on the vocabulary learning of students.

The results from the one way ANOVA indicated that the students had increased vocabulary achievement and retention. They obtained higher vocabulary scores for both word parts and word analyses at a significance level of 0.05. The training of metacognitive vocabulary learning strategies helps students to effectively learn vocabulary.

Recommendations for further study research, the findings suggested the metacognitive vocabulary strategy training might have a positive effect on students' vocabulary learning, leading to the improvement of vocabulary achievement and retention. Therefore, the students should be trained to automatically use metacognitive strategies to enlarge their language abilities and they should be encouraged to use more powerful levels of metacognitive strategies within the academic context

Keywords : Metacognitive vocabulary strategy training, Metacognitive strategies, Vocabulary learning strategies

INTRODUCTION

To be effective in vocabulary learning, students should be trained to use strategies and should be also be trained as independent and active learners. As a consequence, students should be trained to learn how to use strategies (Hashemi & Hadavi, 2015). Well known experts (Oxford, 1990; O' Malley & Chamot, 1990) have emphasized the metacognitive model of strategic learning that includes plan, monitor and evaluation. In addition, Schmitt (2000, p. 136) stated that "metacognitive strategies involve a conscious overview of the learning process and making decisions about planning, monitoring, or evaluating the best ways to study". Thus, students who know metacognitive strategies could use various metacognitive knowledge to select learning strategies that promote their second language acquisition Ellis (1994 cited in Morin & Goebel, 2001). With the advantages of metacognitive strategies knowledge, students should find out how to learn more about metacognitive knowledge, because it deals with vocabulary knowledge and it is an instrument which can fulfill the gap of students' knowledge of L2 abilities. For this reason, students can be trained to

rehearse effective strategies and responsibilities for their own learning, and to promote autonomous learners. Thus, this is the goal of strategy training (Rezvani, Kalajahi, & Pourshahian, 2012 cited in Akbari, 2015). Metacognitive strategies are a tool to support the success of language learners, as they can help students to improve vocabulary understanding effectively, and this can make language learning successful as it involves planning, monitoring, and evaluating (O' Malley & Chamot, 1990). The current study focuses on metacognitive vocabulary strategy training and its effect on vocabulary learning ability of Thai EFL students. The more specific focus of this study is the students at Nakhonratchasima Rajabhat University, Thailand, as these particular students have vocabulary learning problem.

PURPOSE OF STUDY

To investigate how metacognitive vocabulary strategy training effects NRRU students' vocabulary achievement and vocabulary retention.

Related Literature

1. Classifications vocabulary learning strategies (VLS) —a brief outline

According to the significance of language learning strategies, there are some classifications of vocabulary learning strategies included in them. Thus, many scholars such as Gu and Johnson (1996) have proposed vocabulary learning strategies and language learning outcomes, which cover metacognitive, cognitive, memory, and activation. However, more established taxonomies of vocabulary learning strategies are well known from another study which is based on Oxford's notion of language learning strategies taxonomies. From this viewpoint, Schmitt (1997) has classified two main vocabulary learning strategies that contain almost 58 items. Schmitt (1997) has grouped vocabulary learning strategies into two categories of discovery and consolidation strategies. First, strategies for the discovery of a new word's meaning are determination strategies and social strategies. Other, strategies for consolidating a word once it has been encountered are memory strategies, cognitive strategies and metacognitive strategies. Moreover, Nation (2001) has divided the vocabulary learning strategies into three general classes: planning, sources and processes.

Literally, among the vocabulary learning strategies research, there are three vocabulary learning strategies taxonomies which are widely deployed in many language studies as follows:

Gu and Johnson (1996) list vocabulary learning strategies into three groups: metacognitive, cognitive, memory and activation 1) Metacognitive (e.g. selective attention, self-initiation) 2) Cognitive Strategies (e.g. guessing, use of dictionaries, note-taking) 3) Memory Strategies (e.g. rehearsal, encoding) Activation (e.g. using new words in different contexts).

In Schmitt's (1997) vocabulary learning strategies taxonomy, are organized base on the notion of Oxford (1990) language learning strategies taxonomy, because most strategies listed are vocabulary strategies that cope with the two categories of discovery and consolidation.

Schmitt (2000, p. 135) explained vocabulary learning strategies taxonomy is comprised of two vocabulary strategies: 1) Discovery Strategies, there are nine determination strategies (e.g. analyses part of speech, analyses affixes or roots, etc.); and there are five Social Strategies (e.g. ask teacher for an L1 translation, ask teacher for paraphrase or synonym of new word, etc.) 2) Consolidation Strategies, there are nine cognitive strategies (e.g. verbal repetition, written repetition, etc.), twenty-seven memory strategies (e.g. study word with pictorial representation of its meaning, image word's meaning, etc.), five metacognitive strategies (e.g. use English-language medias (songs, movies, newscasts, etc., testing oneself with word tests, etc.) and three social strategies (e.g. study and practice meaning in a group, teachers checks students' flash cards or word lists for accuracy, etc.)

Nation (2001) places vocabulary learning strategies taxonomy into three classes: Planning (e.g. choosing words, choosing the aspects of word knowledge, choosing strategies, planning repetition) Sources (e.g. analyze the word, using context, consulting a reference source in L1 and L2, using parallels in L1 and L2) Processes (e.g. noticing, retrieving, generating)

Table 1 Vocabulary Learning Strategies based on three researchers

Vocabulary Learning Strategies		
Gu and Johnson (1996)	Schmitt (1997)	Nation (2001)
Metacognitive	Discovery Strategies,	Planning
Cognitive Strategies	Consolidation Strategies,	Sources
Memory Strategies		Processes
Activation		

2. Metacognitive strategies (MET)

Beyond the metacognitive strategies, there are also different classifications of metacognitive strategy, O' Malley and Chamot (1990) classifies three categories of planning, monitoring, and evaluating. On the other hand, Oxford (1990) broadly classifies into three groups 1) centering one's learning, 2) arranging and planning one's learning and 3) evaluating one's learning. Cohen (2005) classifies actions into pre, plan, evaluation, post and use.

The classifications of metacognitive strategies are provided by all scholars; they can be adopted and applied to all language skills. However, it is clear that O' Malley and Chamot (1990) believe that the definitions and classifications of metacognitive strategies are more widely accepted and adopted by many researchers in many educational researches in terms of metacognitive strategy training models because O' Malley and Chamot (1990) classify strategies into four categories of planning, monitoring, and evaluating as follows (See table 2) :

These two areas of metacognitive theory are to be related to the metacognitive model of strategic learning of two well-known scholars e.g. O' Malley and Chamot classify metacognitive strategies into plan, monitor and evaluation.

Table 2 Taxonomy of Metacognitive Strategies are based on O' Malley and Chamot

Representative strategies	Definitions
1. Selective attention	Focusing on special aspects of learning tasks, as in planning for key words or phrases.
2. Planning	Planning for organization of either written or spoken discourse.
3. Monitoring	Reviewing attention to a task, comprehension of information that should be remembered, or production while it is occurring.
4. Evaluation	Checking comprehension after completion of receptive language activity, or evaluating language production after it has taken place.

Source : O' Malley & Chamot, 1990, p.45.

3. Related studies of metacognitive strategies and vocabulary training

Learning unknown vocabulary does not only involve memorizing the form of the word meaning, but also understanding its meaning in order to utilize it accurately. Based on previous studies in using metacognitive vocabulary strategies training in language learning which have been done over the last two decades, metacognitive strategies and vocabulary strategy training are examined as the most important part of learning strategy instruction. To illustrate, in the Thai context, Kaewngamsong (2007) studied development of vocabulary learning through metacognitive strategy training. The study used a pretest-posttest experimental design which had only a treatment group who were taught explicit metacognitive strategy training almost eight weeks. The vocabulary achievement test, vocabulary learning strategy questionnaire and researcher's journal were research instruments to investigate the ability of the students. The results revealed that explicit metacognitive strategy training had a positive impact on the lexical knowledge enhancement of the students. Furthermore, it can be concluded that students utilized a greater variety of vocabulary learning strategies and they had positive attitudes towards metacognitive strategies. Additionally, Wilawan (2007) studied the topic of lexical cohesion and metacognitive strategy training an integrated approach to main idea comprehension. The study showed that there was a positive effect on incorporate lexical cohesion and reciprocal teaching by guiding students through metacognitive training to increase their comprehension of the main idea. She also suggested that learners should be taken into consideration in lexical cohesion and reciprocal teaching.

4. Conceptual framework

As indicated in the metacognitive vocabulary strategy training model, O' Malley and Chamot (1990)'s CALLA model was adopted to train students to use metacognitive strategies in their vocabulary learning. This study focused more on the practical applications of Nation (2001)'s vocabulary learning strategies taxonomy, three general classes: planning, sources, and processes. Nation (2001) and Baumann et al. (2003) vocabulary strategies used in this study were word parts and word analyses. As a matter of fact, students have to be learned strategies that will assist them in decoding and understanding vocabulary words, which is a valuable technique for assisting students to be able to understand a word. One of the ways that students can enhance their vocabulary is through teaching word parts or affixes, which are essential for developing L2 learners' language ability to understand the four macro skills of English language. Nation (2001) stated that "attention to word parts allows students to make full use of the word families they know, and also contributes to remembering new complex words".

Moreover, Word analyses knowledge is one significant value for good vocabulary learning. Due to the importance of guessing meaning from context clues, Baumann et al. (2003) present five context clues which can be useful in developing students' knowledge of vocabulary (See table 3).

Furthermore, the present study examined the effect of training metacognitive strategies on both short –term vocabulary knowledge, which emphasizes investigating the students' use of strategy after they have been trained, and on the long term retention, which happens at the end of the study in order to see how students' use of these strategies helps them to acquire new vocabulary and store it over both short and long periods of time. Metacognitive vocabulary strategy training model is designed with three relevant components: CALLA model, vocabulary learning strategies, and vocabulary strategies. Each component is relevant to each other as shown in the table below:

Table 3 Metacognitive vocabulary strategy training model

CALLA Model (O' Malley and Chamot. 1990)			Vocabulary Learning Strategies (Nation. 2001)	Vocabulary Strategies
Stage	Purpose	Activities		
1. Preparation	to develop student awareness of different strategies	group discussions	choosing words	Word Parts (Nation. 2001)
2. Presentation	to develop student knowledge about strategies	group presentation	choosing the aspects of word knowledge	prefix, suffix
3. Practice	to practice: develop student skills in using strategies for academic learning	group discussions cooperative learners tasks	choosing strategies planning repetition analyzing the words using context, noticing, retrieving, generating	Word Analyses (Baumann, et al. 2003) synonym, antonym, example, definition, general
4. Evaluation	to develop student ability to evaluate own strategy use	write strategies used immediately after task discuss strategy use in class		
5. Expansion	to develop transfer of strategies to new tasks	give assignments to use learning strategies on tasks related to cultural backgrounds of students		

METHODOLOGY

1. Participants

The participants of this study were thirty nine first year management science students who enrolled English for Communication 2 (001003) in the second semester of the academic year 2018 at Nakhonratchasima Rajabhat University. All of them were non-English major students and they were selected by purposive sampling as the sample of the present study. They provide the most valid or credible results because they reflect the characteristics of the population.

2. Research Instruments

2.1 Three vocabulary tests were used in this study, including pretest, posttest, and delayed posttest. Each tests consisted of 25 multiple-choice questions, which were developed by the researcher. The vocabulary items in the test were mainly selected from the lexical items taught and given exposure to during the course. Vocabulary items were designed from word parts and word analyses. It covered the seven main aspects of vocabulary strategies including word parts: prefix, suffix and word analyses: synonym, antonym, example, definition and general. The test was used as the assessment tool in the pre-test, the posttest, and delayed posttest phase of the study. The pretest and posttest were utilized to evaluate the students' vocabulary knowledge before and after the study. And the delayed posttest was used to check the student's vocabulary retention. The test was a combination of multiple-choice of vocabulary created and used for this purpose by the researcher. The evaluation of test was checked by three specialists to consider content validity and tested for qualification in terms of the index of item objective of congruence IOC (0.5-1) applied.

2.2 The lesson plan was written according to the scope and sequence framework for learning strategy instruction (CALLA model) (O' Malley & Chamot, 1990), consisting of preparation, presentation, practice, evaluation and expansion. The same format of lesson plan was used in every period. Only activities were changed according to the theoretical framework. There were a number of new lexical items taught which were presented using word parts: prefix and suffix and word analyses: synonym, antonym, example, definition and general. Moreover, the construction of the lesson plan, it is designed specifically to measure the English used in every activity related to communicative situations. During the weekly metacognitive vocabulary strategy training session, the sample group was provided with a handout prepared by the researcher. The handout included 1) materials of several topics, 2) worksheet to practice using word parts and word analyses 3) an activity using the strategy or knowledge that was taught

during the lesson. The students in the experimental group received 50 minutes of metacognitive vocabulary strategies training a week for 11 weeks in accordance with the CALLA model as follows:

2.2.1 Preparation: The purpose of this phase was to develop student awareness of different strategies through making group discussions.

2.2.2 Presentation: This phase was related to develop student knowledge about strategies by making group presentations and cooperative learners' tasks.

2.2.3 Practice: In this phase, students had the opportunity to practice in order to develop skills in using strategies for academic learning through making group discussions.

2.2.4 Evaluation: The main purpose of this phase was to develop student ability to evaluate their own strategy use through writing strategies used immediately after task- discuss strategy use in class.

2.2.5 Expansion: The main purpose of this phase was to develop transfer of strategies to new tasks by giving assignments requiring the use of learning strategies for tasks related to the cultural backgrounds of students.

3. Metacognitive vocabulary strategy instruction

3.1 Research Procedures

Phase 1) Orientation: in the first week, the researcher explained what was studying in the class especially studying how to use metacognitive vocabulary strategies. Thus, the participants knew what they were to study and why they were to study in a particular way. They signed a consent form before joining the study and could refuse to be a part of the research. The participants took the pretest.

Phase 2) Experiment phase: in the second week to eighth week, this was conducted weeks after the orientation. This phase consisted of seven weeks. During the metacognitive vocabulary strategy training period, the researcher provided hand outs and worksheets. In the ninth-week, the participants took the posttest.

Phase 3) Follow up phase: two weeks after the experiment, the sample group was requested to take the delayed posttest after intervening.

4. Data analysis

The data obtained from the vocabulary tests: pre, post and delayed posttest, were analyzed with computational software for statistical analyses (SPSS). A one way Analysis of Variance (ANOVA) was utilized to analyze the comparison of metacognitive vocabulary strategies of the sample group both before and after the training.

RESEARCH RESULTS

In order to investigate the effects of metacognitive vocabulary strategy training on the development of students' vocabulary achievement and retention, the scores of vocabulary tests, including pretest, posttest, and delayed posttest, were to explore whether metacognitive vocabulary strategy training had any effects on vocabulary achievement and retention. The results are presented focusing on the two aspects of word part and word analysis in Table 4.

Table 4 The comparison of vocabulary knowledge among pretest, posttest and delayed posttest

Vocabulary Scores	pretest		posttest		delayed posttest		t	df	Sig (2-tailed)
	MS	SD	M	SD	M	SD			
Prefix=4	1.38	1.04	2.49	1.02	2.51	1.10	14.55	2	0.00
Suffix=4	1.05	0.94	2.15	0.87	2.41	0.99	23.08	2	0.00
Synonym=4	1.18	0.96	2.90	0.94	3.10	0.68	57.04	2	0.00
Antonym=3	0.97	0.74	2.10	0.68	2.30	0.73	38.92	2	0.00
Example=3	0.85	0.74	2.26	0.78	2.15	0.81	39.49	2	0.00
Definition=4	1.23	0.87	2.70	0.79	3.28	0.68	69.71	2	0.00
General=3	1.05	0.79	2.43	0.59	2.25	0.67	45.89	2	0.00
Total=25	7.71	2.51	17.02	1.24	18.02	1.44	380.22	2	0.00

*p < 0.05

The results of the vocabulary tests were compared using an analysis of variance (ANOVA), as shown in table 4. The experimental group's average scores on the pretest, the posttest, and the delayed posttest were 7.71 (SD=2.51), posttest scores 17.02 (SD=1.24) and delayed posttest scores 18.02 (SD=1.44) respectively. They were highly significant (F=380.22, p<0.05) revealing that the training of metacognitive vocabulary strategy affected vocabulary achievement and vocabulary retention. The analyses of the data on the background variables revealed that there was a significant difference between vocabulary scores from before and after metacognitive vocabulary strategy training at the level of 0.05. Examination of F values revealed that there was a significant difference between vocabulary scores before and after metacognitive vocabulary strategy training. As shown in table 4, it was found that after training, the students in the experimental group showed a higher performance for metacognitive strategy training.

In addition, table 4 illustrated the results of students' metacognitive vocabulary strategy training. The results of the vocabulary scores for the word parts and word analyses after training showed that they were highly significant ($F=380.22$, $p<0.05$). In terms of the effects of the metacognitive vocabulary strategy training on the development of students' vocabulary achievement and retention of the experimental group, it was found that students' vocabulary scores from all the seven groups of vocabulary learning were significantly different after training at 0.05 level. This revealed that the training of metacognitive vocabulary learning strategies helped students in effectively learning vocabulary.

CONCLUSION

In this study, the first research question had the aim of exploring whether metacognitive vocabulary strategy training had any effect on vocabulary achievement and retention. The results from the students in the experimental group revealed the following major findings:

The results of the experimental group were compared using an analysis of variance (ANOVA). The results showed that they were highly significant ($F=380.22$, $p<0.05$). The intervention group improved significantly in vocabulary knowledge. This study shows evidence to support metacognitive teaching. It reveals that teaching synonyms, antonyms, and other related words help students to have a deeper understanding of a word, which in turn improves the ability to recall meaning. The findings of this study indicate that metacognitive vocabulary strategy training has an effective impact on the vocabulary achievement and retention of the students. Moreover, it indicated that the development of metacognitive vocabulary strategies training was important for enhancing vocabulary learning efficiency. The findings of the current study are in agreement with the results of the previous studies which emphasize enhancing vocabulary learning through metacognitive strategy training in the Thai context by Kaewngamsong (2007). The results of the vocabulary achievement test of all the four aspects of knowing word: parts of speech, spelling, and pronunciation, the differences of the mean score between the pretest and the posttest of parts of speech was the highest scores and followed by the differences of the mean scores of pronunciation, spelling, and meaning respectively. The means scores of the posttest were significantly higher than those of the pretest. It showed that explicit metacognitive strategy training had a positive impact on the lexical knowledge improvement of the students.

Moreover, the finding of this study is consistent with the results obtained from the research by Zhao (2009) who conducted a study to determine whether metacognitive strategy training promoted the vocabulary learning of Chinese college students. The results showed that there was significant improvement after they received metacognitive strategy training. It is evident that with strategy training in vocabulary learning, the students showed improvement with how they used planning, monitoring, and evaluating, without exception. Drawing on the findings of such studies, Renalli (2003) mentioned that the importance of metacognitive knowledge is processing a variety of strategies, and metacognitive regulation is also the ability to employ them appropriately in suitable contexts. Thus, students should be trained to know when to use strategies (Hashemi & Hadavi, 2015). Aside from vocabulary learning, other language aspects were found to be positively affected by metacognitive strategy training. This can be illustrated by Askari's (2014) study concerning the significant effect of metacognitive vocabulary strategy training on the breadth of vocabulary knowledge of Iranian students. There were significant differences between the control and the experimental groups after training at the 0.05 level. The results of this study indicated that metacognitive vocabulary strategy training had an effect on the Iranian EFL students' breadth of vocabulary knowledge.

RECOMMENDATIONS

1. Metacognitive strategies should be introduced to the students with regular classrooms activities and tasks. It will assist students to practice and use metacognitive strategies in many contexts that can bring about a rapid improvement in vocabulary learning.
2. The use of metacognitive vocabulary learning strategies could help students naturally expand their vocabulary knowledge.
3. Students should be trained in a variety of metacognitive vocabulary learning strategies in order to receive the numerous benefits that could be derived from it.
4. Teachers should bring up the model of deploying metacognitive strategies, which deeply directs students' learning habits and facilitates their vocabulary learning.
5. Teachers should bring metacognitive vocabulary strategy training into their regular English lessons.

REFERENCES

- Akbari, Z. (2015). Key vocabulary learning strategies in ESP and EGP course books. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 4(1), 1-7.
- Askari, M. I. (2014). The effect of meta-cognitive vocabulary strategy training on the breadth of vocabulary knowledge. *Journal of Academic and Applied Studies*, 4(5), 1-20.

- Baumann, J. F., Edwards, E. C., Boland, E., Olejnik, S., & Kame' ennu, E. J. (2003). Vocabulary tricks: Effects of instruction in morphology and context on fifth-grade students' ability to derive and infer word meaning. *American Educational Research Journal*, 40, 447-494.
- Gu, P. Y., & Johnson, R. K. (1996). Vocabulary learning strategies and language learning outcomes. *Language Learning*, 46(4), 643-679.
- Hashemi, Z., & Hadavi, M. (2015). Investigation of vocabulary learning strategies among EFL Iranian medical sciences students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (192), 629-637.
- Kaewngamsong, S. (2007). *The improvement of vocabulary learning through the metacognitive strategy training*. Master's thesis. Khon Kaen University, Thailand.
- Morin, R., & Goebel, Jr. J. (2001). Basic vocabulary instruction: teaching strategies or teaching words?. *Foreign Language Annals*, 34(1), 8-17.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O' Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategy: What bring teacher should know*. Boston : Newbury House.
- Renalli, J. M. (2003). *The treatment of key vocabulary learning strategies in current ELT coursebooks : repetition, resource use, recording*. Master's thesis. Birmingham University, United Kingdom.
- Schmitt, N. (1997). Vocabulary learning strategies. In N. Schmitt, M. McCarthy (eds) *Vocabulary : Description, Acquisition and Pedagogy* (pp.198-227). Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in language teaching*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Wilawan, S. (2007). Lexical cohesion and metacognitive strategy training : an integrated approach to main idea comprehension. *Language*, 14(1), 18-42.
- Zhao, N. (2009). Metacognitive strategy training and vocabulary learning of Chinese college students. *English Language Teaching, CCSE Journal*, 2(4), 123-129.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว สุพิชญา วงศ์คำสาย

นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

เลขที่ 99 หมู่ที่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง

จังหวัดพิษณุโลก 65000

Email: supitchayawong@outlook.co.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดสรวง ยุทธนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Email: sudsuang@gmail.com

การรับรู้คุณภาพการให้บริการของผู้ป่วยที่รับบริการจากโรงพยาบาลเอกชน
ในจังหวัดนครราชสีมา : การวิเคราะห์โดยโมเดล SERVQUAL
PATIENTS' PERCEPTIONS OF SERVICE QUALITY IN NAKHON RATCHASIMA
PRIVATE HOSPITALS: AN INVESTIGATION USING THE SERVQUAL MODEL

นลินทิพย์ เงินสูงเนิน
NALINTHIP NGOENSOONGNOEN
ธัชวิศว์ โพนสิงห์
THATCHAWIT PHONSING
สรวิทย์ สมใจ
SORAVEE SOMCHAI
บุษยา วงษ์ชวลิตกุล
BUSAYA VONGCHAVALITKUL
สิริรัตน์ ฉัตรชัยสุชา
SIRIRAT CHATCHAISUCHA
มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
VONGCHAVALITKUL UNIVERSITY
นครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

คุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาลเป็นปัจจัยสำคัญในสภาวะการแข่งขันของโรงพยาบาลในปัจจุบัน ความสำเร็จของโรงพยาบาลขึ้นอยู่กับ การรับรู้และความคาดหวังคุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาล การวิจัยเชิงพรรณนาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาลเอกชน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยจำนวน 400 คน ที่รับบริการจากโรงพยาบาลเอกชน 5 แห่งในจังหวัดนครราชสีมา ในช่วงเดือนกันยายนและพฤศจิกายน 2560 คณะวิจัยได้ทำการคำนวณทางสถิติและสุ่มตัวอย่างแบบ เจาะจง โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎี “SERVQUAL” ประกอบด้วย 5 มิติของคุณภาพ การให้บริการ ได้แก่ 1) สิ่งสัมผัสได้ 2) ความเชื่อถือและไว้วางใจ 3) การตอบสนอง 4) การรับประกัน และ 5) การเอาใจใส่ โดยมีคำถามในการวิจัย 2 คำถามคือ 1) ช่องว่างระหว่างการรับรู้และความคาดหวัง คุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาลจาก 5 มิติของSERVQUAL คืออะไร 2) ช่องว่างระหว่างการรับรู้และ ความคาดหวังคุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาลทั้ง 5 แห่งมีความแตกต่างกันหรือไม่

ผลการวิจัยพบว่าการรับรู้และการคาดหวังคุณภาพการให้บริการในทั้ง 5 มิติของคุณภาพการให้บริการ มีช่องว่าง โดยคุณภาพการให้บริการในมิติของการตอบสนองมีช่องว่างเชิงบวกมากที่สุด ในขณะที่คุณภาพ

การให้บริการในมิติการเอาใจใส่มีช่องว่างเชิงลบน้อยที่สุด ทั้งนี้ช่องว่างเชิงลบแสดงให้เห็นว่าคุณภาพการให้บริการมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปรับปรุง นอกจากนี้ ผลของการศึกษาครั้งนี้ผู้บริหารสามารถนำไปเป็นแนวทางการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ เพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการของโรงพยาบาล

คำสำคัญ : คุณภาพการบริการ, SERVQUAL, การรับรู้, ความคาดหวัง, โรงพยาบาล

ABSTRACT

Hospital's service quality plays a major role in today competitive environment. Hospital's success depends on patients' expectations and perceptions on the quality of services provided by hospitals. The aim of this descriptive study was to evaluate the service quality in private hospitals. The sample of this study consisted of four hundred patients in five private hospitals in Nakhon Ratchasima during September and November 2017. The researchers calculated and selected by purposive sampling method. The questionnaires were used as a research tool and distributed. The research key concept was based on "SERVQUAL" model which composed of five dimensions of service quality: 1) tangibility 2) reliability 3) responsiveness 4) assurance and 5) empathy. There were two research questions of this study as followings. (1) What were the gaps between patients' expectations and perceptions in SERVQUAL five dimensions? (2) Was there any gap different in service quality in five private hospitals in Nakhon Ratchasima?

The results have shown a gap between patients' perception and expectation in all five dimensions of service quality. The highest positive quality gap was the responsiveness dimension, while empathy dimension had the lowest negative gap. Thus, the negative gap indicated the need for quality improvement. The results of this study might apply to the managers to understand the patients and to improve organizational service quality, increase the level of patient satisfaction.

Keywords : Service quality, SERVQUAL, Perception, Expectation, Hospital.

INTRODUCTION

Nowadays, the trend of health behaviors and lifestyles has been changed, while Baby boomers era is starting to retire a great numbers of elderly populations. Therefore, Healthcare industry is facing a number of challenges to remain competitive (Tha weaengskulthai, Wongrukmit, & Dahlgard, 2015). For service organizations such as hospital and bank, service quality is crucial for maintaining profit, but it is not easy to consistently handle it (Zeithaml, Berry & Parasuraman, 1988). Quality of the services has grown significantly in hospitals. It is an important concept along with patient satisfaction (Shafii, Rafiei, Abooe , Bahrami , Nouhi , Lotfi & Khanjankhani, 2016). Analyzing the service quality of hospital from patients' viewpoint has beneficial implications

for a hospital such as being helpful for strategy making to improve quality (Bhaskar, Kumar, & Subhashini, 2014; Soyhan, Ilkutlu, & Sekreter, 2013). Service quality is counted as an essential tool for organizations to differentiate themselves from their competitors and bring customer satisfaction (Ladhari, 2008, 2009; Daniel & Berinyuy, 2010). The main reasons from patients' complaints were unfriendly, uncaring staff, lack of personal contacts, long waiting times, high costs and no making online an appointment or by mobile (Azam, Rahman, Talib, & Singh, 2012). Therefore, understanding expectations and needs of patients concerning services in hospital as well as gaps in patients' perceptions and expectations of service quality is essential for improving and providing high quality service of hospitals (Fan, Gao, Liu, Zhao, & Mu, et al., 2017). It is important to identify service quality of hospital parameters to provide service matched with patients' expectations to fulfill the quality-driven framework within a hospital (Evans & Lindsay, 2011).

RESEARCH OBJECTIVE

The purpose of this study was to evaluate the service quality in five private hospitals in Nakhon Ratchasima.

Research questions

This study concentrates to identifying the gaps between perception quality and expectation variables which help managers to understand the patients and to improve the service quality strategy. Thus, two research questions of this study were the followings. (1) What were the gaps between patients' expectations and perceptions in SERVQUAL five dimensions? (2) Was there any different in service quality in five private hospitals in Nakhon Ratchasima?

BENEFIT OF RESEARCH

The finding of this study would benefit hospital managers to increase awareness of patients' perceptions and expectations. They can apply results of this study to manage strategies to satisfy patients. In this circumstance, manager might improve his/her performance to fit well with the nature of the contexts that are different across business.

Research concept

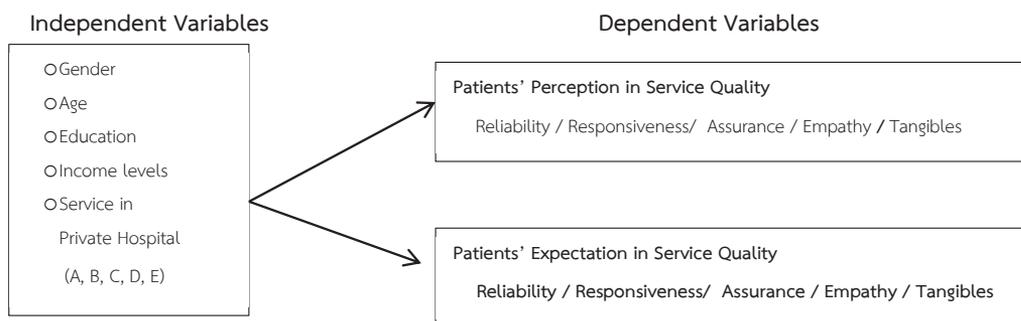

Figure 1 Research Concept

Literature review

The customer service quality theory was proposed in an early 1980. Later, service industries such as banking, insurance and hospital need to know service quality as a key factor issue for the business success and survival (Spathis, Petridou & Glaveli, 2004; Khunwanich & Tarnittanakorn, 2017). These was evidenced by the Hospital Corporation of America, who offered high level of service quality, found a strong link between perceived quality of patient care and profitability across hospitals (Koska, 1990). Christian Grönroos (1984) has introduced service quality in two dimensions: technical quality (WHAT is provided) and functional quality (HOW the service is provided), he was also proposed the model of customers' perceived service quality which "the outcome of an evaluation process where the customers compared their expectations with service they have received" (Grönroos, 1984, p. 37). While, Parasuraman, Zeithaml, and Berry (1988, p. 15) have defined the concept of service quality as "a form of attitude related but not equivalent to satisfaction that resulted by a comparison among expectations, perceptions and performances". These technical and functional qualities are corresponding to the SERVQUAL model (Parasuraman et al, 1988) that consisted of the following factors which are reliability, responsiveness, assurance, empathy, and tangibles (Lien & Kao, 2008)

In fall 1985, Parasuraman et al. (1985) published an article namely, "A conceptual model of service quality and its implication for future research" in the Journal of Marketing, their article come out with the finding of "service quality gap model", which gap has been identified by the SERVQUAL instrument. The process began with an assumption that service quality is the difference between overall sector service expectations (E) and perception of a particular service provider in that particular sector (P),

(Zeithaml et al, 1993; Teas, 1993; Curry & Sinclair, 2002). SERVQUAL was an effective service quality measurement, service quality should be measured by subtracting customer perception from expectation scores ($Q = P - E$), Positive scores signify higher service quality and vice-versa (Parasuraman et al., 1985; Zeithaml et al., 1993). Parasuraman et al. (1985) carried out through exploratory research in four service quality settings which are product repair and maintenance, securities brokerage, credit cards and retail banking in order to understand each area of researches, thus SERVQUAL would benefit to companies to analyzed their strengths and weaknesses. However, various industries should tailor and modify the scale of SERVQUAL when necessary according to industry characteristics. (Parasuraman, Berry, Zeithaml, 1991).

Since the development of SERVQUAL comprised of 22 items in five subscales, which identical to the dimensions of the perceived service quality gap model (Parasuraman et al, 1991) that managers might concern how the information about customers' expectations has been changing and how perception of customers' requirements has expanded in a service organization (Urban, 2010). However, this concept has been used in numerous service sectors, including auto repair, telecoms, banking, education and professional services. SERVQUAL is also widely used in the health service (Babakus, & Mangold, 1992; Lim & Tang, 2000; Choi, Lee, Kim, & Lee, 2005; Abuosi & Atinga, 2012; Matin, Rezaei, Moradinazar, Mahboubi, & Ataei, 2016). Although there is a criticism on the validity and reliability of SERVQUAL instrument, there were some number of researchers argued that it was a useful tool for measuring service quality and reliable that valid in the hospital environment (Buttle, 1996; Kalaja, Myshketa, & Scalera, 2016).

This study started with the assumption that the difference between two variables (customer's expectation of a service and their perceptions of the service) determines the satisfaction (Zeithaml, Berry, & Parasuraman, 1990). The way the purpose of this paper is to evaluate the quality of services by determining the key factors impacting the services to give recommendations for managers and directors of these hospitals in order to improving the quality of their hospitals and of administration staff in order to compete among private hospitals.

Customer Satisfaction

Customer satisfaction was a basic determinant in extending long-term customer behavior (Zeithaml et al., 1996). Flood and Romm (1996) suggested that managing quality and customer satisfaction required continuous redesigning of business processes and customer-focused culture in order to meet the customer needs. By applying SERVQUAL Model, Rashid and Jusoff (2009) studied explore the concept of service quality in a health care business, the result was found that the measurement of hospital service quality

should be based on perceived quality rather than the objective quality because service quality was intangible, perishable and heterogeneous.

Service quality revealed when expectations are met (or exceeded) resulting in satisfaction, and a service gap occurs if expectations are not met also producing dissatisfaction (Parasuraman et al., 1985). The gap score for each statement is calculated by deducting the expectation score from perception score. A positive gap score suggested that expectations have been met or exceeded. On the other hand, negative score showed that the expectations are not being met. Individual dimension need to be analyzed and then sum up to calculate an overall gap score of each dimension. Finally, gap score for the whole will be shown up. Kopalle and Lehmann (2001) suggested that quality defines a gap between perceived expectation and performance and if the performance exceeded expectations, the customer will attain more satisfaction. There was empirical evidence support these causal linkage between hospital service quality and patient satisfaction (Bowers, Swan, & Koehler, 1994; Reidenbach & Sandifer-Smallwood, 1990). Patient satisfaction brought an organization to have a positive word of mouth, higher rates of patient retention and higher profit (Peyrot, Philip, & Schnapf, 1993). Therefore, satisfaction actually affects the outcome of medical practices. For these reasons, patient satisfaction assessment has become an integral part of hospital organizations' strategic processes.

Applying the SERVQUAL to Health Care

The SERVQUAL has been adopted in many researches. Curry & Sinclair (2002) utilized the SERVQUAL model to investigate health services. They found that patients appreciated the services. The gap scores were slightly negative, which indicated that patients had higher expectations than perceptions. Teng, Ing, Chang and Chung (2007) used SERVQUAL to assess patients in surgical departments and confirmed that the instrument was valid and reliable. Katrinli, Atabay, Gunay, and Cangarli (2009) found that the private hospital performed better than the public hospital on service quality. However, both public and private hospitals might take some actions in order to meet customers' expectations. Butt and Run (2010) tested the SERVQUAL model scale for measuring Malaysian private health service quality. The results indicated not only a moderate negative quality gap for overall Malaysian private healthcare service quality but also showed a moderate negative quality gap on each service quality scale dimension. However, scale development analysis produced excellent outcomes, which could be used in wider healthcare practice and policy.

SERVQUAL Instrument

SERVQUAL has comprised of 22 items with five dimensions which were reliability, responsiveness, assurance, empathy and tangibles. These five dimensions are thought to show the dimensions of service quality across a range of industries and settings (Zeithaml, Berry, & Parasuraman, 1988). Businesses have been used this instrument (i.e. questionnaire) to measure potential service quality problems and the quality of service model to help a company diagnose possible causes of the problem. The model of service quality was built by the expectancy confirmation idea which suggested that consumers perceive quality in terms of their perceptions of how well a given service delivery has met their expectations of that delivery (Oliver, Balakrishnan, & Barry, 1994). Thus, service quality can be calculated by the following equation (Adil, Ghaswyneh, & Albkour, 2013):

$$SQ = P - E$$

where; SQ = service quality / P = the individual's perceptions of given service delivery./
E = the individual's expectations of a given service delivery

Summation of all the Service Quality (SQ) values provided an overall quality rating information which indicated a significant service quality dimensions that influence customers' overall quality perceptions (Adil, Ghaswyneh, & Albkour, 2013).

RESEARCH METHODOLOGY

Population and Sample

The population in this study were the people aged 20 years old and who experienced serviced from five private hospitals in Muang, Nakhomratchisima at least two times since 2015. The sample was gathered using purposive sampling by asking "Have you used five private hospital services in Muang, Nakhomratchisima at least two times since 2015?". If they answered "Yes", they were added to the sample group. The sample size was calculated by Cochran (1977) $[n = Z^2P/(1-P)d^2]$ that used for unknown number of population.

This research study was conducted during the period September to November, 2017. A questionnaire was a tool used to collect data from people in public parks and waiting areas of schools in Muang, Nakhomratchisima. A total of 450 questionnaires were distributed to the sample and 400 questionnaires were returned which indicated a response rate of 89%

Instruments

The study was carried during September to November, 2017. The research framework was based on a "SERVQUAL" model that consisted of two sections. The first section comprised of respondents' information such as age, gender, education and their income levels. The second section was used to assess the patients' expectation and perception

were the part which related to hospital service quality. A 5-point Likert-type scale was chosen in this study included 26 items on 5 dimensions: tangibility (6 items), responsiveness (5 items), assurance (5 items), reliability (5 items), and empathy (5 items). The reliability of the scale was tested using Cronbach's alpha and the α values. Result of the pilot test showed the 0.90 and 0.86 for expectations and perceptions scores respectively. Thus, a commonly used threshold value for acceptable reliability is 0.70 (Hair et al, 2010; Nunnally, 1978)

Data analysis

Descriptive statistic was used to analyze respondents' demographic characteristics. In order to explore factors and identify groups of factors, the researchers used an exploratory factor analysis to understand dimensions of hospitals' service quality perceptions and expectation. A principal component analysis with varimax rotation was conducted. Items with eigenvalues > 1, factor loadings > 0.4, and factors which contain at least three items were retained (Hair et al, 2010). Moreover, a reliability analysis was carried out to test the reliability of the scale and inner consistency of extracted factors. For this purpose, Cronbach's alpha coefficients were computed.

RESEARCH RESULTS

Demographic data

The majority of the subjects were female, 46-55 years old, bachelor degree, and income equal or less than 15,000 baht as in Table 1.

Table 1 Frequencies and percentage of demographic characteristic of respondents (n=400)

Variables	Options	Hospital					Frequency	Percentage
		A	B	C	D	E		
Gender	Male	32	31	28	35	25	151	38
	Female	50	50	52	42	55	249	62
Age								
	20 - 25 years old	4	8	9	12	23	56	14
	26 - 35 years old	7	13	15	23	26	84	21
	36 - 45 years old	15	17	16	12	14	74	19
	46 - 55 years old	30	24	19	19	8	100	25
	> 56 years old	26	19	21	11	9	86	21

Table 1 (Continue)

(n=400)

Variables	Options	Hospital					Frequency	Percentage
		A	B	C	D	E		
Education								
	Below undergraduate	19	32	25	41	36	153	38
	Undergraduate (Bachelor degree)	42	38	39	26	40	185	46
	Master's degree and above	21	11	16	10	4	62	16
Income levels								
	equal or less than 15,000 baht	7	19	18	30	38	112	28
	15,001 - 25,000 baht	8	14	16	14	23	75	18
	25,001 - 35,000 baht	22	23	20	18	11	94	24
	35,001 - 50,000 baht	19	14	13	11	6	63	16
	more than 50,000 baht	26	11	13	4	2	56	14
	Total	82	81	80	77	80	400	100

The result of the first research question : What were the gaps between patients' expectations and perceptions in SERVQUAL five dimensions?

The result of the second research question

While the GAP between patients' perceptions and expectations have indicated that the gap of patients' perceptions and expectations are responsiveness (gap score=0.20), reliability (gap score=0.16), assurance (gap score=0.14), tangibility (gap score=0.13) and empathy (gap score=-0.10), respectively, as shown in Table 2.

Table 2 The average score of expectations, perceptions and gap between them

Dimensions	Explanations	Perception		Expectation		GAP (P-E)
		Mean	SD	Mean	SD	
Tangibility (TAN)	Technologically up-to-date equipment of the hospital	4.21	0.82	3.83	0.98	0.38
	Provision of proper caring and medical service environment	3.56	0.72	3.77	0.94	-0.21
	Material association with the health care service are appealing and clean	3.19	0.85	3.47	0.67	-0.28
	Attractiveness of the hospital	4.27	0.91	3.89	0.54	0.38

Table 2 (Continue)

Dimensions	Explanations	Perception		Expectation		GAP (P-E)
		Mean	SD	Mean	SD	
	Staffs are with neat and professional appearance	4.16	0.83	3.55	0.64	0.61
	Parking facilities enabled patients to access hospital without undue effort	3.21	0.75	3.32	0.83	-0.11
Total and Average Tangibility Gap Score		3.77	0.81	3.64	0.77	0.13
Reliability (REL)						
	Hospital staffs provide their services standing on the promises time	4.05	0.64	3.91	0.71	0.13
	Staffs are interested in solving patient's problem	4.54	1.03	4.22	1.02	0.32
	Consistent in its their performance	4.12	1.00	3.98	0.53	0.14
	Timely services	3.89	0.96	4.06	1.04	-0.17
	Hospital staffs rarely done error records	4.34	0.87	3.95	0.57	0.39
Total and Average Reliability Gap Score		4.19	0.84	4.03	0.77	0.16
Responsiveness (RES)						
	The hospital staffs provide prompt services	4.57	1.03	3.99	0.86	0.58
	The hospital staffs have ability to communicate to patients.	3.92	0.76	4.09	1.25	-0.17
	The hospital staffs are always ready to provide service	3.83	0.49	3.91	0.76	-0.08
	Medical staffs enthusiasm to service an emergency situations	4.51	1.13	4.26	1.18	0.25
	Usually, medical staffs help or respond to patients request promptly	4.28	1.07	3.84	0.81	0.44
Total and Average Responsiveness Gap Score		4.22	0.84	4.02	0.84	0.20
Assurance (ASS)						
	Patients feel comfortable and safe in using health care service	3.92	0.85	3.81	0.59	0.11
	Patients data or report is privacy and well preserved	4.80	1.39	4.22	1.02	0.58
	Hospital staffs are courteous toward patients	3.73	0.87	3.84	0.84	-0.11
	Medical staffs are specialty areas with the appropriate certificate	4.68	1.00	4.16	0.58	0.52
	The fees applied were reasonable in relation to what other hospital charge for similar services	3.69	0.91	4.11	1.05	-0.42
Total and Average Assurance Gap Score		4.16	1.02	4.03	0.73	0.14

Table 2 (Continue)

Dimensions	Explanations	Perception		Expectation		GAP (P-E)
		Mean	SD	Mean	SD	
Empathy (EMP)	Special attention to patients needs	3.67	0.57	3.49	0.59	0.18
	Hospital will give patients individual attention	3.47	1.01	3.88	1.08	- 0.41
	All procedures of health service in hospital are easy and convenient for patient	3.87	1.19	3.92	1.05	-0.05
	Health service in hospital have operating hours and communication space convenient to all their patients	3.61	1.03	3.88	1.09	-0.27
	Specific time or non-working hours by medical staff team is willingness to support patients for consulting	3.58	1.07	3.96	1.02	0.08
	Total and Average Empathy Gap Score	3.64	0.97	3.83	0.94	-0.10

The result of the second research question: Was there any different in service quality in five private hospitals in Nakhon Ratchasima?

The service quality concept in many researches (Parsuraman et al, 1988; Carman, 1990) suggested that perceived service quality can be applied with the following P-E measurement model. Thus, answering the third research question, we examined service-quality differences as shown in equation.

$$\text{Service Quality} = \text{Perception} - \text{Expectation}$$

$$(SQ) \qquad (P) \qquad (E)$$

Table 3 showed that in Hospitals B, C and D, the highest and lowest means of gaps were related to reliability (gap score=0.25, gap score=0.11, and gap score=0.12, respectively) and empathy (gap score=-0.54, gap score=-0.25, and gap score=-1.11, respectively) ; In Hospital A the highest and lowest means of gaps belonged to responsiveness (gap score=1.84) and assurance (gap score=-0.02) ; and, finally, in Hospital E they belonged to responsiveness (gap score=0.25) and assurance (gap score=-1.18). The negative mean difference scores explain that expectations of patient service quality in their healthcare service are not accommodated. This gap signals are rapidly eliminated.

Table 3 Five dimensions of quality gap identified among at five hospitals

Hospital	TAN	REL	RES	ASS	EMP	Total (P-E)
A	0.89	1.48	1.84	1.33	- 0.02	1.27
B	0.17	0.25	0.15	- 0.31	- 0.54	1.04
C	0.09	0.11	0.07	- 0.18	- 0.25	0.75
D	- 0.74	0.12	0.03	- 1.03	- 1.11	- 0.98
E	- 1.08	- 0.02	0.25	- 1.18	- 1.06	- 1.12

TAN=Tangibility, REL=Reliability, RES=Responsiveness, ASS=Assurance, EMP=Empathy, P-E=Perceive-Expect

DISCUSSION

This study aims to evaluate the quality of services in five private hospitals in Nakhon Ratchasima, the biggest province in the Northeast of Thailand. The findings of this research indicate that patients have high hospital-service perceptions. Not only the percept hospital staff but also the hospital environments are engaging. The study results confirmed a difference between the means of patients' expectations and their perceptions in almost all dimensions which are consistent with similar studies Lim and Tang (2000), Cunningham (2009), Butt and Run (2010) and Fan, Gao, Liu, Zhao, & Mu, et al. (2017). Since the physical evidence plays an important role on patient feeling, attitude and morale, therefore hospital managers have to taking care of service and maintenance quality (Fottler, Ford, & Heaton, 2002; Abuosi & Atinga, 2012).

The research evidences have shown the positive gap between patients' perception and expectations. These were influenced by the service they had been improved in previous years and most hospitals are redecorated their hospitals when Nakhon Ratchasima has been a new-growth secondary city with one of the largest metropolitan populations for a city disconnected from Bangkok's extended metropolitan region since 2015.

The service quality dimension score was shown in high level in every aspect, the highest score is responsiveness followed by reliability, assurance, tangibility and empathy respectively. Not only the good quality of equipment but the management would have to put their effort to focus on employees' service skill and empathy. Thus, these would be effect the patients' perceive in the near future. In order to deliver superior service quality, managers of hospitals must first understand how patients perceive (Parasuraman, Zeithaml, & Malhotra, 2005). Moreover, employees need to be encouraged to improve their appearance in Hospital E. In providing superior

service quality to influence patients empathy, hospital staff should know patients' internal state, feel what patient feel, put himself or herself into patient's situation, imagine what patient is thinking or feeling, imagine how patient would think or feel if hospital staff were in patient situation and feel distress when witnessing patient suffering (Batson, 2009). Moreover, the patients conceived an ideal hospital to be one where staff solve patients' problems, and do not incur medical errors (Abuosi & Atinga, 2012).

Although quality service in hospital is often ambiguous and hard to define, information regarding outcomes of it is the key factor at all levels of hospital management to enhance of quality and improve private hospital competitiveness in health sector (Kalaja, Myshketa, & Scalera, 2016).

CONCLUSION AND RECOMMENDATION

Our study aimed to test SERVQUAL model in five private hospitals in Nakhon Ratchasima. To be competitive private hospitals, each private hospital in Nakhon Ratchasima require continuous patients' expectation and perception monitoring and measurement so that long-term private hospital survival can be assured. The SERVQUAL approach indicates the areas (by estimating quality gaps) where medical and hospital staff are performing well higher patients' expectations. Managers must maintenance quality service and environmental quality. On the other hand, in the empathy dimension which medical and hospital staffs are performing well below patients' expectations. For example, a negative tangibility score indicates that a service provider needs significant infrastructure improvement. Existing research provides an excellent tool for private healthcare practitioners to start addressing quality issues by measuring service quality gaps and taking corrective actions on a regular basis. The managers can use these findings and recommendations to improve service deliver. This is understandable as patients normally come to a hospital feeling stressed and delays responding to their problems could aggravate suffering.

REFERENCES

- Abuosi, A., & Atinga, R. (2012). Service quality in health care institutions: establishing the gaps for policy action. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 26(5), 481-492.
- Adil, M., Ghaswyneh, O., & Albkour, A. (2013). SERVQUAL and SERVPERF: A Review of Measures in Services Marketing Research. *Global Journal of Management and Business Research Marketing*, 13(6), 65-76

- Azam, M., Rahman, Z., Talib, F., & Singh, K. J. (2012). A critical study of quality parameters in health care establishment: Developing an integrated quality model. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 25(5), 387-402.
- Babakus, E.W., & Mangold, G. (1992). Adapting the SERVQUAL Scale to Hospital Services: An Empirical Investigation. *Health Services Research*, 26, 767-786.
- Batson, C. D. (2009). These things called empathy: eight Related but distinct phenomena. In Decety, J., & Ickes, W, editors (Eds). *The social neuroscience of empathy* (pp. 3-16). Cambridge, M.A : MIT Press.
- Bhaskar N. L, Kumar, S.N., & Subhashini, M. (2014). A study on patient satisfaction through extemporaneous responses from patients in a tertiary care hospital. *Indian Journal of Public Health Research & Development*, 5(3), 319-323.
- Bowers, M., Swan, J., & Koehler, W. (1994). What attributes determine quality and satisfaction with health care delivery? *Health Care Manage Rev*, 19(4), 49-55.
- Buttle, F. (1996). SERVQUAL: review, critique, research agenda. *European Journal of Marketing*, 30(1), 8-32.
- Butt, M., & Run, E. (2010). Private healthcare quality: applying a SERVQUAL mode. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 23(7), 658-673.
- Carman, J. M. (1990). Consumer perceptions of service quality: An assessment of the SERVQUAL Dimensions. *Journal of Retailing*, 66(1), 33-55.
- Choi, K., Lee, H., Kim, C., & Lee, S. (2005). The service quality dimensions and patient satisfaction relationships in South Korea: comparisons across gender, age and types of service. *Journal of Services Marketing*, 19(3), 140-149.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). New York : John Wiley & Sons.
- Cunningham, P. J. (2009). High Medical Cost Burdens, Patient Trust, and Perceived Quality of Care. *Journal of General Internal Medicine*, 24(3), 415-20.
- Curry, E., & Sinclair, A. (2002). Assessing the quality of physiotherapy services using SERVQUAL. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 15(5), 197-205.
- Daniel, C., & Berinyuy, L. (2010). *Using the SERVQUAL Model to assess Service Quality and Customer Satisfaction. An Empirical study of grocery stores in Umea*. Master thesis, Student Umeå School of Business. Umeå University, Sweden. Retrieved November, 14, 2017, from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:327600/fulltext01>
- Evans, J., & Lindsay, W. (2016). *Managing for Quality and Performance Excellence* (10th ed.). USA: Cengage Learning.
- Fan, L., Gao, L., Liu, X., Zhao, S., Mu, H., & et al. (2017). Patients' perceptions of service quality in China: An investigation using the SERVQUAL model. *PLoS One*, 12(12). Retrieved on 14 November 2017 from <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0190123>

- Flood, R., & Romm, N. (1996). Contours of diversity management and triple loop learning. *Kybernetes*, 25(7/8), 154-163.
- Fottler, M., Ford, R., & Heaton, C. (2002). *Achieving Service Excellence: Strategies for Health*. Chicago, IL: Health Administration Press.
- Grönroos, C. (1984). A Service Quality Model and Its Marketing Implications. *European Journal of Marketing*, 18(4), 36-44.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B., & Andersen, R. (2010). *Multivariate Data Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kalaja, R., Myshketa, R., & Scalera, F. (2016). Service Quality Assessment in Health Care Sector: The Case of Durres Public Hospital. *Proceeding of the 12th International strategic Management Conference (ISM 2016), Antalya, Turkey, October 28-30, 2016, Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 235(24), 557-565.
- Katrinli, A., Atabay, G., Gunay, G., & Cangarli, B. (2009). Service quality in health care: a challenge for both public and private hospitals. *European Journal of Management*, 9(2), ISBN: 1555-4015.
- Khunwanich, N., & Tarnittanakorn, N. (2017). The Influences of Service Quality, Experiential Value Added and Risk Reduced by Sale Persons on Customer Loyalty toward Drugstores in Bangkok and its Vicinity. *Journal of Business Administration APHEIT*, 6(2), 108-123.
- Kopalle, P. K., & Lehmann, D. R. (2001). Strategic management of expectations: The role of disconfirmation sensitivity and perfectionism. *Journal of Marketing Research*, (38), 386-394.
- Koska, M. (1990). High-Quality Care and Hospital Profits: Is There a Link? *Hospitals*, 64, 62-63.
- Ladhari, R. (2008). Alternative measures of service quality: a review”, *Managing Service Quality: An International Journal*, 18(1), 65-86.
- Ladhari, R. (2009). A review of twenty years of SERVQUAL research. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 1(2), 172-198.
- Lien, N. H., & Kao, S. L. (2008). The Effects of Service Quality Dimensions on Customer Satisfaction Across Different Service Types: Alternative Differentiation As a Moderator. *Advances in Consumer Research*, 35, 522-526.
- Lim, P., & Tang, N. (2000). A study of patients' expectations and satisfaction in Singapore hospitals. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 13(7), 290-299.
- Matin, B., Rezaei, S., Moradinazar, M., Mahboubi, M., & Ataee, M. (2016). Measurement of Quality of Primary Health Services by Servqual Model: Evidence from Urban Health Centers in West of Iran Research. *Journal of Medical Sciences*, 10(5), 154-159.

- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*. New York, NY : McGraw-Hill, Inc.
- Oliver, R. L., Balakrishnan, P. V. S., & Barry, B. (1994). Outcome Satisfaction in Negotiation: A Test of Expectancy Disconfirmation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 60(2), 252-275.
- Parasuraman, A., Berry, L., & Zeithaml, V. (1991) Refinement and reassessment of the SERVQUAL scale. *Journal of Retailing*, 4(8), 1463–1467.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., & Berry, L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, 49(Fall), 41-50.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., & Berry, L. (1988). SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., & Malhotra, A. (2005). E-S-Qual: A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality. *Journal of Service Research*, 7(3), 213-233.
- Peyrot, M., Philip, D., & Schnapf, D. (1993). Patient Satisfaction and Perceived Quality of Out Patient Health Service. *Journal of Health Care Marketing*, 13(1), 24-23.
- Rashid, W.E., & Jusoff, H. K. (2009). Service quality in health care setting. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 22(5), 471–482.
- Reidenbach, R., & Sandifer- Smallwood, B. (1990). Exploring perceptions of hospital operations by a modified SERVQUAL approach. *Journal of health care marketing*, 10(4), 47-55.
- Shafii, M., Rafiei, S., Abooe, F., Bahrami, M., Nouhi, M., Lotfi, F., & Khanjankhani, K. (2016). Assessment of Service Quality in Teaching Hospitals of Yazd University of Medical Sciences: Using Multi-criteria Decision Making Techniques. *Osong Public Health and Research Perspectives*, 7(4), 239-247.
- Spathis, C., Petridou, E., & Glaveli, N. (2004). Managing service quality in banks: customers' gender effects. *Managing Service Quality*, 14(1), 90–102.
- Soyhan, N., Ilkutlu, N., & Sekreter A. (2013). Assessment of Service Quality in Teaching Hospitals of Yazd University of Medical Sciences: Using Multi-criteria Decision Making Techniques. *Osong Public Health Res Perspect*, 7(4), 239–247.
- Teas, R. (1993). Expectations, Performance Evaluation, and Consumers' Perceptions of Quality. *Journal of Marketing*, 57(4), 18-34.
- Teng, C. I, Ing, C. K., Chang, H. Y., & Chung, K, P. (2007). Development of Service Quality Scale for Surgical Hospitalization. *Journal of the Formosan Medical Association*, 106(6), 475–484.
- Thawesaengskulthai, N., Wongrukmit, P., & Dahlgaard, J. (2015). Hospital service quality measurement models: patients from Asia, Europe, Australia and America. *Total quality management and business excellence* (Online), (26), 9-10, 1029-1041.

- Urban, W. (2010). Customers' experiences as a Factor Affecting Perceived Service Quality. *Economics and Management*, 15, 820-826.
- Zeithaml, V., Berry, L., & Parasuraman, A. (1988). Communication and Control Processes in the Delivery of Service Quality. *Journal of Marketing*, 52(April), 35-48.
- Zeithaml, V., Berry L., & Parasuraman, A. (1993). The Nature and Determinants of Customer Expectations of Service. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 21(1), 1-12.
- Zeithaml, V., Berry, L. and Parasuraman, A. (1996). The Behavioral Consequences of Service Quality. *Journal of Marketing*, 60, 31-46.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว นลินทิพย์ เงินสูงเนิน	อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ
สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม
E-mail: nalinthip_ngo@vu.ac.th
นาย ชัชวิศว์ โพนสิงห์	นักวิจัยอิสระ
E-mail: snagsutabordee2535snag@gmail.com
นางสาว สรวิทย์ สมใจ	นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต
E-mail: soravee95@gmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษยา วงษ์ขวลิตกุล	คณบดี คณะบริหารธุรกิจ
ผู้อำนวยการหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต
E-mail: busaya_von@vu.ac.th
รองศาสตราจารย์ สิริรัตน์ ฉัตรชัยสุชา	คณบดี คณะพยาบาลศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์
E-mail: sirirat_cha@vu.ac.th
มหาวิทยาลัยวงษ์ขวลิตกุล
ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อปฏิรูป การเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ :

กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23

THE UPGRADING OF LEARNING PROFICIENCY TOWARDS THE REFORM
OF THE STUDENT-CENTERED BY ACTION RESEARCH AND KNOWLEDGE
MANAGEMENT FOLLOW-UP: A CASE STUDY OF THE BORDER
PATROL POLICE SCHOOL UNDER THE BORDER PATROL
POLICE REGIONAL HEAD QUARTEE 23

ศิริดา บุรชาติ

SIRIDA BURACHAT

มหาวิทยาลัยนครพนม

NAKHON PHANOM UNIVERSITY

นครพนม

NAKHON PHANOM

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยและการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิด Constructivism โดยการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและยกระดับผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนในสูงขึ้น และจัดกระบวนการจัดการความรู้ด้านการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 อย่างต่อเนื่องอันจะก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ (Professional learning community : PLC) ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการถอดบทเรียนจากผู้เข้าร่วมวิจัย และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเก็บจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมและผลการทดสอบ O-NET กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริหาร ครู โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 จำนวน 11 โรงเรียน รวม 71 นาย ใช้การเลือกแบบเจาะจงและพิจารณาจากความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบกรอกข้อมูลระหว่างกร่วมกิจกรรม แบบสะท้อนผลการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (Inductive content analysis)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้บริหาร ครู มีความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการทดสอบ O-NET 5 ปีซ้อนหลัง วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนำผลมาวางแผนการสอนได้ ประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบ BBL PBL และ RBL ออกแบบผังการสร้างแบบทดสอบ

สร้างแบบทดสอบได้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนำมาใช้แก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ 2) ผลการทดสอบ O-NET โดยภาพรวม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2559 สูงขึ้น จำนวน 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.45 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2558 และสูงกว่าปีการศึกษา 2558 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2557 ซึ่งมีเพียงจำนวน 3 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ 3) ผู้บริหาร ครูในกลุ่มสาระเดียวกัน โรงเรียนเดียวกัน และระหว่างโรงเรียน มีการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาร่วมกัน

คำสำคัญ : การยกระดับ, การติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ABSTRACT

This research aims to develop the proficiency of research and educational management on student-centered according to the Constructivism concept by knowledge management following up for educational quality development, upgrading learning proficiency and O-NET test results of the border patrol police schools' administrators and teachers under the region 23 for obtaining Professional Learning Community. Mixed methods and qualitative research were conducted by analyzing activities' participation of target groups and O-NET test results. 71 administrators and teachers of 11 border patrol police schools under the region 23 are the target groups by purposive sampling. The research instruments were activity participatory research form and learning reflection form. The statistics employed comprise frequency distribution, percentage, means, standard deviation and Inductive Content Analysis.

The research findings are 1) the school administrators and teachers can analyze and synthesize the results of the O-NET scores from the last 5 years including the core curriculum of learning in year 2551 BA for analyzing, lesson planning, applying BBL, PBL and RBL instructional activities, and test construction with its design. 2) The overall results of O-NET scores of five learning areas of Grade 6 students in academic year 2016 were higher than those in academic year 2015 and 2014 in 5 schools by 45.45 % and in 3 schools by 30% respectively. 3) The school administrators and teachers in the same learning area and school or inter-school transcribe the lesson and exchange its knowledge on achievement, failure, strength and weakness by integrating The Royal Projects to the instructional activities management

Keywords: The upgrading, Knowledge management

บทนำ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีที่ตั้งกระจายอยู่ตามแนวชายแดน พื้นที่ทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคมทั่วทุกภาคของประเทศปรัชญาของโรงเรียน คือ “สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” โรงเรียนตำรวจ

ตระเวนชายแดน ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2499 ที่หมู่บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดสอนเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2499 เป็นต้นมา และจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้โดยเสด็จพระราชดำเนิตตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ได้ทราบว่ายาวชนในชนบทส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาทุพโภชนาการ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาด้านการศึกษา เพราะเมื่อเด็กเยาวชนมีสุขภาพไม่ดี ก็ไม่สามารถจะเข้ารับการศึกษได้ดี จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โดยให้เริ่มดำเนินการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ต่อมาทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเด็กนักเรียนโดยพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี มีสติปัญญาที่จะศึกษาต่อไปได้ให้ได้รับการศึกษาต่อจนถึงขั้นสูงสุด ส่วนผู้ที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาคือได้รวมทั้งพวกไม่มีสัญชาติ ก็มีพระราชประสงค์ให้ฝึกอาชีพที่สามารถใช้ได้ในห้องถิ่นนั้น (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2558)

กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23 ดำเนินงานและสนองงานโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร จัดตั้งและดำเนินการจัดการเรียนการสอนนักเรียน ซึ่งมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดจำนวน 8 โรงเรียน และศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 ศูนย์ รวมทั้งสิ้น 11 โรงเรียน อยู่ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 8 โรงเรียน อยู่ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร 2 โรงเรียน และจังหวัดสกลนคร 1 โรงเรียน มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 1,130 คน เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัยจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีครูจำนวนทั้งสิ้น 94 คน จำแนกเป็นครูที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 76 คน เป็นผู้ดูแลเด็กและครูอาสา จำนวน 18 คน ครูของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นตำรวจตระเวนชายแดนไม่ได้เรียนวิชาชีพครูมาก่อน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้และทักษะทางการสอนให้แก่ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทั้งการศึกษาระยะยาวเพื่อเพิ่มคุณวุฒิทางการศึกษา และการฝึกอบรมระยะสั้นด้านเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23, 2561, น. 1-11)

จากผลการทดสอบ O-NET ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2558 ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 จำนวน 11 โรงเรียน มีเพียง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนากระเสริม ที่มีผลการทดสอบ O-NET สูงกว่าระดับประเทศในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเมื่อเปรียบเทียบผลระหว่างปีการศึกษา พบว่า มีเพียงจำนวน 3 โรงเรียนที่มีผลคะแนนเฉลี่ยรวม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ของปีการศึกษา พ.ศ. 2558 สูงกว่า 2557 คือ โรงเรียนบ้านนากระเสริม โรงเรียนบ้านหาดทรายเพ และโรงเรียนคือกนิสไทย ตามลำดับ (กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23, 2560, น. 1-9) และถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการทดสอบ O-NET รายกลุ่มสาระการเรียนรู้ ปีการศึกษา 2558 จะค่อนข้างต่ำกว่าระดับประเทศ แต่เมื่อพิจารณาสิกลงไปในแต่ละสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียน จะพบว่า ทั้ง 11 โรงเรียน มีผลการทดสอบในแต่ละสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้แตกต่างกันเมื่อเทียบกับระดับประเทศ ทั้งที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ในรายสาระเรขาคณิต มีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ คือ โรงเรียนบ้านหาดทรายเพ โรงเรียนบ้านหนองคู และโรงเรียนบ้านนาสามัคคี ในขณะที่สาระความน่าจะเป็น มีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ คือ โรงเรียนคอนราดเฮงเคิน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในรายสาระการอ่าน สาระการฟัง ดู และพูด

มีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ คือ โรงเรียนค็อกนิสไทย ในขณะที่สาระวรรณคดีและวรรณกรรม มีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ คือ โรงเรียนบ้านนากระเสริม โรงเรียนบ้านหาดทรายเพ และโรงเรียนคอนราตเฮ็งเคิล และกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เหลือก็จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ซึ่งหากนำผลการวิเคราะห์ทั้งหมดมาให้ทั้ง 11 โรงเรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ปัญหา จุดแข็งและจุดอ่อนซึ่งกันและกันเพื่อร่วมกันพัฒนาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทั้ง 11 โรงเรียน ซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกัน จากการลงพื้นที่และจัดโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา โดยกระบวนการวิจัยเพื่อปฏิบัติการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นวิธีการสอนแบบ PBL RBL และ BBL โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 ในจังหวัดประจวบ พ.ศ. 2559 พบว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนที่มีโครงการพระราชดำริ 8 โครงการ ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ และฝึกประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากการบริหารจัดการภายในโรงเรียน การดำเนินงานโครงการและการจัดการเรียนการสอนยังเป็นการทำงานแบบแยกส่วน หากมีการบูรณาการกิจกรรมในโครงการเข้ากับการเรียนการสอนจะเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์สูงยิ่งต่อนักเรียน

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management : KM) (John, 2008, p. 9) คือ การบริหารจัดการที่ส่งเสริมสนับสนุน สร้างบรรยากาศ ให้คนในองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้เกิดความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) ได้แสดงออกเป็นความรู้ที่แจ่มชัด (Explicit knowledge) ในรูปแบบของ Best Practice เพื่อเก็บไว้เป็นคลังความรู้ เผยแพร่ให้บุคคลอื่นสามารถนำไปใช้พัฒนางาน และสร้างนวัตกรรมให้กับองค์กร สอดคล้องกับกระบวนการของ PLC (Professional learning community) ซึ่งเป็นวิธีการรวมตัว ร่วมพลังและร่วมเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนางาน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) สร้างทีมและประชุม (Community) เพื่อมีเป้าหมายเดียวกัน 2) ดำเนินการวางแผน ร่วมดำเนินการจัดอบรมและร่วมอบรมพัฒนา (Practice) 3) สะท้อนความคิด หาแนวทางแก้ไข (Reflection) โดยการเปิดใจรับฟังเสนอวิธีการ และร่วมกันพัฒนา 4) เลือกที่จะเรียนรู้และนำสิ่งที่ได้ไปปฏิบัติ ประเมินผลร่วมกัน (Evaluation) 5) สร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา (Network development)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เคยเป็นผู้รับผิดชอบโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา โดยกระบวนการวิจัยเพื่อปฏิบัติการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นวิธีการสอนแบบ PBL RBL และ BBL โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 มาก่อน จึงสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อปฏิบัติการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Kemmis, McTaggart, & Nixon, 2014, pp. 86-87) ตามวงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อน (Reflection) และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) การวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multi-case study research) มีการผสมผสานวิธีการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Johnson & Vicki, 2004, pp. 128-132) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 ด้านการวิจัยและการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิด Constructivism โดยการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและยกระดับผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้สูงขึ้น
3. เพื่อจัดกระบวนการจัดการความรู้ด้านการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 อย่างต่อเนื่องอันจะก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ (Professional learning community : PLC)

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. การพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 หมายถึง การช่วยให้หรือสนับสนุนให้ผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 มีความสามารถด้านการวิจัยและการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ง่ายขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุผลตามเป้าหมาย
2. การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการยกระดับผลการทดสอบ O-NET หมายถึง การพัฒนาความสามารถทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะอยู่ในรูปของคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของแต่ละโรงเรียน
3. กระบวนการวิจัยเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการ กระบวนการ และขั้นตอนที่ใช้ในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายโดยการบูรณาการร่วมกันประกอบด้วย
 - 3.1 กระบวนการของ PLC (Professional learning community) หมายถึง การรวมตัวของผู้เข้าร่วมโครงการ (ผู้บริหาร ครูผู้ปฏิบัติการสอน และนักวิจัย) ร่วมพลังและร่วมเรียนรู้ร่วมกันในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) สร้างทีมและประชุมเพื่อมีเป้าหมายเดียวกันในการยกระดับผลการเรียน 2) ดำเนินการวางแผน ร่วมดำเนินการจัดอบรม และร่วมอบรมพัฒนา 3) สะท้อนความคิด หาแนวทางแก้ไขโดยการเปิดใจ รับฟัง เสนอวิธีการ และร่วมกันพัฒนา 4) เลือกที่จะเรียนรู้และนำสิ่งที่ดีไปปฏิบัติ ประเมินผลร่วมกัน 5) สร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดใจรับและให้ มีผู้นำและผู้ตามในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 3.2 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การพัฒนาผู้บริหาร และครูผู้ปฏิบัติการสอน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้วงจร 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนโดยประชุมผู้บริหารและครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัด 23 เพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการ ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ โดยดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครู ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียน ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนโดยนำผลจากการทำกิจกรรมการถอดบทเรียนมาสรุปความสำเร็จ ปัญหา แนวทางแก้ไขเพื่อวางแผนการดำเนินงานในวงจรต่อไป

3.3 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การให้ผู้ร่วมโครงการร่วมกันเปิดใจ รับฟัง เสนอวิธีการนำไปสู่การปฏิบัติและการประเมินผลร่วมกัน และช่วยเหลือกัน ภายใต้บริบทหรือวิถีชีวิตตามความเป็นจริงตามระเบียบที่ปฏิบัติในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิด Constructivism (Martin, 1994, p. 46) และชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ PLC 5 ขั้นตอน 1) สร้างทีมและประชุม (Community) 2) ดำเนินการวางแผน ร่วมดำเนินการจัดอบรม และร่วมอบรมพัฒนา (Practice) 3) สะท้อนความคิด หาแนวทางแก้ไข (Reflection) โดยการเปิดใจ รับฟัง เสนอวิธีการ และร่วมกันพัฒนา 4) เลือกที่จะเรียนรู้และนำสิ่งที่ได้ไปปฏิบัติ ประเมินผลร่วมกัน (Evaluation) 5) สร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา (Network development) โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดใจรับและให้มีผู้นำและผู้ตามในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Hord & Sommers, 2008, pp. 60-61) การติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge management) โดยการถอดบทเรียนเพื่อเสนอปัญหา ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข (John, 2008, p. 9) โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกต (Observation) และ 4) การสะท้อน (Reflection) (Kemmis, McTaggart, & Nixon, 2014, pp. 86-87)

ประโยชน์ของการวิจัย

ผู้บริหาร และครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 มีความรู้ ความเข้าใจด้านกระบวนการวิจัย กระบวนการ PLC กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ BBL RBL PBL และการถอดบทเรียนหาจุดแข็ง จุดอ่อนจากการปฏิบัติ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 ประกอบด้วย นายตำรวจนิเทศและบุคลากรที่ดูแลเกี่ยวกับการศึกษา จำนวน 5 นาย ครูใหญ่ และครูกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ จำนวน 11 โรงเรียน รวม 66 นาย รวมทั้งสิ้น 71 นาย โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และพิจารณาจากความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ ตามเกณฑ์ คือ ต้องเป็นครูที่ปฏิบัติการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ ปฏิบัติการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบกรอกข้อมูลระหว่างการทำงานร่วมกัน 2) แบบสะท้อนผลการเรียนรู้ 3) แบบประเด็นคำถาม ที่ใช้ในการถอดบทเรียน ผ่านการหาความเหมาะสม และความเป็นไปได้จากการนำไปใช้ในโครงการส่งเสริมการนำผลการทดสอบไปใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา (O-NET) : การวิจัยและพัฒนาครูในการสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้กระบวนการกำกับติดตามและสนับสนุน (Monitoring and supporting) และนำมาปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อน โดยการทำกับดัดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดบทเรียน เพื่อหาสาเหตุ ปัจจัย ปัญหาพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนแนวทางแก้ไขที่ดีที่สุดและบรรลุเป้าหมายบูรณาการร่วมกับกระบวนการ PLC 5 ขั้นตอน 1) สร้างทีมและประชุม 2) ดำเนินการวางแผน ร่วมดำเนินการจัดอบรมและร่วมอบรมพัฒนา 3) สะท้อนความคิด หาแนวทางแก้ไข 4) เลือกที่จะเรียนรู้และนำสิ่งที่ดีไปปฏิบัติ 5) สร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา บูรณาการร่วมกับแบ่งเป็น 2 ระยะ รายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 (ภาคเรียนที่ 1)

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning)

ประชุมผู้บริหารและครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 เพื่อทำความเข้าใจโครงการฯ และประชุมทีมงานและคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อวางแผนการดำเนินงานจัดเตรียมเอกสาร สื่อ อุปกรณ์ ในการอบรม

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Action)

จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ผล O-NET 5 ปี ย้อนหลัง)” พิจารณาสาระ/มาตรฐานที่นำมาพัฒนาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” “การวิเคราะห์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” “การจัดการเรียนการสอนแบบการใช้สมอง เป็นฐาน (Brain-based learning : BBL) แบบโครงงาน (Project-based learning : PBL) การเรียนรู้ โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research-based learning : RBL) และการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ” “การสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ในรูปแบบต่าง ๆ” “การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ”

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกต (Observation)

รวบรวมข้อมูลจากแบบกรอกข้อมูลการทำกิจกรรมขณะเข้ารับการอบรม และ จัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ในประเด็น “ผลการวิเคราะห์ผลสอบ O-NET 5 ปี ย้อนหลัง กับการจัดการเรียนการสอนและการวัด ผลประเมินผลก่อน และหลังการอบรม” “การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดผลและประเมินผลก่อนการอบรมและ หลังการอบรม” “ปัญหาการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล แนวทางแก้ไข และผลลัพธ์ที่ได้”

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อน (Reflection)

นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาสรุปประเด็น ความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัญหา แนวทางแก้ไขเพื่อวางแผนการดำเนินโครงการในระยะที่ 2 (ภาคเรียนที่ 2) ต่อไป

ระยะที่ 2 (ภาคเรียนที่ 2)

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Replanning)

ประชุมผู้บริหารและครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 เพื่อรายงานข้อค้นพบจากการ สะท้อนผล ปรับแผนการดำเนินงาน เครื่องมือ อุปกรณ์ เพื่อใช้กับเนื้อหาในภาคเรียนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Action)

ประชุมเชิงปฏิบัติการ ทบทวน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่อง “การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เนื้อหาภาคเรียนที่ 2” “การประยุกต์ใช้การจัดการกิจกรรมแบบ BBL PBL RBL กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” “การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล ทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานขั้นพื้นฐาน” “การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ”

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (Action)

รวบรวมข้อมูลจากแบบกรอกข้อมูลการทำกิจกรรมขณะเข้ารับการอบรม และ จัดเวทีถอดบทเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกิจกรรมที่ดำเนินการในขั้นตอนการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อน (Reflection)

นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาสรุปประเด็น ความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัญหา แนวทางแก้ไขเพื่อวางแผนการดำเนินโครงการในปีถัดไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อบรรยายคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนน O-NET 5 ปีซ้อนหลัง (พ.ศ. 2554 -2558) วิเคราะห์ค่าเป้าหมายในการเพิ่ม (3%) อัตราการเพิ่มจริงในปี 2559 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (Inductive content analysis) โดยยึดหลักการวิเคราะห์สังเคราะห์ ภายใต้ความเหมือนและความต่างของสาเหตุ ปัจจัย ปัญหา การสังเคราะห์ผลการกำกับติดตามและถอดบทเรียน

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 ด้านการวิจัยและการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิด Constructivism โดยการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัด 23 มีความเข้าใจ และสามารถดำเนินการ

1.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 ปีซ้อนหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - ปี พ.ศ. 2558 เป็นรายกลุ่มสาระการเรียนรู้ รายสาระการเรียนรู้ และรายมาตรฐานการเรียนรู้ได้

1.2 วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในรายมาตรฐานตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการทดสอบ O-NET ย้อนหลัง 5 ปี มาร่วมกันพิจารณาเพื่อวางแผนในการเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล โดยสาระ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดใดที่คะแนนต่ำครูและผู้บริหารร่วมกันวางแผนเพื่อเร่งพัฒนาให้กับนักเรียนเป็นพิเศษ ส่วนมาตรฐานตัวชี้วัดที่สูงครูและผู้บริหารร่วมกันส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน

1.3 การจัดการเรียนการสอนและนวัตกรรมในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ได้เน้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ BBL PBL และ RBL ซึ่งแต่ละรูปแบบมีขั้นตอนกระบวนการที่แตกต่างกัน มีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน และระหว่างโรงเรียนและเลือกสิ่งที่จะส่งผลสำเร็จและแนวทางที่ดีไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนของตนเองได้เป็นอย่างดี

1.4 ออกแบบการสร้างผังการสร้างแบบทดสอบ (Test blueprint) และสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผลทางการศึกษาได้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.5 กำหนดปัญหาการวิจัย ตั้งคำถามการวิจัย การนำปัญหาในชั้นเรียนไปใช้แก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนได้

2. การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและยกระดับผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้สูงขึ้น ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนน O-NET ระหว่างปีการศึกษา 2557-2559 โดยภาพรวม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้

โรงเรียน	คะแนน O-NET เฉลี่ย 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำแนกตามปีการศึกษา				
	2557	2558	2559	ผลต่างปี กศ. 2557-2558	ผลต่างปี กศ. 2558-2559
A	50.35	39.28	36.12	-11.07	-3.16
B	36.56	35.47	31.44	-1.09	-4.03
C	44.84	34.07	41.11	-10.77	7.04
D	38.34	33.60	37.91	-4.74	4.31
E	36.56	32.80	44.21	-3.76	11.41
F	34.71	37.23	37.20	2.52	-0.03
G	35.98	40.09	37.97	4.11	-2.12
H	35.31	28.99	32.04	-6.32	3.05
I	36.50	42.39	31.00	5.89	-11.39
G	35.03	33.42	34.08	-1.61	0.66
K	-	32.37	28.86	-	-3.51

หมายเหตุ : โรงเรียน K มีการสอบ O-NET ครั้งแรก ปีการศึกษา 2558

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการทดสอบ O-NET โดยภาพรวม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 ปีการศึกษา 2559 สูงขึ้น จำนวน 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.45 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2558 และสูงกว่าปี การศึกษา 2558 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2557 ซึ่งมีเพียงจำนวน 3 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 30

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนน O-NET ระหว่างปีการศึกษา 2558-2559 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

โรงเรียน	คะแนนรายวิชา														
	ภาษาไทย			คณิตา			วิทย์			สังคม			อังกฤษ		
	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ผลต่าง	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ผลต่าง	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ผลต่าง	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ผลต่าง	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ผลต่าง
A	43.75	47.08	3.33	31.67	30.00	-1.67	42.33	38.50	-3.83	50.33	43.33	-7.00	28.88	21.57	-7.31
B	39.31	35.38	-3.93	31.11	28.33	-2.78	37.89	31.44	-6.45	41.67	32.92	-8.75	27.36	30.28	2.92
C	37.60	52.47	14.87	34.81	39.48	4.67	33.67	42.40	8.73	35.92	43.53	7.61	28.37	27.67	-0.70
D	44.00	52.46	8.46	25.00	30.71	5.71	36.60	37.79	1.19	38.40	44.64	6.24	24.00	23.93	-0.07
E	37.50	52.71	15.21	32.50	57.50	25.00	42.50	48.75	6.25	34.00	41.25	7.25	17.50	20.83	3.33
F	46.88	49.21	2.33	27.75	34.62	6.87	39.55	33.69	-5.86	43.50	40.00	-3.50	28.88	28.46	-0.42
G	48.44	52.63	4.19	38.13	32.92	-5.21	39.94	34.50	-5.44	45.50	44.58	-0.92	28.44	25.21	-3.23
H	33.75	41.11	7.36	32.50	20.63	-11.87	30.09	31.36	1.27	34.00	35.45	1.45	28.13	24.55	-3.58
I	45.56	38.60	-6.96	25.00	35.56	10.56	43.56	32.40	-11.16	32.38	32.00	-0.38	35.28	27.00	-8.28
G	36.00	41.23	5.23	20.63	27.00	6.37	36.60	36.91	0.31	41.60	34.77	-6.83	26.00	23.41	-2.59
K	35.83	30.19	-5.64	20.00	23.75	3.75	36.00	27.25	-8.75	40.00	35.00	-5.00	30.00	28.13	-1.87

จากตารางที่ 2 พบว่า มีผลการทดสอบ O-NET สูงขึ้นดังนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสูงขึ้น จำนวน 8 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 72.73 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์สูงขึ้น จำนวน 7 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 63.64 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สูงขึ้น จำนวน 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.46 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสูงขึ้นจำนวน 4 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศสูงขึ้น จำนวน 2 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 18.18

3. การจัดกระบวนการจัดการความรู้ด้านการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัด 23 อย่างต่อเนื่องอันจะก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติ พบว่า ผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัญหาการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครูในกลุ่มสาระเดียวกัน โรงเรียนเดียวกัน หรือระหว่างโรงเรียน และได้เรียนรู้ แนวทางแก้ไขเพื่อวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และได้เรียนรู้วิธีการบูรณาการโครงการในพระราชดำริกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

อภิปรายผล

1. จากการพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร และครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 ทำให้ผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 มีความรู้ความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ผล O-NET และนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ได้เรียนรู้เทคนิคการนำกิจกรรมการกระตุ้นสมอง (Brain gym) เข้าสู่บทเรียน ก่อนที่จะทำการเรียนการสอน รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ BBL PBL และ RBL ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนทำให้การเรียนการสอนมีทิศทางมากขึ้น ครูวิเคราะห์หลักสูตร การพิจารณามาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน การสร้างผังการสร้างแบบทดสอบ (Test blueprint) และการออกข้อสอบที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้เรียนรู้ปัญหาการวิจัย การนำปัญหาในชั้นเรียนไปใช้แก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการ PLC บูรณาการร่วมกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจร 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการวางแผนที่มีการประชุมและทำความเข้าใจโครงการร่วมกัน มีการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนร่วมกันเพื่อดำเนินการวางแผนในการดำเนินการเตรียมการ ขั้นการปฏิบัติโดยการร่วมอบรม และร่วมพัฒนานำสิ่งที่ได้จากการอบรมพัฒนาไปใช้ ขั้นการสังเกต โดยการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งที่สำเร็จเพื่อนำผลไปสู่ขั้นการสะท้อน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา หาแนวทางแก้ไข และร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน ระหว่างเพื่อนครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันแต่ต่างโรงเรียน หรือเพื่อนครูในโรงเรียนเดียวกัน หรือผู้บริหารระหว่างโรงเรียน สอดคล้องกับรูปแบบของ Hiatt-Michael (2001, p. 117) และ Senge (1990, pp. 217-214) ที่กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จของ PLC คือ บุคลากรจะต้องมีความรอบรู้แห่งตน มีแบบแผนความคิดอ่าน มีวิสัยทัศน์ร่วมกับทีม มีการเรียนรู้ของทีม และร่วมกันคิดอย่างเป็นระบบ ทำให้ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อผู้เรียนคิดเอง ทำเองและผลิตผลงานได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ จูลี่ ศรีษะโคตร (2557, น. 88) และ วรลักษณ์ ชูกำเนิด (2557, น. 38) ที่พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้คือการมีวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้ของผู้เรียนส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สอดคล้องกับ หนูฤทธิ์ ไกรพล (2558, น. 183) ที่พบว่า การเป็นชุมชนทางการเรียนรู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เพื่อพัฒนาวิชาชีพสู่คุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการสูงขึ้น

2. ผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดที่ 23 ปีการศึกษา 2559 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2558 โดยรวม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่ามีผลการทดสอบ O-NET สูงขึ้นจำนวน 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.45 ซึ่งสูงกว่าปี การศึกษา 2558 เมื่อเทียบกับปีการศึกษา 2557 ซึ่งมีเพียงจำนวน 3 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 30 เมื่อพิจารณาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสูงขึ้น จำนวน 8 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 72.73 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์สูงขึ้น จำนวน 7 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 63.64 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สูงขึ้น จำนวน 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.46 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสูงขึ้นจำนวน 4 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศสูงขึ้น จำนวน 2 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 18.18 ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการ PLC ที่ให้ทุกคนตั้งแต่ผู้กำกับ การ นายตำรวจจิต นครใหญ่ และครูเข้าร่วมประชุม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และข้อตกลงการเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผน อบรมและการพัฒนาศักยภาพ การจัดกิจกรรมให้ผู้บริหารและครูวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของตนเอง ประกอบด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการทดสอบ O-NET 5 ปีย้อนหลัง ปีการศึกษา 2554-2558 สอดคล้องกับ สัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์ และคณะ (2558, น. 13-20) ที่กล่าวว่า การวิเคราะห์รายงานผลการทดสอบ O-NET ฉบับที่ 6 แยกตามรายวิชา เพื่อผู้บริหารจะได้ทราบปัญหาในโรงเรียนว่ามีรายวิชาใดบ้างที่โรงเรียนต้องพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเร่งด่วน การวิเคราะห์รายงานผลการทดสอบ O-NET ฉบับที่ 2 และ 5 เพื่อให้ครูได้ทราบว่ามีสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ใดที่ครูวางแผนการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อให้คะแนน O-NET ในปีถัดไปสูงขึ้น รวมทั้งการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อมาวางแผนการจัดการเรียน การสอนและการวัดผลประเมินผลสอดคล้องกับ สัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์ และคณะ (2558, น. 14) ที่กล่าวว่า ก่อนสอนครูต้องรู้ว่าสอนไปทำไม โดยครูควรศึกษาเอกสารตัวชี้วัดและสาระแกนกลางตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่สอน แล้วคิดวิเคราะห์และเขียนแผนการสอน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และนวัตกรรมใหม่ ๆ ประกอบด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบ PBL BBL และ RBL เพื่อให้ครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับ ชัยรัตน์ สิทธิรัตน์ (2551, น. 4) ที่พบว่า การจัด การเรียนรู้ควรใช้รูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การใช้วิธีการสอน ที่หลากหลายผสมผสานกันเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัดได้อย่างเต็มที่ส่งผลให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับสุมพร ศรีมุงคุณ (2557, น. 70) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิจัย เป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและรู้ขั้นตอนในการทำงานและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักการแก้ปัญหา ใช้กระบวนการวิจัยแสวงหาความรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น ส่งผล ต่อการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ยังได้นำสิ่งที่ได้จากการอบรม พัฒนาไปใช้ และสะท้อนความคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและหาแนวทางแก้ไข โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถอดบทเรียนและร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาพร อุ่นอบ (2552, น. 42) ที่กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่ได้จากการถอดบทเรียน คือ ผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ สอดคล้องกับ ศุภวีย์ พลายน้อย (2556, น. 166) ที่กล่าวว่า การถอดบทเรียนเป็นการดึงเอาความรู้ที่ได้รับจากการทำงานมาใช้ประโยชน์โดยสมาชิกในกลุ่มสามารถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานและสะท้อนกลับได้ทันทีโดยบูรณาการร่วมกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มีกระบวนการทำงานและการปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อน และมีการปรับแผนพัฒนาในวงจรที่ 2

3. ผลการจัดกระบวนการจัดการความรู้ด้านการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 พบว่า ผู้บริหาร ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัด 23 ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู ผู้บริหารระหว่างโรงเรียน ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ จากการถอดบทเรียน เกี่ยวกับความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัญหาการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและ ประเมินผลการเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียน ได้เรียนรู้แนวทางแก้ไขเพื่อวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และได้เรียนรู้วิธีการบูรณาโครงการในพระราชดำริกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และส่วนใหญ่ได้นำความรู้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ในรูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียน นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้แลกเปลี่ยนวิธีสอนที่ได้ส่งผลให้การทดสอบสูงขึ้น จากผลการวิจัยกลุ่มสาระ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้ ที่ 2 สาระชีวิตกับสิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบด้วย 2 มาตรฐาน มาตรฐาน ที่ 2.1 เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต ต่าง ๆ ในระบบนิเวศมีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งมีหลายโรงเรียนได้คะแนนต่ำกว่าระดับประเทศและต่ำกว่าปีการศึกษา 2558 แต่บางโรงเรียน ได้คะแนนสูงกว่าระดับประเทศและปีการศึกษา 2558 ในมาตรฐานที่ 2.2 เข้าใจความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศและโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีสอนระหว่างโรงเรียนซึ่งทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับ กรองกาญจน์ นาแพร่ (2560, น. 81) ที่พบว่า การเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นการรวมตัวกัน ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูเพื่อร่วมมือรวมพลังเรียนรู้ร่วมกันและสะท้อนผลการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะ ในการนำผลการประเมินไปใช้

1.1 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนที่มีโครงการพระราชดำริ และนอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภายนอกให้ความสนใจเข้ามาจัดโครงการและกิจกรรมให้กับโรงเรียน หากโรงเรียนบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอนและวางแผนนำโครงการดังกล่าวมาบูรณาการกับการเรียนการสอนจะมีประโยชน์สูงยิ่ง ต่อนักเรียน

1.2 การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาทั้งด้านผู้เรียน และครูผู้สอน ผู้บริหารจึงควรสร้างความตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนการสอนและการทดสอบให้กับนักเรียนและครู จึงควรทำความเข้าใจหลักสูตร การสอน และการประเมินผล ศึกษา วิจัยและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการนิเทศกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

1.3 เนื่องจากครูที่สอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ไม่ได้จบวิชาชีพครูโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ จึงควรมีการศึกษา พัฒนา และใช้กระบวนการที่เลี้ยงเข้ามาช่วยในการพัฒนาและควรศึกษาเป็นกรณีและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา วิจัย และพัฒนาผู้เรียนโดยนำแนวทางที่ได้จากการอบรมพัฒนาไปวิจัย เชิงพัฒนากับทุกระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยการวิเคราะห์เส้นทางเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3 ควรมีการศึกษาเป็นรายกรณีชั้นเรียนหรือรายกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยเริ่มศึกษาและกำกับติดตามตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6

2.4 ควรมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยได้สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) รองศาสตราจารย์ ดร.สัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์เอกสารประกอบการอบรมและมาเป็นวิทยากรในเรื่องการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน และ ขอขอบพระคุณ ดร.ปรีชา อุตระกูล ที่ให้ความอนุเคราะห์มาเป็นวิทยากรการถอดบทเรียน พร้อมทั้งอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ทุกท่านที่มาร่วมเป็นวิทยากรในการถอดบทเรียนให้กับ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมถึงผู้กำกับ พ.ต.อ. สิปปนนท์ สรณคุณแก้ว ครูใหญ่ และครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดที่ 23 ทุกท่านที่ร่วมกันพัฒนาการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฯ ในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรองกาญจน์ นาแพร่. (2560). การเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ จังหวัดสมุทรสาคร. ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.

กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23. (28 มีนาคม 2560). ส่งรายงานผลคะแนน O-NET. บันทึกข้อความ ที่ 0030.33(232)/540 หน้า 1-9, สกลนคร.

_____. (15 มิถุนายน 2561). ส่งแบบรายงานโครงการพระราชดำริฯ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน. หนังสือส่งภายนอก ที่ ดช 0030.33(232)/1158 หน้า 1-11, สกลนคร.

จุลตี ศรีษะโคตร. (2557). บรรยายภาคองค์การที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

ชัยรัตน์ สิทธิรัตน์. (2551). 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร : แคนเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

ประภาพร อุ่ณอบ. (2552). แนวคิด และวิธีวิทยาการ ถอดบทเรียน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.

วรลักษณ์ ชูกำเนิด. (2557). ถึงเวลาเปลี่ยนผ่านจาก “โรงเรียน” สู่ “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” เพื่อปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ที่การทำงานร่วมกันของครู คือพลังสำคัญ. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/539976>

- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2556). *นวัตวิถีวิทยาการถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ลิฟวิ่ง.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. (2558). *ประวัติความเป็นมาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2560, จาก <https://sites.google.com/site/researchlru/ro-reiyn-tarwctraven-chay daen-ni-canghwad-ley>
- สยมพร ศรีมิ่งคุณ. (2557). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วิจัยเป็นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพมหานคร.
- สัมพันธ์ พันธุ์ฤกษ์ และคณะ. (2558). *โครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 โดยส่งเสริมการนำผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขึ้นพื้นฐาน (O-NET: Ordinary National Educational Test) ไปพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน*. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ, กรุงเทพมหานคร : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- หนูฤทธิ ไกรพล. (2558). *การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- Hiatt-Michael, D. (2001). *Caring and the learning community*. Unpublished manuscript, Pepperdine University, Malibu, CA.
- Hord, S. M., & Sommers, W. A. (2008). *Leading Professional Learning Communities: Voices from research and practice*. Thousand Oaks, CA : Corwin.
- John, C. M. (2008). *Build the Leadership Team* (4th ed.). New York : Princess.
- Johnson, W. C., & Vicki, L. P. C. (2004). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London : Sage.
- Kemmis, S., Mctaggart, R., & Nixon, R. (2014). *The Action Research Planner : Doing Critical Participatory Action Research*. New York : Springer Singapore Heidelberg.
- Martin, E., & other. (1994). *Teaching Science for all Children*. Massachusetts : Allyn and Bacon.
- Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. Doubleday, New York, NY : MCB UP Ltd.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริดา บุรชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยนครพนม

เลขที่ 8/2 ซอยวิบูลย์มีจนา ถนนสว่างนคร ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 48000

E-mail : siridaburachat28@gmail.com

การสื่อสารกับการต่อรองอำนาจและการสร้างอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่น ในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น: ศึกษากรณีสโมสรนครราชสีมา

มาสด้า เอฟซี และบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

COMMUNICATION, POWER NEGOTIATION AND IDENTITY CREATION OF DIASPORA PEOPLE IN LOCAL FOOTBALL CULTURE AREA: A CASE STUDY OF NAKHON RATCHASIMA MAZDA FC. AND BURIRAM UNITED

จิรพัฒน์ โทพล

JIRAPAT THOPHON

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THAMMASAT UNIVERSITY

กรุงเทพมหานคร

BANGKOK

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นนำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมผ่านการสื่อสารในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น ในบทบาทของโลกาภิวัตน์ที่กระทบต่อการเคลื่อนที่ของผู้คน โดยมุ่งศึกษา 1) รูปแบบการสื่อสารและวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น 2) เพื่อศึกษาการก่อตัวของแฟนบอลพลัดถิ่นต่างชาติในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น และ 3) เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อการสร้างและการธำรงอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น อาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธี 1) การวิจัยเอกสาร 2) การสังเกตภาคสนามแบบมีส่วนร่วม 3) การสังเกตภาคสนามแบบไม่มีส่วนร่วม และ 4) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแฟนบอลพลัดถิ่นโดยมีโครงสร้างคำถามเป็นแนวทางและแบบบันทึกการสังเกตผลการวิจัยพบว่า 1) ระหว่างแฟนบอลไทยกับแฟนบอลพลัดถิ่นไม่มีความแตกต่างในเรื่องของรูปแบบการสื่อสาร แต่แฟนบอลไทยมีการใช้เครื่องมือทางการสื่อสารในปริมาณสูงกว่าคนพลัดถิ่น ส่วนวัฒนธรรมท้องถิ่นจะนำมาเป็นองค์ประกอบในการสร้างอัตลักษณ์ของสโมสร 2) ด้านการก่อตัวท้องถิ่นของแฟนบอลพลัดถิ่นต่างชาติ พบว่าปัจจัยที่ทำให้เป็นแฟนบอลมักเกิดจากสื่อบุคคลเช่นภรรยาชาวไทยและเพื่อนนอกเหนือจากการทำผลงานของทีมที่ประสบความสำเร็จ 3) คนพลัดถิ่นที่มาเป็นแฟนบอลสโมสรท้องถิ่นสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆที่เป็นองค์ประกอบของสโมสรมากขึ้น และผสมผสานสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นใหม่

คำสำคัญ : การสื่อสาร, อัตลักษณ์, แฟนบอลพลัดถิ่น

ABSTRACT

This article was objected to present the cultural change situation via communication in local football culture. It also expresses the interaction between global and local culture in the globalization society. Globalization has social impacts on the ethnoscaapes. The research then was objected to study 1) the communication patterns and local culture in local football culture area. 2) the construction of diaspora football fans in local football culture area 3) the communication for diaspora people's identity construction and maintenance in local football culture area. The qualitative methodology was used to conclude the study by documentary research, participant observation, non-participant observation and in-depth interview. Data was collecting from diaspora fans samples by structured interviewing and observing form for narrative and discussion. The results were 1) between diaspora fans with Thai fans there was no difference of communication patterns and communication usage of communication tools. Thais used more tools than the diaspora football fans did. The local culture was the elements which created the local football club identity. 2) Aparting from success of the team, the factor that changed the football fans to become the supporters was the personal medium; wives and friends 3) the communication used for the new identity construction and maintenance was expressed by cheering. It was a Hybridization creating their new identity.

Keywords : Communication, Identity, Diaspora local football fans

บทนำ

การศึกษาคนพลัดถิ่นที่มีอยู่ในแวดวงวิชาการมีการศึกษาในหลากหลายประเด็นทั้งเรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ที่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางในศาสตร์ด้านนิเทศศาสตร์และการสื่อสารมวลชนมักจะปรากฏในรูปแบบของการสื่อสารอัตลักษณ์ดังเช่นงานวิจัยของสุจิตราเปลี่ยนรุ่ง (2551) เรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างจรรยาบรรณและต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นในประเทศไทย ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ หรืองานวิจัยของ กรรณิการ์ วรหาร (2556) เรื่อง การสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมทั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการสร้างและการจรรยาบรรณอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่น รวมถึงการต่อรองทางวัฒนธรรมและการสื่อสารระหว่างคนพลัดถิ่นกับคนในประเทศที่คนพลัดถิ่นอาศัยอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมในบริบทของคนพลัดถิ่นกับคนที่เป็นเจ้าของประเทศ ก่อให้เกิดผลตามมามากมายในแง่ของการสื่อสาร ดังนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจตัวตนหรืออัตลักษณ์ระหว่างกันในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ตามทัศนะของ Marshall McLuhan ในเรื่องการกำเนิดหมู่บ้านโลก (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553, น.147-9) จึงต้องมีการศึกษาวิจัยประเด็นใหม่เพื่อสร้างความเข้าใจต่อกันในเรื่องความเป็นตัวตนของแต่ละวัฒนธรรม เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมและเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตน บนพื้นฐานคติที่เชื่อว่าสังคมโลกาภิวัตน์เป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมที่หลากหลายหรือสังคมพหุนิยม (Pruralism)

เมื่อกล่าวถึงบทบาทโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกนั้น มีผลกระทบในหลากหลายมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ Arjan Appadurai (1996, p.33) กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ *Modernity at Large* ว่าเกิดจากการเคลื่อนที่อยู่ 5 ประการคือ 1) การเคลื่อนที่ของผู้คน (Ethnoscapes) 2) การเคลื่อนที่ของสื่อ (Mediascapes) 3) การเคลื่อนที่ของเทคโนโลยี (Technoscapes) 4) การเคลื่อนที่ของเงินตรา/เงินทุน (Finanscapes) และ 5) การเคลื่อนที่ของความคิด/อุดมการณ์ (Ideoscapes) ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาวะการเคลื่อนไหลของวัฒนธรรมโลก (Global cultural flow) ในยุคโลกาภิวัตน์ใน 5 มิติที่สำคัญ ทั้งนี้การข้ามไปมาของผู้คน (Ethnoscapes) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ “คนพลัดถิ่น” (Diaspora)

สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา คือผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่หรือการเคลื่อนย้ายไปมาของผู้คน (Ethnoscapes) ซึ่งเป็นการเคลื่อนที่ไปมาที่มักก่อให้เกิดการสื่อสารในหลายระดับ ทั้งที่พบได้ตั้งแต่การสื่อสารขั้นต้นคือการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) จนไปถึงระดับสูงสุดคือการสื่อสารมวลชน (Mass communication)

ในมหกรรมกีฬาโอลิมปิกเมื่อกีฬาชนิดใดถูกบรรจุเข้าเป็นประเภทกีฬาเพื่อแข่งขันในโอลิมปิกแล้ว ก็เสมือนว่ากีฬาชนิดนั้น ๆ เป็นกีฬาของมวลมนุษยชาติ ส่วนกติกา เสียงนกหวีดและการสื่อสารที่ใช้ประกอบในการแข่งขัน ก็คือสิ่งที่นำมาเป็นข้อตกลงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายทางการสื่อสารร่วมกันระหว่างเกม ไม่เพียงแต่ผู้คนในวงการกีฬาเท่านั้นที่ได้ใช้และเข้าใจภาษากีฬา แต่ผู้รับชมหรือแฟนกีฬาก็ได้ใช้ภาษาเดียวกันนี้ด้วยเช่นเดียวกัน กีฬาจึงเปรียบเทียบกับได้กับ “ภาษาสากล” (Lingua franca) ที่มีการสื่อสารด้วยข้อตกลงที่ให้ความหมายเดียวกันแม้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Firth, 1996; Swann, Deumert, Lillis, & Mesthrie, 2004 อ้างถึงใน สรรพร ศิริจันทร์, 2557, น. 51) เมื่อพูดถึงว่ากีฬาสัมพันธ์กับคนพลัดถิ่นอย่างไร Allan Guttman ก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษากีฬาวา ต้องนำมาคิดใหม่ทำใหม่ให้แตกต่างจากการศึกษาในมิติเดิม ทั้งเรื่องของทฤษฎีทางสังคมที่เกี่ยวกับการพัฒนาการของกีฬาและการกำเนิดขึ้นของกีฬาสสมัยใหม่ รวมถึงหาข้อเสนอนิยาม ๆ ที่เกี่ยวกับเชื้อชาติของคนพลัดถิ่นในกีฬาการศึกษาหาผลผลิตทางสังคมทั้งในรูปของสัญญาณผลกระทบทางสังคม รวมถึงการศึกษาผลกระทบทางการเมือง (Carrington, 2010, p. 24-25)

เมื่อต้องการศึกษาเรื่องกีฬาเกี่ยวกับการสื่อสาร นักวิจัยส่วนมากก็มักนิยมศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และความเป็นแฟน (Fans) เช่น แฟนคลับฟุตบอลในสโมสรต่างๆในพรีเมียร์ลีก และสโมสรในไทยพรีเมียร์ลีก ดังเช่นงานวิจัยของกุลวิชญ์ สำแดงเดช (2551) เรื่องการใช้สื่อเพื่อสร้างและอำรุงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรีที่ทำการศึกษ อัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นของแฟนสโมสรฟุตบอล ชลบุรี เอฟซี โดยข้อค้นพบที่สำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายร่วมกับงานวิจัยชิ้นนี้ได้ คือการจะก้าวเข้ามาเป็นแฟนบอลของสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นนั้น ต้องมีลักษณะของความเป็นท้องถิ่นนิยมเป็นตัวแปรตั้งต้น และตัวแปรตามคือการเป็นแฟนบอลของสโมสรท้องถิ่น เนื่องจากไม่ได้ศึกษาแฟนบอลพลัดถิ่นเป็นกลุ่มเป้าหมาย กุลวิชญ์ จึงตั้งคำถามว่าถ้าหากเป็นแฟนบอลพลัดถิ่นชาวต่างชาติจะมาเป็นแฟนสโมสรชลบุรีได้อย่างไร ถ้าปราศจากความรู้สึกท้องถิ่นนิยมเป็นทุนตั้งต้นตามข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำข้อสังเกตนี้นำมาศึกษาต่อในงานวิจัยชิ้นนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารและวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาการก่อตัวของแฟนบอลพลัดถิ่นต่างชาติในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อการสร้างและการธำรงอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น

นิยามศัพท์

คนพลัดถิ่น หมายถึง คนพลัดถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดกลุ่มตัวอย่างคือ จังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์ โดยไม่ใช่ผู้ที่มีถิ่นกำเนิด (Homeland) อยู่ในที่อาศัยอยู่ปัจจุบัน มีสถานะเป็นผู้อาศัย และอาจย้ายถิ่นด้วยต่าง ๆ ตามทัศนะของ Cohen (2008) แบ่งไว้ 5 ประเภท ในกรณีของการวิจัยนี้ คือ กลุ่มคนพลัดถิ่นที่เป็นแฟนบอลและเข้าเกณฑ์การแบ่งประเภทของคนพลัดถิ่นของ Cohen

อัตลักษณ์ หมายถึง เครื่องหมายที่นำมาใช้สื่อถึงการเป็นเชื้อชาติของตนเองที่มีที่มาจากดินแดนที่เป็นมาตุภูมิ (Homeland) ที่สามารถสังเกตเห็นได้ด้วยการรับฟังและมองเห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ทำการสำรวจ เช่น ภาษา ท่วงท่า กิริยา การแต่งกาย การสื่อสาร อาหาร ภูมิปัญญา เป็นต้น

การสื่อสาร หมายถึง ลักษณะการติดต่อสื่อสารระหว่างคนพลัดถิ่นภายในชุมชนคนพลัดถิ่น การสื่อสารระหว่างคนพลัดถิ่นกับชุมชนเจ้าบ้าน เป็นระดับของการสื่อสารในทุกระดับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม การสื่อสารสาธารณะ และการสื่อสารมวลชนโดยอาศัยช่องทางหรือเครื่องมือการสื่อสารต่าง ๆ

การสื่อสารกีฬา หมายถึง การรายงานและกระบวนการสร้างความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ทางสังคมผ่านตัวบทหรือเนื้อหาเกี่ยวกับกีฬา โดยมี นักกีฬา องค์กรกีฬา องค์กรสื่อ และผู้ชม เข้ามามีส่วนร่วมกันผลิต และสื่อสารความหมายผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสารผ่านบุคคล สื่อสารผ่านสื่อชุมชน สื่อกิจกรรม สื่อวัฒนธรรม สื่อออนไลน์ และการสื่อสารมวลชน เป็นต้น และการเป็นตัวแทนในเชิงความหมาย (Meaning) ที่มีผลผลิตออกมาทั้งในรูปของสัญญาณ ผลกระทบทางสังคม รวมถึงผลกระทบทางการเมือง

การสื่อสารอัตลักษณ์ หมายถึง การแสดงตัวตนว่าเราเป็นใคร เช่น ชาติกำเนิด (Race) ชั้นชั้นทางสังคม (Social class) สัญชาติ (Nationality) เพศและความทุพพลภาพ (Sexuality and disability) และการรวมกลุ่มทางสังคม (Localized social group) มีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มใด ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ กิจกรรมการบริโภค (Consumption) เช่น การกินอยู่ การแต่งกาย การพูดภาษา การสร้างบุคลิกภาพ การใช้เวลาว่าง การเรียนหนังสือ การเล่นเกม การดูหนังฟังเพลง ไปจนถึงรสนิยมและรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างหลากหลาย

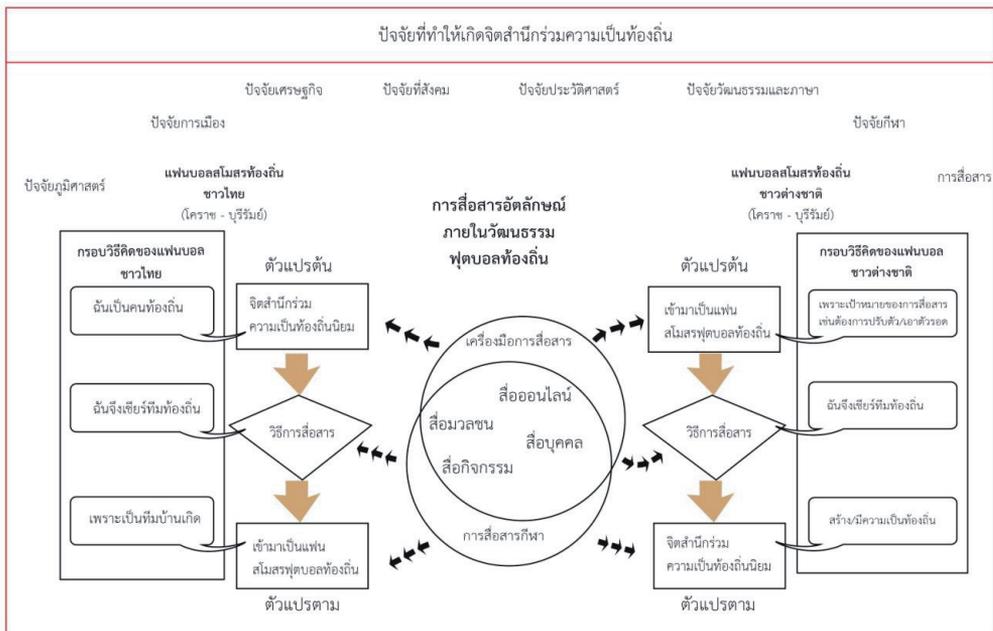
สื่อ หมายถึง แหล่งข่าวสารที่ให้ข้อมูลข้อเท็จจริง มีการบันทึกเพื่อการเผยแพร่ไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชนเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต สื่อกิจกรรม สื่อออนไลน์

วัฒนธรรมฟุตบอล หมายถึง กลุ่มคน รูปแบบการแสดงออก รูปแบบกิจกรรม รูปแบบการสื่อสาร และการสื่อสารมวลชน หรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลที่มีการปฏิบัติโดยคนจำนวนหนึ่ง และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตเห็นได้ เช่น ภาษา ท่วงท่า กิริยา การแต่งกาย การสื่อสาร และการกระทำต่าง ๆ รวมถึงทางด้านความคิดซึ่งสังเกตไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ทัศนคติ และความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อผู้อื่น

วัฒนธรรมการเชียร์ หมายถึง รูปแบบการเชียร์ของแฟนคลับในลักษณะที่เป็นการแสดงถึงการให้กำลังใจ หรือส่งเสริมกิจกรรมของสโมสรฟุตบอลที่ตนเองชื่นชอบ ทั้งในสนามและนอกสนาม เช่น การแต่งกาย กริยาท่าทาง และการกระทำต่าง ๆ ที่สมาชิกแสดงออกรวมถึงการดำเนินชีวิต (Life style) ในชีวิตประจำวัน เช่นการสร้างกลุ่มเพื่อเชียร์ พบปะ พูดคุย สนทนา ถ่มถุย ของแฟนคลับสโมสรในพื้นที่และเวลาต่าง ๆ

ฟุตบอลท้องถิ่น หมายถึง การแข่งกีฬาฟุตบอลในพื้นที่ระดับท้องถิ่น ที่มีลักษณะ ใช้ชื่อจังหวัดหรือชื่อท้องถิ่นเป็นชื่อสโมสร และมีลักษณะที่เป็นตัวแทนของจังหวัดหรือท้องถิ่นตามชื่อของสโมสร และไม่ใช่ทีมที่มีชื่อสโมสรเป็นลักษณะเป็นตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและความเป็นท้องถิ่นของแฟนบอลในวัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาและบุรีรัมย์ การสังเกตภาคสนามแบบมีส่วนร่วม (Participant observation research) การสังเกตภาคสนามแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคนพลัดถิ่นชาวต่างชาติ การวิจัยนี้มุ่งศึกษาคนเป็นเป้าหมายหลักตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษาคนพลัดถิ่นชาวต่างชาติที่ตรงตามกรอบทฤษฎีลักษณะของคนพลัดถิ่น ข้อใดข้อหนึ่งของ Cohen ได้แก่ แฟนบอลชาวต่างชาติที่เชียร์สโมสรฟุตบอลท้องถิ่น แบ่งเป็นสโมสรนครราชสีมา มาสด้า เอฟซี 27 คน และสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด 23 คน รวมเป็นจำนวน 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้อาศัยใช้อุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บข้อมูล ดังเช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอ และสมุดบันทึก และผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 แบบ คือ

1. สัมภาษณ์เจาะลึกโดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างกำหนดเป็นแนวคำถาม
2. แบบบันทึกการสังเกต (Observe form)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เจาะลึกโดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างกำหนดเป็นแนวคำถาม แล้วลงสัมภาษณ์ในพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างแฟนบอลต่างชาติชุมนุมรวมตัวกัน โดยอาศัยการสุ่มแบบบังเอิญ ระหว่างสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างมีโอกาสตอบอย่างอิสระเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเจาะลึก และสลับไหล โดยได้และที่สำคัญที่สุดคือ การพยายามปรับตนเองให้กลมกลืน และเข้าใจสมาชิกให้ได้มากที่สุด โดยการศึกษาถึงลักษณะการแต่งกาย กิริยาท่าทาง ประวัติส่วนตัวประกอบการเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการหาข้อมูลเพื่อนำมาเป็นหลักฐานและเหตุผล ในการสรุปความจริงทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปตามระเบียบวิธีวิจัยมักใช้วิธีการอุปนัย หมายถึงการนำเอาข้อเท็จจริง ที่ได้จากการลงสนามวิจัยที่จำเป็นและเพียงพอต่อความจริง แล้วนำไปสู่ข้อยุติหรือ ข้อสรุป และในส่วนของ การนำเสนอข้อสรุปทั่วไปอาจดำเนินการตาม “กรอบแนวเทียบ” (Metaphor) (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2545)

1. การวิเคราะห์ด้วยการบรรยาย (Narrative) คือ การวิเคราะห์ด้วยการบรรยายในสิ่งที่เห็นซึ่งเป็น ข้อเท็จจริง
2. การวิเคราะห์ด้วยการอภิปราย (Discussion) คือการวิเคราะห์ด้วยการอภิปรายโดยอาศัยบริบท โดยรอบตีความไปตามทฤษฎีที่ยึดเป็นทฤษฎีหลัก

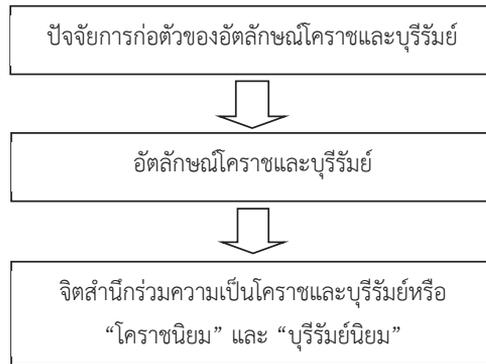
ผลการวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารและวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น

เมื่อเรากล่าวถึงจิตสำนึกร่วมของความเป็นท้องถิ่นในกรณีของ “จิตสำนึกร่วมของความเป็นโคราช” หรือ “โคราชนิยม” ในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นคำที่ใช้เป็นตัวแทนลักษณะทางรูปธรรมและนามธรรมที่เกี่ยวกับ จิตสำนึกร่วมความเป็นโคราช จะต้องมีความโดดเด่นแตกต่างจากความเป็นท้องถิ่นในแหล่งอื่นและอาจมีปรากฏ ให้พบเห็นได้เพียงในโคราชเท่านั้น สิ่งที่เป็นตัวแทนของจังหวัดโคราชจึงสอดคล้องกับความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ด้านนักวัฒนธรรมศึกษาเชื่อว่ากระบวนการหนึ่งที่คนเราก่อรูป “ตัวตน” หรือประกอบสร้างอัตลักษณ์ ขึ้นมานั้น อาจดูได้จากกิจกรรมการบริโภค (Consumption) ในชีวิตประจำวันของผู้คน เช่น การกินอยู่ การแต่งกาย การพูดภาษา การสร้างบุคลิกภาพ การใช้เวลาว่าง การเรียนหนังสือ การเล่นกีฬา การดูหนัง ฟังเพลง ไปจนถึงรสนิยมและรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างหลากหลาย (สมสุข หินวิมาน, 2548, น. 428)

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์โคราช อาจเกิดจากชีวิตประจำวันของผู้คน แต่ปัจจัยทางกายภาพ ก็เป็นตัวแปรในการสร้างอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างของชาวโคราชเช่นเดียวกัน เช่น ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์/โบราณคดี วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง กีฬา และการสื่อสาร โดยปัจจัย เหล่านี้จะกำหนดอัตลักษณ์ว่าเราเป็นใคร เราเหมือนหรือต่างจากคนอื่นอย่างไร เช่นเดียวกับ “จิตสำนึกร่วม ของความเป็นบุรีรัมย์” หรือ “บุรีรัมย์นิยม” ในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นคำที่ใช้เป็นตัวแทนลักษณะทางรูปธรรม และนามธรรมที่เกี่ยวกับจิตสำนึกร่วมความเป็นบุรีรัมย์

เมื่ออัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างล่องลอยไม่มีที่มาที่ไป โคราชนิยมและบุรีรัมย์นิยมก็ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสูญญากาศ แต่มีสาเหตุปัจจัยรูปธรรมและนามธรรมที่ก่อให้เกิดสำนึกร่วมความเป็นโคราชและบุรีรัมย์ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น (1) สร้างให้เกิดอัตลักษณ์ (2) จึงเกิดสำนึกร่วมความเป็นโคราชหรือโคราชนิยม (3) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงลำดับของตัวแปรที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมความเป็นโคราชและบุรีรัมย์

ลักษณะของความเป็นโคราชนิยม ของวัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่นในสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี มีความโดดเด่นของความเป็นโคราชในปัจจุบันที่เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ (แนวโคราช) และฐานคติความเชื่อทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับย่าโมเชื่อมโยงไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และชาติพันธุ์ของประชากรมากที่สุด แต่ความเป็นโคราชที่พบว่ามีโดดเด่นน้อยกลับกลายเป็นปัจจัยทางการเมืองที่มีผลต่อวัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่นของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี

ผลวิจัยชี้ว่า สิ่งแรกที่จะต้องนึกถึงเมื่อเอ่ยถึงสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซีคือแนวโคราช ซึ่งแนวโคราชนั้นเป็นสัตว์พื้นถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาแมวสีวาดหรือแมวไทยโคราช เปรียบเสมือนตัวแทนแฟนบอลซึ่งมีความโดดเด่นในวัฒนธรรมฟุตบอลสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี และแฟนบอลยังเรียกตนเองว่าแมวกุ่ม่ต่าง ๆ และสัญลักษณ์ของสโมสรก็เป็นแมวไทยโคราช

อีกอัตลักษณ์หนึ่งรองลงมาของชาวโคราชคือ ท้าวสุรนารีหรือย่าโม ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากวิทยานิพนธ์ที่เคยกล่าวมาก่อนหน้านี้เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์โคราชหลายฉบับ ตั้งยึดโยงเกี่ยวกับย่าโมว่าเป็นอัตลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวโคราชลักษณะพิเศษ คือย่าโมสามารถรวมทุกสิ่งที่เป็นปัจจัยของชาวโคราชไว้ในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเพียงสิ่งเดียวได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเมือง ชาติพันธุ์วรรณาความเชื่อ ภาษา วัฒนธรรมและเพลงโคราช ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับท้าวสุรนารีหรือย่าโมแทบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่โดดเด่นที่สุดของย่าโมในวัฒนธรรมฟุตบอลโคราชกรณีศึกษาสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซีก็เป็นเรื่องของความเชื่อและชาติพันธุ์ในส่วนของความเชื่อ ก็มักจะไปจุดธูปเทียนขอไหว้วอนย่าโมทุกครั้งก่อนเดินทางไปแข่งขันเพื่อสร้างขวัญกำลังใจแสดงว่า “โคราชนิยม” ยังยึดโยงกับสิ่งที่เป็นการเชื่อและไม่สามารถหลบหลีกได้ คงรูปแบบโบราณคร่ำครึ มีลักษณะอนุรักษนิยมในความเป็นโคราช ในขณะที่สโมสรบุรีรัมย์ อยู่ในเต็ดมีพยายามสร้างความเป็นสากลมากกว่า

ซึ่งในกรณีของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ก็มักจะปรากฏภาพลักษณ์ของคุณเนวิน ชิดชอบขึ้นมาก่อนเสมอ เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างให้สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดประสบความสำเร็จในสายตาของบุคคลทั่วไป จากผลวิจัยพบว่าแฟนบอลชาวไทยต่างยกย่องว่าเพราะคุณเนวินจึงมีสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด และเมื่อมีสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จึงทำให้ชาวจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ดีกินดี ห่างไกลจากความยากจน ทั้งนี้พลังอำนาจทางการเมืองจึงยังคงอยู่ควบคู่ธุรกิจกีฬาของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

อย่างไรก็ตามการเมืองก็ไม่ใช่อะไรที่ส่งผลต่อความเป็นบุรีรัมย์นิยม ในวัฒนธรรมฟุตบอลสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด แต่เป็นการดำเนินงานเชิงการตลาดและการสื่อสารของสโมสร ที่จะนำจุดเด่นของจังหวัดในด้านต่าง ๆ มาสร้างให้เป็นจุดขายของสโมสร เช่นการนิยามคำว่าเพราะกราวภายใต้ความหมายใหม่ที่ถูกรวบรวมสร้างขึ้น ในวัฒนธรรมฟุตบอลบุรีรัมย์

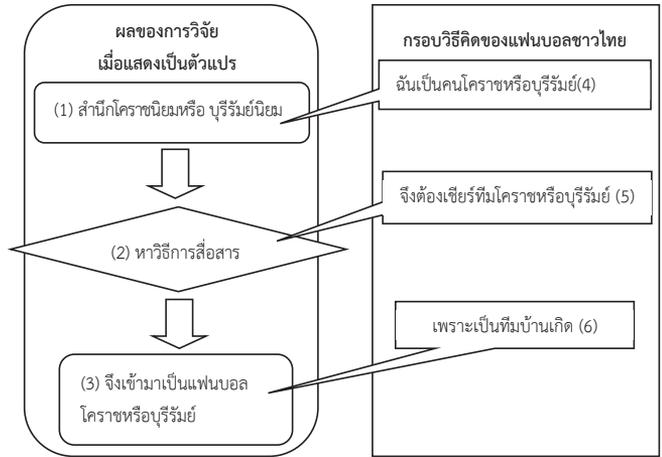
นอกจากนี้เป้าหมายของสโมสรสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ไม่เพียงแต่การสร้างความยิ่งใหญ่ของสโมสรภายในประเทศไทย แต่ยังมีเป้าหมายในการสร้างความเป็นสากลในระดับนานาชาติ สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด มีการสื่อสารในลักษณะสร้างความหมายใหม่ของความเป็นท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการเชียร์ การดำเนินงาน และการสร้างทีม ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดจึงพยายามจัดการการสื่อสารให้เป็นสากล

2. การก่อตัวของแฟนบอลท้องถิ่นต่างชาติในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น

การก่อตัวของแฟนบอลชาวไทยของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี เริ่มสมัยกำเนิดสโมสรฟุตบอลจังหวัดนครราชสีมา โดยแฟนบอลยุคก่อตั้งเป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ มีคนเชียร์ไม่ถึงหลักร้อย ยุคที่สโมสรยังไม่มีผู้สนับสนุนอย่างเป็นทางการ เกิดจากการชักชวนกันในหมู่เพื่อนฝูงที่มีจิตใจในการรักกีฬา เข้ามาร่วมก่อตั้งสโมสรและทีมเชียร์ขึ้นแต่กับสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด การเชียร์ การสนับสนุน และการสื่อสารของแฟนบอลชาวไทย ไม่ได้รวมตัวกันเป็นเป็นกลุ่มก้อนชัดเจน การเริ่มต้นเป็นแฟนบอลในสนาม มักเกิดจากกระแสของการสื่อสาร เช่น การสื่อสารแบบปากต่อปาก การใช้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งชักชวนกันมาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ได้จับเป็นกลุ่มก้อนที่มีขนาดใหญ่เหมือนแฟนบอลสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี ลักษณะรูปแบบการเชียร์จึงเป็นระบบที่สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดกำหนดขึ้น

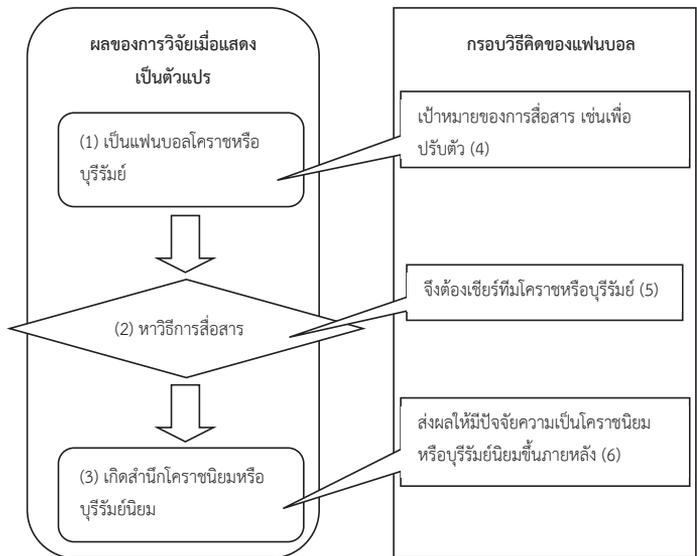
ด้านการก่อตัวของแฟนบอลชาวต่างชาติสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี เริ่มตั้งแต่เป็นสโมสรฟุตบอลนครราชสีมาในอดีต ในจำนวนแฟนบอลกลุ่มเล็ก ๆ นั้นมีแฟนบอลชาวต่างชาติที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนในคราวนั้นมาร่วมเชียร์ด้วย เป็นจุดเริ่มต้นของการมีแฟนคลับชาวต่างชาติในกรณีของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด พบว่า แฟนบอลส่วนใหญ่เริ่มรู้จักสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ผ่านสื่อต่าง ๆ ผ่านเพื่อน ภรรยาหรือครอบครัวที่เป็นสื่อบุคคล หรืออาจรู้จักผ่านสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์รวมถึงรู้จักผ่านการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของทางสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด โดยสื่อที่มีสำคัญที่สุด ซึ่งชักจูงให้ชาวต่างชาติเข้ามาเป็นแฟนบอลของสโมสรคือภรรยาชาวต่างชาติทั้ง 2 สโมสรมีความคล้ายคลึงกันคือ สื่อบุคคลเป็นสื่อหลักที่จะแนะนำให้ชาวต่างชาติได้รู้จักสโมสรและปวารณาตัวเข้ามาเป็นแฟนบอลในที่สุด

การก่อตัวของแฟนบอลชาวไทยจะมีตัวแปรต้นคือ จิตสำนึกร่วม “โคราชนิยม” หรือ “บุรีรัมย์นิยม” (1) ส่งผลให้กลายเป็นแฟนบอลนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี หรือสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (3) ในภายหลังโดยสรรหาวิธีการสื่อสาร (2) เป็นตัวกลางในการแสดงความเป็นโคราชนิยม หรือบุรีรัมย์นิยม ยกตัวอย่างเช่นเมื่อฉันเป็นคนโคราชหรือบุรีรัมย์ (4) ฉันจึงต้องเชียร์ทีมโคราชหรือบุรีรัมย์ (5) เพราะเป็นทีมบ้านเกิด (6) ดังแสดงลักษณะความสัมพันธ์ไว้ในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการเกิดแฟนบอลชาวไทย ของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอพี และสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

ในทางกลับกันการก่อตัวของแฟนบอลชาวต่างชาติจะมีตัวแปรต้นคือ การกลายมาเป็นแฟนบอลโคราชหรือบุรีรัมย์ (1) ส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกโคราชนิยมหรือบุรีรัมย์นิยม (3) ในภายหลัง โดยสรรหาวิธีการสื่อสาร (2) เป็นตัวกลางในการแสดงความเป็นโคราชนิยมหรือบุรีรัมย์นิยม ยกตัวอย่างเช่น เมื่อฉันเป็นคนต่างชาติที่ต้องการปรับตัวให้อยู่อาศัยที่โคราชหรือบุรีรัมย์ อย่างมีความสุข (4) ฉันจึงต้องเชียร์ทีมโคราชหรือบุรีรัมย์ (5) ก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วม “โคราชนิยม” หรือ “บุรีรัมย์นิยม” มาภายหลังการเชียร์ฟุตบอล (6) ดังแสดงลักษณะความสัมพันธ์ไว้ในภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 แสดงกระบวนการเกิดแฟนบอลชาวต่างชาติของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอพีและสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

3. การสื่อสารเพื่อสร้างและธำรงอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น

ปัจจัยด้านการสื่อสารของแฟนบอลชาวไทยของทั้ง 2 สโมสร มีลักษณะคล้ายคลึงกันแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในประเด็นช่องทางการสื่อสาร โดยส่วนมากชาวไทยจะใช้แทบทุกสื่อที่เป็นช่องทางสื่อสารหลักในสโมสร คือบุคคลสื่อมวลชนสื่อออนไลน์จะมีแตกต่างเพียงสื่อกิจกรรมเท่านั้นที่แฟนบอลชาวไทยของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี ใช้ช่องทางนี้ในการสื่อสาร

โดยแฟนบอลชาวไทยจะใช้ทุกช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างและธำรงอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมฟุตบอลสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี และ สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สร้างและสื่อสารอัตลักษณ์ของตนเองให้ดำรงคงอยู่ไว้เสมอแต่แฟนบอลชาวต่างชาติกลับใช้เพียงไม่กี่ช่องทางในการสื่อสาร ซึ่งพบว่าแฟนบอลพลัดถิ่นจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นโคราชนิยมและบุรีรัมย์นิยมได้ เนื่องจากใช้ช่องทางการสื่อสารค่อนข้างน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งแฟนบอลต่างชาติสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จะมีการสื่อสารที่ค่อนข้างจำกัดตัวเองไม่ให้ไปปะปนกับแฟนบอลชาวไทย เป็นการสื่อสารเฉพาะกลุ่มภายในเท่านั้น สังเกตได้ว่าแฟนบอลชาวต่างชาติจะเข้ามาสื่อสารเพื่อสร้างและธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพียงชั่วคราวเพื่อใช้ชีวิตรอดและปรับตัวเพียงชั่วคราว แต่หลังจากนั้นก็ไปสื่อสารกลับกลุ่มคนต่างชาติด้วยกันเช่นเดิมอีกครั้ง เป็นการพยายามปิดกั้นตัวเองไม่ให้สื่อสารคลุกคลีกับแฟนบอลชาวไทยโดยทั่วไป แต่จะให้ความสำคัญกับแฟนบอลที่เป็นสื่อมวลชนภายในกลุ่มเดียวกันเท่านั้นเช่นภรรยา ครอบครัว และเพื่อน

อภิปรายผล

1. รูปแบบการสื่อสารและวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีโลกาภิวัตน์ (Globalization) ก็ย่อมต้องมีท้องถิ่น (Local) โดยท้องถิ่นนิยม (Localism) จะเชื่อมโยงสัมพันธ์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดท้องถิ่นนิยมไว้ด้วยกันจากรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการและประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง รวมถึงเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมและภูมิโนเวต (พัฒนา กิติอาษา, 2546, น.5-6) ในกรณีนี้ท้องถิ่นมันเป็นมากกว่าหน่วยทางการเมืองการปกครองแต่เป็นชุมชนทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลผลิตของปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นพลวัตด้วยสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นก็เปรียบเสมือนชุมชนทางวัฒนธรรมที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของความเป็นท้องถิ่นนอกจากจะเป็นชุมชนของผู้คนที่รักกีฬาฟุตบอลยังเป็นชุมชนของผู้คนที่รักในท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตามชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นี้ได้ให้ความหมาย ความเป็นท้องถิ่นกับผู้คนที่ได้มากมายเช่น ถ้าคุณรักสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นก็หมายความว่าความรักท้องถิ่น แฟนฟุตบอลบอลจึงมักแสดงความรักท้องถิ่นด้วยการเชียร์สโมสรท้องถิ่น และสื่อสารความเป็นท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมฟุตบอลด้วยรากฐานตามที่ พัฒนา กิติอาษา ได้กล่าวไว้

แฟนบอลชาวไทยจะใช้ช่องทางการสื่อสารทุกชนิด ทุกช่องทางเท่าที่มีเพื่อสร้างและสื่อสารอัตลักษณ์ แต่แฟนบอลชาวต่างชาติกลับใช้เพียงช่องทางไม่กี่ช่องทางสื่อสาร ซึ่งพบว่าแฟนบอลพลัดถิ่นจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นโคราชนิยมและบุรีรัมย์นิยมได้ เนื่องจากใช้ช่องทางการสื่อสารค่อนข้างน้อยหรืออาจมีข้อจำกัดด้านภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งแฟนบอลต่างชาติสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จะมีการสื่อสารที่ค่อนข้างจำกัดตัวเองไม่ให้ไปปะปนกับแฟนบอลชาวไทย พบว่า การที่แฟนบอลชาวต่างชาติเข้ามาสื่อสารเพื่อสร้างและธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นของโคราชและบุรีรัมย์ มีการแสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพียงชั่วคราวเพื่อใช้ชีวิตรอดและปรับตัวเพียงชั่วคราว ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร (2546) กล่าวว่า สื่อกีฬา (Media sport) หมายถึง การรายงานและกระบวนการสร้างความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ทางสังคม (ความเป็นชาติ ชุมชน ชนชั้น

ชาติพันธุ์ เพศภาวะ วัย ความรุนแรง ฯลฯ) ผ่านตัวบทหรือเนื้อหาเกี่ยวกับกีฬาที่หลากหลาย ซึ่งในผลการวิจัย แสดงว่าสื่อกีฬาเป็นช่องทางในการสื่อสารความเป็นท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ได้ ผนวกกับกระแสนิยมการแข่งขัน กีฬาฟุตบอลท้องถิ่นในประเทศไทย ทำให้สมาคมหรือสโมสรประจำจังหวัดได้มีโอกาสพลิกฟื้นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ของตัวเองเพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมในจังหวัดได้มากยิ่งขึ้นเมื่อนาผลวิจัยเทียบกับงานวิจัยของ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2551) เรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างธำรงรักษาและต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญของกลุ่มชาวมอญ พลัดถิ่นในประเทศไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์” แสดงให้เห็นการพยายามใช้สื่อและเครื่องมือการสื่อสาร เพื่อการรักษาและธำรงอัตลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นของตัวเองแสดงความสอดคล้องกันในเรื่องเหตุผล ของการสื่อสารเพื่อแสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่นนิยมของตัวเองว่าเพื่อต้องการให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ยังคงอยู่เช่นเดียวกับการเก็บรักษาจิตสำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่น

2. การก่อตัวของแฟนบอลพลัดถิ่นต่างชาติในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น แสดงให้เห็นการก่อร่าง สำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่นนิยมในสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซีและสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ว่า “คนโคราช เชียร์สโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซีเพราะ เป็นคนท้องถิ่น ถ้าไม่เชียร์ทีมท้องถิ่นแล้วจะไปเชียร์ใคร” “ส่วนคนต่างชาติที่มาเชียร์นครราชสีมา มาสด้าเอฟซีส่วนใหญ่ เพราะภรรยาชาวโคราชชวนให้มาเชียร์ แล้วจึงค่อยมีจิตสำนึกร่วมความเป็นโคราชนิยม” ในทำนองเดียวกันของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด คือ “คนบุรีรัมย์ เชียร์สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดเพราะ เป็นคนท้องถิ่นถ้าไม่เชียร์ทีมท้องถิ่นแล้วจะไปเชียร์ใคร” “ส่วนคนต่างชาติ ที่มาเชียร์บุรีรัมย์ ยูไนเต็ดส่วนใหญ่ เพราะภรรยาชาวบุรีรัมย์ชวนให้มาเชียร์ แล้วจึงค่อยมีจิตสำนึกร่วม ความเป็นบุรีรัมย์นิยม” เมื่ออภิปรายถึงข้อค้นพบเปรียบเทียบกับงานของกุลวิชญ์ ส่ำแดงเดช (2551) เรื่อง “การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี” เรื่อง “ท้องถิ่นนิยม” (Localism) ที่ค้นพบปรากฏการณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรีว่า แฟนบอลเชียร์สโมสรชลบุรี เพราะว่าเป็นสโมสรของบ้านเกิดการจะเป็นแฟนบอลท้องถิ่นได้ก็ต้องมีสำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่นนิยมก่อน จึงจะก่อตัวความเป็นแฟนบอลขึ้นมาภายหลัง ซึ่งในกรณีนี้กุลวิชญ์สำรวจจากแฟนบอลชาวไทยเท่านั้น ดังนั้น จึงสอดคล้องจากงานวิจัยของ กุลวิชญ์ เพียงส่วนหนึ่ง โดยการเข้ามาเป็นแฟนบอลของแฟนบอลชาวไทยนั้น จะต้องมิจิตสำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่นนิยมเสียก่อน (ในกรณีงานวิจัยที่มีผู้วิจัยเรียกว่า โคราชนิยม และ บุรีรัมย์นิยม) แฟนบอลชาวไทยจึงพิจารณาตัวเข้ามาเป็นแฟนบอลของสโมสรนครราชสีมา มาสด้าเอฟซี และสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

ดังที่กล่าวไปแล้วว่างานวิจัยนี้เป็นการยอมรับผลการวิจัยของกุลวิชญ์เพียงด้านหนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่ง ที่วิจัยขั้นนี้ก็แสดงให้เห็นว่า การเป็นแฟนสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นคนในท้องถิ่น หรือมีถิ่นกำเนิดในท้องถิ่นนั้นก่อนเสมอไป โดยผลการวิจัยนี้พิสูจน์ว่าการเข้ามาเป็นแฟนฟุตบอลของสโมสรฟุตบอล ท้องถิ่นไม่ใช่เพราะการเป็นคนในท้องถิ่นก็ได้โดยเฉพาะแฟนบอลชาวต่างชาติแต่มีปัจจัยอื่นที่ส่งผลคือ สื่อบุคคล หรือชาวต่างชาติที่ต้องการปรับตัวให้อยู่อย่างมีความสุขในท้องถิ่นใหม่จึงเป็นแฟนบอลท้องถิ่นเพื่อให้อยู่รอดได้ อย่างมีความสุขเสมือนบ้านที่ตัวเองเคยอาศัยอยู่มาก่อน สอดคล้องกับงานของ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง เรื่องของ การต้องการความสบายใจเมื่อตนเองอยู่พลัดถิ่น จึงต้องผ่อนคลายด้วยการสื่อสารบางอย่าง โดยในงานของ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง เป็นชาวมอญที่พลัดถิ่นมาจึงสื่อสารอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเอง

3. การสื่อสารเพื่อการสร้างและการธำรงอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในพื้นที่วัฒนธรรมฟุตบอลท้องถิ่น สามารถอภิปรายได้เป็น 2 ประเด็นย่อยดังนี้

3.1 เนื่องจากอัตลักษณ์มีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอและมีลักษณะเป็นไดนามิก (Dynamic) ดังนั้นอัตลักษณ์ที่ถูกสื่อสารขึ้นมาในวัฒนธรรมฟุตบอลสโมสร นครราชสีมา มาสด้าเอฟซีและสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จึงมีการสร้างและการธำรงอัตลักษณ์จากปัจจัยของจิตสำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่นนิยมทั้งแบบอนุรักษ์นิยมดั้งเดิมและเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยโดยทั้ง 2 สโมสรมีความคล้ายคลึงกันในการเลือกใช้เพื่อสื่อสารและธำรงอัตลักษณ์ของตนเองซึ่งแฟนบอลของสโมสร นครราชสีมา มาสด้าเอฟซี เป็นกลุ่มแฟนบอลที่มีความเข้มข้นด้านอัตลักษณ์และอนุรักษ์นิยม ส่วนกรณีของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ต้องการสร้างความเป็นสากล จึงได้นำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาสร้างอัตลักษณ์ใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับศึกษา 2 กรณี แสดงให้เห็นว่าสโมสร นครราชสีมา มาสด้าเอฟซียังคงอยู่ภายใต้ความคิดอนุรักษ์นิยม แต่สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดนั้นไม่หยุดนิ่ง และสามารถขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงไปเป็นสิ่งใหม่ภายใต้การขับเคลื่อนของโลกาภิวัตน์

3.2 ถ้าแฟนบอลชาวต่างชาติจะมีอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เข้าใจลึกซึ้งถึงความหมายได้ พบว่าชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลานาน (ประมาณ 7-8 ปีขึ้นไป) เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้แฟนบอลท้องถิ่นจะสามารถทราบความหมายทะเลาะลูกหรือกระพี้ของวัฒนธรรมนั้นไปสู่แก่นแท้ของอัตลักษณ์ได้อย่างแท้จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณกร วรหาร (2556) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” พบว่า สังคมพลัดถิ่นของคนพลัดถิ่น ในขณะที่ชุมชนเวียดนามยังเป็นสังคมปิดก็ยังคงอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แต่เมื่อเปิดหมู่บ้านพบว่าทำให้บางอัตลักษณ์มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เป็นลักษณะเปิดมากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็มีลักษณะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงแสดงว่าอัตลักษณ์ท้องถิ่นต้องอาศัยเวลาในการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้แทรกซึมเปลือกรวมของอัตลักษณ์ไปสู่แก่นแท้ของวัฒนธรรมที่แท้จริงแบบหยั่งรากลึกได้ในภายหลัง

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยจากกรณีศึกษานี้สามารถนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการจัดการการสื่อสารวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนอื่น เพื่อสร้างและธำรงความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนที่ปะปนอยู่ในสังคมที่มีความพหุวัฒนธรรมสูงในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงสู่สังคมโลกาภิวัตน์ได้ต่อไป

2. การศึกษานี้ศึกษาเพียงกลุ่มแฟนบอลจึงควรศึกษาคณะพลัดถิ่นกลุ่มอื่นในวัฒนธรรมฟุตบอลเพิ่มเติม เช่น นักฟุตบอล สตาฟโค้ช และทีมผู้บริหาร และควรศึกษากลุ่มแฟนบอลพลัดถิ่นที่เป็นชาวต่างชาติให้มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและศาสนา และควรศึกษากลุ่มแฟนบอลพลัดถิ่นในระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

- วรรณกร วรหาร. (2556). *การสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในหมู่บ้านมิตรภาพไทย-เวียดนาม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.

- กุลวิชญ์ ส้าแดงเดช. (2551). *การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร. (2546). *การชมฟุตบอล : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ผ่านสื่อโทรทัศน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม Localism การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สมสุข หินวิมาน. (2548). *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาโทศึกษาศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สรพรพร ศิริพันธ์. (2557). “การเตรียมพร้อมด้านเจตคติและการสร้างเสริมความเข้าใจของครูสอนภาษาอังกฤษคนไทยในภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางเพื่ออาเซียน.” *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 51.
- สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง. (2551). *การสื่อสารเพื่อสร้าง ธำรงรักษาและต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นในประเทศไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2545). *หลักและทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์ภัณฑ์แอนด์พริ้นติ้ง.
- Arjan Appadurai. (1996). *Modernity at large : cultural dimensions of globalization*. Minneapolis, Minn. : University of Minnesota Press.
- Carrington, B. (2010). *Race, Sport and Politics: The Sporting Black Diaspora*. London : SAGE.
- Cohen, R. (2008). *Global Diasporas: An Introduction*. Abingdon England : Routledge.

ผู้เขียนบทความ

นายจิรพัฒน์ โทพล

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาการสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์
และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
E-mail : jigaaza33@yahoo.com

ระบบคำเรียกผีในภาษาไทยดำ

THE TERMINOLOGY OF GHOSTS IN TAI DAM

ฐานะมนตรี กลิ่นจันทร์แดง
TANAMON KLINJUNDAENG
มหาวิทยาลัยนเรศวร
NARESUAN UNIVERSITY

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ระบบคำเรียกผีและจัดจำพวกคำเรียกผีในภาษาไทยดำ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ ข้อมูลที่ใช้ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาซึ่งคัดเลือกอย่างเจาะจง จำนวน 5 คน เป็นผู้พูดภาษาไทยดำเป็นภาษาแม่ มีอายุ 40 ปีขึ้นไป พำนักอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง และมีความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลการวิเคราะห์พบคำเรียกผีทั้งสิ้น 41 คำ แยกออกจากกันด้วยมิติแห่งความแตกต่างทางความหมาย 11 มิติ ได้แก่ มิติอำนาจเหนือธรรมชาติ มิติดีร้าย มิติหน้าที่ มิติที่อยู่ มิติชนชั้น มิติลักษณะการตาย มิติเพศ มิติอายุ มิติอาหาร มิติผู้ทำพิธี และ มิติลักษณะเฉพาะ ความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกผีทั้งหมดแสดงด้วยการจัดจำพวกแบบชาวบ้านได้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับตั้งต้น มีคำเรียกผี 1 คำ คือ $\text{ฮ} / \text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$ ‘ผี’ ระดับมูลฐาน มีคำเรียกผี 2 คำ คือ $\text{ดี} / \text{p}^{\text{h}}\text{i}:/ \text{di}:/$ ‘ผีดี’ และ $\text{ดี} / \text{p}^{\text{h}}\text{i}:/ \text{h}á:/$ ‘ผีร้าย’ ระดับพื้นฐาน มีคำเรียกผี 20 คำ เช่น $\text{แณ} / \text{t}^{\text{h}}\text{é}:/$ ‘แณ’ $\text{มด} / \text{m}ó\text{t}:/$ ‘มด’ และ ระดับเจาะจง มีคำเรียกผี 18 คำ เช่น $\text{ผี} / \text{p}^{\text{h}}\text{i}:/ \text{p}^{\text{h}}\text{ù}:/ \text{t}á:/$ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ $\text{ผี} / \text{p}^{\text{h}}\text{i}:/ \text{lù}:/ \text{k}iá\text{t}:/$ ‘ผีลูกเกิด’ โลกทัศน์ของคนไทยดำที่สะท้อนจากระบบคำเรียกผี ตีความได้ว่า ผีมีวิถีชีวิตและอุปนิสัยเหมือนมนุษย์ เป็นสมาชิกของสังคม เป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยและผีไม่สามารถติดต่อกับคนได้โดยตรง

คำสำคัญ: คำเรียกผี, ภาษาไทยดำ, วรรณศาสตร์ชาติพันธุ์

Abstract

This study aims to analyze the system and categorization of terms for ghosts in Tai dam language by analyzing semantic components based on Ethnosemantics. The data was collected from interviewing five informants who were purposively selected according to the following criteria: their mother tongue is Tai Dam language, they live in the cities of lower Northern Thailand, they are 40 years old or more, and believe in ghosts and spirits. The results show that there are 41 ghost terms in total. The meanings of ghost terms are differentiated in 11 dimensions: supernatural, good/evil, duty, dwelling place, class, manner of death, gender, age, food, spiritualist and specific features. All the ghost terms are categorized into a folk taxonomy of five hierarchical levels: beginner, fundamental,

basic and specific. The beginner level consists of one terms: $\text{ผี}/\text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$. The fundamental level consists of two terms: $\text{ผี}/\text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$ and $\text{ผีดำ}/\text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$ há:ɔj/ The basic level consists of 20 terms, e.g., $\text{เวณ}/\text{t}^{\text{h}}\text{ɛ}:\text{m}/$ and $\text{มด}/\text{m}^{\text{h}}\text{ɔt}/$. The specific level consists of 18 terms, such as $\text{ผีดำ}/\text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$ $\text{ผีดำ}/\text{p}^{\text{h}}\text{i}:/$ tá:w/ and $\text{ทูต}/\text{l}^{\text{h}}\text{u}^{\text{h}}\text{ k}^{\text{h}}\text{á:t}/$. From the analysis of the meanings of all the ghost terms, Tai Dam worldviews are inferred. It can be concluded that ghosts have ways of life and behavior similar to human, that they are members of the society, can causes illness, and can not interact with people directly.

Keywords : Ghost terms, Tai dam, Ethnosemantics

บทนำ

ไทดำ ไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองแถงหรือเตียนเบียนฟู (ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน) ชาวไทดำได้อพยพผ่านประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทย ด้วยเหตุผลทางการเมืองหลายครั้งนับตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยตั้งรกรากครั้งแรกที่จังหวัดเพชรบุรี และขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียง เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี (อภิญวัฒน์ โปธิสาน, 2552) ทว่า ในปัจจุบันจะพบชุมชนไทดำกระจายตัวอยู่มากที่สุดในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 6 จังหวัด ได้แก่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และสุโขทัย ชุมชนดังกล่าวนี้สามารถอ้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง เพราะยังคงยึดมั่นความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือ “ผี-ขวัญ-แถน” โดยแสดงผ่านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ที่ผ่านมามีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องผีในวัฒนธรรมไทดำพอสมควร เช่น วิทยานิพนธ์ของ บุญมี ปารีชาติธนกุล (2546) และงานวิจัยของ เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542) แต่ก็เป็นเพียงการรวบรวมสารัตถะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ผีเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การจะเข้าถึงปริชาณหรือระบบความรู้ ความคิด ค่านิยม และทัศนคติของชาวไทดำ ยังสามารถทำได้ด้วยการศึกษา “ความหมาย” ของคำที่ชาวไทดำใช้เรียกประเภทของผี เนื่องจากคำศัพท์ในภาษา ถือเป็นตัวแทนโนทัศน์ (Concept) ของคนในชุมชน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549, น. 75) ดังนั้นการศึกษา คำเรียกชื่อผีในภาษาไทยอย่างเป็นระบบ จะทำให้เราสามารถค้นหามโนทัศน์หรือมุมมองของชาวไทดำที่มีต่อผีหรือกระทั่งต่อโลกได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ระบบคำเรียกผีในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาที่อยู่ในชุมชนไทดำภาคเหนือ ใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและการจัดจำพวกแบบชาวบ้านตามแนวทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดในการทำความเข้าใจระบบปริชาณของสังคมและวัฒนธรรมไทดำ ตลอดจนช่วยเก็บรวบรวมวงศัพท์เกี่ยวกับผีในภาษาไทยด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทย
2. เพื่อจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกผีในภาษาไทย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คำเรียกผี หมายถึง ชื่อประเภทของผีที่ปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยดำในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย หมายถึง การวิเคราะห์ความหมายของคำ โดยแจกแจงส่วนประกอบของความหมายซึ่งเรียกว่าอรรถลักษณะ แล้วกำหนดมิติแห่งความต่างของอรรถลักษณะนั้น ๆ เพื่อพิจารณาว่า ความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยดำแต่ละคำแตกต่างกันในแง่ใด และ การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน หมายถึง การจัดความสัมพันธ์ของคำเรียกผีในภาษาไทยดำออกเป็นลำดับชั้นในรูปแบบเดียวกันกับการจัดอนุกรมวิธาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเตรียมการเก็บข้อมูล

1.1 การคัดเลือกผู้บอกภาษา ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้บอกภาษาชาวไทยดำ คือ ต้องพูดภาษาไทยดำเป็นภาษาแม่ มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป พำนักอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง เป็นจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนชาวไทยดำ ได้แก่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และสุโขทัย และ มีความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากนายวิเชียร เชื่อมขิต ประธานชมรมไทดำภาคเหนือ ในด้านการคัดเลือกผู้บอกภาษาให้มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนด โดยเน้นกลุ่มผู้นำชุมชนหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก ทำให้ได้ผู้บอกภาษา จำนวน 5 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดผู้บอกภาษา

ที่	ชื่อ นามสกุล	ที่อยู่	อายุ (ปี)	อาชีพ
1	นายจำรอง ทองเชื้อ	21/3 หมู่ที่ 12 บ้านน้ำเรือง ต.ท่าฉนวน อ.งิ้วราย จ.สุโขทัย	47	ผู้ใหญ่บ้าน / ครูสอนภาษาไทย
2	นางทองพูล ชุกกลิ่น	36 หมู่ที่ 2 ต.บ่อทอง อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก	73	หมอขวัญ
3	นายไทยแลนด์ เพชรต่อม	67/2 หมู่ที่ 4 ต.หัวถนน อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์	83	หมอเสน
4	นายรวม สิงห์วี	39 หมู่ที่ 12 ต.ไผ่รอบ อ.โพธิ์ประทับช้าง จ.พิจิตร	81	หมอเสน
5	นายวิเชียร เชื่อมขิต	63 หมู่ที่ 3 ต.หนองเต่า อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์	64	ประธานชมรมไทดำภาคเหนือ

1.2 การศึกษาข้อมูลภาษาเบื้องต้น ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร สื่อมัลติมีเดียและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบเสียง ระบบคำ และระบบตัวอักษรในภาษาไทยดำ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานสำหรับการสืบค้นข้อมูลและการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนำคำอธิบายเรื่องระบบเสียงภาษาไทยดำภาคเหนือตอนล่างจากงานวิจัยของ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา (2559, น. 1459-1462) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการถอดเสียงและบันทึกข้อมูลเป็นสัทอักษรตามระบบ IPA ส่วนระบบตัวเขียนภาษาไทยดำ ผู้วิจัยศึกษาจากคู่มือการเรียนภาษาไทยดำ เล่ม 1 ของ สุรีย์ ทองคงหาญ (2553) เพื่อใช้ในการบันทึกตัวเขียน ทั้งนี้ ในระหว่างการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จะมีผู้บอกภาษาคือ นายจำรอง ทองเชื้อ ซึ่งเป็นครูสอนภาษาไทยดำช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการสะกดคำด้วย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ที่	คำเรียกผี		ความหมาย	
	ตัวเขียนภาษาไทย	การถอดเสียง (IPA)	ความหมาย โดยย่อ	ความหมายแบบเต็ม
22	มด	/mót/	มด	ผีที่ปีศาจอาศัย ผ่านผู้ทำพิธีกรรมขอม ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การปัดกวาด แค้เคราะห์ต่ออายุ รักษาผู้ป่วยที่เกิดจากกรรมทำชัอมมีในบ้านของหมอดูจะทำที่มดให้เป็นที่อยู่ที่ของมด
23	ผีเสื้อ	/pʰiː hǎj pʰiː nǎj/	ผีเสื้อ	ผีที่ดูแลรับ เมื่อเริ่มเพาะปลูก เช่น โถงและพรวนข้าวจะมีการเซ่นไหว้เพื่อให้อายุของงานดี มีปีบริบูรณ์
24	ผีเสื้อ	/pʰiː hǎj pʰiː nǎj/	ผีเสื้อ	ผีที่ดูแลแปลงน้ำธรรมชาติ เช่น โถงน้ำ ปิง ก่อนจะพลาต้องเซ่นไหว้เพื่อขอให้ปลาได้จำนวนมาก
25	แมด	/mèː tǎj/	แมด (แม้วพ)	ผีผู้หญิงที่ดูแลเส็ดข้าว เมื่อข้าวออกรวงและเก็บเกี่ยวแล้ว หมอลงจะทำพิธีเซ่นไหว้และตั้งอุทุมพรบูชาผู้ล่วง
26	ตุ้ง	/tɔuŋ/	ตุ้ง	ผีที่ตายแล้วยังไม่ได้แต่งงาน อยู่เมืองแถบบริเวณสวนโหนดบ้านมอชี่มีอาณานิคมขวางหน้าสำหรับการเล่นคนเล่น อาจหมายถึงโหนดมนุษย์เพื่อพิธีขวัญของผู้เจ็บป่วยไปเป็นคู่ครอง ในพิธีเซี่ยงขวัญมนุษย์จะต้องนำเครื่องเซ่นไปเซ่นผีขวัญกลับคืนมาจากผีจวง
27	บัวจวง	/báː tɔuŋ/	บัวจวง	ผีผู้ชายที่ตายแล้วยังไม่ได้แต่งงาน อาจหมายถึงโหนดมนุษย์เพื่อพิธีขวัญของผู้เจ็บป่วยไปเป็นภรรยา
28	สาวจวง	/sǎː w tɔuŋ/	สาวจวง	ผีผู้หญิงที่ตายแล้วยังไม่ได้แต่งงาน อาจหมายถึงโหนดมนุษย์เพื่อพิธีขวัญของผู้เจ็บป่วยไปเป็นสามี
29	ผีเกิด	/kiát/	ผีเกิด	ผีผู้หญิงที่เป็นผีร้าย เมื่อมีโลกจะส่งลูกตัวออกมาเกิดเป็นลูกมนุษย์ แล้วจะพยายามเอาชีวิตคืนกลับไป
30	ผีเกิด	/lùː kǎt/	ผีเกิด	ผีผู้หญิงที่มาจากเป็นลูกมนุษย์แต่มีอายุไม่เกิน 1-30 ปี หากมีชีวิตอยู่ ก็อาจไม่ประโลภหนีให้พ่อแม่
31	ผีเกิด	/mèː kǎt/	ผีเกิด	ผีผู้หญิงที่ส่งเด็กมาเกิดแต่พยายามเอาชีวิตคืนกลับไป หากเด็กเกิดไม่แข็งแรง เจ็บป่วยบ่อย ต้องเซี่ยงนวมมาทำพิธีเส่นผ้าเกิด โดยนำสัตว์เล็ก ๆ เช่น
32	ผีจวง	/pʰiː kʰuǎŋ/	ผีจวง	ผีร้ายที่สิงสถิตย์อยู่ในป่า ถ้าทำไร่ไม่พออาจจะทำให้เจ็บป่วย ต้องให้หมอมารักษา โดยให้กินข้าวสุกมาจี้ที่ตัวจนป่วย แล้วโยนไปตรงหัวบันได
33	ผีจวง	/pʰiː huǎŋpǎː/	ผีจวง	ผีผู้ชายอยู่ประจำอมปลอก หากคนหรือผู้หญิงล่วงละเมิด (เช่น ลุงจวงหรือป้าจวงอมปลอก ตัดไม้แล้ววางอมปลอก สร้างบ้านคอมมอมปลอก) ผีปลอกจะทำให้เจ็บป่วย
34	ผีไฟ	/pʰiː pʰóŋ/	ผีไฟ	ผีผู้หญิงที่เข้ามาสิงบน ขอบกของศพแล้ว เช่น เสียด รกเกิดไหม และขึ้นครบนัดบ้านที่มีไฟรั่ว และได้ดูบ้านตรงท้องที่แม่อยู่ จะมีหมานพรวนไฟไว้ป้องกันผีจวง เสียดว่าผีส่วนมากเกี่ยวผี ไม่กล้าเข้ามา
35	ผีจวง	/pʰiː wǎː j/	ผีจวง (ผีจวงโง)	ผีชายที่ไม่ปกติ (ถูกอัญญา ตายจากอุบัติเหตุ ฯลฯ) เว้นรอบไม่มีที่อยู่ หากต้องการอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ จะทำให้คนเจ็บป่วย ต้องเซี่ยงนวมมาทำพิธีส่งแพเคราะห์ให้
36	ผีจวง	/pʰiː sǎː m sǎp lǎm/	ผีจวง	ผีชายที่เป็นญาติฝ่ายชาย จะไม่เซี่ยงนวมไม่มีพิธีเซี่ยงนวม หากต้องการอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ จะทำให้คนเจ็บป่วย ต้องเซี่ยงนวมมาทำพิธีส่งแพเคราะห์ให้ ในพิธีเส่นเรือนจะเอียงให้ภักคนเครื่องเช่น เปรตหรือเป็นญาติที่มีหัวเสียดกัน
37	ผีขวัญ	/kʰwǎm/	ผีขวัญ	ผีที่อยู่ในกึ่ง (ร่างกาย) มาตั้งแต่เกิด ประจัญอยู่ที่วัยระส่ำวัย 32 แห่ง เพื่อดูแลร่างกายคนให้ได้อย่างปกติสุข สามารถออกจากร่างได้หากคง หรือเจ็บป่วย ต้องทำพิธีเซี่ยงขวัญ (เรียกขวัญ) และประจัญให้กลับเข้ามาอยู่กับร่างอีกครั้ง
38	ผีขวัญ	/kʰwǎm huǎ/	ผีขวัญหัว	ผีขวัญที่อยู่บริเวณศีรษะ เมื่อตายถูกหลอนจะให้ชกมากทำพิธีเซี่ยงขวัญขึ้นเรือน
39	ผีขวัญ	/kʰwǎm toː/	ผีขวัญตัว	ผีขวัญที่อยู่ตามส่วนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ศีรษะ เมื่อตายชกอกจะบอกทางให้ไปเมืองนวมอยู่รวมกับผีบรรพบุรุษข้างเคียงตัวกัน และช่วยกันทำนรกเหมือนอยู่ในโหนดมนุษย์
40	ผีขวัญ	/kʰwǎm paː j/	ผีขวัญปลาย	ผีขวัญที่อยู่ส่วนปลายมือปลายเท้า เมื่อตายถูกหลอนจะทำเสียงบ่นหรือทอมกัวให้อยู่ประจำนา (ป่าช้า) โดยชกมากเป็นผู้นำพิธี
41	ผี	/pʰiː tǎj/	ผี	ผีที่ดูแลคุ้มครองผีขวัญของสมาชิกในครอบครัว อยู่ประจำจุดสี่เชิงเสียบไว้ข้างฝาผนังห้อง ในช่วงท้ายของพิธีเส่นเรือนจะมีพิธีเซ่นไหว้ผีเรียกว่าเบงตี เพื่อให้เจ้าของได้สุขภาพแข็งแรง

3.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย (Componential analysis) ของคำเรียกผี ผู้วิจัยนำความหมายแบบเต็มในตารางที่ 2 มาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย เพื่อแสดงให้เห็นว่าคำเรียกผีในภาษาไทยคำแต่ละคำ เหมือนหรือแตกต่างกันด้วยองค์ประกอบทางความหมาย โดยกำหนดมิติแห่งความแตกต่าง (Dimension of contrast) เพื่อจัดกลุ่มอรรถลักษณะที่อยู่ในชุดเดียวกัน แล้วจึงระบุอรรถลักษณะ (Semantic feature) ของแต่ละมิติ โดยใช้ทั้งแบบทวิลักษณ์ (Binary feature) ที่กำหนดให้มีหรือไม่มีคุณสมบัติแสดงค่าเป็น + และ - ตามลำดับ และอรรถลักษณะแบบพรรณนา (Descriptive feature) ที่กำหนดให้มีแต่ค่า + ซึ่งหมายถึงการมีคุณสมบัติที่นั้นประจำคำ ตัวอย่างเช่น

จากตัวอย่างข้างต้น คำเรียกผี น้วน/kʰwǎm/ ‘ผีขวัญ’ มีอรรถลักษณะแบบทวิลักษณ์ คือ [+ตี] แสดงว่าความดีเป็นสิ่งจำเป็นในการระบุความหมายของคำเรียกผีประเภทนี้ อรรถลักษณะนี้อยู่ภายใต้มิติแห่งความแตกต่างเรื่อง “ดีร้าย” ซึ่งมีอรรถลักษณะย่อย 2 อรรถลักษณะ คือ [+ตี] และ [-ตี] นอกจากนี้ ยังมีอรรถลักษณะแบบพรรณนา คือ [+ดูแลตัวคน] อยู่ภายใต้มิติ “หน้าที่”

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีภาษาไทย

คำเรียกผีในภาษาไทย คำ จำนวน 41 คำ แยกออกจากกันด้วยมิติแห่งความแตกต่างทางความหมาย จำนวน 11 มิติ รายละเอียดมีดังนี้

1.1 มิติอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นมิติทางความหมายที่ใช้จำแนกความแตกต่างในด้านลักษณะ หรือ ความสามารถที่มีเกินกว่าปกติธรรมดา ถือเป็นมิติที่ใช้จำแนกคำเรียกผีออกจากคำอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คำเรียกผี แบ่งเป็น 2 อรรถลักษณะ คือ [+เหนือธรรมชาติ] และ [-เหนือธรรมชาติ] ตัวอย่างเช่น $\hat{\text{ผี}}/p^{h\dot{i}}:/$ ‘ผี’ ประกอบด้วยอรรถลักษณะ [+เหนือธรรมชาติ] ซึ่งต่างจาก $/k\acute{o}n/คณ$ ‘มนุษย์’ ที่มีอรรถลักษณะ [-เหนือธรรมชาติ] ผู้วิจัยจะไม่ระบุอรรถลักษณะ [+เหนือธรรมชาติ] เมื่อแสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผี เพื่อไม่ให้เกิดการซ้อนเกิน (Redundancy) เพราะ คำเรียกผีทุกคำที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยอรรถลักษณะดังกล่าว จึงสามารถละไว้ในฐานที่เข้าใจได้

1.2 มิติดีร้าย เป็นมิติที่มุ่งเน้นพฤติกรรมของผีแต่ละประเภทที่ส่งผลถึงคนโดยตรง ว่าเป็นประโยชน์หรือคร่าค่าแก่การเคารพหรือไม่ แบ่งเป็น 2 อรรถลักษณะ คือ [+ดี] และ [-ดี] เช่น $\hat{\text{ผีดี}}/p^{h\dot{i}}: di:/$ ‘ผีดี’ แยกออกจาก $\hat{\text{ผีร้าย}}/p^{h\dot{i}}: h\acute{a}: j/$ ‘ผีร้าย’ ด้วยมิติแห่งความต่างดีร้าย โดย ‘ผีดี’ เป็นสิ่งที่ผู้บอกภาษาเห็นว่าคือผีในกลุ่มที่ควรเคารพและเซ่นไหว้เพื่อให้คุณแก่ตนเอง จึงประกอบด้วยอรรถลักษณะ [+ดี] ในขณะที่ ‘ผีร้าย’ เป็นผีที่ให้แต่โทษ จึงประกอบด้วยอรรถลักษณะ [-ดี]

1.3 มิติหน้าที่ เป็นมิติทางความหมายที่สะท้อนว่ามีแต่ละประเภทมีหน้าที่หรือพฤติกรรมอันเป็นปกติวิสัยอย่างไรตามมุมมองของชาวไทย ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณะทั้งสิ้น 22 อรรถลักษณะ ได้แก่ [+ตัดสินข้อพิพาท] [+กำหนดชะตาคน] [+กำหนดอายุขัยคน] [+ทำให้เกิดโรค] [+ทำให้เกิดเคราะห์] [+ปิดเป่าโรคภัย] [+สร้างขวัญ] [+คุ้มครองหมู่บ้าน] [+ดูแลฝน] [+ดูแลวงศ์ตระกูล] [+ดูแลลูกหลาน] [+ดูแลบันได] [+ดูแลเตาไฟ] [+ดูแลประตู] [+ดูแลเด็กแรกเกิด] [+ดูแลไร่นา] [+ดูแลแหล่งน้ำ] [+ดูแลเมล็ดข้าว] [+ดูแลตัวคน] [+ดูแลขวัญ] [+เอาชีวิต] และ [+ทำให้ป่วย] ตัวอย่างเช่น คำว่า $ແຖນເຂົາ/t^{h\dot{e}}:n kh\acute{o}:/$ ‘แกนเข็ว’ เปรียบต่างกับ $ແຖນເຮົາ/t^{h\dot{e}}:n h\acute{o}:/$ ‘แกนเคราะห์’ ด้วยอรรถลักษณะในมิติหน้าที่ คือ [+ทำให้เกิดโรค] และ [+ทำให้เกิดเคราะห์] ตามลำดับ

1.4 มิติที่อยู่ เป็นมิติทางความหมายที่ใช้แสดงว่ามีแต่ละประเภทมีที่พำนักชัดเจนหรือไม่ แบ่งเป็น 2 อรรถลักษณะ คือ [+มีที่อยู่] และ [-มีที่อยู่] โดยอรรถลักษณะ [+มีที่อยู่] ยังแบ่งเป็นอรรถลักษณะย่อยตามแหล่งที่อยู่ได้อีก 15 อรรถลักษณะ ดังนี้ [+อยู่เมืองแกน] [+อยู่กะล่อห้อง] [+อยู่ในถ้ำ] [+อยู่ศาล] [+อยู่บันได] [+อยู่เตาไฟ] [+อยู่ประตู] [+อยู่กระดัง] [+อยู่หิ้งมด] [+อยู่ไร่นา] [+อยู่ในแหล่งน้ำ] [+อยู่ยุงฉาง] [+อยู่ในป่า] [+อยู่จอมปลวก] และ [+อยู่ในคน] ตัวอย่างเช่น $\hat{\text{ผีตายโหง}}/p^{h\dot{i}}: w\acute{a}: j/$ ‘ผีตายโหง’ ต่างจาก $\hat{\text{ผีขวง}}/p^{h\dot{i}}: kh\acute{u}a\acute{m}/$ ‘ผีขวง’ ด้วยอรรถลักษณะหลัก [-มีที่อยู่] และ [+มีที่อยู่] ตามลำดับ ซึ่งในมิติที่อยู่ของ ‘ผีขวง’ ยังมีอรรถลักษณะย่อยคือ [+อยู่ในป่า] ด้วย

1.5 มิติชนชั้น เป็นมิติทางความหมายที่แสดงการจัดลำดับชั้นทางสังคมของคำว่าอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงหรือผู้ปกครองหรือไม่ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 วรรดิลักษณะ คือ [+ชนชั้นปกครอง] และ [-ชนชั้นปกครอง] ตัวอย่าง *ด้ด้ท้าว* /p^hi: p^hù: tǎ:w/ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ แยกออกจาก *ด้ด้น้อย* /p^hi: p^hù: nò:j/ ‘ผีเรือนผู้น้อย’ ด้วยมิติชนชั้น แม้ว่าทั้ง 2 คำนี้ต่างเป็นคำรวมหมู่เข้าไว้เป็นพวกเดียวกันกับคำว่า *ด้เรือน* /p^hi: hǎn/ ‘ผีเรือน’ ก็ตาม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้บอกภาษาแบ่งชนชั้นของผีโดยอิงกับวงศ์ตระกูล กล่าวคือ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลเจ้าหรือผู้ปกครองเมืองสมัยก่อน ได้แก่ ตระกูลสิงล่อ ในขณะที่ ‘ผีเรือนผู้น้อย’ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลสามัญชน เช่น ตระกูลสิงวี สิงกา สิงเลียง สิงลู ฯลฯ

1.6 มิติลักษณะการตาย เป็นมิติทางความหมายที่ใช้จำแนกลักษณะของการตายหรือการกลายเป็นผี แบ่งเป็น 2 วรรดิลักษณะ คือ [+ตายปกติ] และ [-ตายปกติ] เช่นคำ *ด้เรือน* /p^hi: hǎn/ ‘ผีเรือน’ กับ *ด้สามสิบห้า* /p^hi: sǎ:m sǐp lǎm/ ‘ผีสามสิบห้า’ มีวรรดิลักษณะ [+เป็นญาติฝ่ายชาย] ร่วมกันอยู่ แต่ก็เปรียบต่างกันด้วยมิติลักษณะการตาย โดย ‘ผีเรือน’ ตายตามอายุขัย มีวรรดิลักษณะ [+ตายปกติ] ต่างจาก ‘ผีสามสิบห้า’ ที่ตายไม่ปกติ เช่น ตายจากอุบัติเหตุ ถูกยิงตาย มีวรรดิลักษณะ [-ตายปกติ]

1.7 มิติเพศ เป็นมิติทางความหมายที่จำแนกเพศภาวะของผี ที่แบ่งเป็นเพศหญิงและเพศชาย กำหนดวรรดิลักษณะเป็น [+ชาย] และ [-ชาย] ตัวอย่างคู่คำเรียกผีที่ใช้มิติเพศในการจำแนก ได้แก่ *บัวจวง* /bǎ:w tɕuɑŋ/ ‘บัวจวง’ และ *สาวจวง* /sǎ:w tɕuɑŋ/ ‘สาวจวง’ ซึ่งเป็นคำรวมหมู่ที่อยู่ภายใต้คำว่า *จวง* /tɕuɑŋ/ ‘ผีจวง’ แต่เปรียบต่างกันด้วยมิติเพศ โดย ‘บัวจวง’ มีองค์ประกอบทางความหมาย [+ชาย] เพราะเป็นผีเพศชาย ส่วน ‘สาวจวง’ มีองค์ประกอบทางความหมาย [-ชาย] เพราะเป็นผีเพศหญิง

1.8 มิติอายุ เป็นมิติทางความหมายที่ใช้แบ่งแยกผีด้วยระดับช่วงอายุ กำหนดวรรดิลักษณะเป็น [+ผู้ใหญ่] หมายถึง การมีระดับอายุที่พ้นวัยเด็กเกินกว่า 15 ปีไปแล้ว และ [-ผู้ใหญ่] หมายถึง การมีระดับอายุในวัยเด็กนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 15 ปี จากข้อมูลพบคำเรียกผีที่เปรียบต่างกันด้วยอายุจำนวน 1 คู่ ได้แก่ คำว่า *ตุ้เด็ก* /lù? kiát/ ‘ผีลูกเกิด’ กับ *แม่เด็ก* /mè: kiát/ ‘ผีแม่เกิด’ โดย ‘ผีลูกเกิด’ เป็นผีเด็กผู้หญิงที่ตายก่อนอายุ 15 ปี มีวรรดิลักษณะ [-ผู้ใหญ่] ส่วน ‘ผีแม่เกิด’ เป็นผีผู้หญิงที่ส่งเด็ก หรือ ‘ผีลูกเกิด’ มาเกิด มีวรรดิลักษณะ [+ผู้ใหญ่]

1.9 มิติอาหาร เป็นมิติทางความหมายที่แสดงให้เห็นว่าผีมีความต้องการอาหารเช่นเดียวกับมนุษย์ จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยกำหนดวรรดิลักษณะในมิติอาหารได้ 2 วรรดิลักษณะ คือ [+กินเครื่องเซ่น] หมายถึง การกินอาหารที่จัดเป็นชุด มักประกอบด้วยอาหารคาวหวาน ขนม ผลไม้ สุรา และ [+กินของสดคาว] หมายถึง การกินของที่ยังสดดิบ เลือด รกเด็ก ตัวอย่างเช่น คำว่า *แม่บันได* /mè: dǎj/ ‘แม่บันได’ และ *ผีโพง* /p^hi: p^hòŋ/ ‘ผีโพง’ เปรียบต่างกันในมิติอาหารด้วยวรรดิลักษณะ [+กินเครื่องเซ่น] และ [+กินของสดคาว] ตามลำดับ เพราะผู้บอกภาษาเห็นว่า ‘แม่บันได’ เป็นผีที่มีพระคุณ ช่วยดูแลคนในบ้านมิให้พลัดตกบันได ในพิธีเส่นเรือน บ่าวหม้อจะจัดชุดเครื่องเซ่นไปกองไว้ให้ที่บันได ประกอบด้วย หมูจืด (ยำเนื้อหมูและเครื่องในหมูใส่หน่อไม้) และข้าวสุก 1 ก้อน แตกต่างจาก ‘ผีโพง’ ที่ผู้บอกภาษามองว่าเป็นผีไม่ดีที่เข้ามาสิงคน ชอบกินเลือดและรกเด็ก ในสมัยก่อนหากมีการทำคลอดที่บ้าน จะต้องนำหนามพุทรามาวางไว้ใต้บันไดตรงที่ฝังรกเด็กและใต้ถุนบ้านตรงห้องที่แม่อยู่ไฟ เพื่อป้องกันไม่ให้ผีชนิดนี้เข้ามาได้

ภาพที่ 1 เครื่องเซ่นสำหรับ *mǎc / mǎ: dǎj /* ‘แม่บันได’

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2559 ณ บ้านวังอิทก ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

1.10 มิติผู้ทำพิธี เป็นมิติทางความหมายที่ใช้จำแนกผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับผีแต่ละประเภท เนื่องจากผีในระบบความคิดของผู้บอกภาษาไทดำ ไม่ปรากฏรูปร่างให้เห็น การสื่อสารกับผีจึงต้องผ่านหมอปิธี ทำหน้าที่เป็นร่างทรงของผี หรือเป็นตัวแทนในการทำพิธีเช่นไหว้ให้ถูกใจผี จากการวิเคราะห์พบ 7 อรรถลักษณะ ได้แก่ [+หมอมด] [+จาง] [+หมอเสน] [+เจ้าจ้ำ] [+ป่าวหมอ] [+หมอขวัญ] และ [+เขยก] เช่น คำเรียกผี *น่วน/k^hwǎ:m /* ‘ผีขวัญ’ *ม่อ/mót /* ‘ผีมด’ และ *เจ้าพ่อ/teàw p^hò:/* ‘เจ้าพ่อ’ มีองค์ประกอบทางความหมายในมิติหมอปิธีซึ่งแสดงโดยอรรถลักษณะ [+หมอขวัญ] [+หมอมด] และ [+เจ้าจ้ำ] ตามลำดับ

1.11 มิติลักษณะเฉพาะ เป็นมิติที่แสดงองค์ประกอบทางความหมายเฉพาะของคำเรียกผีที่ทำให้แตกต่างจากคำอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง พบ 6 อรรถลักษณะ ดังนี้ [+เป็นญาติฝ่ายชาย] คือเป็นญาติที่อยู่ในวงศ์ตระกูลทางพ่อแม่ฝ่ายชายหรือทางฝ่ายสามี ได้แก่คำว่า ‘ผีเรือน’ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ ‘ผีเรือนผู้น้อย’ และ ‘ผีสามสิบล่า’ [+มาจากตำนาน] คือเป็นผีที่มีที่มาหรือปรากฏในตำนานเรื่องเล่า ได้แก่ *จวน//จวน/ɹá:m ɹé:m /* ‘ผีอานผีแอน’ [+เป็นโสด] คือเป็นผีที่ตายโดยไม่ได้แต่งงานหรือมีคู่สมรส ได้แก่ ‘ผีจวง’ ‘ป่าวจวง’ และ ‘สาวจวง’ [+ตายแล้วไปอยู่กะล่อห้อง] เป็นผีที่เมื่อตายผีขวัญจะออกจากร่างไปอยู่กะล่อห้อง ได้แก่ *น่วน๒๔ /k^hwǎ:m huǎ /* ‘ผีขวัญหั่ว’ [+ตายแล้วไปอยู่เมืองถน] เป็นผีที่เมื่อตาย ผีขวัญจะออกจากร่างไปอยู่เมืองถน ได้แก่ *น่วน๓/k^hwǎ:m to: /* ‘ผีขวัญตัว’ [+ตายแล้วไปอยู่ป่าแหว] เป็นผีที่เมื่อตายผีขวัญจะออกจากร่างไปอยู่ป่าแหว ได้แก่ *น่วน๖๑/k^hwǎ:m pa: j /* ‘ผีขวัญปลาย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทดำทั้ง 41 คำ ด้วยมิติและชุดอรรถลักษณะในตารางแบบกล่อง ดังนี้

ตารางที่ 3 องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยคำ

มิต	ศิร้าย	อาหาร	อายุ	ชนชั้น	ลักษณะการตาย	เพศ	ผู้ทำพิธี	ลักษณะเฉพาะ	ที่อยู่	หน้าที่			
ผี [+หนีอรรถรมชาติ]	ผีดี [+ดี]	[กินเครื่องเซ่น]		[ชนชั้นปกครอง]			[+หมอมด]		[+อยู่เมืองแฉก]		แดน		
											[+ตัดสินชื่อพิพาท]	แดนหลวง	
											[+ดูแลฝน]	แดนบัว	
											[+กำหนดชะตาคน]	แดนชาติ	
											[+กำหนดอายุขัยคน]	แดนแนน	
											[+ทำให้เกิดโรค]	แดนขอ	
				[+ทำให้เกิดเคราะห์]	แดนเคราะห์								
				[+ดูแลวงศ์ตระกูล]	แดนสิ่ง								
				[+ตายปกติ]		[+ชาย]	[+หมอมด]			[+อยู่เมืองแฉก]	[+สร้างขวัญ]	แม่เข้าแม่นาง	
				[+ตายปกติ]			[+จาง]	[+เป็นญาติฝ่ายชาย]		[+อยู่กะล่อห้อง]	[+ดูแลลูกหลาน]	ผีเรือนผู้ท้าว	
				[ชนชั้นปกครอง]	[+ตายปกติ]			[+หมอเสน]		[+เป็นญาติฝ่ายชาย]	[+อยู่กะล่อห้อง]	[+ดูแลลูกหลาน]	ผีเรือนผู้น้อย
				[+ตายปกติ]				[+เป็นญาติฝ่ายชาย]		[+อยู่กะล่อห้อง]	[+ดูแลลูกหลาน]	ผีเรือน	
	ผีร้าย [-ดี]	[กินเครื่องเซ่น]						[+หมอเสน]	[+อยู่กะล่อห้อง]	[+ดูแลขวัญ]	ผีดี		
								[+หมอขวัญ]	[+อยู่ในคน]	[+ดูแลตัวคน]	ผีขวัญ		
								[+หมอขวัญ]	[+ตายแล้วไปอยู่กะล่อห้อง]	[+อยู่ในคน]	[+ดูแลตัวคน]	ขวัญหัว ขวัญตัว ขวัญปลาย	
								[+ตายแล้วไปอยู่เมืองแฉก]					
								[+เขยยก]	[+ตายแล้วไปอยู่ป่าแขว]				
								[+หมอมด]		[+อยู่หิ้งมด]	[+ขัดเป่าโรคภัย]	ผีมด	
										[+อยู่ไร่เนา]	[+ดูแลไร่เนา]	ผีไร่ผีนา	
										[+อยู่ในแหล่งน้ำ]	[+ดูแลแหล่งน้ำ]	ผีบึงผีหนอง	
								[+ชาย]	[+หมอเสน]	[+อยู่ยั้งฉาง]	[+ดูแลมัดข้าว]	แม่โพสพ	
									[+บ่าวหมอ]	[+อยู่บนไถ]	[+ดูแลบนไถ]	แม่บนไถ	
										[+อยู่เตาไฟ]	[+ดูแลเตาไฟ]	แม่เตาไฟ	
										[+อยู่ประตู]	[+ดูแลประตู]	แม่ประตู	
		[+อยู่กระดิ่ง]	[+ดูแลเด็กแรกเกิด]	ผีกระดิ่ง									
[+ชาย]	[+เจ้าจ้ำ]		[+อยู่ในศาล]	[+คุ้มครองหมู่บ้าน]	เจ้าพ่อ								
[+ชาย]	[+หมอเสน]	[+มาจากตำนาน]			ผีอานผีแอน								
ผีร้าย [-ดี]	[กินเครื่องเซ่น]			[-ตายปกติ]			[+หมอเสน]	[+เป็นญาติฝ่ายชาย]	[+มีที่อยู่]		ผีสามสิบสี่		
							[+หมอมด]	[+มีที่อยู่]		ผีวาย			
							[+หมอขวัญ]	[+เป็นโสด]	[+อยู่เมืองแฉก]	[+เอาชีวิต]	ผีจวง		
							[+ชาย]	[+หมอขวัญ]	[+เป็นโสด]	[+อยู่เมืองแฉก]	[+เอาชีวิต]	บ่าวจวง	
							[+ชาย]	[+หมอขวัญ]	[+เป็นโสด]	[+อยู่เมืองแฉก]	[+เอาชีวิต]	สาวจวง	
								[+หมอมด]			[+เอาชีวิต]	ผีแม่เกิด	
	[กินของสดคาว]											ผีลูกเกิด	
													ผีเกิด
									[+หมอมด]	[+อยู่ในป่า]	[+ทำให้ป่วย]	ผีช่าง	
										[+อยู่จอมปลวก]	[+ทำให้ป่วย]	ผีปลวก	
									[+ชาย]		[+อยู่ในคน]		ผีโพง

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยคำ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกผีแต่ละคำ อันเกิดจากองค์ประกอบทางความหมายที่แตกต่างกันตามมิติและอรรถลักษณะ

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นการจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกผีในภาษาไทยคำ ซึ่งมี 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 คำเรียกผีระดับตั้งต้น มี 1 คำ คือ **ผี** ซึ่งเป็นคำที่เป็นคำศัพท์รูปเดียว มีความหมายกว้างและครอบคลุมคำเรียกผีในภาษาไทยคำทั้ง 41 คำ

ระดับที่ 2 คำเรียกผีระดับมูลฐาน เป็นคำเรียกผีที่อยู่ภายใต้คำเรียกผีในระดับตั้งต้นและอยู่เหนือคำเรียกผีในระดับพื้นฐาน มีจำนวน 2 คำ ได้แก่ **ผีดี** /p^hi: di:/ ‘ผีดี’ และ **ผีร้าย** /p^hi: há:j/ ‘ผีร้าย’ ซึ่งแยกออกจากกันด้วยมิติดีร้าย อันประกอบด้วยอรรถลักษณะ [+ดี] และ [-ดี]

ระดับที่ 3 คำเรียกผีระดับพื้นฐาน อยู่ภายใต้คำเรียกผีระดับมูลฐาน มีจำนวน 20 คำ ได้แก่ **แถน** /t^hɛ:m/ ‘แถน’ **ผีแถน** /p^hi: hɛ̀m/ ‘ผีแถน’ **ผีช้วน** /k^hwá:m/ ‘ผีช้วน’ **ผีต** /p^hi: táj/ ‘ผีตี’ **เจ้าพ่อ** /tɕəw p^hò:/ ‘เจ้าพ่อ’ **ผีมด** /mót/ ‘ผีมด’ **ผีช้วน** /p^hi: hàj p^hi: nā:/ ‘ผีไร้ผีนา’ **ผีบึงผีหนอง** /p^hi: biŋ p^hi: nɔŋ/ ‘ผีบึงผีหนอง’ **แม่โพสพ** /mè: tāj/ ‘แม่โพสพ’ **แม่โค** /mè: dāj/ ‘แม่บันได’ **แม่เตาไฟ** /mè: taw fāj/ ‘แม่เตาไฟ’ **แม่ประตู** /mè: pátú:/ ‘แม่ประตู’ **ผีกระดิ่ง** /p^hi: kà lɔŋ/ ‘ผีกระดิ่ง’ **ผีอานผีแอน** /p^hi: á:m p^hi: ɛ:m/ ‘ผีอานผีแอน’ **ผีเกิด** /kiát/ ‘ผีเกิด’ **ผีจวง** /p^hi: k^huəŋ/ ‘ผีจวง’ **ผีโพง** /p^hi: p^hóŋ/ ‘ผีโพง’ **ผีปลวก** /p^hi: huəp^huáʔ/ ‘ผีปลวก’ และ **ผีวาย** /p^hi: wā:j/ ‘ผีวาย’

ระดับพื้นฐานถือเป็นระดับที่มีคำเรียกผีเป็นสมาชิกอยู่มากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของเลคอฟ (Lakoff, 1995 อ้างถึงใน มนสิการ เสงสุวรรณ, 2557, น. 103) ว่าคำที่อยู่ในระดับพื้นฐาน (Basic level category) เป็นคำที่ผู้พูดเรียนรู้ จดจำได้ง่าย และใช้บ่อยที่สุด อีกทั้งยังมีความหมายไม่กว้างเกินไปเหมือนกับคำที่อยู่ในระดับเหนือขึ้นไป และมีความหมาย ไม่แคบจนเกินไปเหมือนคำที่อยู่ในระดับต่ำกว่า ผู้วิจัยพบว่า มิติแห่งความแตกต่างที่สำคัญในการจำแนกคำเรียกผีระดับพื้นฐาน ออกจากกัน คือ มิติที่อยู่ มิติหน้าที่ และ มิติผู้ทำพิธี

ระดับที่ 4 คำเรียกผีระดับเจาะจง ถือเป็นระดับล่างสุดตามการจัดระดับความสัมพันธ์ทาง ความหมายของชุดคำเรียกผีในภาษาไทยคำ และมีองค์ประกอบทางความหมายที่เป็นรายละเอียดมากที่สุด เมื่อเทียบกับคำเรียกผีที่อยู่ในระดับเหนือขึ้นไป มีจำนวน 18 คำ ได้แก่ **แถนหลวง** /t^hɛ:m lūəŋ/ ‘แถนหลวง’ **แถนบัว** /t^hɛ: n puə/ ‘แถนบัว’ **แถนแนน** /t^hɛ: n nā:n/ ‘แถนแนน’ **แถนชาติ** /t^hɛ: n sá:t/ ‘แถนชาติ’ **แถนขอ** /t^hɛ: n k^hò:/ ‘แถนขอ’ **แถนเคราะห์** /t^hɛ: n k^hóʔ/ ‘แถนเคราะห์’ **แถนสิ่ง** /t^hɛ: n síŋ/ ‘แถนสิ่ง’ **แม่บ้านแม่นาง** /mè: puə kəŋ nāŋ/ ‘แม่บ้านแม่นาง’ **ผีเรือนผู้ท้าว** /p^hi: p^hù: táw/ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ **ผีเรือนผู้น้อย** /p^hi: p^hù: nò:j/ ‘ผีเรือนผู้น้อย’ **ผีช้วนหัว** /k^hwá:m huə/ ‘ผีช้วนหัว’ **ผีช้วนตัว** /k^hwá:m to:/ ‘ผีช้วนตัว’ **ผีช้วนปลาย** /k^hwá:m pa:j/ ‘ผีช้วนปลาย’ **ผีแม่เกิด** /mè: kiát/ ‘ผีแม่เกิด’ **ผีลูกเกิด** /lùʔ kiát/ ‘ผีลูกเกิด’ **บ่าวจวง** /bà:w tɕuəŋ/ ‘บ่าวจวง’ **สาวจวง** /sá:w tɕuəŋ/ ‘สาวจวง’ และ **ผีสามสิบห้า** /p^hi: sá:m síp lám/ ‘ผีสามสิบห้า’ เมื่อเปรียบเทียบคำเรียกผีในระดับเจาะจง จะพบว่ามิติสำคัญที่จำแนก คำเรียกผีออกจากกัน คือ มิติชนชั้น มิติเพศ มิติวัย และ มิติหน้าที่

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยระบบคำเรียกผีในภาษาไทยดำ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และตีความเชื่อมโยงกับสารัตถะที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อชี้ให้เห็น “โลกทัศน์” หรือระบบคิดเกี่ยวกับผีของคนไทยดำที่นำไปสู่การปฏิบัติต่อผีใน 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ผีมีวิถีชีวิตและอุปนิสัยเหมือนคน

1.1 ผีมีอายุและการแบ่งเพศ แม้จะมองไม่เห็นรูปลักษณ์ของผี แต่คนไทยดำก็เชื่อว่าผีมีทั้งเพศหญิงและชายเช่นเดียวกับมนุษย์ สะท้อนจากอรรถลักษณะ [+ชาย] และ [-ชาย] ในมิติเพศ ผีบางประเภทจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ได้ ไม่ระบุหรือแบ่งแยกไว้ชัดเจน แต่มีผีบางประเภทที่จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นเพศหญิงหรือเพศชายเท่านั้น ตัวอย่างผีเพศหญิงในมโนทัศน์ของคนไทยดำ เช่น ‘แม่บันได’ ‘แม่เตาไฟ’ และ ‘แม่ประตู’ (ทองพูล ชุกกลิ่น, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2559) ผู้บอกภาษาซึ่งเป็นหมอขวัญและรู้ฮีดคลองเล่าว่า บันได เตาไฟ และประตู 3 สิ่งนี้เอื้อประโยชน์ต่อคนไทยดำ ในแง่เป็นผู้ดูแลคุ้มครองเรือนและผู้อยู่อาศัยเปรียบดังแม่ที่ดูแลคุ้มครองลูก จึงเรียกนำหน้าว่าแม่ นอกจากนี้ ผลการจำแนกมิติอายุ ด้วยอรรถลักษณะ [+ผู้ใหญ่] และ [-ผู้ใหญ่] ยังเป็นเครื่องแสดงว่า ผีที่มีอายุเหมือนกับคน โดยคุณลักษณะความเป็นเด็กหรือมีอายุน้อยปรากฏในคำว่า ‘ผีลูกเกิด’ ซึ่งตรงข้ามกับ ‘ผีแม่เกิด’

1.2 ผีต้องการอาหาร จากอรรถลักษณะ [+กินเครื่องเซ่น] และ [+กินของสดคาว] ในมิติอาหาร แสดงว่า ผีในมุมมองของคนไทยดำก็ต้องการอาหารเช่นเดียวกับมนุษย์ (รวม สิงห์วี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2559) หมอเสน ให้ความเห็นที่ ผีซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นมนุษย์ก็คงต้องกินอาหารเพื่อบรรเทาความหิวโหยเหมือนเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ ผีบางประเภท เช่น ‘ผีโพง’ จะเลือกกินอาหารเฉพาะอย่าง และต้องหากินเอง ในขณะที่ผีประเภทอื่น ๆ จะกินอาหารที่มนุษย์จัดทำให้ในรูปแบบเครื่องเซ่น ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามประเภทของผีหรือพิธีกรรม ตัวอย่างเช่น ในพิธีเฮี้ยะขวัญ (เรียกขวัญ) ถ้าเรียกผีขวัญเด็ก จะต้องจัดพานขวัญหรือเครื่องเซ่นโดยมีไข่ต้ม 1 ใบ และข้าวสุกปากหม้อ ผีขวัญวัยรุ่น มีไก่ต้ม 1 ตัว ขนม ผลไม้ และเหล้า ส่วนผีขวัญผู้สูงอายุจะเปลี่ยนจากไก่ต้มเป็นหัวหมู 1 หัว (ทองพูล ชุกกลิ่น, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2559) หรือในพิธีเสนเรือน นอกจากอาหารพื้นฐานในพานผื่อน อันได้แก่ หมู 7 ซ้อ 7 เฮี้ยว (เนื้อหมูและเครื่องในหมู) หมูจู้บหรือจู้บผัก ข้าวเหนียวหมูปิ้ง ขนมหีเยน ข้าวต้มมัด ผีอกต้ม มันต้ม กล้วย อ้อย ยังมีผลไม้ตามฤดูกาล เช่น แอปเปิ้ล ทับทิม องุ่น และขนมสมัยปัจจุบันเท่าที่จัดหาได้สะดวก เช่น ขนมปัง ขนมเปี๊ยะ ขนมถู่ คุกกี้ น้ำอัดลม เป็นต้น

ภาพที่ 2 พานผื่อนในพิธีเสนเรือน

ที่มา : ถ่ายเมื่อ 16 มีนาคม 2559 ณ บ้านวังอิทก ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

1.3 ผีต้องการที่อยู่ คนไทดำเชื่อว่าผีส่วนใหญ่ต้องการที่อยู่เหมือนกับคน แต่จะกำหนดโดยเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ที่อยู่ของผีจึงมีความหลากหลาย ดังปรากฏวรรณกรรมในมิติที่อยู่มากถึง 15 วรรณกรรม อาจเป็นที่อยู่ที่มีแต่เดิมตามธรรมชาติ เช่น ในป่า แหล่งน้ำ ไร่นา หรืออาจเป็นที่อยู่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เือนป่า หรือหอแก้ว (สำหรับผู้ตายที่อายุ 70 ปีขึ้นไป) ซึ่งลูกหลานสร้างให้ผีขวัญปลายไว้อาศัยอยู่ในป่าแสว (ป่าช้า) สำหรับผู้ตายอายุ

ภาพที่ 3 เือนป่า

ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อ 20 เมษายน 2559 ณ บ้านวังอิทก ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 4 หอแก้วจำลอง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ 1 กรกฎาคม 2559 ณ บ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์

1.4 ผีมีอุปนิสัยดีร้าย ความต่างใน มิติดีร้าย จำแนกผีออกเป็น ‘ผีดี’ และ ‘ผีร้าย’ ทว่า ผีก็เหมือนกับคน แม้จะจัดว่าเป็นผีดี แต่ก็อาจทำผิดได้เช่นกัน ตัวอย่าง ‘ผีขวัญตัว’ ที่ขึ้นไปอยู่เมืองแถน หากกระทำความผิด เช่น ตีมสุรา ทะเลาะวิวาท หรือจับภรรยาแถน จะถูกลงโทษจองจำไว้ หนทางเดียวที่จะหลุดพ้นก็คือ ทำให้ลูกหลานในโลกมนุษย์มีอาการเจ็บป่วย เพื่อจะได้เชิญหมอมดมาทำพิธีเช่นไหว้แถนเพื่อไถ่โทษแทนบรรพบุรุษ (ไทยแลนด์ เพชรต๋อม, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2. ผีเป็นสมาชิกของสังคม

2.1 ผีมีหน้าที่ทางสังคม มิติหน้าที่ เป็นมิติที่มีวรรณกรรมมากที่สุดถึง 22 วรรณกรรม สะท้อนให้เห็นว่า ผีในระบบคิดของคนไทดำต่างก็มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผีดี ที่มีหน้าที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมโลกมนุษย์ เช่น ‘ผีเรือน’ ที่ต้องดูแลลูกหลานผู้นับถือผีเดียวกันโดยการสืบผีจากฝ่ายพ่อ (Patrilineal descent) ‘ผีไร่ผืนนา’ ที่ช่วยดูแลไร่นาจนได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ ‘เจ้าพ่อ’ ที่ดูแลหมู่บ้านให้สงบสุข ‘แถนปั่ว’ ที่ทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเพื่อทำการเกษตร ชาวไทดำจึงเคารพผีกลุ่มนี้ และประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เป็นประจำด้วยความสำนึกในบุญคุณ

2.2 ผีมีชนชั้นทางสังคม มิติชนชั้น ที่ประกอบด้วยวรรณกรรม [+ชนชั้นปกครอง] และ [-ชนชั้นปกครอง] สัมพันธ์กับการจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social stratification) ในชุมชนไทดำ ที่ใช้วงศ์ตระกูล

เป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นผู้ท้าว ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเจ้าหรือผู้ปกครองเมืองในสมัยก่อน และชั้นผู้น้อย ที่เกิดในตระกูลสามัญชน เมื่อตายชั้นก็ติดตัวไปด้วย (อัญชลี บุรณะสิงห์, 2531, น. 30) ดังนั้น การปฏิบัติพิธีกรรมหรือพิธีเสนของ ‘ผีเรือนผู้ท้าว’ (มีบรรดลัทธิ [+ชนชั้นปกครอง]) จึงจัดยิ่งใหญ่กว่าพิธีเสนของ ‘ผีเรือนผู้น้อย’ (มีบรรดลัทธิ [-ชนชั้นปกครอง])

3. ผีเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วย

มิตีอำนาจเหนือธรรมชาติ แสดงมโนทัศน์ของชาวไทดำที่มีต่อผีในแง่ที่ว่า ผีเป็นผู้มีอำนาจเหนือสรรพสิ่ง สามารถลดบันดาลให้คุณให้โทษแก่คนได้ ฉะนั้น ความเจ็บป่วยด้วยโรคและอาการบางอย่างจึงอาจมีผีเป็นต้นเหตุ เมื่อคนทำผิดต่อผี เช่น ลูกหลานไม่ปาดตงไหว้ผีเรือน มีผู้ชายแอบมานอนค้ำกับลูกสาวหรือพาหนี ‘ผีเรือน’ จะโกรธและลงโทษให้เจ็บป่วย หรือหากทำการลบหลู่จอมปลวก เช่น อูจจาระหรือปัสสาวะรดสร้างบ้านคร่อมจอมปลวก ‘ผีปลวก’ จะทำให้ปวดขา (รวม สิงห์วี, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559) ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ แท้ที่จริงแล้วเป็นอุบายในชุดเกลาพฤติกรรมของคนไทดำให้ยำเกรงต่ออำนาจของผี เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎระเบียบประเพณี ตลอดจนมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบชุมชน

4. ผีไม่สามารถติดต่อกับคนได้โดยตรง

จากมิตีผู้ทำพิธี ที่มีถึง 7 บรรดลัทธิ แสดงถึงความเคร่งครัดเรื่องผู้ทำพิธีเกี่ยวกับผีของชาวไทดำ ผู้ทำพิธีหรือหมอผี มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสื่อสารกับผีและทำพิธีเช่นไหว้ให้ลูกใจผี แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ “หมอเอ็ดดี” ได้แก่ ‘จาง’ ‘หมอเสน’ ‘เจ้าจ้ำ’ ‘บ่าวหมอ’ จะทำพิธีในงานที่เป็นมงคล เช่น ‘หมอเสน’ ทำพิธีเสนเรือน เสนปาดตงข้าวใหม่ ตรงข้ามกับ “หมอเอ็ดร้าย” ได้แก่ ‘หมอมด’ ทำพิธีเสนกวัดกว้ายรักษาอาการเจ็บป่วย ‘หมอขวัญ’ ทำพิธีเรียกขวัญหลง และ ‘เขยกก’ ทำพิธีศพ โดยเจ้าภาพจะต้องจัดหาผู้ทำพิธีให้ตรงพิธี เพราะแต่ละหมอไม่สามารถทำพิธีแทนกันได้

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาระบบคำเรียกผีในภาษาไทดำในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำอาศัยอยู่ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นการขยายวงศัพท์และทำให้เห็นภาพรวมของระบบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีในวัฒนธรรมไทดำทั้งหมด

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งตลอดการดำเนินงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ทองพูล ชุกถิ่น, นาง. (2559, 16 มีนาคม). หมอขวัญ. *สัมภาษณ์*.

ไทยแลนด์ เพชรต่อม, นาย (2559, 16 กรกฎาคม). หมอมด. *สัมภาษณ์*.

บุญมี ปารีชาติธนกุล. (2546). *ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งบ้านไผ่หู่ช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.

- มนสิการ เสงสุวรรณ. (2557). *การศึกษาระบบคำเรียกผีและมโนทัศน์เรื่องผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนววรรณคดีชาตินิยม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- รวม สิงห์วี, นาย. (2559, 16 มีนาคม). *หมอเสน. สัมภาษณ์*.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2542). *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ความเชื่อเรื่องผีของไทย*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- สุรีย์ ทองคงหาญ. (2553). *คู่มือการเรียนภาษาไทยคำ เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. นครปฐม : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน.
- อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान. (2552). *สารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง*. วัดและคณะกรรมการวัดหนองหลวง ตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร. มหาสารคาม : อภินิหารพิมพ์.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี บุรณะสิงห์. (2531). *วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2559). *ภูมิปัญญาภาษาไทยคำในเขตภาคเหนือตอนล่าง : หน้าที่ทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ของคำลงท้าย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ นครศวรวิจัย ครั้งที่ 12: วิจัยและนวัตกรรมกับการพัฒนาประเทศ, 1452-1478*.
- Berlin, B. (1992). *Ethnobiological Classification : Principle of Categorization of Plants and Animals in Traditional Societies*. Princeton, NJ : Princeton University Press.

ผู้เขียนบทความ

นางสาว ฐานะมนตร์ กลิ่นจันทร์แดง

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาภาษาศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
เลขที่ 99 หมู่ที่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก 65000
E-mail: tanamonk58@email.nu.ac.th

ศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง

อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

COMMUNITY CAPITALS POTENTIAL TO RESOLVE THE ISSUES FOR DEVELOPMENT OF UNDEVELOPED VILLAGES IN SOENG SANG DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

สกุล วงษ์กาฬสินธุ์

SAKUL WONGKALASIN

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์และระดับศักยภาพทุนชุมชนของหมู่บ้านลำหลัง 2) ค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง และ 3) กำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า เป็นการศึกษาแบบผสม โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจด้วยแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้แทนครัวเรือน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่ม องค์กรทุนชุมชน ในหมู่บ้านลำหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา 7 หมู่บ้าน จำนวน 330 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลสถิติค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.12$) จำแนกรายประเด็น พบว่า ทุนทางกายภาพและโภคทรัพย์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.33$) และทุนเศรษฐกิจและการเงิน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.68$) ซึ่งภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอยู่ในปานกลาง ($\bar{X} = 2.04$) โดยมีคะแนนสูงสุดด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.17$) และมีคะแนนต่ำสุดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.74$) สำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ชีวิตตามข้อมูล กชข2 ค. ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้านสุขภาวะอนามัยและกีฬา ด้านความรู้และการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านภัยพิบัติและความเสี่ยงของชุมชน

คำสำคัญ : ศักยภาพทุนชุมชน, พัฒนาหมู่บ้านลำหลัง

ABSTRACT

The purposes of this study were: 1) to study situations and levels of community capital potential of undeveloped villages. 2) to find the problems and obstacles in bringing community capitals to resolve the issues of undeveloped villages. And 3) To formulate strategies for empowering community capitals to upgrade undeveloped villages to be strengthened by using qualitative and quantitative research. The samples were 330 people including household representatives, community leaders, committee members of community capitals organization in undeveloped villages where were 7 villages of Soeng Sang district, NakhonRatchasima province. Instrumentation was interview schedule for study level of community capitals potential, problems, and obstacles in bringing community capitals to resolve the issues of undeveloped villages. Moreover, it helped to formulate strategies for empowering community capitals to upgrade villages.

The research findings were as follows :

The levels of community capitals potential divided into 5 capitals. First, the economics and financial capital potential in the moderate level. The average was 1.68. Second, the human and family capital potential in the moderate level. The average was 2.12. Third, the social and cultural capital potential in the moderate level. The average was 2.24. Fourth, the natural and environment capital potential in the moderate level. The average was 2.23. The last, physical and wealth capital potential at the high level. The average was 2.33. The problems and obstacles in bringing community capitals to resolve the problems of undeveloped villages were as follows: structure/organization system, management, community participation, concrete/success, and the

Keywords : Undeveloped community

บทนำ

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ได้ตระหนักว่าการพัฒนาชนบทเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่ง เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ในชนบท โดยเน้นการพัฒนาคน (Human development) เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) เพื่อให้ประชาชนมีวิถีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงในระบบเศรษฐกิจแบบยั่งยืน และการพัฒนาระดับฐานรากของชุมชน (Grass root level) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษา และเป็นผู้วิเคราะห์ปัญหา และเลือกโครงการที่ตนต้องการสำหรับการแก้ไขในการพัฒนาหมู่บ้านของตน โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคีเครือข่ายร่วมมือดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่

ในรัฐบาลปัจจุบัน โดยการนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศหรือยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560-2569 โดยมุ่งเน้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง โดยให้คนไทยในอนาคต มีศักยภาพร่วมกันพัฒนาประเทศ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา ทักษะ การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่า ความเป็นไทย มีความรับผิดชอบ รักชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ และ สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย อัตราความยากจนต่ำ มีการกระจายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร การสร้างฐานอาชีพ บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ และกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง ไม่คอร์รัปชัน ประชาชนทุกช่วงวัยมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี ครอบครัวอยู่ดีมีสุข (จินางค์ กุโรจนนนต์, 2560) และได้ให้ความสำคัญกับการประเทศไทย มุ่งเน้น ให้ลด ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา มุ่งให้ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา อย่างเท่าเทียมกัน มากขึ้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกระตุ้นให้นำทุนชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญาทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มาเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการพัฒนาด้วยความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจและสังคม ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2559)

การพัฒนาชุมชนและการกำหนดเครื่องชี้วัดการพัฒนาหมู่บ้านของประเทศไทย ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2532 ให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานในการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ.และข้อมูลพื้นฐาน กชช.2ค. ตั้งแต่ปี 2533 จนถึงปัจจุบัน และเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2536 คณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนนำข้อมูล จปฐ./กชช. 2ค. ไปใช้ประโยชน์ในการ วางแผนพัฒนาชนบททุกระดับ การกำหนดนโยบายแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งการอนุมัติโครงการและ การติดตามการพัฒนาชนบทจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ต้องให้ ความสนใจและใช้เป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2) เป็นข้อมูลสามารถบอกถึงระดับการพัฒนาหมู่บ้านที่สำคัญ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) คือ ข้อมูล หมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และปัญหาของ หมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจาก ภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน (กรมการพัฒนา ชุมชน, 2559)

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่ให้ความสำคัญแนวทางการพัฒนาที่ใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) เป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูล พื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ประจำปี 2560 พบว่าจังหวัดนครราชสีมา มีหมู่บ้านที่ตกเกณฑ์ชีวิตที่ได้คะแนน ระดับ 1 ในตัวชี้วัด ตั้งแต่ 11 ช้อขึ้นไป หรือเรียกว่าหมู่บ้านหล้าหลัง จำนวน 33 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ อำเภอลำทะเมนชัย มีหมู่บ้านหล้าหลัง จำนวน 7 หมู่บ้าน และผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา จึงมีนโยบาย มอบหมายให้สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา เป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้านหล้าหลังให้เป็นชุมชน ที่เข้มแข็งก้าวหน้า ทั้งนี้โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา รับผิดชอบการพัฒนาหมู่บ้านหล้าหลัง ดังกล่าวในเขตพื้นที่อำเภอลำทะเมนชัย ทั้ง 7 หมู่บ้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2559)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งถือเป็นมหาวิทยาลัย ที่มีวิสัยทัศน์พันธกิจและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น จึงสนใจที่จะศึกษาศักยภาพทุนชุมชน กระบวนการที่ค้นคว้าหายุทธศาสตร์ แนวทางการและการพัฒนา ให้บรรลุผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตรงเป้าหมาย ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการ

วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกและจัดการแก้ไขปัญหาพร้อมกันด้วยความเข้าใจ เรียนรู้ ปรับตัวและคิดค้นกิจกรรมการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านได้ ภายใต้ศักยภาพของชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์และระดับศักยภาพชุมชนของหมู่บ้านลำหลัง
2. เพื่อค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการนำชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543) คือ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ชุมชนรวมทั้งที่เป็นเงินตราหรือตัวเงินและทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น และทุนที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ชุมชนที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยคือ ทุนเศรษฐกิจและการเงิน (Economics and Finance Capital) ทุนมนุษย์และครอบครัว (Human and Family Capital) ทุนสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Capital) ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural and the Environment Capital) และทุนกายภาพและทุนโภคทรัพย์ (Physical and Wealth Capital)

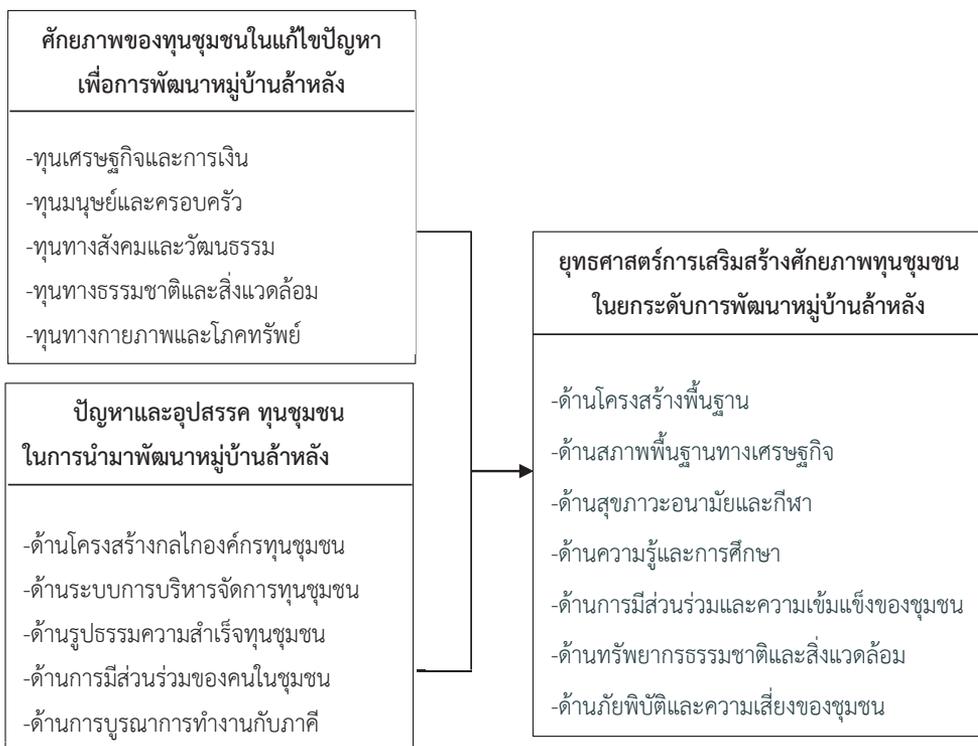
2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพทุนในชุมชน การขับเคลื่อนชุมชนทำด้วยการมีภาคีร่วมกันทำ เชื่อมโยงระบบทุนภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทุนภายในชุมชนหลักการบริหารจัดการชุมชน ด้วยการจัดการให้สมาชิกกลุ่ม องค์กรชุมชน ทำงานความสำเร็จของการดำเนินงานชุมชน ด้วยหลักการ 4M และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยมีเป้าหมายการพัฒนาชุมชนจะต้องมีมันคนสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้และที่สำคัญคือการพัฒนาคน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558)

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (ขนิษฐา กาญจนรังสีสินธ์, 2542) คือ การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง และร่วมในการรับผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของผลสำเร็จในการดำเนินงานทั้งความร่วมมือร่วมใจ (Cooperation) การประสานงาน (Coordination) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องความรับผิดชอบ (Responsibility) และเข้าร่วมด้วยจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional Involvement)

4. แนวคิดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) หรือหมู่บ้านลำหลัง ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ของ กรมการพัฒนาชุมชน (2559) คือ ข้อมูลหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และปัญหาของหมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ จำนวน 7 ด้าน 33 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ

สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจากภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน มีการจัดระดับ ความรุนแรงของปัญหาและจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน 3 ระดับคือ หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) และหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

จากแนวคิดที่ศึกษาจึงได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย โดยศึกษาศักยภาพของทุนชุมชน ประกอบด้วยทุนเศรษฐกิจและการเงินทุนมนุษย์และครอบครัวทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพและโคททรัพย์ และปัญหาและอุปสรรค ทุนชุมชนในการนำมาพัฒนา หมู่บ้านล้ำหลัง ในด้านโครงสร้างกลไกองค์กรทุนชุมชนระบบการบริหารจัดการทุน ชุมชน รูปธรรมความสำเร็จ ทุนชุมชนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการบูรณาการทำงานกับภาคี และการจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้าง ศักยภาพทุนชุมชนในยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านล้ำหลังตามกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 หรือหมู่บ้านล้ำหลัง ในเขตอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านล้ำหลังหรือหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 หมายถึงหมู่บ้านที่มีการจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน จากผลการวิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูล พื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ที่แสดงถึง ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านเป็นข้อมูลในระดับ หมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และสภาพปัญหาของหมู่บ้านในชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สุขภาวะและอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็ง

ของชุมชน สภาพแรงงาน ยาเสพติด และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 33 ตัวชี้วัด โดยได้คะแนน 1 คะแนน จำนวน 11-33 ตัวชี้วัด อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ศักยภาพทุนชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถต้นทุนชุมชนในด้านทุนเศรษฐกิจและการเงิน ทุนมนุษย์และครอบครัว ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพและโคทรพย์เพื่อตอบสนองและแก้ไขปัญหา การพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุน หมายถึง แนวทางและ กระบวนการ และวิธีการใช้ทุนของชุมชนดำเนินงานซึ่งหมู่บ้านจะใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับทิศทาง การพัฒนา หมู่บ้านหมู่บ้านล้าหลังให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา และ ข้อมูล กชช.2ค หมายถึง ข้อมูลหมู่บ้านที่แสดงให้เห็น สภาพทั่วไป และปัญหาของหมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจากภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน ของหมู่บ้านล้าหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบผสม โดยศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในรูปของ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการจัดเวที เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านล้าหลัง และการวิจัย เชิงปริมาณ (Qualitative research) ในรูปของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้านล้าหลังหรือหมู่บ้านเร่งรัดอันดับ 1 จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1,790 ครัวเรือน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างและ วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1967) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 326.94 เพื่อให้ข้อมูลเกิดความเหมาะสม ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 330 ครัวเรือน โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนของ ครัวเรือนในหมู่บ้านล้าหลัง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview schedule) โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (Content validity) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและนำมาปรับปรุง แก้ไขคำถามเพื่อให้มีความถูกต้องของภาษา ความเที่ยงตรงและความครอบคลุมของเนื้อหาการทดสอบ ความเชื่อถือได้ (Reliability) จากสูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach' s Alpha Coefficient) ของ Cronbach (1990)

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนวิเคราะห์บริบท สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชน เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มองค์กรทุนชุมชนที่เกี่ยวข้องหมู่บ้านที่เป็นประชากร ในการศึกษา

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ระดับศักยภาพทุนชุมชน และปัญหา อุปสรรคในการนำทุนแก้ไขปัญหา หมู่บ้านล้าหลัง เก็บรวบรวมโดยให้แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้แทนครัวเรือน ในหมู่บ้านล้าหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและมีผู้ช่วยวิจัยเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ได้รับการอบรมให้เข้าใจวัตถุประสงค์ การวิจัยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยวิธีการเทคนิคการเก็บข้อมูลให้เข้าใจคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นผู้ช่วยนักวิจัย

3. ขั้นตอนจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวทีในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย ประกอบด้วย การทำผังชุมชน/หมู่บ้านการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) ของหมู่บ้าน และวิเคราะห์ผลการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชข.2ค) และ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive statistic) คือ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย (X)

ผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำห้วยอำเภอเสิงสาง จังหวัด นครราชสีมา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์ ศักยภาพและสภาพของหมู่บ้านลำห้วย จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และความต้องการในการพัฒนาหมู่บ้านด้วยทุนชุมชน พบได้ ดังนี้

1.1 บ้านซับ ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านคือ เรื่องการมีงานทำ และงานรับจ้างที่ไม่มั่นคง แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ด้วยการ “พัฒนาสินค้าตุ๊กตาผ้าไหม ให้เป็นสินค้า OTOP” เพื่อเป็นการเสริมสร้างแหล่งที่มาของรายได้ และลดปัญหาการว่างงานของคนในชุมชน โดยมี ประชาชนในพื้นที่บางคนที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำตุ๊กตาผ้าไหมอยู่แล้ว

1.2 บ้านเสิงสาง ประสบปัญหาคือ เรื่องการขายพืชผลทางการเกษตรที่มีราคาตกต่ำ ได้รายได้ จากภาคการเกษตรน้อย แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร” เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตร โดยอาจเป็นการหาแนวทาง ในการลดต้นทุนการผลิต เช่น ปุ๋ย ยา ซึ่งในชุมชนมีความรู้เรื่องการนำเอาผิวมันมาผลิตเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ทางการเกษตรด้วย

1.3 บ้านรุ่งเรืองพัฒนา ปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้านคือ การไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และมีครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนน้อย แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน” เพื่อสร้างการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพให้กับชุมชน การกระจาย ข่าวสารให้ทั่วถึง ร่วมถึงการสร้างโอกาสในการร่วมกลุ่มส่งเสริมอาชีพ

1.4 บ้านไผ่สามัคคี เยาวชนในพื้นที่ไม่เรียนต่อเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ แนวทางในการ พัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “ฝึกวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจของเยาวชน” โดยอาจจะ เป็นการส่งเสริมอาชีพด้านงานช่าง งานฝีมือ เทคโนโลยี เพื่อลดปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และเพื่อเป็น แนวทางในการประกอบอาชีพของเยาวชน และชุมชน ก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่

1.5 บ้านดอนแขวน ประสบปัญหาคือ สินค้าทางการเกษตรราคาตกต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรอง แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไข ปัญหาของหมู่บ้าน “ส่งเสริมความรู้เรื่องการร่วมกลุ่มของเกษตรกร” เพื่อเป็นการสร้างอำนาจการต่อรอง กับพ่อค้าคนกลาง อันจะเป็นหนทางในการแก้ปัญหากลุ่มเกษตรกร และมีอำนาจในการกำหนดราคาพืชผล ทางการเกษตรได้ด้วยตนเอง

1.6 บ้านโคกน้อย ปัญหาที่พบคือ การเล่นเกมพนัน (ไฮโล/ไพ่/หวย) เกิดจากการไม่มีงานทำ การเล่นเกมเป็นอาชีพ รวมถึงการอยากเสี่ยงโชค และอีกหนึ่งปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไขคือเด็กแว้นในหมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นการเชื่อมโยงให้เกิดการมั่วสุม ปัญหายาเสพติดตามมาโดยกลุ่มเสี่ยงมีทั้งวัยรุ่นผู้ชายและผู้หญิง จึงอยากให้มีการอบรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อหารายได้ การจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

1.7 บ้านราษฎร์พัฒนา ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน แหล่งน้ำมีน้อย ขาดแคลน และด้านสุขภาวะชุมชน แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหของหมู่บ้านอยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยพัฒนา สระน้ำของหมู่บ้านโดยการขุดลอกสระสาธารณะประโยชน์เพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการออกกำลังกายในชุมชน

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การศึกษาาระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.12$) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.33$) และทุนเศรษฐกิจและการเงินน้อยสุด ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายหมู่บ้าน พบว่าบ้านโคกน้อยหมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์ มีระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.42$) โดยพบว่าทุนชุมชนที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังมากที่สุด คือ ทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.94$) รองลงมาคือทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 2.83$) และบ้านรุ่งเรืองพัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลเสิงสาง มีระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.41$) โดยพบว่าทุนที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ สังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.45$) ส่วนบ้านซับ หมู่ที่ 4 ตำบลเสิงสางมีศักยภาพของทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.41$)

2. การศึกษาปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้ศึกษาปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังด้านโครงสร้าง/กลไกองค์กร ด้านการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม ด้านรูปธรรม/ความสำเร็จและด้านการบูรณาการพบว่า ปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ในภาพรวมอยู่ในปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.04$) โดยด้านการบริหารจัดการมีคะแนนสูงสุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.17$) ส่วนด้านที่มีคะแนนต่ำสุดคือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายหมู่บ้าน พบว่าบ้านโคกน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์มีปัญหาอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.48$) และพบว่าด้านการบริหารจัดการมีปัญหาอุปสรรคสูงสุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.93$)

3. ระดับปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.89$) เมื่อพิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า บ้านโคกน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์ มีระดับปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.92$) โดยพบว่าทุนที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก คือ ทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.92$) เท่ากัน และทุนที่มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย คือ เศรษฐกิจและการเงิน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.16$) และบ้านซับ หมู่ที่ 4

ตำบลเสิงสาง มีระดับปัญหาอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหล้ง อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.14$) โดยพบว่าทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีค่าคะแนนน้อยสุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 0.92$)

4. การยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหล้งแต่ละหมู่บ้าน ได้วิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของทุนชุมชนในด้านต่าง ๆ แล้วนำมาจัดทำยุทธศาสตร์การยกระดับและการพัฒนาหมู่บ้านลำหล้ง เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ชี้วัดตามข้อมูล กชช2 ค. โดยได้จัดทำยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้านสุขภาวะอนามัยและกีฬา ด้านความรู้และการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านภัยพิบัติและความเสี่ยงของชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหามาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำหล้งอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา มีข้อค้นพบและประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

การศึกษาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหามาและพัฒนาหมู่บ้านลำหล้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าทุนทางกายภาพและโคทรพีมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ กรมการพัฒนาชุมชน (2559) ที่ กล่าวว่า ทุนทางกายภาพและโคทรพี เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชนได้แก่การคมนาคมขนส่งระบบไฟฟ้าประปาประปาประปาพลังงานการสื่อสารโทรคมนาคมโบราณวัตถุโบราณสถานหรือสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ จึงเป็นทุนที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหามาและพัฒนาหมู่บ้านลำหล้งมากที่สุดเพราะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่และเป็นสิ่งที่สัมผัสได้โดยตรง ส่วนทุนเศรษฐกิจและการเงินมีค่าคะแนนต่ำสุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลางอาจเนื่องจากทุนเศรษฐกิจและการเงินที่มีอยู่ในชุมชนมีจำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการและแก้ไขปัญหามาที่เกิดขึ้นของประชาชน ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่าทุนด้านการเงินจะไม่สามารถนำมาใช้ในการจัดหารบริการสาธารณะเพื่อคนในชุมชน การเป็นกองทุนในการส่งเสริมสุขภาวะและอนามัย การจัดการการศึกษา การเป็นกองทุนเพื่อใช้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การป้องกันภัยพิบัติของชุมชนและเป็นกองทุนในด้านการป้องกันแก้ไขปัญหามาด้านยาเสพติด ซึ่งมีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย และสอดคล้องกับ ชัยวิษญ์ ภูณตังกิจ (2554) ได้กล่าวว่า การมีระบบเศรษฐกิจและทุนที่มั่นคงสามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเป็นปัจจัยชี้วัดความเข้มแข็งของทุนชุมชน และมีมาตรการพัฒนาความเข้มแข็งของทุน มีระบบเศรษฐกิจที่ตอบสนองคนในชุมชน มีระบบบริหารจัดการที่ดี

ข้อเสนอแนะ

1. การนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหามาและพัฒนาหมู่บ้านลำหล้ง ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนชุมชน ให้เข้าใจอย่างแท้จริง เน้นการสร้างทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินทุน
2. พัฒนาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหามาหมู่บ้านลำหล้ง ควรมีบูรณาการและการบริหารจัดการทุนชุมชนในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมี การเชื่อมโยงเกื้อกูลกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน* (กชช. 2ค) ปี 2560-2564. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนธ์.
- กระทรวงมหาดไทย. (2551). *แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร : สุภชินัญค์พรีนติ้ง กรุป.
- ชนินฐฐา กาญจนรังษินนท์. (2542). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน.
- จินางค์ กุโรโรจนันต์. (2560). *แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี* (พ.ศ. 2560-2579). สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.nakhonpathom.go.th/>
- ชัยวิชญ์ ภูมิตังกิจ. (2554). *การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนภาคตะวันออก “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนที่มั่นคงสามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*. สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.fpo.go.th/>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *คู่มือสนับสนุนการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2543). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2559). *รายงานคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดนครราชสีมา จากข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาชนบท ประจำปี 2559*. นครราชสีมา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychology Testing* (5th ed.). New York : Harper Collins.
- Yamane, T. (1976). *Statistics : An introductory analysis* (2nd ed.). New York : Harper and Row.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สกุล วงษ์กาฬสินธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรวิชาการพัฒนาสังคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 30000
E-mail : sakul05@hotmail.com

การเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จัดพิมพ์เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ และวิทยาการ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคณาจารย์ บุคลากร นักวิจัย นักวิชาการ นิสิตและนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาและสถาบันหรือหน่วยงานอื่น ๆ โดยจัดพิมพ์วารสารเป็นราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) ดังนี้

ฉบับที่ 1 ตีพิมพ์เผยแพร่เดือนมกราคม-เดือนเมษายน

ฉบับที่ 2 ตีพิมพ์เผยแพร่เดือนพฤษภาคม-เดือนสิงหาคม

ฉบับที่ 3 ตีพิมพ์เผยแพร่เดือนกันยายน-เดือนธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ และหรือบทความ วิจารณ์หนังสือ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รวมไปถึงสาขาวิชาที่เกี่ยวกับครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์/จิตวิทยา และสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์/ บริหารธุรกิจและการจัดการ

เพื่อให้บทความได้ตีพิมพ์เผยแพร่ที่ถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนของงานจัดทำวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา รวมไปถึงบทความมีคุณภาพสามารถเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ *ผู้ส่งบทความจำเป็นต้องเป็นเจ้าของบทความหรือผู้เขียนบทความเท่านั้น เพื่อความสะดวกในการติดต่อ ประสานงานและจะต้องให้ข้อมูลที่สามารถติดต่อได้ โดยต้องติดต่อประสานงานกองบรรณาธิการ เพื่อแจ้งผลการส่ง ซึ่งกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการไม่รับบทความหากไม่ได้รับการติดต่อเบื้องต้น จากเจ้าของต้นฉบับบทความ* โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครราชสีมา ดังต่อไปนี้

หลักเกณฑ์การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

1. บทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร หรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน และ ไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

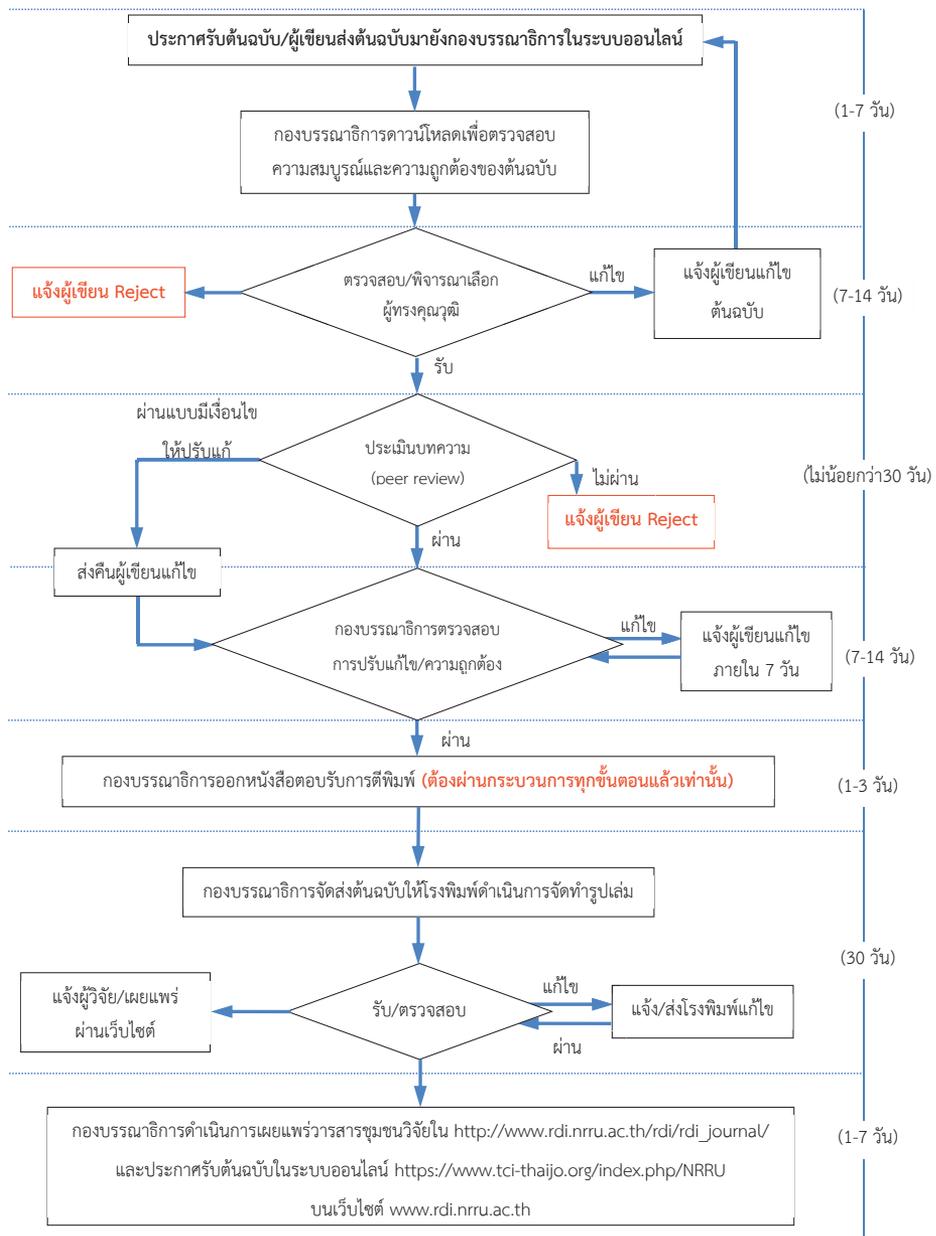
2. บทความต้นฉบับ จะต้องไม่มีเนื้อหาที่เกิดจากการลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม ควรเกิดจากการสังเคราะห์ ความคิดขึ้นโดยผู้เขียนเอง

3. บทความต้นฉบับ จะต้องเขียนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในระเบียบการส่งบทความต้นฉบับวารสาร ชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

4. การประเมินผลบทความต้นฉบับ จำแนกเป็นสรุปผลการประเมิน 4 ระดับ ได้แก่ (4) ดีมาก (3) ดี (2) พอใช้ และ (1) ไม่เหมาะสม ซึ่งผลรวมเฉลี่ยตั้งอยู่ในระดับดีขึ้นไปเท่านั้น จึงจะผ่านการเข้าสู่กระบวนการแก้ไข โดยแบ่งผลการพิจารณาบทความเป็น 4 ข้อ ได้แก่ สมควรเผยแพร่ โดยไม่มีการแก้ไข สมควรเผยแพร่หลังจาก แก้ไขโดยผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา สมควรเผยแพร่หลังจากแก้ไขโดยให้บรรณาธิการพิจารณา และไม่สมควร เผยแพร่ (กรณีส่งอ่านประเมินใหม่ ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านประเมิน (Peer review) จะต้องได้เสนอเป็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ อยู่ในแบบประเมินผล)

5. ผู้เขียนต้องดำเนินการปรับแก้ไขตามคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) พร้อมชี้แจงการแก้ไขต้นฉบับบทความ มายังกองบรรณาธิการ
6. กองบรรณาธิการ จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของบทความที่ผู้เขียนปรับแก้ไขอีกครั้ง
7. กองบรรณาธิการ จะดำเนินการจัดส่งวารสารชุมชนวิจัย (ฉบับร่าง) ไปยังผู้เขียนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องก่อนตีพิมพ์เผยแพร่

ขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

หมายเหตุ : ระยะเวลา รวม 105 วัน (จำนวนวัน) ที่ปรากฏในขั้นตอนอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

การจัดทำต้นฉบับบทความ และจัดเตรียมรูปแบบ

ต้นฉบับ : ต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด (Microsoft word) บนกระดาษขาว B5 หน้าเดียว (1 คอลัมน์) เว้นขอบด้านบน ด้านล่าง และด้านขวา 0.5 นิ้ว (1.27 เซนติเมตร) ด้านซ้าย 0.7 นิ้ว (1.78 เซนติเมตร) และจากขอบหัวกระดาษ และท้ายกระดาษ 0.25 นิ้ว (0.63 เซนติเมตร) พิมพ์เว้นวรรคหรือช่องว่าง 1 เคาะ และระยะห่างบรรทัด 1 พ.

การเขียนคำขึ้นต้นภาษาอังกฤษด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ สำหรับภาษาอังกฤษที่มีในเนื้อหาในวงเล็บ และ Keywords ส่วนหน้าแรกของบทความที่มีชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงาน และจังหวัด ยังคงเป็นตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมดเหมือนเดิม

ความยาว : แต่ละบทความรวมรูปภาพ และตาราง *ควรอยู่ระหว่าง 10-15 หน้ากระดาษพิมพ์* หรือตามความสมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสมของบทความ และไม่ควรต่ำกว่า 8 หน้ากระดาษพิมพ์

บทความ

การเรียงลำดับหัวข้อในบทความ : ลักษณะและขนาดตัวอักษร

ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ : TH SarabunPSK (18 Bold)
ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน/ผู้วิจัย : TH SarabunPSK (16 Bold)
ที่อยู่ (หน่วยงาน/สถานศึกษา) จังหวัด : TH SarabunPSK (14 Bold)
หัวข้อหลักตามที่รูปแบบบทความกำหนดไว้ : TH SarabunPSK (16 Bold)
เนื้อหาและตาราง : TH SarabunPSK (14)

รายละเอียดดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด
2. **ชื่อผู้เขียน/ผู้วิจัย (Author)** และสถานที่ทำงานภาษาไทย และภาษาอังกฤษใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด
 - 2.1 ชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์เฉพาะชื่อ-นามสกุล เท่านั้น
 - 2.2 หน่วยงาน/สถานศึกษา เช่น ชื่อหน่วยงาน ชื่อมหาวิทยาลัย และอื่น ๆ ให้พิมพ์ทั้งภาษาไทย

และภาษาอังกฤษ

3. **เนื้อหา (Text)** ใช้ตัวอักษรและขนาดพิมพ์ไทยและอังกฤษ TH SarabunPSK (14) บทความภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่มีความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ก็ได้ และควรใช้ภาษาที่ผู้อื่นเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน และแสดงตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วย **ทศนิยม 2 ตำแหน่ง**

4. **ตารางและรูปประกอบ (Table and figure)** ควรมีเฉพาะที่จำเป็น สำหรับ รูป/ภาพประกอบควรเป็นรูปถ่ายขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป/ภาพ กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และตัวเลขในตารางใช้ทศนิยม 2 ตำแหน่ง

5. **ผู้เขียนบทความ** ให้ระบุค่านำหน้า ชื่อ นามสกุล สถานภาพ เช่น ส่งบทความในสถานภาพนักศึกษา ตัวอย่าง นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พร้อมใส่ที่อยู่และรหัสไปรษณีย์ของที่ตั้งมหาวิทยาลัย และระบุอีเมลล์ของผู้เขียนบทความ

กรณีระบุอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ระบุค่านำหน้า ชื่อ นามสกุล สถานะ เช่น อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม โดยระบุหน่วยงานที่อาจารย์สังกัด และกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหรือผู้ร่วมเขียนบทความ ให้ระบุตำแหน่ง หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมล ให้ครบถ้วน

รูปแบบและการเขียนเอกสารอ้างอิงในเนื้อหา การอ้างอิงท้ายบทความ และการอธิบายเพิ่มเติมและการอ้างอิงเอกสารได้ตารางและภาพ โดยให้เป็นไปตามการอ้างอิงแบบ APA 6th Edition ขึ้นไป ตัวอย่างเช่น การอ้างอิงแบบแรกในเนื้อหา :

(ผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความอ้างอิง เช่น (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 82), (Cronbach, 1990, pp. 202-204), (Gersten, Baker, & Lloyed, 2000, pp. 9-10) หรือ

ผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์, เลขหน้า) กรณีระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว เช่น บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 82), Cronbach (1990, pp. 202-204), Gersten, Baker, and Lloyed (2000, pp. 9-10)

(ชื่อ-สกุล, สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี) กรณีสัมภาษณ์ เช่น (รวม สิงห์วี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2559) หรือ (ชื่อ-สกุล (สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี) เช่น รวม สิงห์วี (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2559)

การอ้างอิงท้ายบทความ : ให้เรียงลำดับรายการตามตัวอักษร ก-ข และภาษาอังกฤษ A-Z ตัวอย่างเช่น ทิศนา แคมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

รวม สิงห์วี, นาย. (2559, 16 มีนาคม). *หมอเสน. สัมภาษณ์*.

วรพล นานองตุม. (2554). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของผู้ฟังวิทยุชุมชน จังหวัดหนองบัวลำภู*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ศศิประภา ชัยประสิทธิ์. (2553). *องค์กรนวนวัตกรรมทางเลือกของผู้ประกอบการยุคใหม่*. *วารสารนักบริหาร*, 30(2), 60-69.

สรายุทธ กันหลง. (2555). *การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม Crobbach's alpha*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2560, จาก <http://www.ipernity.com>

Al-Matari, E. M., Swidi, A. K., & Fadzil, F. H. (2014). The Measurement of Firm Performance's Dimension. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 6(1), 24-49.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (3th ed.). New York : Harper & Collings.

สามารถดูหลักเกณฑ์การอ้างอิงวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/NRRU>

การส่งต้นฉบับ : ส่งบทความผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/NRRU> และกรอกข้อมูลพร้อมลงนามให้ครบถ้วนในแบบเสนอขอส่งบทความเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งต้นฉบับที่ส่งให้กองบรรณาธิการต้องเป็นฉบับจริง จำนวน 2 ชุด แผ่นซีดีที่มีบทความต้นฉบับ จำนวน 1 แผ่น และสำเนาหลักฐานการชำระเงินค่าธรรมเนียม ที่

กองบรรณาธิการวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สถาบันวิจัยและพัฒนา (ส่งบทความ)
เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา 30000

ต้นฉบับที่จัดส่ง ไม่ควรม้วนหรือพับต้นฉบับ ควรส่งในซองหนาและใหญ่พอเหมาะ
กับแผ่นกระดาษต้นฉบับ เมื่อผู้เขียนย้ายที่อยู่หรือเดินทางไปจากสถานที่อยู่เดิมเป็นเวลานาน ควรแจ้ง
ให้บรรณาธิการทราบด้วย

การปรับแก้ต้นฉบับ : โดยทั่วไป ผู้อ่านบทความ (Reviewer) จะตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วน
ด้านวิชาการแล้วส่งให้ผู้เขียนปรับแก้ สิทธิในการปรับแก้ต้นฉบับเป็นของผู้เขียน แต่กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์
ในการตีพิมพ์เฉพาะที่ผ่านความเห็นชอบตามรูปแบบและสาระของกองบรรณาธิการเท่านั้น ซึ่งบทความ
ที่อยู่ระหว่างดำเนินการทั้งหมด สามารถยกเลิกการตีพิมพ์ได้หากผู้เขียนบทความและบทความไม่เป็น
ไปตามเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ของวารสาร โดยบรรณาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีสิทธิ์ยกเลิก
การตีพิมพ์ ทั้งนี้มีการประสานเพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านวิชาการและอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องจนกว่าบทความ
ของผู้เขียนจะได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

การตรวจทานต้นฉบับก่อนตีพิมพ์ (Final proof) : ผู้เขียนต้องตรวจทานพิสูจน์อักษรในลำดับสุดท้าย
เพื่อให้ความเห็นชอบในความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหาก่อนตีพิมพ์

ลิขสิทธิ์ในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร : บทความที่ได้ลงตีพิมพ์ในวารสารเป็นลิขสิทธิ์ของสถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

หมายเหตุ :

1. ผู้เขียนบทความต้องลงนามรับรองในแบบเสนอขอส่งบทความต้นฉบับเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร
ชุมชนวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ก่อน กองบรรณาธิการจึงจะนำบทความ
เสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาต่อไป
2. บทความแต่ละเรื่องให้เวลาในการพิจารณาประมาณ 2-3 เดือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนและสาขา
วิชาการของบทความที่เสนอขอลงตีพิมพ์)
3. เมื่อบทความได้รับการพิจารณาให้ลงตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับวารสารชุมชนวิจัย ฉบับที่ลงตีพิมพ์
บทความของผู้เขียน จำนวน 1 เล่ม จัดส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตามที่อยู่ระบุไว้ในแบบเสนอขอส่งบทความ
ต้นฉบับ
4. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์
หากเกิดปัญหาบรรณาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีสิทธิ์ในการยกเลิกตีพิมพ์บทความได้ทันที

ติดต่อสอบถามกองบรรณาธิการ วารสารชุมชนวิจัย ได้ที่ สถาบันวิจัยและพัฒนา อาคารเฉลิมพระเกียรติ (อาคาร 9) ชั้น 4
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000

โทรศัพท์ : 0-4400-9009 ต่อ 9462 โทรสาร : 0-4427-2941

E-mail : journal-rdi@nrru.ac.th Web : www.rdi.nrru.ac.th

แบบตรวจสอบความสมบูรณ์บทความต้นฉบับเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ชื่อเรื่อง (ไทย)
(อังกฤษ)

สำเนาหลักฐานการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

แบบเสนอขอส่งบทความต้นฉบับเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กรอกข้อมูลถูกต้อง ครบถ้วน แบบหลักฐานประกอบถูกต้อง ครบถ้วน

ไม่ถูกต้อง ครบถ้วน (กรุณาระบุ)

บทความ (องค์ประกอบจำเป็นและต้องมีครบถ้วน)

สาขาของบทความ (ระบุ)

ผลลัพธ์/องค์ความรู้ใหม่/ความเชื่อถือได้/คุณค่าทางวิชาการ/การประยุกต์ใช้ได้จริง/การนำไปใช้ประโยชน์
ได้จริง (กรุณาระบุ)

บทคัดย่อ

ภาษาไทย

ภาษาอังกฤษ (ตามหลักไวยากรณ์และจำนวนคำอยู่ระหว่าง 200-250 คำ)

บทนำ

วัตถุประสงค์การศึกษา/วิจัย

ประโยชน์การศึกษา/วิจัย

รูปแบบการศึกษา/วิจัย (กรอบแนวคิด/การศึกษาเอกสาร/ทบทวนวรรณกรรม/ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)

วิธีดำเนินการศึกษา/วิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ศึกษา/วิจัย

วิธี/ขั้นตอน/การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติ การวิเคราะห์และการนำเสนอ

ผลการศึกษา/วิจัย

อภิปรายผลการศึกษา/วิจัย

ข้อเสนอแนะ

ด้านวิชาการ

ด้านนโยบาย

ด้านพาณิชย์

ด้านสาธารณะ

ด้านพัฒนาหน่วยงาน/หน่วยบริการ

ความถูกต้องของรูปแบบบทความ

รูปแบบ การอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความ

ความทันสมัยของการอ้างอิง

ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า “การเลือกข้อมูลข้างต้น” เป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในบทความต้นฉบับที่ได้เสนอต่อ
กองบรรณาธิการวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จริง โดยตระหนักและตรวจสอบบทความ
ก่อนส่งเสนอขอรับการพิจารณาเรียบร้อยแล้ว หากตรวจสอบแล้วพบว่าไม่ครบถ้วนตามที่แจ้งไว้ จะยินดีรับ
ผลการพิจารณาเบื้องต้นโดยไม่มีเงื่อนไขและไม่เรียกร้องในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

ลงชื่อ ผู้ยื่นบทความ

(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.

ลงชื่อ ผู้ตรวจสอบ

(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบเสนอขอส่งบทความต้นฉบับเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว/อื่นๆ).....
ตำแหน่งสังกัด

วุฒิการศึกษา สูงสุด..... ชื่อปริญญา(อักษรย่อ).....
วุฒิการศึกษา กำลังศึกษาระดับ ชื่อปริญญา(อักษรย่อ).....
สาขาวิชา/วิชาเอก

สถานที่ทำงาน/ศึกษา

สถานภาพ สายสอน/วิชาการ สายสนับสนุน นิสิต/นักศึกษา บุคคลทั่วไป
ขอส่งต้นฉบับ บทความวิจัย (จากงานวิจัย/จากการศึกษา) บทความวิชาการ บทความอื่น ๆ ระบุ

ชื่อเรื่อง (ไทย)

(อังกฤษ)

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่(จำเป็น)
ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก (ส่งเอกสาร) บ้านเลขที่ หมู่ที่ ซอย ถนน

ตำบลอำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์ มือถือ โทรสาร E-mail :

สิ่งที่ส่งมาด้วย :

- หลักฐานการยื่นผ่านระบบรับ-ประเมินบทความ ได้แก่ ต้นฉบับบทความ 2 ชุด และซีดี 1 แผ่น
 - หลักฐานการชำระค่าธรรมเนียม (บุคคลภายนอก) จำนวนเงิน 4,200 บาท (บุคคลภายใน) จำนวนเงิน 2,500 บาท
- โดยชำระผ่าน ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) ชื่อบัญชี วารสารชุมชนวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ประเภทออมทรัพย์ สาขามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่บัญชี 419-1-76208-0

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาจากวารสารอื่น ซึ่ง

เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความวิจัยจริง

ลงชื่อ ผู้ยื่นบทความ
(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.

กรณีส่งเอกสารและหลักฐานทางไปรษณีย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (สถาบันวิจัยและพัฒนา)
เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000 (ส่งบทความ)
และส่งทางอีเมล : journal-rdi@nrru.ac.th โดยสถานหลักฐานที่เป็นฉบับจริงและมีข้อมูลครบถ้วนทั้งหมด

*กรณีที่ เป็นนิสิต/นักศึกษา ต้องให้อาจารย์ที่ปรึกษากรอกใบรับรองและลงนาม

ใบรับรอง

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว/อื่นๆ)
ตำแหน่ง..... สถานที่ทำงาน

ขอรับรองว่า (นาย/นาง/นางสาว)..... เป็นนิสิต/นักศึกษาและได้พิจารณา
บทความแล้วมีความเหมาะสมที่จะขอเสนอเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ลงนามผู้รับรอง
(.....)
วันที่

รูปแบบบทความวิจัย

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(TH SarabunPSKตัวหนา : 18”).....

(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ: ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด).....

(TH SarabunPSKตัวหนา : 18”).....

(ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนภาษาไทย)(TH SarabunPSKตัวหนา :16”)

(ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนภาษาอังกฤษ: ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)...(TH SarabunPSKตัวหนา :16”)

(หน่วยงาน/สังกัด)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(หน่วยงาน/สังกัด ภาษาอังกฤษ : ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(จังหวัด)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(จังหวัด ภาษาอังกฤษ : ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ตัวหนา: 16”)

...(TH SarabunPSK 14”).....

คำสำคัญ:(TH SarabunPSK 14”).....

ABSTRACT (TH SarabunPSKตัวหนา : 16”)

...(TH SarabunPSK 14”).....

Keywords :(TH SarabunPSK 14”).....

บทนำ

.....(THSarabunPSK 14”).....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

.....(TH SarabunPSK 14”).....

ประโยชน์ของการวิจัย

.....(TH SarabunPSK 14”)

* (กรอบแนวคิดในการวิจัยและการทบทวนวรรณกรรม อาจรวมการตรวจสอบเอกสารด้วยก็ได้)

วิธีดำเนินการวิจัย

.....(TH SarabunPSK 14”)

* (อธิบายถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย/ทดลองและหรืออธิบายวิธีการศึกษาทดลอง)

ผลการวิจัย

.....(TH SarabunPSK 14”)

อภิปรายผล

.....(TH SarabunPSK 14”)

ข้อเสนอแนะ

.....(TH SarabunPSK 14”)

กิตติกรรมประกาศ (อาจมีหรือไม่มี)

.....(TH SarabunPSK 14”)

เอกสารอ้างอิง

...(TH SarabunPSK 14”)

.....

ผู้เขียนบทความ

*กรณีเป็นนิสิต/นักศึกษา ระบุตำแหน่งเป็น นิสิต/นักศึกษา/นิสิตระดับ.....หลักสูตร.....

และตามด้วยรายละเอียดด้านล่าง

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”) หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....

E-mail:

** กรณีมีผู้ร่วมวิจัย/ผู้ร่วมเขียนบทความ กรุณาระบุ

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”) หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....

E-mail:.....

*** กรณีมีอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม กรุณาระบุ

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”) อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....

รูปแบบบทความวิชาการ

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(TH SarabunPSK ตัวหนา : 18”).....

(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ: ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด).....

(TH SarabunPSK ตัวหนา : 18”).....

(ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนภาษาไทย)(TH SarabunPSKตัวหนา :16”)

(ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนภาษาอังกฤษ: ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)...(TH SarabunPSKตัวหนา :16”)

(หน่วยงาน/สังกัด)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(หน่วยงาน/สังกัด ภาษาอังกฤษ : ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(จังหวัด)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

(จังหวัด ภาษาอังกฤษ : ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่)(TH SarabunPSKตัวหนา :14”)

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ตัวหนา: 16”)

...(TH SarabunPSK14”).....

คำสำคัญ:(TH SarabunPSK 14”).....

ABSTRACT (TH SarabunPSKตัวหนา : 16”)

...(TH SarabunPSK 14”).....

Keywords :.....(TH SarabunPSK 14”).....

บทนำ

หลักการและเหตุผล

.....(TH SarabunPSK 14”).....

วัตถุประสงค์

.....(TH SarabunPSK 14”).....

ขอบเขตของเรื่อง

.....(TH SarabunPSK 14”).....

คำจำกัดความหรือนิยามต่าง ๆ

.....(THSarabunPSK 14”).....

เนื้อเรื่อง

การจัดลำดับเนื้อหาสาระ

.....(TH SarabunPSK 14”).....

การเรียบเรียงเนื้อหา

.....(TH SarabunPSK 14”).....

การวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย

.....(TH SarabunPSK 14”).....

การใช้ภาษา

.....(TH SarabunPSK 14”).....

วิธีการนำเสนอ

.....(TH SarabunPSK 14”).....

สรุป

.....(TH SarabunPSK 14”).....

เอกสารอ้างอิง

...(TH SarabunPSK 14”).....

ผู้เขียนบทความ

* กรณีเป็นนิสิต/นักศึกษา ระบุตำแหน่งเป็น นักศึกษาระดับ.....หลักสูตร.....
และตามด้วยรายละเอียดด้านล่าง

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”)..... ตำแหน่ง/หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/
มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....

E-mail:

** กรณีมีผู้ร่วมวิจัย/ผู้ร่วมเขียนบทความ กรุณาระบุ

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”)..... ตำแหน่ง/หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/
มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....

E-mail:

*** กรณีมีอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม กรุณาระบุ

...ชื่อ-นามสกุล (TH SarabunPSK 14”)..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก/อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
หน่วยงาน/สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย.....

ที่อยู่.....